

**NECÎB EL-KÎLÂNÎ'NİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİLEN ESERLERİNİN
ÇEVİRİ STRATEJİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Halil İbrahim Şanverdi

**DOKTORA TEZİ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

NİSAN, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 18 (on sekiz) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Halil İbrahim

Soyadı : Şanverdi

Bölümü : Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı\Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı : Necîb el-Kılânî'nin Türkçeye Çevrilen Eserlerinin Çeviri Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi

İngilizce Adı: The Evaluation of Najib Kilani's Novels Translated to Turkish in Terms of Translation Strategies

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Halil İbrahim ŞANVERDİ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Halil İbrahim Şanverdi tarafından hazırlanan “Necîb el-Kîlânî'nin Türkçeye Çevrilen Eserlerinin Çeviri Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Musa YILDIZ

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Başkan: Doç. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Celal Turgut KOÇ

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Doç. Dr. Muammer SARIKAYA

Arapça Müt.-Ter. Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi .....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Gürkan DAĞBAŞI

Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, Çankırı Karatekin Üniversitesi .....

Tez Savunma Tarihi: 30.04.2019

Bu tezin Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Arap Dili Eğitimi Bilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü .....

NECİB EL-KİLÂNÎ'NİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİLEN ESERLERİNİN ÇEVİRİ STRATEJİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

(Doktora Tezi)

Halil İbrahim Şanverdi

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Nisan 2019

ÖZ

Arapça ile Türkçe arasındaki çeviri etkinliği, uzun yıllar dini ve klasik metinler üzerine yoğunlaşmıştır. Son yıllarda ise bu iki dil arasındaki çeviri hareketliliği, edebi çeviride ivme kazanmıştır. Edebi çevirilerin artması ve bu çevirilerin hedef kültürde daha kabul edilebilir olması zorunluluğu, bu alana yönelik araştırmaların yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Tez çalışması temelde iki bölümden oluşmaktadır. Öncelikle çeviri kavramına, güncel çeviri kuramlarına, çeviri stratejilerine, yazın çevirisine yönelik genel bilgiler verilerek kuramsal altyapı oluşturulmuştur. Ayrıca Arap Edebiyatı ve Modern Arap Edebiyatı dönemine dair genel bilgiler tezde yer almış ve Necîb el-Kılânî'nin öne çıkmış olduğu yazın alanı olması itibarıyla İslami edebiyat kavramına değinilerek yazarın hayatı, edebi kişiliği ve Türkçeye çevrilen eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bunun yanında Arapça ile Türkçe arasındaki modern dönem edebi çeviri hareketliliğine dair nicel değerlendirmelerde bulunulmuştur. Son olarak yazarın örnekleme oluşturan romanlarının çevirileri, çeviri stratejileri bağlamında analiz edilerek değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda çevirmenlerin, özellikle edebi çevirilerde uygun çeviri stratejileri kullanmasının hedef metnin okunabilirliği ve anlaşılabilirliği üzerinde etkili olabileceği kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arapça-Türkçe Çeviri, Çeviri Stratejileri, Yazın Çevirisi, Necîb el-Kılânî.

Sayfa Adedi : ix+223

Danışman : Prof. Dr. Musa Yıldız

**THE EVALUATION OF NAJIB KILANI'S NOVELS TRANSLATED
TO TURKISH IN TERMS OF TRANSLATION STRATEGIES**

(Ph.D Dissertation)

Halil İbrahim Şanverdi

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

April 2019

ABSTRACT

The translation activity between Arabic and Turkish focused on religious and classical texts for many years. But in recent years the translation activity between these two languages has on an increase in the field of literary translation. Increasing literary translations and the necessity of these translations to be more acceptable in the target culture has revealed the necessity to work in this field. This dissertation consists of two basic parts. First of all, the theoretical background has been established by giving general information about translation, translation theories, translation strategies and literary translation. After that general information was given about Arabic Literature and Modern Arabic Literature. Because of the author Najib al-Kilani became prominence in the field of Islamic literature, was focused on the concept of Islamic Literature and was given information about the author's life, literary personality and his novels translated into Turkish. In addition, it was emphasized the activity of literary translation in the modern period between Arabic and Turkish. Finally, the translations of the selected novels of the author were analyzed and evaluated in the context of translation strategies. As a result of the study, it was concluded that the use of appropriate translation strategies by translators will have an effect on the readability and comprehensibility of the target text, especially in literary translations.

Key Words : Arabic-Turkish Translation, Translation Strategies, Literary Translation, Najib al-Kilani.

Page Number : ix+223

Supervisor : Prof. Dr. Musa Yıldız

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	ix
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	5
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Önemi.....	6
Varsayımlar	7
Sınırlılıklar.....	7
BÖLÜM 2.....	9
YÖNTEM.....	9
Araştırmanın Modeli	9
Evren ve Örneklem	9
Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi	10
BÖLÜM 3.....	11
KURAMSAL ÇERÇEVE	11
Çeviri Kavramı.....	11
Çevirinin Önemi.....	14
Çevirmen.....	18
Çeviribilim	23

Çeviri Kuramları	26
Kaynak Metin Odaklı Çeviri Yaklaşımı	29
Hedef Metin Odaklı Çeviri Yaklaşımı	30
James Holmes – Çeviri Çalışmaları	31
Itamar Even-Zohar - Çoğuldizge Kuramı.....	31
Gideon Toury - Hedef Odaklı Yaklaşım.....	33
Hans J. Vermeer – Skopos Kuramı.....	35
Çeviride Eşdeğerlik.....	38
Çeviri Stratejileri	49
Yazın Çevirisi	58
Çeviri Eleştirisi.....	63
Arap Edebiyatı	71
Modern Arap Edebiyatına Genel Bir Bakış	73
İslami Edebiyat Kavramı	78
Arapçadan Türkçeye Yapılan Edebi Çeviriler	85
Kaynak Eserlerin Yazarı Necîb el-Kîlânî	92
Kîlânî'nin Hayatı, Eserleri ve Edebi Yönü.....	93
Kîlânî'nin Türkçeye Çevrilen Eserleri	101
BÖLÜM 4.....	103
BULGULAR VE YORUM.....	103
عذراء جاكارتا ('Azrâ'u Câkartâ) Adlı Romanın İncelenmesi.....	104
Romanın Özeti.....	104
Kaynak ve Hedef Dil Metinlerinin İncelenmesi	106
عذراء جاكارتا Romanı Çevirilerinin Genel Değerlendirmesi	147
النداء الخالد (en-Nidâu'l-hâlid) Adlı Romanın İncelenmesi	150
Romanın Özeti.....	150
Kaynak ve Hedef Dil Metinlerinin İncelenmesi	153
النداء الخالد Romanı Çevirilerinin Genel Değerlendirmesi	196
BÖLÜM 5.....	199
SONUÇ	199
KAYNAKLAR.....	205
EKLER	217
Ek-1: Modern Arap Edebiyatından Türkçeye Çevrilen Edebi Eserler (1990 Sonrası).	218

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Kaynak Dil Olarak Arapçadan Türkçeye Yapılan Edebi Eser Çevirilerine Dair Bilgiler (1990 sonrası)</i>	91
Tablo 2. <i>Eser Türüne Göre Çeviri Sayıları</i>	92
Tablo 3. <i>Necîb el-Kilânî'nin Romanları</i>	97
Tablo 4. <i>Kilânî'nin Öykü Koleksiyonları</i>	97
Tablo 5. <i>Kilânî'nin Tiyatro Eserleri</i>	97
Tablo 6. <i>Kilânî'nin Şiir Koleksiyonları</i>	98
Tablo 7. <i>Kilânî'nin Çeşitli Çalışmaları</i>	98
Tablo 8. <i>Kilânî'nin Türkçeye Çevrilen Eserleri</i>	102

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada aşağıdaki transkripsiyon sistemi uygulanmıştır:

Arapça	Türkçe	Arapça	Türkçe
ا	a, e, i, u	ع	‘
ب	b	غ	ğ
ت	t	ف	f
ث	s	ق	k
ج	c	ك	k
ح	h	ل	l
خ	h	م	m
د	d	ن	n
ذ	z	و	v
ر	r	ه	h
ز	z	ي	y
س	s	ء	’ \ a, e, i, u
ش	ş	آ، آ...	â
ص	s	و...	û
ض	d	ي...	î
ط	t	ة	t
ظ	z	تش	ç

Ayrıca çalışmada aşağıdaki hususlar gözetilmiştir:

- Harf-i tarif (ال) sözcük başında küçük harfle yazılmıştır. el-Kîlânî, el-Ğarbiyye gibi.
- Harf-i tariftten sonra gelen şemsi ve kameri harfler okundukları şekliyle yazılmıştır: et-Tarîku’t-tavîl, en-Nidâu’l-hâlid gibi.
- Terkib halindeki şahıs isimleri bitişik yazılmıştır: Abdulhamîd, Abdulkadir gibi.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

En basit anlamda bir dilden başka bir dile söz veya metin aktarma olarak tanımlanan çeviri, kültürlerarası iletişimi sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Geçmişten günümüze çevirinin, bilimin, sanatın ve edebiyatın gelişiminde ne kadar etkili olduğu herkesçe bilinmektedir. Her çeviri başka bir zamana, mekâna ya da kültüre yapılan bir yolculuktur. Çevirinin vazgeçilemeyecek bir etkinlik olduğunu dile getiren Stolze (2013, s.17), insanlar farklı diller kullandıkları sürece mütercim ve tercümanlığın var olacağını vurgulamaktadır. Siyasi ve toplumsal iletişimde ve siyasal gücün yayılmasında olduğu gibi, huzurlu seyahat ortamında da, ama özellikle felsefenin, bilimin, edebiyatın ve dinin aktarımında dil engelinin aşılması için çevirinin her daim insanın vazgeçilmez etkinliklerinden biri olacağını belirtmektedir. Dili ve çeviriye birbirinden ayıramayacak parçalar olarak görmek mümkündür. Geçmişten günümüze dil ile çeviri her zaman iç içe olmuştur. İnsanların konuşulan tüm dilleri bilmesinin imkânsız olduğu gerçeği çeviriye olan ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Kısacası dillerin çeşitliliği çeviriye zorunlu kılmaktadır denilebilir. Ece (2008, s.137), çeviri eyleminin yeryüzünde farklı dillerin konuşulmaya başladığı tarihten itibaren insan hayatının ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade eder. Farklı diller konuşan insanlarla iletişim kurmak, kutsal kitapları okumak, başka bir dilde yazılmış herhangi bir metinle tanışmak, farklı bir dilde çekilmiş filmi izlemek için yüzyıllardır çeviriye başvurulduğunu ve başvurulmaya da devam edileceğinin altını çizer. Kısacası çevirinin bilinmeyen farklı bir dildeki iletileri anlayabilmek ve onlardan yararlanabilmek için uzun süredir bir araç olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Çevirinin belirli bir çerçevesi oluşturulmak istense de bu yönde kesin yargılar konulamamıştır. İyi bir çevirinin temel koşulları üzerine tartışmalar devam etmektedir.

9.yy'da yaşamış olan ve çeviri etkinliğine dair kurallar ortaya koyan Arap bilgini el-Câhiz (1965, s.76), günümüz ifadesiyle çevirmenin hem kaynak hem de hedef dilin kurallarına hâkim olması, yani her iki dilde de uzman olması gerekliliğine vurgu yapar. 18.yy'da yaşayan Alexander Tytler (aktaran Stolze, 2013, s.26) da, iyi bir çevirinin temel ön koşullarını, her iki dili bilme, sözü edilen konuya ilişkin bilgi edinme, biçim hâkimiyeti ve yazarın ne söylemek istediğini anlayabilme olarak sıralamıştır. Buradan hareketle çeviri metin ne kadar önem arz etse de çeviriyi gerçekleştiren çevirmen de son derece önemlidir kanısına varılabilir.

Kuran (1993, s.1), çeviri sırasında çevirmenin yeni bir işlev üstlenerek yazar durumuna geçtiğini ve kaynak metni çevirerek, hedef dilde yeniden ürettiğini, bunu yaparken kaynak dilde şifresini çözmüş olduğu metni hedef dilde yeniden şifrelediğini, bu yeni şifreyi çözecek kişinin hedef metnin okur kitlesi olduğunu ifade eder. Çeviri ve çevirmenin önemi edebi bir eserin çevirisinde daha da ön plana çıkmaktadır. Çevirmen, sadece kelimeleri veya metni direkt olarak başka bir dile çeviren değil; aynı zamanda kaynak metnin içerdiği mesajı tam anlamıyla hedef metne aktarmakla yükümlü bir görevlidir. Ammann (2008, s.57), çeviriyle ilgili çağdaş kuramlarda çevirmenin rolüne büyük önem verildiğini, bu kuramlara göre çevirmenin kültürlerarası iletişim uzmanı olarak nitelendirildiğini, oysa eski kuramlarda çeviriyi yapan kişinin iki dil arasında 'aracılık eden kişi' olarak görüldüğünü belirtir. Çevirmenin çeviri süresince tercih ettiği metot ve teknikler, her iki dildeki kültür birikimi, çeviri eserin hedef dilde okunabilirliğini ve anlaşılabilirliğini oldukça etkilemektedir. Çevirmenin sadece iki dili de biliyorum diyerek çeviri işine başlaması, çeviri metinlerde göze çarpan hatalarla karşılaşılmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda da hedef dilde okunabilirlik ve anlaşılabilirlik oranı düşük metinler ortaya çıkmaktadır. Bunun aksine çevirmenin, farklı iki kültür arasında her bakımdan geniş bir donanıma sahip olması ise çeviri aracılığıyla kültürler arasında farklı kazanımlar elde edilmesini sağlamaktadır.

Aksoy (2002, s.44), çeviri metnin hedef işlevi belirli bir kültüre etki etmek olduğunda çeviri metnin, özgün metnin biçimlerini ve metinsel ilişkilerini daha yakından oluşturma eğilimi içerisinde olacağını belirtir. Eğer yabancı metnin biçimi çok aykırı ise, çeviri metin alıcı kültürün yazınsal dizgesi içinde kabul edilmeme riski taşıyacağını fakat bir şekilde kabul edilme başarısını gösterebilirse hem alıcı kültürün özgün yazınının hem de çeviri yazının aynı anda zenginleşeceğini vurgulamaktadır. Bunu başarabilmek çevirmenin çeviri işlemi sırasında hedef dilin inceliklerine dikkat etmesi ve bunu çevirisinde

uygulayabilmesiyle yakından ilgilidir. Çünkü bir çevirinin hedef dilde kabul görmesi en başta çevirinin hedef dil normlarına ve anlatım tarzına uymasıyla bağlantılıdır.

Herhangi bir toplumun sanat ve edebiyatının gelişimine, tanınmasına önemli katkısı olan çeviri, neredeyse vazgeçilemeyecek bir etkinlik olmuştur. Çeviri etkinliğinin bu derece önem arz ettiği günümüzde çeviri eserler üzerine yapılan çalışmalar önem kazanmakta ve yazın çevirisi alanına katkı sunmaktadır. Arapçadan Türkçeye yapılan çeviriler uzun bir geçmişe sahip olsa da belirli bir süre klasik ya da dini eserlerle sınırlı kalmıştır. Ancak son zamanlarda modern döneme ait edebi eserlerin çevirisinde de gözle görülür bir artış olmuştur. Bu çevirileri yapan isimler genellikle akademik alanda Arap dili üzerine çalışmaları olan kişiler olsa da özel olarak bu alana ilgi duyan ve çeviri yapan isimler de mevcuttur.

Türkiye’de modern Arap edebiyatı denildiğinde akla ilk gelen isimlerden biri olan Nobel ödüllü Mısırlı yazar Necîb Mahfûz’un bazı eserleri, ara dil aracılığıyla Türkçeye kazandırılmıştır. Bu durumda ara dil aracılığıyla yapılan çevirilerde farklı kültürlerden kaynaklı yorumlamaların sebep olduğu bazı değişikliklerin var olabileceği düşünülmektedir. Örneğin Arap kültüründe yer alan ve Türk kültürüne yakın olabilecek bir ifadenin, İngilizce gibi bir ara dil aracılığıyla Türkçeye aktarılması sebebiyle, asıl kaynak metin Arapça ile hedef metin arasında anlam değişikliği olabilmektedir. Mahfûz’un eserlerinin yanı sıra Arap edebiyatından Halîl Cibrân, Corcî Zeydân, Mahmûd Dervîş gibi yazarların da eserleri Türkçeye çevrilmiştir. Son yıllarda Arap edebiyatından özellikle şiir çevirileriyle adına sıkça rastladığımız Mehmet Hakkı Suçin, Mahmûd Dervîş ve Adonîs gibi şairlerin şiirlerini Türkçeye kazandırmaya devam etmektedir. Ayrıca Suçin (2017), Türk kültür tarihinde önemli bir yeri olan Ahmed Yesevi’nin *Dîvân-ı Hikmet* eserinden bazı bölümleri Arapçaya kazandırarak önemli bir çalışmaya imza atmıştır. Bunun yanında Arapçadan Türkçeye şiir çevirilerinde İbrahim Demirci, Metin Fındıkçı gibi isimler de öne çıkmaktadır. Roman ve öykü çevirilerinde ise Adem Yerde, Ali Nar, Erdinç Doğru, Erkan Avşar, Halim Öznurhan, Hüseyin Yazıcı, Kenan Demirayak, Muammer Sarıkaya, Musa Yıldız, Rahmi Er ve Selahattin Hacıoğlu gibi çoğu akademisyen çevirmenler çeşitli Arap yazarlarından çeviri yapmışlardır.

Bu çalışma Mahfûz gibi Mısırlı olan ve Modern Arap Edebiyatında ismine sıkça rastlanılan, eserlerinde fasih Arapçayı kullanmaya özen gösteren ve Arap İslam Edebiyatının önemli temsilcilerinden kabul edilen Necîb el-Kîlânî’nin Türkçeye kazandırılmış eserlerinden bazılarını kapsamaktadır. Necîb el-Kîlânî, kaleme almış olduğu

eserlerle, özellikle de romanlarıyla döneminin önemli yazarları arasına girmeyi başarmış ve farklı zamanlarda ödüllere layık görülmüştür. Yazarın 80'li yıllarda Türkçeye çevrilmeye başlanan romanları, 1990-2005 yılları arasında yeni çeviri baskılarla tekrar okuyucuyla buluşurken, öte yandan yazara ait farklı romanlar Türkçeye çevrilmeye devam etmiştir. İslami edebiyatta kendisinden söz ettiren ve Necîb Mahfûz, Seyyid Kutub ve Muhammed İkbâl gibi isimlerden etkilenen Kîlânî, İslami olayları, dünya genelindeki Müslümanların durumlarını ve İslam tarihindeki olayları ya da kişileri temel alarak eserlerini kaleme almıştır.

Çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde çeviri, çevirmen, çeviribilim, çeviri kuramları, çeviri stratejileri, çeviri eleştirisi gibi kavramlar hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Modern Arap Edebiyatı hakkında kısaca bilgi verilmiş ve İslami edebiyat kavramı üzerinde durulmuştur. Bunun yanında Arapçadan Türkçeye yapılan çeviri çalışmaları ile ilgili bilgi verildikten sonra çalışmamızın temelini oluşturan eserlerin yazarı olan el-Kîlânî'nin hayatı, eserleri ve edebi yönü hakkında bilgiler verilerek Türkçeye çevrilen eserlerine değinilmiştir. Bulgular ve yorum bölümünde de yazarın Türkçeye çevrilen ve çalışmanın örneğini oluşturan romanları, kaynak metinle karşılaştırmalı olarak çevirmenlerin çeviri sürecinde tercih ettiği çeviri stratejileri bağlamında incelenmiştir. Ayrıca seçilen örneklerin analizi sonunda hedef metinler, Toury'nin hedef metin odaklı yaklaşımındaki çeviri eşdeğerliği de temel alınarak değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde de çalışmanın genel değerlendirilmesi yapılarak özelde Arapçadan Türkçeye genelde herhangi bir dilden başka bir dile yapılan çevirilere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Yabancı dillerden Türkçeye çeviri alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde genellikle İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi dillerden Türkçeye yapılan yazın çevirilerinin incelendiği, ancak Arapçadan dilimize yapılan çeviri eserlerin buna benzer bir araştırmaya çok fazla konu edinilmediği görülmektedir. Arap kökenli olan Emîn Ma'îlûf'un eserleri üzerine yapılan bir araştırma (Yıldırım, 2015) var olsa da, bu çalışma yazarın Fransızcadan çevrilen eserlerinden yola çıkılarak yapılmıştır. Bu alanda Arapçadan Türkçeye yapılan Necîb Mahfûz'un eserlerinin çevirilerini inceleyen Yazıcı (1997)'nin ve Arapçadan yapılan şiir çevirilerini eleştirel açıdan analiz eden Dağbaşı (2017)'nin çalışmaları öne çıkmaktadır. Çeviribilimin alanının önemli bir konuma geldiği günümüzde buna benzer çalışmaların, çevirinin de bir parçası olan dil öğretimine, çeviri alanına ve yazın çevirisine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Problem Durumu

Aksan (2015, s.74)'ın da belirttiği gibi dillerin, ayrı dünya görüşlerini ve değişik kültürleri yansıtmaları, özellikle her dilde anlatım yolunun, gerçeği anlatma biçiminin farklılığı, bir dilden ötekine çeviri yapmayı güçleştiren başlıca etkenlerdendir. Diller arası var olan dilsel, anlatımsal ve biçimsel farklılıklar, dilbilimciler tarafından çeviri alanında çeşitli kuram ve stratejiler geliştirilerek en aza indirgenmeye çalışılmaktadır. Suçin (2013, s.202), kaynak dil ile hedef dil arasında ortaya çıkan eşdeğerlik sorunlarının, büyük ölçüde bu sorunların niteliğine ve düzeyine bağlı olarak değiştiğini, buna bağlı olarak da farklı sorunların farklı stratejileri izlemeyi gerektirdiğini ifade etmektedir. Yazın çevirisinde de kaynak dil ile hedef dil arasındaki farklılıklardan kaynaklanan güçlükler mevcuttur. Roman çevirisinin de yaygın olduğu günümüzde bu güçlüklerden kaynaklanan sorunlar göze çarpmaktadır. Bu sorunlar bazen çevirmenin kaynak ve hedef dile tam olarak hâkim olmamasından, bazen kültürel olarak olayları analiz edememesinden kaynaklanmaktadır. Çevirmen, kaynak dili hedef dile aktarırken tercih etmiş olduğu çeviri stratejisinden dolayı çevirdiği eserin okunabilirliğini ve anlaşılabilirliğini etkilemektedir. Çok yönlü olan yazın çevirisinde gerektiği yerde farklı stratejiler kullanılarak hedef dilde üretilen eserin eşdeğerliği oluşturulmaya çalışılmalı, okunabilirliği artırılmalı ve böylelikle çeviride karşılaşılan zorluklar en aza indirgenmelidir.

Bu bağlamda araştırmada Necîb el-Kılânî'ye ait örnekleme belirtilmiş olan eserler kaynak dilden yola çıkılarak hedef dildeki çevirileriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Hedef dil yazarının, çeviri yaparken tercih etmiş olduğu stratejiler üzerinde durulmuş, bu stratejiyi neden tercih etmiş olabileceğine dair değerlendirmeler yapılmış ve çevrilen eserler Toury'nin eşdeğerlik anlayışı çerçevesinde analiz edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Necîb el-Kılânî'nin Türkçeye çevrilen romanlarında çevirmenlerin hangi stratejileri kullandıklarını belirleyip çevrilen eserlere dair çeviride eşdeğerlik ışığı altında eleştirel bir yaklaşım ortaya koymaktır. Bu genel amaç çerçevesinde alt amaçlar şu şekildedir:

Yazın çevirisinde çevirmenlerin tercih etmiş olduğu yöntemlerin çeviri eserin okunabilirliği ve anlaşılabilirliği üzerinde etkisi var mıdır?

Çevirmenlerin çeviri stratejilerine dair bilgi sahibi olması çeviri eserlerin okunabilirliğini hangi yönde etkilemektedir?

Çevirmenler kaynak dil metnine bağlı kalarak yeterli bir çeviri mi yoksa hedef dil odaklı bir çeviri anlayışı benimseyerek kabul edilebilir bir çeviri mi ortaya koymuşlardır?

Ayrıca bu çalışma ile dil öğretiminde önemli bir yere sahip olan çeviri etkinliği sırasında eşdeğerlik bağlamında ne tür sorunlarla karşılaşılabileceğini ortaya koymak ve bu sorunların hangi yöntemlerle çözümlenebileceğine dair bilgi sahibi olunmasına katkı sağlamak da amaçlanmıştır. Bunun yanında araştırmanın çeviri alanında özellikle edebi çeviri ile ilgilenenlere, çeviri stratejilerinin uygulanmasına dair yararlı bir çalışma olması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Önemi

Dil öğretiminde çevirinin ne kadar önemli olduğu gerçeği dil öğretimi sürecinde karşımıza çıkmaktadır. “Dil öğretimi esasında çeviri ile başlar. Öğrenci yabancı dil öğrenmeye başladığında öğrendiği her kelimenin yabancı dildeki karşılığı ile çeviriyle tanışmış olur. Ülkeler arasındaki iletişimlerde, ticari, hukuki, ekonomik, sosyokültürel vs. gibi alışverişlerde çevirinin önemi artmaktadır. Ayrıca yabancı ülkelerdeki gelişmeleri takip etmek, yayımlanan eserleri okumak ve onları değerlendirmek ancak çeviri ile mümkün olabilmektedir (T. Yılmaz, 2012, s.5).” Çevirinin bu denli önem arz ettiği günümüzde çeviriye dair çalışmaların artması alana katkı sağlayacaktır.

Çevirmenler, kaynak metne sadık kalma düşüncesiyle hedef dile aktarmaya çalıştıkları eserlerde hatalar yapabilmektedir. Her iki dile tamamen hâkim olan çevirmen, çeviri stratejilerinde yer alan belirli yöntemlere başvurmayarak aslında kendisine zorluk çıkarmaktadır. Kültür yüklü edebi eserlerde belirli yöntem ve teknikler kullanılarak çevrilen eserin hedef dilde daha okunabilir ve anlaşılabilir hale gelmesi mümkündür. Yazınsal metinlerin çevirisinde dikkat edilmesi gereken belli başlı sorunların olduğunun ortaya konulması ve bu sorunlara nasıl çözümler getirilebileceğinin açıklanması yazınsal metin çevirisiyle ilgilenenlere farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Göktürk (2016, s.106), yazın çevirisinin kuramsal incelenmesi ile eleştirisinde metin dilbilim, iletişim bilimi, yazın kuramı, ayrımsal dilbilim yöntemleriyle verilerinden yararlanmak gerektiğini belirtir. Ayrıca bu gibi çalışmalarda varılacak sonuçların, belli çeviri yapıtlarının daha iyi anlaşılmasını, çevirilerde kullanılan farklı yöntemlerle işlemlerin de hem çevirmene hem

de çeviri eleştirmenlerine yararlı olacak bir biçimde açıklanmasını sağladığını vurgulamaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar ışığında ileride yapılacak olan çevirilerin hedef dil kültüründe okunabilirliği ve kabul edilebilirliğinin artacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

İki dil bilmek, çeviri yapmak için yeterli bir özellik değildir. Kaynak dil metninin sadece içeriğinin aktarılması da hedef dilde eşdeğer bir metin oluşturulduğu anlamına gelmemektedir. Özellikle yazın çevirisinde kabul edilen görüşe göre çeviri metin, kaynak metnin okuyucusunda bıraktığı etkinin benzerini, hedef metin okuyucusunda da bırakmalıdır. Arapça ve Türkçe'nin farklı dil yapılarına sahip olması, yazınsal metinlerin çevirisinde içerik, biçim ve kültürel olarak hedef dilde eşdeğer bir çeviri ortaya konulmasını güçleştirmektedir. Bu yüzden hedef dile aktarılan eserlerde farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, hedef dile aktarılan romanların kaynak dil metinleriyle karşılaştırılması dolayısıyla çeviri alanındakilere yarar sağlayacak, çeviri karşılaştırmalarına zenginlik katacak ve dil öğretiminde önemli bir yeri olan çeviri işleminin olumlu yönde gelişimine katkı sunacaktır. Yazın çevirisinde çevirmenlerin kullanabilecekleri stratejileri, kaynak ve hedef dil normlarını dikkate alarak kullanmasının çeviri eserlerin hedef dil kültüründe kabul edilmesi açısından önemli olduğu varsayılmaktadır. Çalışma için seçilen örneklem, evreni temsil etmektedir.

Sınırlılıklar

Necîb el-Kîlânî'nin Türkçeye çevrilen hikâye ve şiirlerinin yanı sıra on üç romanı vardır. Çalışmamızda ise kaynak dil metni yazarımızın farklı çevirmenler tarafından çevrilen iki romanı ele alınmıştır. Çalışmada kaynak dil ile hedef dil metinlerinin karşılaştırmalı olarak inceleneceği romanlar şunlardır:

- عذراء جاكارتا – ('Azrâ'u Câkartâ – Cakartalı Kız).
- النداء الخالد – (en-Nidâu'l-hâlid – Ebedi/Sonsuz Çağrı).

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Necîb el-Kîlânî'nin Arapçadan Türkçeye çevrilen romanlarını çeviri stratejileri bağlamında hedef metinlerle karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma, doküman analizi yöntemiyle oluşturulmuş betimsel nitelikte nitel bir çalışmadır. Temel olarak iki ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde çeviriye dair genel kuramsal bilgiler oluşturulmuş, incelenen yazarın modern Arap edebiyatı dönemi yazarı olması ve İslami edebiyatın öncülerinden biri olarak kabul edilmesi sebebiyle bu başlıklar altında genel bilgiler verilmiştir. Ayrıca kaynak metin yazarı Kîlânî'nin hayatı ve edebi yönü ele alınmıştır. Aynı zamanda çalışmanın da bir bakıma temelini oluşturan Arapçadan Türkçeye -kaynak dil Arapça olmak kaydıyla- yapılan edebi çeviriler araştırılmış ve 1990 yılından günümüze dek bu iki dil arasındaki edebi çeviri hareketliliğine dair nicel bilgiler çalışmada yer almıştır. İkinci bölümde ise örneklem olarak seçilen romanlar, hedef metinlerle karşılaştırılarak çevirmenlerin çevirileri sırasında hangi çeviri stratejilerini tercih ettikleri analiz edilmiştir. Bu analiz sırasında iki farklı çevirmenin tercihleri kaynak metin göz önünde bulundurularak eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Sonuç kısmında da incelenen eserlere yönelik genel bir değerlendirme sonrasında özelde Arapçadan Türkçeye genelde herhangi bir yabancı dilden başka bir dile çeviri yapanlara önerilerde bulunulmuştur.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Necîb el-Kîlânî'nin Arapçadan Türkçeye çevrilen romanları oluşturmaktadır. Örneklemine ise amaçlı örnekleme yöntemi ile çalışmanın kapsamına uygun olduğu düşünülen, Kîlânî'nin dilimize aktarılmış olan عذراء جاكارتا ('Azrâ'u Câkartâ)

ve النداء الخالد (en-Nidâu'l-hâlid) adlı iki farklı romanı ve farklı çevirmenler tarafından Türkçeye aktarılan bu romanların hedef metinleri oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

Çalışmada veriler, doküman analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Nitel araştırmalarda, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi farklı kaynaklardan elde edilen büyük miktarlardaki veriler analiz edilip sentezlenerek özetlenir ve yorumlanır. Nitel araştırmalarda genel olarak sayısal analizler değil, betimlemeler kullanılır (Büyüköztürk vd., 2011, s.262). Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında üniversite kütüphaneleri, milli kütüphane, yerel ve yabancı basılı kaynaklar, internet sitelerinden ulaşılan kaynaklar ve YÖK Tez Tarama Merkez'inden yararlanılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında kaynak dilde basılmış olan romanlara ulaşılmış ve hedef dildeki çeviri eserlere ise yeni baskısı olanlar temin edilmiş, yeni baskısı olmayanların ise eski baskılarına ulaşılabilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümlerindeki birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen mevcut verilerden faydalanılarak uygulama bölümünde, örnekleme yer alan romanlardan alınan kaynak ve hedef dil metin örnekleri betimsel ve karşılaştırmalı bir yöntemle analiz edilmiş ve örnekler nezdinde yorumlanarak değerlendirilmiştir. Analiz sırasında çeviri metinler derinlemesine incelenerek çevirmenlerin çevirileri sırasında hangi stratejileri tercih ettikleri üzerinde odaklanılmıştır. Kaynak ve hedef dilde yer alan eserlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesinin sonucunda çeviri işleminde kullanılan yöntem ve teknikler, varsa hatalar analiz edilmiş ve hedef dilde yer alan çevirilerin biçimsel ve anlamsal eşdeğerliğine dair değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca çevirmenlerin tercih etmiş oldukları stratejilerin hedef metinlerin okunabilirliği ve anlaşılabilirliği üzerindeki etkisine yönelik yorumlarda bulunulmuştur.

BÖLÜM 3

KURAMSAL ÇERÇEVE

Çeviri Kavramı

Herhangi bir söz veya metnin bir dilden başka bir dile aktarılması olarak tanımlanan çeviri, farklı dillerin varoluşundan itibaren etkinliğini sürdürmektedir. Farklı dilleri konuşan insanların birbirlerini anlayabilmeleri için zorunlu bir etkinlik olan çeviri, hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Özellikle dil öğretiminde önemli bir yere sahip olan çeviri, toplumların kültürel, sanatsal ve ticari anlamda gelişimine büyük katkı sunmaktadır. Birçok ülkenin edebiyatının gelişiminde de çeviriden ve çeviri aracılığıyla bu alanda elde edilen kazanımlardan söz etmek mümkündür. Yüzeysel olarak bir dilden başka bir dile aktarım olarak görülen çeviri, toplumların gelişimine ve güçlenmesine katkı sunan etkenlerden biridir.

Farklı dilleri konuşan insanların birbirleriyle her anlamda anlaşabilmesi ve uluslararası iletişimi aktif kılabilmek için çeviri gereksinimi ortaya çıkmıştır. Pazarlıoğlu (2015, s.18), bir ulusun diğer uluslarla işbirliği ve ticaret yapma ihtiyacı, savaşlar ve barış adımları, turizm ve kültürel faaliyetleri ve hatta gönül ilişkileri dahi toplumların birbirleriyle iletişimini gerekli kılan unsurlar olduğunun altını çizer. Ayrıca insanlık tarihi ile eş zamanlı yol kat eden çeviri etkinliğinin, günümüzde de her alanda kullanımına ihtiyaç duyulan bir etkinlik olarak görevini devam ettirdiğini vurgular.

Tarihi bir geçmişe sahip ve bazı istisnalar hariç her toplum tarafından kullanılmak zorunda olan çeviri etkinliği, çeşitli bilim dallarının araştırma konusu olmuş ve çeviriye dair farklı tanımlamalar yapılmıştır. Türkçe sözlükte ‘bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme’ ve ‘bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap, tercüme’ diye tanımlanan çeviri (Türk Dil Kurumu [TDK], 2018); Brockhaus ansiklopedisinde de bir yazının ya da

bir konuşmanın (bir tercüman veya mütercim aracılığıyla) bir dilden bir başka dile aktarımı, şeklinde tanımlanmaktadır (aktaran Stolze, 2013, s.17).

Yalçın (2015, s.9), çeviriyi toplumların yaşamında hayatî bir rol oynayan ve toplumlar arasındaki bilgi alışverişinde çağın vazgeçilmez bir etkinliği ve bir dildeki bildirilerin anlam ve biçim yönünden eşdeğerlik sağlamak suretiyle bir başka dile aktarılması işlemi ve bunun sonucunda ortaya çıkan ürün olarak tanımlar. Göktürk (2016, s.15) de, başka dillerin tanımladığı, başka dünyaların tanıtılması ve değişik toplulukların, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını birbirleriyle paylaşabilme yolu olan diller ötesinde bir ortak dil, dillerin dili olarak tanımlamaktadır. Vardar (1982, s.18)'a göre de çeviri, bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, farklı toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden kültürel değeri içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar arası bir iletişim aracıdır. Çeviri, toplumlar arası ortak bir dil oluşturarak çok önemli bir görev üstlenmektedir. Çevirinin ortak bir dil olarak görülmesi farklı toplumları ve kültürleri buluşturmaya sağladığı yarar sebebiyledir.

Yıldız (2004, s.377), 18.yy ünlü yazarı Goethe'nin çeviri anlayışını şöyle özetler: Çeviri;

1. “Orijinal metnin düşünsel bütünlüğünün aktarılmasını öngören bir olgudur.
2. Orijinal metnin hedef dilde başka bir düzenceyle taklit edilmesi, daha doğrusu kopya edilmesi işidir.
3. Sadece orijinal metnin anlamını değil, aynı zamanda o metnin içerdiği söz sanatlarının, üslubunun ve ritmik unsurlarının da aktarılmasını sağlayan bir süreçtir.”

Çeviriyi kaynak dil ve hedef dil arasında bir aktarım olarak gören dilbilimciler tanımlamalarını bu iki kavram üzerine yoğunlaştırmışlardır. Çeviri, kaynak metni anlama, yapısını çözme ve oradaki düşünceleri ve hissedilen duyguları başka bir dilde ifade etmektir. Yani çözümlenmiş olan bir kaynak metinden farklı bir dilde aynı anlama ve etkiye sahip olabilecek bir hedef metin oluşturmaktır. Newmark (1984, s.7) çeviriyi, çevirmenin kaynak dildeki herhangi bir yazılı metni ya da ifadeyi başka bir dildeki metin ya da ifade ile değiştirmeye çalıştığı sanat olarak görmektedir. Kurt da (2012, s.50) çeviriyi, dilbilimin iki doğal dil arasında biçimsel, sözdizimsel ve anlamsal uygunlukların sağlanması amacıyla kaynak dilde ortaya çıkmış bir anlam evrenini, hedef dilde yeniden gerçekleştirilmek üzere, çevirmenin kendi edinimini ve her iki dildeki kültür farklılığını yorumlama ve yeniden üretme işlemine katıp dönüştürüm işlemi yaparak ideal anlam

karşılığını verebilmesi olarak tanımlar. Güven (1998, s.137)'e göre de çeviri, her şeyden önce kaynak dil metninden yazarın vermek istediği iletiyi kaynak metnin biçimsel ve yazınsal özelliklerini koruyarak yazarın hedeflediği kitleye aynı amaçlar doğrultusunda ulaştıran bir erek dil metnidir. Bu tanımlardan daha sonraki bölümlerde bahsedeceğimiz kaynak metin odaklı ve hedef metin odaklı çeviri yaklaşımları ortaya çıkmaktadır.

Nida ve Taber (1982, s.12)'a göre de çeviri, gerek anlam gerekse biçim bakımından kaynak dilin hedef dilde en iyi ve en doğal karşılığını bulmaktır. Burada karşımıza eşdeğerlik kavramı çıkmaktadır. Çeviride amacın, kaynak dil ile hedef dil arasında eşdeğer bir metin oluşturma olduğunu belirtenler çeviri tanımında iki dil arasında eşdeğerlik bulunma zorunluluğunu çeviri tanımlarına yansıtmaktadırlar. Berk (2005, s.17), çeviriyi, iki dil arasında gerçekleştirilen bir aktarım işlemi ya da bu şekilde aktarılmış ve kendisinden asıl metinle arasında birtakım eşdeğerlik ilişkilerini gerçekleştirmiş olması beklenen bir metin olarak görmektedir. Vermeer (aktaran Stolze, 2013, s.218) ise çevirinin, sözcüklerin ya da cümlelerin bir dilden bir diğerine kod değiştirmesi olmadığını belirtir. Ona göre çeviri, yeni işlevsel, kültürel ve dilsel koşullar altında bir kimsenin yeni bir durum bağlamında bir metin hakkında bilgi verdiği ve bunu yaparken ilgili metnin biçimini de olabildiğince taklit ettiği karmaşık bir eylemdir. Koller (aktaran Stolze, 2013, s.334)'a göre de çeviri, hedef dil metni ile kaynak dil metni arasında bir çeviri (ya da eşdeğerlik) ilişkisi oluşturularak, bir kaynak dil metninden bir hedef dil metnine doğru giden dilsel ve metinsel bir işlemin sonucudur.

Demirekin (2014, s.4) de çeviriyi, belirli bir dil dünyasının varlığındaki bir metni, hedeflenen yeni bir dil dünyasına taşımak ve böylece farklı kültürler arasındaki değişikliklerin ve benzerliklerin farkına varılacağı bir ortam yaratma süreci olarak tanımlamıştır. Kuran (1993, s.1), çeviriyi dar anlamıyla bir yazın yapıtını şekil, anlam, ileti ve biçim düzeylerinde kaynak dilden amaç dile aktarma; geniş anlamıyla ise, bir kültür ürününü, başka bir kültürün alımlamasına sunma, hatta bu ürünün amaç kültür dizgesi içinde bir yer edinmesine, o dizgedeki diğer eserlerle hesaplaşmasına zemin sağlama olarak ifade eder. Prunc (aktaran Yücel, 2013, s.177) ise çeviri kavramının, hâkim olan eşdeğerlik ve metin odaklı çeviri anlayışlarından daha geniş olduğunu ve geleneksel yazılı-sözlü çevirinin yanı sıra, bir toplumun farklı diller konuşan başka toplumlarla temas kurabilmek için aşması gereken kültürler ötesi aracı eylemlerin tamamını kapsadığını belirtir. Rakova (2016, s.72) tüm bu tanımlara farklı bir bakış açısı getirerek, çeviri, metnin

yapıt olarak yaşamını sürdürmesini amaçlayan bir işlemdir, diyerek bir yapıtın yaşamının çeviriye bağlı olduğunu şöyle vurgular:

Çevirmek, ne alımlamak, ne iletişim kurmak, ne temsil etmek, ne de yeniden üretmektir. Yükümlülük altına girmek, sorumluluk almaktır. Ödenmesi gereken bir borç bulunmaktadır. Ne borcu? Çevirmen bir mirasçıdır. Kendisine bir tohum bağışlanmıştı, onu geri vermek zorundadır. Bunun için, anlamı yeniden kurup bırakamaz öyle [çünkü bu yeniden kurma imkânsızdır], yükümlülüğü bunun ötesine gider. Yapıtın olgunlaşmasına, daha fazla ve daha iyi yaşamasına katkıda bulunmak zorundadır.

Toplumlar arası iletişimin sağlanması için hayati önem arz eden çeviri etkinliği bu görevini yerine getirirken gündend güne gelişim göstermektedir. Çeviri tanımlarında karşımıza çıkan kaynak dil ve hedef dil kavramlarının yanında bunlar arasında eşdeğerlik olması durumu üzerinde durulmaktadır. Ayrıca en önemlisi çevirinin uluslararası bir ortak dil olarak görölmesi gerekmektedir. Çünkü çeviri olmadan ulaşılmak istenen sosyal, siyasi ve kültürel hedeflere yakınlaşmanın dahi zor olduğu unutulmamalıdır. Çeviri, bir bakıma kapalı kapıları açabilecek bir anahtar niteliğindedir.

Çevirinin Önemi

Yapılan araştırmalara göre hâlihazırda dünyada konuşulan yaklaşık yedi bin dilin var olduğu belirtilmektedir (Ethnologue Languages of The World, 2018). Bu durum çevirinin önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Çeviri, dilden dile aktarımdan öte bize farklı dünyaları tanıtan bir etkinliktir. Çeviri, kültürler arası köprü görevi görerek okuyucuya kapalı kapıları açar. Çeviri yapmak, sadece birebir kelimeleri ve cümleleri aktarmakla sınırlı olsaydı, elektronik çeviri ya da diğer adıyla makine çevirisi veya bilgisayar destekli çeviri alanına dair daha fazla çalışmalar yapıp bu sayede çevirmenin rolü bir nebze azaltılmış olurdu. Fakat elektronik çeviri alanında yapılan çalışmalar belirli bir süre durma noktasına kadar gelmiştir. Ancak son zamanlardaki teknolojik gelişmelerle tekrar hız kazanmıştır. Buna rağmen elektronik çevirinin belirli diller arasında çok kısıtlı kabul edilebilir çeviriler yapabildiği, ancak özellikle yazın alanında başarısız olduğu göze çarpmaktadır.

Çeviri, farklı kültürler ve toplumlar arası birçok eksikliği gideren bir etkinliktir. Grossman (2017, s.21), çevirinin olmaması durumunda dünya üzerinde bin tane dil olduğu varsayılsa bile on dil bilen bir dehanın dahi 990 dilde yazılanlardan mahrum kalacağını ifade eder. Çeviri kavramı ve çevirinin önemine dair birçok görüş olmakla beraber Wills (Yücel, 2013, s.118), çeviriyi hafife alan bazı söylemlerin var olduğunu belirtmektedir. Çeviriye yakın olmayan kişilerin ve işverenlerin çeviri hakkında düşüncelerinin şu şekilde olduğunu

tahmin eder: ‘Sizin işiniz zaten kolay. Ne yapmanız gerektiği de belli. Metniniz de önünüzde. Sadece orada yazılanları çevirin işte!’ Yücel, bunun elbette çok naif bir yaklaşım olduğunu, asıl sorunun kaynak kültürde belli bir durum içinde var olan dilsel biçemi, yapısı ve manası ile karmaşık bir ilişki içinde bulunan bir anlamın, çok büyük farklılık gösteren hedef kültüre nasıl aktarılacağı konusu olduğunu belirtir.

Çeviri her çağda olmazsa olmaz etkinliklerden biri olmuştur. Çevirinin önemine ve sağladığı yarara dair dilbilimcilerin ve belli başlı yazarların söyledikleri bu etkinliğin önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Tanpınar (2008, s.76), dilin fakir kalmasının sebebinin tercüme yokluğu olduğunu, bu yokluktan dolayı bir dilin küçülüp darlaşabileceğini ve tercüme edilmiş herhangi bir kitabın da dilimiz ve memleketimiz için kazanılmış bir zenginlik olacağını ifade etmektedir. Göktürk (2016, s.16), çevirinin yeni bilgi alanlarına açılmanın yolu olduğunu, tarih boyunca birçok uygarlıkta, aydınlanma dönemlerinin çeviriyle başladığını ve her toplumda, her çağda, sanat, bilim, düşünce alanlarında özgün yaratıcılığın, açık ya da dolaylı olarak, çeviriyle beslendiğinin su götürmez bir gerçek olduğunu belirtmektedir. Grossman (2017, s.20) da, dünya edebiyatının akademik incelemelere uygun bir bilim dalı olarak varlığını bütünüyle çevirilere borçlu olduğunu, aydınlanma değerlerine bağlı, evrensel bir uygarlığın geliştirilmesinde çevirinin merkezi bir konumda yer aldığını ve çok önemli bir rol üstlendiğini savunmaktadır. Ayrıca Avrupa Rönesans’ının çeviri sayesinde yaşandığını hatırlatmaktadır. Mansûr (2006, s.23) da, 12.yüzyıla gelindiğinde Avrupa’nın, Arapça eserleri kendi dillerine aktarmaya çok ciddi önem verdiğini ve Batı uygarlığının Endülüs’teki İslam medeniyetiyle temasa geçebilmek ve onların ilmi gelişmişliğinden yararlanabilmek için çeviri işlemine ağırlık verdiğini dile getirir. Wechsler (aktaran Grossman, 2017, s.49) ise çevirinin önemini şu sözlerle özetler: “Çeviri, pencereyi açıp ışığın odamızın içine girmesini sağlar; çekirdeğini elimize alabilmemiz için meyvenin kabuğunu kırar; bakışlarımızın en kutsal yere değebilmesi için perdeyi aralar; suyun yanına yaklaşabilmemiz için kuyunun kapağını kaldırır.”

Çeviri, kaynak metin yazarını kendi yazdığı dilin dışındaki insanlarla tanıştırır. Farklı bir dilden çıkarak çevrildiği dili çeşitli şekillerde besler, hedef dile yeni anlatım olanakları sunar, farklı bir hayat bahsedebilir ve farkında olmadan hedef dili geliştirir. Uygur (2008, s.104-106), dil ve çevirinin bir ayrılmazlık içinde olduğunu, dil denen şeyin bir bakıma çeviri anlamına geldiğini ve dilin gerekliliği kadar çevirinin de gerekli olduğunu vurgular. Paz (2012, s.99), çevirinin bir yandan diller arasındaki ayrımı ortadan kaldırdığını öte

yandan da komşularımızın bizden başka türlü düşündüklerini ve konuştuklarını daha açık biçimde ortaya koyduğunu belirtir. Durmuş (2018, s.7) da, çağdaş gerçeklerin aralarında açık ve anlaşılır bir diyalogun oluşumu için halklar ve milletler arasında ortak bir anlaşma dilinin var edilme zorunluluğuna işaret ederek çeviri aracılığıyla bu ortak dile ulaşılmasının mümkün olabileceğini savunur.

Grossman (2017, s.35-41), edebiyat kadar çevirinin de önemli olduğunu, hatta bu ikisinin etle tırnak gibi birbirinden ayrılamayacağını, birbirini besleyen ikili olduklarını ve kendisinin çeviri olmadan, başka dünya edebiyatı yapıtlarını çeviri sayesinde okuyamadan yaşayamayacağını belirtmektedir. Gürsel (1978, s.26) de, dünya kültürüne kapalı, çeviriyle beslenmeyen bir yazın yapıtının kendi olanaklarıyla gelişemeyeceğini ve çeviriyi sadece bir dilden başka bir dile yapılan bilgi aktarımı olarak görmenin yanlış olacağını ifade eder. es-Seyyid (2007, s.62) ise, çeviri vasıtasıyla İngiliz, Rus edebiyatı gibi dünya edebiyatlarından Arapçaya edebi eserlerin aktarıldığını dile getirerek çevirinin doğrudan ya da dolaylı olarak insanların kişiliğinin ve kültürünün oluşmasında rol oynadığını savunmaktadır. Ayrıca çeviri olmadan, çeşitli diller ve kültürler arasında oluşan modern kültürün bu boyuta ulaşmasının mümkün olmayacağını vurgulamaktadır.

Batıda Rönesans'ın ortaya çıkışına sebep olan çeviri etkinliğinin Arap tarihinde de önemli bir yeri vardır. İslamiyetten önce Arapların, Yemen ve Şam gibi komşularıyla olan ekonomik ve sosyal ilişkileri çeviriye olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Mansûr (2006, s.21), Şam Araplarından Gassanilerin, Yunan medeniyeti ile Arap kültürü arasında bağ kurduğunu ve birçok Yunanca eseri Arapçaya tercüme ettiklerini belirtir. Aslan (2013, s.168-169) da, İslamiyet öncesi devirlerde Arapçaya çok sınırlı sayıda çeviri yapıldığına şahit olursa da İslami dönemde yeni bir devlet kurulmasıyla çeviriye ihtiyaç duyulduğunu, çeviriye ihtiyacın sadece devleti korumak, İslam'a davet veya devletin inşası için gerekli olmadığını, bunun yanında özellikle tıp gibi alanlarda gerekli bilgilere çeviri yoluyla ulaşıldığını ifade eder. Sarıkaya (2003, s.134) da, İslami dönemde çevirinin önemli olduğunu ve Hz. Peygamber'in Zeyd b. Sâbit'e Yahudilerin dilini öğrenmesi için istekte bulunduğunun rivayet edildiğini vurgular. Halifeler döneminde gerçekleşen fetihlerle birlikte diğer toplumlarla etkileşim, İslam'ın ilim öğrenmeyi teşvik etmesi ve yeni kaynaklara ulaşma isteği çevirinin bir araç olarak kullanılmasına sebep olmuştur. Emeviler döneminde de Halid b. Yezid, Arapça bilen Yunan felsefecileri getirterek onlardan Yunanca ve Kıptice ilmi eserleri Arapçaya çevirmelerini istemiştir (Mansûr, 2006, s.21). Suçin (2012, s.32), Emeviler döneminde yapılan çevirilerin de yeni yöneticilerle farklı

diller kullanan halk arasındaki idari, bürokratik, siyasi ve ticari iletişimin sağlanması için yapıldığını ve sistematik bir çeviri hareketinin ise Abbasiler döneminde başladığını belirtir. Dağbaşı (2013, s.186) da, Abbasiler döneminde çeviri faaliyetlerinin bireysel çabaların ötesinde başta halifeler olmak üzere toplumun tüm kesimlerinden destek gördüğünü, bir devlet politikası haline geldiğini ve tıp, mühendislik, astroloji, matematik alanlarında yoğunlaştığını, ayrıca Helenistik kültürden, Hint ve Fars kaynaklı birçok eserin de bu dönemde Arapçaya çevrildiğini dile getirir. Gutas (2015, s.20) da, Bağdat'ta oluşan Yunanca ile Arapça arasındaki çeviri hareketinin insanlık tarihinde yeni bir çağ başlattığını ve bu hareketin İtalyan Rönesans'ı ile 16. ve 17. yüzyılda gerçekleşmiş olan bilimsel devrimle aynı kategoride değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Cahiliye dönemi ve İslami dönemde çok az örneklerin yer aldığı Arapçaya çeviri hareketi, Emeviler döneminde Yunancanın yaygın olarak kullanılmasından dolayı kaçınılmaz olmuş, ancak tabir yerindeyse Abbasiler döneminde özellikle Abbasi halifelerinin çeviriyi desteklemeleriyle altın çağını yaşamıştır. Abbasi Halifesi Me'mun döneminde ilim yuvası olarak Bağdat'da kurulan ve bir nevi çeviri akademisi görevini üstlenen 'Beytu'l-Hikme'de çok sayıda çeviri eserin ortaya konması çeviri etkinliğine ne denli önem verildiğini kanıtlamaktadır.

Grossman (2017, s.10), çevirinin okuyamadığımız sayısız dilden birinde yazılmış kurmaca bir yapıya ulaşmamızı sağlayarak son derece önemli olan geleneksel rolünü oynadığını, bunun yanında daha önce tanışma fırsatı bulamadığımız kişilerle daha anlamlı ilişkileri daha kolay kurmamıza yardımcı olmak gibi etkili bir gücü olan somut bir yazınsal varlığı da temsil ettiğini belirtmektedir. Ayrıca varlığından haberdar olunmayan bir şeyi tanımaya yardımcı olduğunu veya tanınan bir şeyi farklı açıdan görmeyi ve ona farklı bir değer yüklemeyi sağlayacağını iddia etmektedir. Tanrıku (2010, s.1) da, herhangi bir dilde yazılmış olan insanoğlunun derin bilgi ve becerilerinin, üstün zekâsının bir ürünü olan roman, öykü, masal ve tiyatro eserlerinin çeviri sayesinde insanlığın ortak mirası olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda da eğitimin, kültürün, bilgi ve becerilerin gelişmesine, çağın düşüncesini yakalamak veya onu geliştirmeye katkıda bulunmak için çeviri işleminin zorunlu hale geldiğini vurgular.

Aksoy (2002, s.11) çevirinin, bir dil çalışması olmakla beraber çeviri sürecinde kaynak metni okuma sırasında yer alan sorun çözme yöntemi, metni anlama ve diğer dile aktarmanın dil becerisini arttırdığını savunur. Bunun yanında çevirinin gerektirdiği metin çözümlemesi sırasında dil öğrencisinin çeviriyle sözcük dağarcığı, sözdizimi, deyimler ve biçem ile ilgili bilgilerinin inanılmaz derecede artacağını belirtmektedir. Köksal (2008,

s.101) da, çevirinin öğrencilerin dil yetisinin yanı sıra iletişim, biçim ve toplum dilbilimsel yetisini ve performansını geliştirdiğini, çevirinin yabancı dil öğrencisinin edinmesi gereken okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerisinin yanında beşinci temel beceri olduğunu ifade eder. Köksal'ın çeviriyi dil öğretiminde beşinci temel beceri olarak görmesi bu etkinliğe farklı bir bakış açısıyla bakma gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ancak şu bir gerçek, bir dil öğrencisinin okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin yanında çeviri yapabilme özelliğini de kazanması öğrencinin kendisine farklı bir özgüven aşılacaktır.

Çeviri etkinliği, içerisinde çeşitli kazanımları da barındırmaktadır. Çeviri sırasında çevirmenin kaynak dildeki eser üzerine çalışması ve onu çözümlemesinin akabinde hedef dile aktarırken hedef dilin olanakları üzerinde yoğunlaşması, çevirmenin hedef dildeki üretkenliği geliştirecek ve eğer hedef dil çevirmenin ana dili ise dilinin inceliklerine vakıf olmaya çabalayacak ve hatta gerekirse sözcük üretebilecek dereceye gelecektir. Buna benzer şekilde çevirinin dil öğretimine de katkı sunacağı düşünülmektedir. Çünkü dil öğrencisinin, kaynak dilden ana diline aktarmaya çalıştığı yapıt üzerine yoğunlaşırken bir yandan kendi diline de yoğunlaşması gerekecektir. Kaynak dilin eşdeğerini hedef dilde oluşturabilmek için sarf ettiği çaba, ana dilini geliştirmesine yol açacaktır. Böylelikle bir bakıma çeviri, ana dilin zenginleşmesine ve gelişimine de katkıda bulunmuş olacaktır.

Çevirinin olanaksızlığı üzerine görüşler var olsa da dünyada çeviri işlemi olmadan bir şeylerin eksik kalacağı açıktır. Kısacası çeviri, dil eksikliğini gideren bir etkinliktir. Globalleşen dünyada insanların iletişim zorunluluğu artmış ve gerek siyasi gerek ekonomik gerekse sosyal ve kültürel olarak çevirinin insanın vazgeçemeyeceği bir etkinlik olduğu görüşü kabul edilir hale gelmiştir.

Çevirmen

Bu kadar detaylı ve dikkat gerektiren çeviri etkinliğinde en önemli görevi üstlenen kişi yani çevirmen, çeviri eylemini gerçekleştirendir. Daha önceleri çevirmen sözcüğü yerine yazılı çeviri yapana mütercim, sözlü çeviri yapana ise tercüman tabirleri kullanılmaktaydı. Son zamanlarda çevirmen sözcüğü daha sık ve daha genel anlamda kullanılır hale gelmiştir. Eruz (2008, s.43), çevirmeni yazılı veya sözlü çevrilecek metni kültürel bağlamı içinde yorumlaması ve aktarması gereken bir kültür uzmanı, iki farklı kültür arasında hareket eden ve kültürlerarası katmanların arasına girerek bilişsel ve işlevsel eylemlerde

bulunan bir denge uzmanı olarak tanımlamaktadır. Çevirmeni sadece iki dil arasında aktarım yapan biri olarak gören Kurt (2012, s.48) ise, çevirmeni bir dilde yazılmış yazıya ya da söylemi üzerine inceleme yapmadan, sebep sonuç ilişkisi aramadan, bildiği başka bir dile çevirerek insanlar arası iletişimi sağlayarak kültürler arasında köprü görevi gören kişi olarak tanımlar. Kurt'un çevirmen tanımı çeviri tanımlarıyla tam olarak örtüşmemektedir. Çünkü çevirmenin sadece metinleri dilden dile aktardığı yaklaşımı yüzeysel bir bakış açısından ibarettir. Çevirmen bir metni ya da sözü, üzerine yoğunlaşmadan, hedef dil normlarına dikkat etmeden çevirdiğinde özellikle yazın çevirisinde anlaşılamayacak metinler üretebilecektir.

Raková (2016, s.30), çevirmeni yetkin bir dilbilimcinin üstünde görür. Çevirmenin, çeviriyi çıkış dilinin kültürel ve sezgisel açıdan değerlendirmesini ve bunun varış dili dizgesinde tutacağı yeri göz önünde bulundurması gerektiğini belirtir. Anamur (1998, s.2) da, çevirmeni geniş bir bilgiye sahip, yazarın yapıtını çok iyi bilen, onun düşüncesini, amacını, söylemek istediğini anlayan, yorumlayan ve bu yapıtı hedef dilde, farklı bir ekinel bağlamda, anlamsal, anlatımsal, biçimsel ve etkisel özelliklerini yitirmesine izin vermeden anadilindeki doğallıkla, sanki yazar yapıtını hedef dilde yazıyormuşçasına, ancak hedef metni ulusallaştırmadan eşdeğerli olarak üreten kişi olarak tanımlar. Çevirmen, her iki dile dilbilgisel özelliklerin yanında kültürel olarak da hâkim olmalıdır. Nida (2000, s.131), Procházka'nın çevirmende bulunması gereken özellikleri kısaca şu şekilde sıraladığını aktarmaktadır. Çevirmen;

1. Kaynak metni anlamsal ve biçimsel olarak anlamalı,
2. Her iki dil arasındaki yapısal farkların üstesinden gelmeli,
3. Kaynak metnin biçimsel yapılarını ve üslubunu çevirisinde oluşturabilmelidir.

Çevirmenin asıl amacının tek tek sözcükleri ve cümleleri birebir çevirmek olmadığı, bunun yerine asıl görevinin metinleri bir bütün olarak çevirmek olduğu genel kabul görmüş durumdadır. Çevirmenin önemine ve görevine dair çeviribilimciler benzer görüşlerini farklı şekillerde dile getirmişlerdir. Çevirmenleri tiyatro oyuncusuna ve müzisyene benzeten Grossman (2017, s.19), oyuncular canlandırdıkları rolleri anlatan senaryoyla, müzisyenler de çaldıkları besteyle nasıl bir ilişki kuruyorlarsa çevirmenlerin de özgün metinle aynı türden bir ilişki kurmaları gerektiğinin altını çizer. Çevirisiz bir dünya düşünemeyen Kuçuradi (aktaran Baykan, 2005, s.183), çevirmeni müzikte virtüözün işine benzetiyor, onsuz yapıta nasıl ulaşılacaksa çevirmensiz de esere ulaşamaz. Hatta bir bakıma çevirmenin işinin daha zor olduğunu çünkü bir dille üretileni başka bir dille

yeniden üretmek zorunda olan çevirmenin, iki farklı sınırlamayla boğuşmak zorunda olduğunu, hem kaynak metne bağlı kalmak hem de metni çevirdiği dilin ona çizdiği olanak sınırlarının içinde hareket etmek zorunda olduğunu savunur. Levy (aktaran Stolze, 2013, s.161) de, tiyatro seyircisinin sahnede izlediği şeyin gerçek olmadığını bildiğini ama oyunun gerçek gibi görünmesini talep ettiğini, roman okurunun da kurgulanmış bir hikâyeyi okuduğunu ancak romanın olasılık kurallarına uymasını istediğini, bir çeviri okurunun da asıl metni okumadığını bildiğini ancak çevirinin özgün metnin niteliğini korumasını arzuladığını vurgular. Burada da çevirmenin çeviri işlemi sırasındaki performansı etkileyici rol oynar. Çünkü çeviri eser okurunun bu isteğini yerine getirecek olan kişi çevirmendir.

Çevirmenin çeviri sırasında karşı karşıya kaldığı zorlukların yanında çok önemli görevler yerine getirdiğini unutmamak gerekir. Aksoy (2002, s.14), çevirmenlerin yazının gelişimine ve insanlık tarihinin oluşumuna en büyük katkıyı sunduğunu ve alfabeleri bulan kişilerin dört çevirmen olduğunu belirtmektedir. 16.yüzyılda yaşayan ve Yunancadan klasik çevirileriyle tanınan Fransız yazar Jacques Amyot (aktaran Raková, 2016, s.27) da, çevirmenin bir yapıtı yeniden canlandırabileceğini, yeniliğini ve özgünlüğünü koruyarak yapıtın varlığını sürdürmesini sağlayabileceğini iddia etmektedir. Bassnet (aktaran Yalçın, 2015, s.21) çevirmen olmayı ve çeviri yapmayı yaşamla ölüm arasına benzetir ve Rönesans döneminde çevirmenin tek bir cümle veya ifadenin çevirisinden dolayı idam edildiğini, bunun da bizlere çevirmenin üstlendiği risk ve yaptığı işin önemini gösterdiğini belirtmektedir.

Çevirmen, çevireceği eserin yazarı hakkında bilgi sahibi olmalı mıdır? Çevirmen hakkında birbirine yakın düşüncelere sahip Keibel ve Tytler (aktaran Köksal, 2008, s.23-24), çevirmenin çevireceği yazarı seçerken bazı noktalara dikkat etmesi gerektiğini belirtir. Çevirmenin üslubuna ilgi duyduğu ve aynı zamanda çevirilerinde onun üslubunu taklit etme potansiyeline sahip olduğu bir yazarı seçmesi gerektiğine, iki dile ya da konuya hâkim olmanın yanında yazarın düşüncesini hissetmesi gerektiğine ve yazarın karakterini anlama konusunda de gerekli hassasiyeti göstermesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Scholz da çevirmene başarılı olması için yazarın düşüncesinin yanı sıra ruhunu da korumasını, farklı kültür ve üslup inceliklerini tanımasını önermektedir. Tosun (2013, s.132) ise, çevirmenin, yazarın eserlerini aydınlatabilmesi için sanatçının hayatını, kişiliğini, dünya görüşünü, psikolojik durumunu bilmesinin eserleri doğru şekilde yorumlamasına katkı sunacağını öne sürer.

Çevirmen çok önem arz eden çeviri işlemine başlamadan önce ya da çeviri işlemi sırasında nasıl bir yol izlemeli? Nida (1964, s.246-247), yetkin bir çevirmenin çeviri sürecinde izlemesi gereken aşamaları şöyle sıralar: Çevirmen;

1. Tüm metni okumalı,
2. Arka plan bilgisi edinmeli,
3. Metnin mevcut çevirilerini karşılaştırmalı,
4. Yeterince kapsamlı birimlerin ilk taslağını hazırlamalı,
5. İlk taslağı kısa bir süre sonra revize etmeli,
6. Biçim ve ritim açısından sesli okumalı,
7. Metnin başka birisi tarafından okunarak alıcıların tepkileri incelenmeli,
8. Çeviriyi diğer yetkin çevirmenlere sunmalı,
9. Basıma verilmek üzere metni gözden geçirmelidir.

Bassnett (2002, s.61), 16.yüzyılda yayımladığı bir çeviri bölüm sebebiyle Paris'te yakılarak öldürülen çeviri kuramcısı Fransız düşünür Dolet'in çevirmen için önerdiği ilkeleri şöyle sıralar:

1. Çevirmen, anlaşılmaz noktalara açıklık getirmekte her ne kadar özgür olsa da kaynak metin yazarının kastettiği anlamı çok iyi kavramalı,
2. Hem kaynak dile hem de hedef dile çok iyi hâkim olmalı,
3. Sözcüğü sözcüğüne çeviriden kaçınmalı,
4. Çevirisinde günlük dil kullanımlarına yer vermeli,
5. Doğru tonu yakalayabilecek sözcük seçimi ve düzeni belirlemelidir.

Meşhur Arap bilgini el-Câhiz (1965, s.76), henüz 9. yüzyılda çeviriyle ilgili görüşlerini belirtirken çevirmenin hem kaynak dili hem de hedef dili en iyi bilen bir kişi olması gerektiğinin altını çizer. Ayrıca çevirmenin çevirisindeki ifadelerinin, çevirdiği eserdekilerle aynı ölçüde açık ve anlaşılır olması ve çevirmenin çevrilen eserin yazarıyla aynı bilgi düzeyine sahip olması gerektiğini vurgular. Göktürk (2016, s.17) de, çevirmenin hem kaynak dilin, hem de çeviri dilinin işleyiş düzenini çok iyi bilmesinin, her iki dilde de dilbilgisel öğeleri çözümleyebilecek yetide olmasının, yabana atılmayacak bir nokta olduğuna vurgu yapmıştır. Boztaş (1993, s.61), çevirmenin sadece iki dil bilmesinin yeterli olmayacağını aynı zamanda iki dilin kültürünü de tanıması gerektiğini eğer tanımıyorsa bu eksikliğini gidermeye çaba sarf edecek bir kişi olması gerektiğini ifade eder. Ayrıca çevirmenin kaynak dile tam olarak hâkim olmasının yanında hedef dil üzerinde de yetkin bir kişi olması gerekliliğini savunur. Aksoy (2002, s.63), çevirmenin çevireceği metne öncelikle bir okuyucu olarak yaklaşması gerektiğini ve böylece çeviri amaçlı çözümlemeye kaynak metnin içinde bulunduğu kültürel ve toplumsal konumunu ve işlevini belirlemekle

başlaması gerektiğini belirtir. Özcan (2014, s.39), çevirmenin deyimlerden, çeşitli eş dizimlere ve kalıplaşmış ifadelere, sözcüklerin gerçek anlamlarıyla birlikte yan ve mecazi anlamlarına, kaynak dilin kültürüne, sosyal yapı ile ilgili genel bilgilere sahip olması gerektiğini ve yeterince bilgisi olmayan konularda da işin uzmanına danışmasının yararlı olacağını ifade eder.

‘Enânî (2000, s.6)’ye göre, çevirmen, asıl yazarın sözlerini farklı bir okuyucuya ya da alıcıya yönelik olarak kalıba döken kişidir. Çevirmenin asıl yazardan farkının, ortaya koyduğu fikirlerin kendi fikirleri olmamasından kaynaklandığını ve başkasının düşüncelerini aktarmanın kendi fikirlerini dile getirmekten çok daha zor olduğunu ve bu yüzden çevirmenin çok zor bir iş üstlendiğini savunmaktadır. Grossman (2017, s.18) da, çevirmenin diğer okur kitesinden farkı olduğunu, çevirmenin yalnızca metni dinleyip yazarın sesini zihninde kulağıyla duymaya çalışmadığını, aynı zamanda çeviri metne ses verdiğini belirtir. Çevirmenin metni, başka bir dilde seslendirdiğini, bu dilin de kendi edebiyat geleneklerinin, sözcüklerinin, sözdizim kurallarının, tarihsel deneyiminin var olduğunu ve onun kendine özgü dünyasına da özgün metnin yazarının diline gösterdiği özeni, dikkat ve sevginin aynısını göstererek yaklaşmak zorunda olduğunu ifade eder. Çevirmenin amacının çevirdiği yapının özelliklerini, sapmalarını, tuhaflıklarını ve biçimsel farklılıklarını ikinci dilin yabancı sistemi içinde yeniden yaratmayı olabildiğince başarmak olduğunu vurgular.

T.C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan Türkiye’de çevirmenlik mesleği başlıklı raporda çevirmenlerin sahip olması gereken nitelikler şu şekilde özetlenmiştir (2015, s.6):

Çevirmen olmak isteyenlerin;

- Üst düzeyde genel akademik bilgi birikimine, okuduğunu anlama gücüne, sağlam bir belleğe ve sözel yeteneğe sahip olmaları,
- Yabancı dil ve kültürlerle karşı ilgi duymaları,
- Kendi anadillerini çok iyi kullanabilmeleri,
- Uluslararası gelişmeleri yakından takip ederek yetkin bir genel kültür birikimine sahip bulunmaları,
- Uzun süre yazılı metinler üzerinde çalışma yapmaya istekli olmaları gerekir.

Çevirmenin çeviri işlemi sırasında tercih etmiş olduğu stratejiler, hedef dilde oluşturduğu metnin okunabilirliğini ve anlaşılabilirliğini etkilemektedir. Çevirmen kaynak dil metnini seçerken hedef dilde ses verebileceği yazarı ve kaynak metnin değerini hedef metne aktarabileceği bir metni seçmelidir. Çevirmen, çevirdiği yapıtta ne anlatıldığını en anlaşılır

bir biçimde hedef dil okuruna aktarmalıdır. Kaynak dili iyi bilmesi gerektiği gibi kendi dilinin anlatım olanaklarına da hâkim olmalıdır. Çevirmen hem kaynak dil yazarına karşı hem de hedef dil okuruna karşı borçludur. Çünkü hiçbir yazar yazdığının yanlış aktarılmasını ya da anlaşılmamasını istemez. Hedef dil okuyucusu da bilmediği bir dilin yapıtını doğru olarak anlamak ister. Çevirmen kaynak dil metnini her şeyiyle olduğu gibi aktarmak yerine her iki dil arasında uyumu sağlayabilecek şekilde bir çeviri anlayışı tercih etmelidir. Kaynak dilden hedef dile aktaracağı metinler arasında Nida'nın belirttiği gibi biçimsel eşdeğerliğin yanında dinamik eşdeğerliğin sağlanması için çabalamalıdır. Çevirmen, kaynak dil metnine olabildiğince sadık kalmak yerine özgün metnin iletisini hedef dile aktarmaya önem vermelidir.

Çeviribilim

Belirli bir döneme kadar çeviri etkinliği, çevrilebilirlik ve çevrilemezlik etrafında süregelen tartışmalar bağlamında ele alınmıştır. Çevirinin medeniyete, kültüre, edebiyata katmış olduğu değerler sebebiyle çeviri alanına dair çalışmaların, bir süre sonra ayrı bir bilim dalı içerisine alınma fikri ortaya çıkmıştır. Önceleri uygulamalı dilbilim başlığı altında incelenen çeviri çalışmaları, 1970'lerden itibaren ayrı bir bilim dalı olarak özerkliğini kazanmıştır. Çeviribilimin ayrı bir disiplin olarak ele alınması gerektiği tartışmasını ortaya atan isim James Holmes olmuştur. Türkiye'de de çeviribilim, 1980'lerden itibaren ayrı bir bilim dalı olarak anılmaya başlamıştır. Çeviribilim, en basit anlamda çeviriyle ilgili her türlü durumu araştırma konusu yapan bir bilim dalıdır.

“Çeviribilim kelimesine 1970'de Richard Bausch, Joseph Klegraf ve Wolfram Wills'in çeviri yazınıyla ilgili hazırladığı bibliyografyada rastlanmaktadır. Holmes bu alan için 'çeviri incelemeleri' ifadesinin kullanılmasını önermiş olsa da Türkçede özellikle akademik alanda çeviribilim tabiri yerleşmiş durumdadır (Yazıcı, 2010, s.17).” Newmark (aktaran Yazıcı, 2011, s.17), translatology (çeviribilim) kelimesinin Yunanca ve Latince'den oluşan bir sözcük olduğunu ve günümüzde bu gibi kullanımların çeviri linklerinde yaygın olup yapay ya da akademik olmadığı izlenimini vermediğini bildirmektedir. Ayrıca bilgi topluluğu veya çeviriyle ilgili bilginin incelenmesi açısından Holmes'un önermiş olduğu yaygın olarak kullanılan 'çeviri araştırmaları'ndan daha uygun bir terim olacağını ifade etmektedir. Rifat (2008, s.9), çeviri olgusunu ele alan, inceleyen birçok dal olduğunu, salt çeviriye konu edinen dala kimilerinin çeviribilim, kimilerinin de

çeviri araştırmaları adını verdiğini, ancak dilbilim, yazınbilim, göstergebilim, metinler tarihi, toplumbilim gibi araştırma dallarının çeviriyi inceleme alanı içine aldığını belirtir.

Koller (aktaran Holmes, 1988a, s.71), çeviribilimin, çeviri ve çeviri olgusunun temelleri veya odaklarını ele alan bütün araştırma faaliyetleri için kollektif ve kapsayıcı bir isim olarak anlaşılması gerektiğinin altını çizer. Koller (aktaran Stolze, 2013, s.335) başka bir tanımda da çeviribilimin, çeviriyi ve çevirileri, farklı bilgi ilgisiyle ve farklı disiplinlerin çeşitli yöntemlerinin kullanımının, farklı görüşlerle tanımlanmasını, çözümlemesini ve açıklanmasını amaçlayan bilim dalı olduğunu vurgular. Wilss ise bu bilim dalını, çeviri sürecini etkenlerine ayıran ve çeviri olgusunun temelinde yatan çeviri yöntemlerini inceleyen görsel bir bilim dalı olarak tanımlar. Mary Snell-Hornby (aktaran Berk, 2005, s.24) de, çeviribilimin yazınsal çeviriden teknik çeviriye kadar çevirinin her türünü içeren bir alanı kapsaması ve ihmal edilmiş sözlü çeviriye kadar uzanması gerektiğinin altını çizer. Çeviribilim sözcüğü dar bir anlam içerisine hapsedilmemelidir. Çeviriyi her yönüyle inceleyen, irdeleyen ve bunun sonucunda çeviri alanına katkı sunan bir bilim dalı olarak görülmelidir.

Yazıcı (2011, s.35), çeviribilimin temelde inceleme gerecinin çeviriler olduğunu ve buna göre çeviribilime alan dışından bakanların aklına bu alanın inceleme gereci ilk olarak yazın, hukuk, iktisat, sosyal bilimler gibi özel alanlarda yapılan çevirilerin karşılaştırmalı olarak incelenmesinin geleceğini ifade eder. Ayrıca (2011, s.127-128) çeviribilimin birincil ve ikincil olmak üzere iki tür ilişkisinden bahsederek birincil ilişkilerin çeviribilimin edebiyat, dilbilim ve sosyolojiyle ilişkisi olduğunu dile getirir. Bu tarz ilişkilerin disiplinin temellerini kuvvetlendirmeye ve onun özerk bir bilim dalı olarak geliştirmeye yaradığını vurgular. Çevirinin yalnızca salt bir aktarım işlemi olmadığı gerçeğine istinaden ikincil ilişkilerden yola çıkılarak yapılan araştırmanın bir bilim dalının kendi kurumsal zemininden yola çıkarak farklı disiplinlerin uygulama alanına katkı sunduğunu dile getirir. Çeviribilimin sadece ileriye dönük olarak değil aynı zamanda geriye dönük araştırmalara da yer vermesi gerektiğini iddia eder.

Holmes (2000, s.176), çeviribilim alanını uygulamalı ve kuramsal olmak üzere iki ana kola ayırmıştır. Uygulamalı çeviribilim, çeviri eğitimi, çeviri araçları, çeviri politikaları ve çeviri eleştirisini alanlarını kapsamaktadır. Kuramsal çeviribilimi ise kuramsal ve betimleyici olarak ikiye ayırmıştır. Betimleyici çeviribilimin, çeviri süreçlerini ve çevirileri belirli nesnel olgularla betimlemesini, kuramsal çeviribilimin ise bu olguları açıklayarak genel ilkeler oluşturma amaçlarına sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Yazıcı (2011, s.38)

da, çeviribilimde araştırma yöntemlerini işlevler açısından genel kuram kapsamında betimleyici, nedensel, bilişsel, yorumlayıcı, tarihsel olmak üzere beş kısma, uygulama alanını ise çeviri eğitimi, çeviri eleştirisi, çeviri yardımcı araştırmaları, çeviride bilgi teknolojileri şeklinde dört alana ayırır.

Wilss (aktaran Stolze, 2013, s.74), çeviribilimin temel görevinin, kaynak dilde söylenmek istenenin temelinde, kaynak dildeki metnin aktarımını hedef dildeki metin parçalarına ayırmaya yönelik yöntemler geliştirmek, tek tek unsurları kendi içinde bir bütün olan bir betimleme ve açıklama modelinde özetleyip buradan, çeşitli bakış açılarıyla çeviri kuramsal ya da dil çifti odaklı betimleyici ve dil çifti odaklı uygulamaya yönelik değerlendirilebilir çıkarımlar yapmak olduğunu belirtir. Koller (aktaran Stolze, 2013, s.114-118) de çeviribilimin görevinin, çevirmenlerin, çevirileriyle önerdikleri olasılıkları çözümlmek, tanımlamak, dizgeleştirmek, sorunsallaştırmak ve kafiye, dize biçimi, ritim, özel ifade biçimleri gibi kategorilere yönelik biçimsel-estetik eşdeğerlik olasılıklarını sözdizim, sözcük dağarcığı, dil oyunu, mecaz vs. temelinde çözümlmek olduğunu ifade eder.

Aksoy (2002, s.52), çeviribilimin amaçlarından birinin belirli kültürlerde, belirli zamanlarda hangi tür metinlerin çeviri olarak adlandırıldığı, bu metinlerin çeviri olmayan metinlerden farklı olan yönleri ve bunların çeviri kabul edilmelerinin nedenlerini verilere dayanarak saptamak olduğunu belirtir. Leuven-Zwart (1990, s.56), çeviribilimin amacına yönelik farklı bir yaklaşım ortaya koyar: “Dilbilim gibi bir dalın amacı, nasıl daha iyi konuşmacılar yetiştirmek, yazın araştırmaları dalının amacı da nasıl roman ve şiir yazmayı öğretmek değilse, çeviribilimin birincil amacı da iyi, daha iyi çeviriler ve çevirmenler ortaya koymak değildir. Çeviribilim bir olgu olarak çevirinin özellikleri ve sorunlarıyla ilgilenir, tıpkı dilbilimin ve yazın araştırmalarının sırasıyla dili ve yazınla birer olgu olarak ilgilenmesi gibi.” Köhler (aktaran Cemal, 1979, s.189) de filoloji bilim dalının yazar yetiştirmemesi gibi çeviribilimin de yetkin çevirmenler yetiştirmemesinin beklenilmemesi gerektiğini, çeviribilimin görevinin genel itibarıyla çeviri etkinliği alanına açıklık ve düzen getirmenin yanında bu alanda kargaşayı önlemek olabileceğini ifade eder. Göktürk (2016, s.16) ise, çeviribilimin araştırma alanını kapsayacak şekilde bazı soruları cevaplamaya çalıştığını ifade etmektedir ve bu soruları şu şekilde sıralamaktadır: Çeviri nasıl bir dilsel kültürel olgudur? Çeviri sürecinde söz, anlam, iletişim açısından hangi etkenler yürürlükte? Yazar, çevirmen, çeviri okuru ilişkisi ne gibi özellikler gösterir? Hangi tür metinler, hangi yöntemle çevrilmeyi gerektirir? Metinlerin yapısı, dilsel işlevleri, çeviri

açısından nasıl çözümlenebilir? Hem bu çözümlemede hem de çevirinin değerlendirilmesinde, çeviri eleştirisinde uygulanabilecek ölçütler nelerdir? Çeviri öğretiminin temel ilkeleriyle yöntemleri ne olmalıdır?

Çeviribilim, herhangi bir metnin bir dilden başka bir dile aktarma eylemini, bu aktarım sırasındaki süreci ve bu süreç sonunda ortaya çıkmış metni her yönden inceleyen bilim dalıdır diyebiliriz. Çeviribilimin amaçları, görevleri ve cevaplamaya çalıştığı sorulara genel olarak bakıldığında çeviriye ve çeviri sürecine dair ayrıntılı bir incelemeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu kapsayıcı incelemelerin hem çeviri alanına hem de çevirmenlere çeşitli katkılar sunacağı bir gerçektir. Çeviri alanında gelişme kaydetmek isteyen herhangi birinin çeviribilim alanına dair belli başlı bilgilere sahip olması gerekmektedir. Çeviribilim sadece salt kuramsal bir alan değil aynı zamanda çevirinin uygulanışına dair bilgileri de içinde barındırmaktadır.

Çeviri Kuramları

20.yüzyılın son çeyreğinde çeviribilim adıyla öne çıkan bu bilim dalı önceleri çeviriye dair ortaya konan fikirlerin, görüşlerin bir arada incelenmesine olanak sağlamıştır. Çoğunluğunu dilbilimcilerin oluşturduğu bilim insanları çeviriye dair çeşitli görüşleri savunmuşlardır. Savundukları görüşler belirli kuramları oluşturmuştur. Çevirinin çok karmaşık bir eylem olduğunu savunan kuramcılarının bir kısmı kaynak metin odaklı çeviri anlayışını ön plana alırken, bazı kuramcılar hedef metin odaklı yaklaşımı tercih etmiştir. Bu alanda çeviri yaklaşımlarıyla öne çıkmış olan Gideon Toury, Itamar Even-Zohar, Hans Vermeer gibi çeviri kuramcılarının çeviriye dair görüşlerini bilmekte yarar vardır. Araştırmamızın bu bölümünde çeviribilim alanında bu bilim dalının bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkışıyla birlikte öne çıkan çeviri kuramları ele alınmıştır.

Çeviri yaklaşımlarına genel olarak bakıldığında Stolze (2013, s.27), çeviriye yönelik geliştirilen yaklaşımların aslında sadece kopyalayıcı biçimde sözcüğü sözcüğüne çeviriyle anlamsal aktarım, yani sadık ve serbest çeviri çekişmesi etrafında döndüğünü iddia etmektedir. Woodsworth (aktaran Çavuş, 2005, s.15)'e göre milattan önce yaşamış olan aynı zamanda devlet adamı ve çevirmen olan Cicero, çevirmene göre ve okuyucuya göre çeviri ayrımını başlatan ilk kişidir. Cicero'nun bu iki yaklaşımından sözcüğü sözcüğüne anlayışına karşı anlamına göre çeviriyi benimsediğini vurgular. Cicero'dan yaklaşık 400 yıl sonra yaşamış olan ve Kutsal Kitap'ın Latinceye çevirisini yapan Hieronymus, çeviri

anlayışını bir mektubunda şöyle ifade eder (aktaran Kızıltan, 2000, s.78): “Sadece kabul etmekle kalmıyor ayrıca itiraf ediyorum ki Yunanca metinleri çevirirken –kutsal kitaplar hariç, çünkü onlarda kelimelerin dizilişi bile başlı başına bir giz- sözcüğü sözcüğüne çevirmek yerine anlamı aktarıyorum.” Yani Hieronymus, kutsal metinler dışında kalan metinlerin çevirisinde hedef dil okurunun anlayabileceği biçimde bir çeviri anlayışı benimsenmesi gerektiğini önermektedir. Ayrıca Hieronymus (aktaran Çavuş, 2005, s.15) bu dönemde ‘verbum e verbo’ (sözcüğü sözcüğüne) ve ‘sensus exprimere sensu’ (anlama göre) çeviri anlayışlarını ortaya koymuş ve bu iki yöntemden birini üstün tutmayarak metin türüne göre yöntem belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

17.yüzyılda yaşamış olan John Dryden (aktaran Aksoy, 2002, s.18), çeviriyi üçe ayırmıştır:

1. Sözcüğü sözcüğüne, satırı satırına ya da bir dilden diğerine,
2. Anlamı anlamına, açıklama,
3. Öykünme (özgün metinden gerekirse sapabilme).

Eruz (2003, s.42), çeviri tarihi boyunca sürekli sadık veya serbest çeviri yaklaşımlarıyla karşılaştığını ve çeviri yapıtlarının sözcüğü sözcüğüne çeviri, anlamı aktaran çeviri, kaynağa öykünen çeviri, kaynaktan daha üst bir yapı oluşturmaya yönelik çeviri gibi kavramlarla değerlendirildiğini belirtmektedir. Çeviri tarihi kadar eski olan bu tartışmalar günümüzde çevirilerin farklı kuramlar ışığında değerlendirilmesine sebep olmuştur.

Çeviribilimciler çeviriye genel anlamda iki şekilde yaklaşmışlardır. İlki, kaynak metne bağlı kalarak çeviriyi üretme çabası iken, diğeri ise çeviri ürününü hedef kültür içerisindeki işlevine göre üretmektir. Çavuş (2005, s.3), çeviribilimsel çalışmalarda önceleri dilbilim odaklı, süreç ağırlıklı, kuralcı ve kaynak metin odaklı yaklaşımların geçerli olduğunu ancak hedef metne yönelerek zaman içinde ürün ağırlıklı, betimleyici ve hedef metin odaklı çeviri yaklaşımlarının bu alanda yer edindiğini belirtir.

Çeviribilimde erek odaklı ve kaynak odaklı kavramları genellikle biri uygulama, diğeri kuram alanında geçerli iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Çeviri uygulamasıyla ilgili olan çeviri stratejilerini, kuramsal olanı ise araştırmacı ve kuramcıların çeviriye karşı benimsedikleri yaklaşımı belirtir. Erek odaklı çeviri, bir metnin erek kültürün ve erek okurların beklentilerine göre yapılan çevirisidir. Kaynak metnin ve kaynak yazarın biçim özelliklerini erek kültürün alışkanlık, gelenek ya da beklentilerini dikkate almadan aktarma çabasına giren çevirilere de kaynak odaklı denir (T. Gürçağlar, 2016, s.127).

Çeviri çalışmalarında daha önceleri geçerli olan kaynak metne ve kültüre odaklı yaklaşımın aksine Holmes (1988a), hedef metin ve kültürü, çeviri metin okurunu ön plana çıkaran bir yaklaşım öne sürmüştür. Bu yaklaşımla başlayan süreçten sonra çeviri

araştırmaları yeni bir boyut kazanarak ele alınmaya başlamıştır. Bir tarafta kaynak metni ve kaynak yazarı birebir yansıtma amacı taşıyan kaynak odaklı kuramlar, diğer yanda çevirinin kaynak metinden ve kültürden bağımsız bir üretim olduğunu savunan hedef odaklı yaklaşımlar öne çıkmaktadır.

Çeviri kuramlarına dair bilgi sahibi olmanın çevirmenlere ve bu alanda çeşitli çalışmalar yapanlara yararlı olacağı unutulmamalıdır. Yazıcı (2010, s.27), çeviri alanında kuramsal bilgi sahibi olmanın, çevirmenin ufkunu genişlettiğini yani çeviriye tek boyutlu bakmak yerine çok farklı açılardan bakmayı öğrettiğini, çevirinin dilbilgisi ve sözcük bilgisiyle sınırlı bir aktarım işi olmadığına farkına varılmasına vesile olduğunu ifade etmektedir. Aydın (2008, s.107) da, kuram bilgisinin çevirmenlere özgüven kazandırdığını, kendilerine güven duyabilecekleri bir farkındalık oluşturduğunu ve çevirmenlere yaptıkları eylemleri açıklayabilecek bir benlik kazandırdığını vurgular. Karantay (2008, s.135) ise, çeviri kuramı bilgisinin çevirmene çeviri sırasında birçok yarar sağladığını, farklı metin türlerinin eğretilme gibi söz sanatlarının nasıl çevrilebileceği, biçim eşdeğerliliğinin nasıl sağlanacağı gibi konularda yol gösteren ilkeler, yöntemler sunarak çeviri sırasında çevirmenin doğru kararlar vermesini ve en doğru amacı saptamasını sağlayacağını vurgular.

Çevirinin varlığının bir kaynak metnin varlığıyla mümkün olabileceği esas alınarak çeviri olgusu, her zaman kaynak metin ve hedef (çeviri) metin arasında değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Bunun üzerine farklı zamanlarda birçok dilbilimci tarafından çevirilerin çeşitli ölçütler göz önünde bulundurularak incelenmesine dair görüşler ortaya konmuştur. Çok eskilere dayanan ‘sadık’ ya da ‘serbest’ çeviri ifadeleriyle değerlendirmeye tabi tutulan çeviriler, günümüz çeviribiliminde ‘kaynak odaklı ve hedef odaklı çeviri yaklaşımları’ olmak üzere iki ana esas üzerinde araştırmalara konu edilmektedir. Kaynak metnin aktarılmasıyla oluşan hedef metnin, kaynak kültüre mi yoksa hedef kültüre mi yakın oluşturulduğu uzun zamandır araştırma konusu ola gelmiştir.

Kaynak odaklı yaklaşımlara göre hedef metnin üretilmesi kaynak metnin içeriğine ve yapısal niteliklerine bağlı iken, hedef odaklı yaklaşımlarda ise çeviri metin, hedef metnin koşulları dikkate alınarak üretilmelidir. Özet olarak kaynak metne bağlı kalındığında sözcükler, hedef metne bağlı kalındığında da metnin anlamı çevrilmektedir, denilebilir. Kaynak metnin özgün olduğu tartışılmayacak bir gerçek olsa da bazı çeviribilimciler tarafından hedef metin de yeni bir yazın kültürüne uygun olarak yazıldığı için özgün bir metin olarak kabul edilmektedir. Günümüzde özellikle edebi çevirilerde önemli olan,

yazınsal metnin kaynak dildeki duygusal etkisini hedef dilde de ortaya koyabilmek olduğundan, yazın metinlerinde hedef dil normlarına yakın oluşturulan metinler çeviri normları açısından değerlendirildiğinde daha başarılı kabul edilmektedir.

Kaynak Metin Odaklı Çeviri Yaklaşımı

Kaynak metin odaklı çeviri yaklaşımında önemli olan çevirinin, kaynak metni ve kültürü hedef metne ve kültüre ne derece yansıttığıdır. Bu yaklaşımda kaynak metne bağlı kalınır, yani çeviride belirleyici olan kaynak metindir. Çevirmen, kaynak metinde geçen sözcükleri aktarmayı amaç edinir. Kaynak metin odaklı çeviri yaklaşımlarında öncelikli yöntem sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemidir denilebilir. Ancak bu durum, özellikle bazı metin türlerinde hedef metnin okunabilirliğini etkilemektedir.

Yazıcı (2010, s.33), tarihte ‘sözcüğü sözcüğüne çeviri’ yönteminden anlaşılanın hedef metnin gerektirdiği sözdizimsel sıralamayı bir kenara atıp, kelimelerin kaynak metnin sözdizimsel sıralamasını değiştirmeden sadece biçimbirimden yola çıkarak anlatmak olduğunu yani kaynak metnin biçimsel olarak kopyasının çıkarılmaya çalışıldığını belirtir. Ayrıca o zamanki çevirmenlerin yazınsal metinlerin çevirisinde kullandıkları ‘anlama göre’ çevirinin de hedef kültür yazın geleneğinin gözeterek yapılmadığını metin içi bağlamı koruyarak çeviri yapmak olduğunu yani diğer bir ifadeyle dil düzleminde kaynak metne sadık kalma düşüncesinin var olduğunu ifade etmektedir. Günümüz anlayışında ise ‘anlam çevirisi’ denildiğinde kaynak metnin kaynak kültürdeki anlam ve etkisini hedef dil kültüründe çeviriye yansıtmak akla gelmektedir.

Kaynak odaklı yaklaşıma göre iki dil metni arasında eşdeğerlik olması, kaynak metnin anlatımsal, biçimsel ve içeriksel özelliklerinin hedef metinde oluşturulmasına bağlıdır. Kaynak odaklı yaklaşıma göre çevirmen, çeviri sürecinde belirli kurallar ve ilkeler çerçevesinde hareket etmelidir. Bu yaklaşım tarzında kaynak metne sıkı sıkıya bağlılık esastır. Çevirinin en önde gelen görevi, kaynak metni ve kaynak yazarı yansıtmaktır. Bu tür çeviride hedef dil özellikleri çok fazla dikkate alınmaz, kaynak metin dilinin özellikleri ön plandadır. Aslında bu durum kaynak metin ve hedef metin arasında eşdeğerlik oluşmasını zorlaştırmaktadır. Kaynak metin odaklı yaklaşım kuralcı yapısından ötürü son yıllarda yerini, çeviriye daha geniş bağlamda, kültürel bir çerçevede yaklaşan hedef dil odaklı yaklaşımlara bırakmıştır.

Hedef Metin Odaklı Çeviri Yaklaşımı

1970’li yıllara kadar ağırlıklı olarak kaynak metin odaklı süregelen çeviri yaklaşımlarının yerini, hedef metin odaklı yaklaşımlar almıştır. Bu yaklaşımla çeviri ürünün hedef dil kültürü içerisindeki yeri üzerine daha çok durulmaya başlanmıştır. Betimleyici, çoğuldizge ve skopos kuramları gibi kuramlar çeviri metni hedef kültür içerisinde incelemeye tabi tutmuşlardır. Çeviribilim alanında önemli bir yeri olan hedef metin odaklı çeviri kuramları hakkında bilgi sahibi olmak konunun anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

Antik Roma döneminde yaşamış olan Horatius ve Cicero (aktaran Bassnett, 2002, s.51), çeviri konusundaki açıklamalarında, sözcüğü sözcüğüne çeviri ve anlam çevirisi olmak üzere iki noktaya dikkat çekmektedir. Bu iki önemli isim henüz milattan önce anadili ve edebiyatını çeviri yoluyla zenginleştirmenin, katı olan ‘sadakat’ kavramlarından ziyade, hedef dil ürününün estetik kriterlerine uyarak mümkün olacağına vurgu yapmaktadırlar. “Horatius’un ‘sen sadık bir çevirmen olarak sözcüğü sözcüğüne çevirmemelisin’ sözü ile birlikte Cicero’nun, ‘fikirleri, biçimleri veya başka deyişle figürleri, bizim alışkanlıklarımıza uygun düşecek bir dille çeviriyorum’ sözü bir nevi bugünkü hedef dil odaklı düşünen çeviribilimcilerin görüşünü destekler niteliktedir (Kızıltan, 2000, s.75-76).” Çeviride kaynak metin her ne kadar önemli olsa da kaynak metnin, hedef dil ve kültüre kazandırdıkları göz önünde bulundurularak hedef metin önem kazanır. Görüldüğü gibi Cicero ve Horatius, henüz çok erken dönemlerde çevirilerde kaynak metni göz önünde bulundurarak ama sözcüğü sözcüğüne çeviriden uzak duran bir çeviri anlayışını savunmuşlardır.

Hedef odaklı yaklaşımlarda çeviri metin, kaynak metinden yararlanılarak oluşturulmuş ancak belirli ölçütlerde eşdeğerlik sağlaması gereken ve aynı zamanda hedef dil okuru için oluşturulan yeni bir metindir ve kaynak metin okuru bu ortamda söz konusu değildir. Hedef metin odaklı yaklaşımı benimseyenler arasında Holmes, Even-Zohar, Toury, Levy, Popovic ve Bassnett gibi çeviribilimciler yer almaktadır. Buradan itibaren betimleyici çeviri çalışmalarında adlarına sıkça rastlanılan ve çeviri çalışmalarının nesnel şekilde incelenmesi gerektiğini belirten ve farklı görüşler ortaya koyan çeviribilimcilere kısaca değinilecektir.

James Holmes – Çeviri Çalışmaları

Holmes, çeviri çalışmalarını bilimsel bir zemine oturtmaya çaba sarf etmiş ve aynı zamanda betimleyici çeviri çalışmalarına da katkı sunmuştur. Eruz (2003, s.49), Holmes'un ortaya koyduğu çeviribilim alan kuramı esaslı yeni modelin çeviribilimin başlangıcı olarak kabul edildiğini, dilbilim alanındaki çalışmaların, zamanla dilin yapısal özelliklerinin ötesine geçmesiyle dilbilim alanında yeni alt disiplinler oluşmaya başladığını ve çeviribilim dalı olarak söz edilmeye başladığını belirtir. Holmes (1988b, s.72), çeviri çalışmalarını salt ve uygulamalı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Salt çeviri çalışmalarını da kuramsal ve betimleyici olmak üzere iki başlık altında ele alır. Çeviri çalışmalarında önemli bir yeri olan betimleyici çeviri araştırmalarını ise odak noktasına göre üçe ayırmaktadır:

1. *Ürün Odaklı Çeviri Yaklaşımı*: Çevirileri ele alan bu çalışmalar, çeviri metne odaklanarak çeviriler üzerinde betimleme yapar. Bundan sonraki aşamada ise bir metnin aynı dil ya da farklı dillerden yapılan çeviri metinlerin karşılaştırmalı çeviri çözümlenmeleri gelir.
2. *Süreç Odaklı Çeviri Yaklaşımı*: Bu çalışmalar çeviri sürecine ya da çeviri işlevine odaklanır. Kaynak metni hedef dilde yeniden oluşturmaya çalışan çevirmenin çeviri sürecinde beyninde neler olduğuyla ilgilenir.
3. *İşlev Odaklı Yaklaşım*: Bu çalışmalar çeviri metinlerin hedef kültürdeki işlevi ve konumuyla ilgilenir. Hedef kültürde, belirli zamanda ne tür metinlerin çevrildiği ve hangi metinlerin çevrilmediği, çevrilen yapıtların hedef kültürdeki etkilerini bulmaya çalışır.

Holmes (1988a, s.75), önceki kaynak dil ve kültür odaklı yaklaşımların aksine çeviri araştırmalarında hedef dil ve kültür odaklı bir yaklaşımı benimsemenin hedef dilde oluşan çeviri metnin anlaşılabilirliğini artıracaklarını ifade etmektedir. Holmes (aktaran Aksoy, 2002, s.40)'a göre günümüz çevirmeni dil, yazın, yazınsal ortam ve toplumsal-kültürel çevre açılarından çevirisinde 'yabancılaştırma', 'yerelleştirme', 'eskileştirme' ya da 'güncelleştirme' yapmak şeklinde dil kullanımları arasında seçim yapmalıdır.

Itamar Even-Zohar - Çoğuldizge Kuramı

Zohar'ın Çoğuldizge kuramı çeviri ile ilgili olguları, metinsel konum ve sınıflandırmalarla açıklayan metin odaklı bir kuramdır. Gürçağlar (2016, s.243), bu kuramın çeviri

araştırmalarına yeni bir boyut getirdiğini, çevirinin devingen ve tarihsel bir sürecin içinde yer aldığı görüşünü ortonaya koyduğunu belirtir. Even-Zohar (1990, s.11), edebiyatı birbiriyle keşişen ve kısmen birbiriyle örtüşen, birbiriyle çakışan farklı sistemleri kullanan ve yapısal bir bütün olarak işlev gören çoklu bir dizge olarak ifade eder.

Paker (2008a, s.30), edebiyatın birçok dizgeden oluşan devingen bir çoğuldizge olduğu düşüncesine dayanan bu kuramın, edebiyatta yer alan yazınsal örneklerin sürekli bir devinim ve karşıtlık durumunda ve merkez/evre, yüksek edebiyat/aşağı edebiyat, saygın görülen edebiyat/saygın görülmeyen edebiyat çekişmeleri içinde işlevsel açıdan incelenip değerlendirilmelerini sağladığını belirtmektedir. Ayrıca bu kuramın, yazın çevirilerini, oğuldizgenin i çekişmelerine katılan ayrı bir dizge, bir eviri yazın dizgesi saydığından, eş/artsüremli edebiyat incelemelerine de yepyeni ve çok verimli sonuçlar verebilecek bir bakış açısı getirdiğini vurgulamaktadır.

Tanrıkulu (2010, s.12), Zohar'ın oğuldizge Kuramı'na göre çevirinin amacının toplumsal düzenin içinde edebiyatın rolünü vurgulamak ve edebiyatın işlevini göstermek olduğunu belirtir. Kültürün farklı altdizgelerden oluşan bir dizgeler dizgesi olarak görüldüğünü ve edebiyatın da bu altdizgelerden bir dizge olduğunu, eviri yazının da edebiyat dizgesi içinde yer aldığını vurgular. Zohar'ın çevirinin ulusal kültürlerin biçimlenmesindeki önemli işlevine değindiğini ve bu yüzden eviri edebiyatın ayrı bir edebi dizge olarak incelenmesi gerektiğini savunduğunu bildirir. Bu kurama göre yazınsal metinlerin çevirisi, yapısı ve işleviyle farklı bir dizge olan metinler kapsamında ele alınmaktadır. Gürçağlar (2008, s.195), bu kurama göre çevirinin kendi içerisinde bir dizge oluşturmakla kalmadığını aynı zamanda edebiyat oğuldizgesinin bir parçası olduğunu belirtir. Çeviri edebiyatın, çoğuldizge içindeki konumunun daha önceden belirlenmediğini, merkez ya da evre konumunda olabileceği gibi tutucu veya yenilikçi özellikler de taşıyabileceğini ifade eder.

Yazıcı (2010, s.129), bu kuramın eviribilim açısından kendisinden sonra gelenlere  noktada ışık tuttuğunu ifade eder: "Birincisi; sistemi tanımak açısından betimleyici incelemelere ilgi artmıştır, ikincisi; çevirilerin sistemdeki rolünü anlamak açısından eviribilim inceleme gerecinin odağı, kaynak kültür ve kaynak metinden erek ekin ve çevirilere kaymıştır, ncs; eviribilim araştırmalarının devingen bir sistem içerisinde ele alınarak bu disiplinin durağanlıktan kurtulup dinginlik kazanmasına aracı olmuştur." Yalçın (2015, s.58) da, bu kuramın çeviriyi kültürel faaliyetler çerçevesinde ele alarak çevirmenin kültürel yola başvurması gerektiğinin ve eviri metinlerin kaynak metinlerden

başka, çeşitli unsurlarla da ilişkili olduğunun ortaya çıkmasına zemin hazırladığını vurgulamaktadır.

Lefevere ve Bassnett (aktaran Hermans, 1999, s.123-127), çoğuldizge kuramına bazı eleştiriler getirmiştir. Çoğuldizgenin yazın içerisinde dizgelerin gerçekten varmış gibi ele aldığını, kavramları ve kullanımlarıyla anlaşılmaz olduğunu, birincil ve ikincil yazın gibi sınıflandırmalarla somut veri oluşturmak için yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Hermans (1999, s.119) da, saygın olan/olmayan ve merkez/çevre karşıtlığının dizgede etkin olan kişi ve kurumların dile getirdiği değerlerden yola çıkarak oluşturulabileceğini ancak birincil/ikincil edebiyat tanımlamasının araştırmacının bir yargısı olduğunu ifade eder.

Gideon Toury - Hedef Odaklı Yaklaşım

Hedef odaklı yaklaşım, özellikle yazın çevirisi çalışmaları için önerilen bir yaklaşımdır. Toury'nin çeviri yaklaşımında öncelik çeviri ürünlerdir. Toury, çevirinin hedef kültür için yapılması gerektiğini savunmuştur. Even-Zohar'ın ortaya koyduğu çalışmalardan yola çıkarak norm kavramını ortaya koymuştur. Zohar'ın çeviri eserleri erek kültür dizgesine ait bir olgu olarak görmesi ve hedef kültür kapsamında değerlendirmesi Toury'nin çeviri normlarını belirlemesinin önünü açmıştır. Toury'e göre kaynak metin ve hedef metin arasında eşdeğerlik ilişkisini belirleyen çeviri normlarıdır.

Toury (aktaran Baker ve Saldanha, 2009, s.191), çeviri normlarını belirli başlıklar altında inceler. Toury'in ortaya koyduğu çeviri normları, sosyokültürel ortamda etkin olarak çeviriye oluşturan tüm adımları yönlendirmektedir. Toury, çevirmenin çeviri sürecinde üzerinde ilerlediği normları 3'e ayırır. Öncül normlar (initial norms), kaynak metinde gerçekleştirilen normlar ile hedef kültür ve dilde hâkim olan normlara bağlı kalmak arasında temel bir tercih içerir. Burada yeterlilik ve kabul edilebilirlik kavramları karşımıza çıkar. Kaynak metne bağlılık, çeviri metninin kaynak metne göre yeterliliğini belirler, hedef kültüre dayalı normlara bağlılık ise o kültür içindeki kabul edilebilirliğini belirler. Başlangıç normları (preliminary norms), metin türleri, kaynak metinler, yazarlar, kaynak diller bağlamında toplumun çeviriye yönelik bakış açısına dair bir çeviri politikasının varlığını ve doğasını içerir. İşlemsel normlar (operational norms), çeviriye başlamadan önce çevirmenin verdiği kararlarla ilgilidir. İşlemsel normları da matris normlar ve metinsel-dilsel normlar olmak üzere ikiye ayırır. Matris normları (Toury, 2000, s.202-203), hedef metinde karşılık gelen kaynak dil materyalinin metinsel bölümlenimin yanı sıra

hedef metindeki yerini yönetebilir. Hedef metinde yapılacak eklemeler, çıkarmalar, yer değiştirmeler ve çevirinin bölümlerini belirleme, yönlendirme, kısaltma, uyarlama, benzetme gibi değişkenler üzerinde durur. Metinsel-dilsel norm ise hedef metni oluşturacak metinsel ve dilsel malzemenin seçimi ile ilgilidir.

Edwin Gentzler (Gentzler, 1993, s.131; aktaran Aksoy, 2002, s.49) de, Toury'nin kuramının çeviri alanına katkılarına dair bazı noktalara dikkat çekmektedir. Toury kuramıyla;

1. Birebir benzerlik ve yazınsal/dilbilimsel eşdeğerlik olasılığı ile ilgili düşüncelerin terk edilmesine,
2. Çeviri metnin üretiminde hedef kültürel dizgedeki yazınsal eğilimlerin etkisinin tanınmasına,
3. Sabit bir kimliğe sahip özgün ileti kavramından vazgeçilmesine,
4. Kesişen kültürel dizgelerin göstergesel ağında yer alan özgün metnin ve çeviri metnin bütünleşmesine katkı sunmuştur.

Toury (1995, s.173)'nin hedef odaklı yaklaşımı, kaynak odaklı yaklaşımların tersine bir çevirinin oluşturulmasında hedef dil etkenlerinin rolü üzerinde durmayı gerekli görür. Yazın çevirileri açısından düşünöldüğünde, hedef odaklı yaklaşım uygun yazınsal metinlerin oluşturulması üzerinde dururken, kaynak odaklı yaklaşım yazınsal metinlerin çevrilmesi üzerinde durmaktadır.

Toury (1980, s.36-37)'nin kaynak odaklı yaklaşıma dair eleştirilerinden biri, bu yaklaşımı benimseyen çeviribilimcilerin çeviriyi sadece dilbilimsel bir metinmiş gibi ele almalarıdır. Oysa yazınsal bir metin dilbilimsel bir metin olmakla birlikte hedef kültürün yazınsal çoğul-dizgesinde bir yeri olan yazınsal anlatıdır. Bundan dolayı hedef metin ve kaynak metin arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde gözlemlenmesinde hedef metin-hedef dil ve hedef metin-hedef yazınsal çoğuldizge ilişkileri ilk olarak ele alınması gereken unsurlardandır. Toury (1995, s.25), çevirinin işlevinin hedef kültürün çeviri metinden beklenen gereksinimlerine göre ve hedef kültürün göstergesel koşulları doğrultusunda belirlenmesi gerektiğini belirtir. Bundan dolayı hedef kültürün gereksinimi, kaynak metnin özelliklerinin çeviride ne derece korunacağı ya da göz ardı edileceği konusunda çevirmenin kararlarını etkileyen ve hatta belirleyen önemli etkenlerdir.

Toury (1980, s.47), hedef ve kaynak metin karşılaştırmalarında odaklanılması gerekenin, metinler arası eşdeğerlik kurulup kurulmadığı olmadığını, zaten çevirinin doğası gereği var

olan eşdeğerliğin derecesinin ve türünün saptanmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Toury (aktaran Aksoy, 2002, s.47), hiçbir metnin tamamen kabul edilebilirliği veya uygunluğunun sağlanamayacağını; zira çevirinin her seferinde katıldığı dile yabancı gelecek biçimler ve bilgiler sunacağını, çevirinin kaynak metne tamamen uygun olarak gerçekleştirilemeyeceğini, hedef dilin normlarının kaynak metin yapılarında kaymalara yol açacağını ileri sürmektedir.

Toury (aktaran Munday, 2001, s.112), betimleyici çeviri çalışmalarına dair üç öneride bulunur:

1. Çeviri metni hedef kültür içerisinde önem ve kabul edilebilirliğine dair inceleyerek hedef kültür dizgesi konumuna yerleştirin.
2. Her iki metinden seçilecek dil çiftleriyle kaynak ve hedef metin arasındaki deyiş kaydırmalarını karşılaştırın ve çeviri kavramı hakkında genellemeler yapmaya çalışın.
3. Gelecekte çeviri yaparken alınacak kararlara dair yararlı sonuçlar ortaya koyun.

Toury'nin hedef odaklı yaklaşımı, çeviri çalışmalarında önemli bir yer edinmiştir. Son yıllardaki hedef metin odaklı yaklaşımların ön plana çıkmasıyla Toury'nin ortaya koyduğu kuram, çeviribilim alanında kabul görmektedir. Bu kurama göre çeviri eşdeğerliğinin 'yeterlilik' ve 'kabul edilebilirlik' kavramları üzerinde değerlendirildiği ancak bu değerlendirmenin keskin çizgilerinin olmadığı bilinmelidir. Çeviri metin, kaynak dil metnine yakın bir çeviri anlayışını tercih etmesiyle 'yeterli' ve hedef dil metnine yönelik bir çeviri anlayışıyla 'kabul edilebilir' olarak değerlendirilse de Toury, çeviri metnin yeterli ve kabul edilebilirlik derecelerinin ortaya çıkarılması gerektiğini belirtmektedir.

Hans J. Vermeer – Skopos Kuramı

Başka bir çeviribilimci Hans Vermeer'in Katharina Reiss'in metin sınıflandırmasıyla birlikte ortaya koyduğu Skopos Kuramına göre çevirinin başarılı olması, amacının net bir şekilde belirlenmesine bağlıdır. Çeviri, çevirmenin amacı doğrultusunda şekillenmektedir. Yunanca bir sözcük olan 'skopos' amaç anlamına gelmektedir. Bu kurama göre çevirinin iletişimsel bir etkinlik olduğu ve çeviri sürecini belirleyen asıl etkenin çevirinin amacı olduğu belirtilmektedir.

Vermeer (2000, s.221-222)'a göre çeviri eylemi, hedef metnin oluşturulması ile son bulur ve bu metin benimsenen amaca göre şekillendirilmiş metindir. Bu kurama göre çevirmen

çeviri eylemini gerçekleştiren bir uzmandır ve hedef metnin amaca uygun bir biçimde oluşturulmasından sorumludur. Skopos kuramına göre belirli bir amaca göre çevrilmiş metin tekrar kaynak diline çevrildiğinde ortaya bambaşka bir metin çıkar. Bu sebeple çeviri işlemi geri döndürülemez bir eylemdir (Vermeer, 2008, s.3). Çeviride amaç belli olduğunda yöntemler de ona göre tercih edilir. Eğer çevirmenin amacı kendi kültürüne yabancı bir eseri kazandırmak olursa, kendi kültürüne yabancı olan bazı ifadeleri kullanmak durumundadır.

Reiss (2000a, s.160-161), dillerarası çevirinin iki dilli birinin aracılık ettiği kaynak dil metnine işlevsel olarak eşdeğer bir erek dil metni oluşturmayı amaçlayan iletişim süreci olarak tanımlanabileceği ifade eder. İletişim sürecinde yazar tarafından yazılı olarak ortaya konulan metnin bir işlevi olduğunu ve çevirmenin ele aldığı metnin hangi metin türüne ait olduğunu bildiği takdirde bu işlevi hedef metinde ortaya koyabileceğini savunmaktadır. Ayrıca Reiss (2000b, s.27-44), kaynak metin türünün belirlenmesinin çeviri ve çeviri eleştirisi için ölçüt belirlemede önemli rol üstlendiğini belirtmektedir. Reiss, metin türlerini sınıflandırarak çevirileri değerlendirmeye yardımcı bir araç geliştirmeyi amaçlamıştır. Reiss, metinleri şu sınıflara ayırmaktadır:

1. *İçerik odaklı metinler*: Basın açıklamaları ve yorumları, haber bildirimleri, ticari yazışmalar, antlaşmalar, eğitici çalışmalar, kullanım kılavuzları, tezler, kurgu olmayan her tür kitap, rapor ve denemeler gibi metinler bu başlığa dâhil edilmektedir.
2. *Biçim odaklı metinler*: İçerik odaklı metinlerin aksine bu tür metinlerde asıl olan metnin neyi anlattığı değil nasıl anlattığıdır. Yazınsal metinler bu grubun içine girmektedir. Reiss, bu tür metinlerde anlatımcı ifadelerin eşdeğerliğin sağlanabilmesi için benzer yapılarla karşılanması gerektiğini savunur. Kaynak metin körü körüne taklit edilmemelidir. Söz dizimi, üslup, kafiye, atasözleri, mecaz ve vezin gibi etmenlere çevirmenin dikkat etmesi gerektiğini belirtir.
3. *İşlevsel metinler*: Bu tür metinlerde bilgi, sadece dilsel bir biçimde sunulmaz, aynı zamanda belirli bir bakış açısını yansıtarak sunulur. Bu metinlerde dilsel biçim önemli olsa da asıl olan verilmek istenen mesajdır. Reklamlar, tanıtlar, vaazlar, propagandalar, tartışmalar, hicivler gibi okuyanı ya da dinleyeni etkilemeyi amaçlayan metinler bu türe girer.
4. *İşitsel-Görsel metinler*: Görsellik ve akustik etkinin, etkili söz söylemenin içerisinde baskın olduğu metinler bu gruba girer. Reiss, radyo-televizyon

metinlerini, belgeselleri, drama yapımlarını, şarkı sözlerini, müzikalleri, operaları, komedi ve trajedileri bu türe dâhil etmektedir. Bu tür metinlerde çevirmen, kaynak metindeki etkiyi hedef metinde de oluşturabilmelidir.

Metin türleri arasında keskin çizgiler bulunmamakla beraber çeviri sırasında ölçüt olarak baskın olan tür dikkate alınmalıdır. Çevirmenler metin türünü belirledikten sonra ona göre ölçütlerini belirleyip metin türü için uygun olan çeviri yöntemini tercih etmelidir. Gürçağlar (2016, s.123), birçok metnin birden fazla tür kapsamında düşünülebileceğini, her tür çevirisinin tek bir yaklaşım gerektirdiği, bu yaklaşımın dışında hiçbir yöntemle başvurulamayacağını söylemenin yanlış olacağını ifade etmektedir. Ayrıca Reiss'in 1960'ların dilbilimsel çerçevesini kırarak metinlere dilsel düzeyin yanı sıra sosyokültürel işlevlere sahip olarak baktığını ve bundan dolayı işlevci çeviribilimin öncüsü olarak anıldığını belirtmektedir. Reiss'in metin türlerini ayırımına benzer bir ayırım da Beaugrande ve Dressler (aktaran Göktürk, 2016, s.30) tarafından betimleyici, anlatı, tartışma, yazın, şiirsel, bilimsel ve öğretici metinler olarak yapılmıştır.

Vermeer (2000, s.231), en iyi çeviri yönteminin ne olması gerektiği konusunun her dönemde sorun oluşturduğuna değinir. Ona göre skopos ve iş kavramları çerçevesinde bu sorun hiç olmazsa makrostrateji düzeyinde çözülebilecektir. Çeviri sürecini esas almakla beraber, skoposun çeviri, açıklama, yeniden düzenleme gibi çeviri stratejilerinin belirlenmesinde de yönlendirici olabileceğini söyler. Reiss ve Vermeer (aktaran Raková, 2016, s.160)'e göre çeviri sürecinde hedef metnin alıcı kategorisinin kaynak metin alıcılarıyla uyuşmamasından, çeviri metnin kaynak metne göre farklı bir amacı yerine getirme durumunda olmasından, çeviri metnin kaynak metnin bir veya birden çok boyutunu bilinçli olarak değişikliğe uğrattığından çeviri sürecinde kaynak metnin uyarlanması gerekli olabilir. Örnek olarak da uzmanlara yönelik yazılmış teknik bir metnin uzmanlar için çevrildiği takdirde eşdeğerlik ilişkisi olmasının doğal olduğunu ancak teknik metnin genel kitle için çevrildiği durumda metinsel eşdeğerlik gibi bir amacının olmayacağını verir.

Yazıcı (2011, s.49), skopos kuramının çevirmeni uzman konumuna çıkararak kaynak metnin yazarının boyunduruğundan kurtardığını, son metnin üretilmesinden sorumlu olarak çevirmenin çeviri kararlarının kaynak metne göre değil de hedef kültürün beklentileri, gereksinimleri doğrultusunda şekillendiğini dile getirir.

Munday (2001, s.79), Reiss ve Vermeer'in Skopos kuramı için belirlemiş olduğu kriterleri şöyle sıralamaktadır:

1. Hedef metni belirleyen çevirinin amacıdır.
2. Kaynak metin kaynak kültürde bilgi aktarımıdır. Hedef metin de hedef kültürde benzer bir bilgi aktarımını gerçekleştirir.
3. Hedef metnin gerçekleştirdiği bilgi aktarımı kaynak metne yansımaz.
4. Hedef metin kendi içerisinde tutarlı olmalıdır.
5. Hedef metin kaynak metinle tutarlı olmalıdır.
6. Bu yukarıda sayılan kurallar hiyerarşik bir düzene göre verilmiştir ancak skopos kuralı hepsinden önce gelmektedir.

Vermeer'e göre çevirinin amacını belirlemek en öncelikli adım olmalıdır. Bunu yanında Vermeer de çeviri için Toury'nin kullandığı 'yeterli' ve 'kabul edilebilir' kavramlarını kullanır ancak ona göre kaynak metne yakın çeviri tercih edildi ise 'kabul edilebilir', hedef metne yakın çeviri işlemi gerçekleşmiş ise 'yeterli' çeviri nitelendirmesi yapılır. Yani Vermeer, Toury'nin tam tersi bir boyutta kavramları kullanmayı tercih eder.

Çeviribilimde betimleyici çeviri çalışmalarının geçerli olduğu son yıllarda Toury'nin hedef odaklı yaklaşımına dair ortaya koymuş olduğu görüşler genel itibariyle kabul görmektedir. Bu bölümde özetlemeye çalıştığımız çeviri kuramlarının yanında başka çeviribilimcilerin de ortaya koymuş olduğu yaklaşımlar elbette vardır. Burada öne çıkan ve diğer çeviri yaklaşımlarının da oluşmasına ya da gelişmesine katkı sunan kuramları ele almaya çalıştık. Çalışmanın diğer bölümlerinde yer yer diğer çeviribilimcilerin çeviri çalışmalarına dair görüşlerine değineceğiz. Baker, Koller, Nida, Popovic ve Van den Broeck gibi çeviribilimcilerin çeviri, çeviri eşdeğerliği ve çeviri eleştirisine dair görüşlerine diğer bölümlerde yer verilecektir.

Çeviride Eşdeğerlik

Hem kaynak metin odaklı hem de hedef metin odaklı yaklaşımlarda önemli bir yere sahip eşdeğerlik kavramı çeviri metinlerde aranan en önemli özelliktir. Çeviri eşdeğerliği denildiğinde akıllara hemen kaynak metni hedef metne her şeyiyle aktarmak gelebilir ancak eşdeğerlik aslında kaynak metni hedef metne uygun koşullar altında dikkat edilmesi gereken hususlar göz önünde bulundurularak yapılacak ya da yapılmış çeviriler için kullanılabilir bir kavramdır. Eşdeğerlik, kaynak metin ve çeviri metin arasında kurulan ilişkidir. Çevirmen, çeviride iki dil arasında farklılıklardan dolayı karşılaşılan sorunları ortadan kaldırmakla ve kaynak dilde var olan sözcük ve cümlelerin eşdeğer karşılıklarını

hedef dilde doğru şekilde kullanmakla görevlidir. Kaynak ve hedef dil arasında çeviri sırasında en yüksek eşdeğerlik düzeyini sağlamak çevirmenin öncelikli amaçlarından biri olmalıdır. Çeviri alanında çeşitli kuramsal tanımlamalar yapılsa da birçok çeviribilimci eşdeğerliği ön plana almaktadır. Çevirmenin eşitlik için değil eşdeğerlik için çaba sarf etmesi gerektiği unutulmamalıdır. Çeviride önemli bir yere sahip eşdeğerlik kavramına dair çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır.

Aksoy (2001a, s.3), eşdeğerlik kavramının bazen çevirmenin kaynak metinle özgürce oynaması, bazen de kaynak metne sınıksız bağlı kalması tartışmalarını doğurduğunu, ancak bunların çeviri yöntemlerinin bir çeşidi olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Yalçın (2015, s.73), çeviride eşdeğerliğin kaynak metin ile çeviri metnin olabildiğince aynı değerde yani kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında sözcük, sözdizimsel, dilbilgisel, biçimsel ve anlamsal yönlerden yeterli ölçüde denklik kurma işi olduğunu ifade eder. Berk (2005, s.121), eşdeğerliği kaynak ve hedef dil metinlerinin ya da daha küçük dilsel birimlerin arasındaki ilişkinin doğasını ve boyutunu betimlemek için kullanılan bir terim olarak tanımlar. Aktaş (1996, s.94) da, eşdeğerliğin kaynak ve hedef dil metni arasında dilbilgisi yönünden yeterli ölçüde denklik kurma ve bununla birlikte kaynak dildeki bir mesajın anlam, işlev, üslup, iletişim ve kültürel bakımdan hedef dilde en doğal biçimde yansıtma anlamına geldiğini vurgular. Bu tanımlara farklı bir yaklaşım getiren Lederer (aktaran Ünsal, 2017, s.245) ise eşdeğerliği, iki dildeki sözlü ya da yazılı metinler ve parçalarının aralarındaki dilbilgisel yapı veya sözlüksel seçim farklılıkları ne olursa olsun, anlam bakımından aynı olduklarında eşdeğer kabul edildiklerini belirtmektedir. Koç (2018, s.125) da, eşdeğerlik kavramının genel anlamda kaynak metinde anlatılanın en yakın eşdeğerini hedef metinde oluşturmak olarak tanımlanabileceğinin altını çizer.

Kızıltan (2000, s.74), ilk çevirilerin daha doğrusu ilk dini ve edebi metinlerin çevirilerinin, kaynak ve hedef dildeki yetersizlik nedeniyle, ilkel bir yöntem olan sözcüğü sözcüğüne aktarma yoluyla gerçekleştirildiğini belirtir. Kaynak metin sözcüklerinin izdüşümüne karşılıklarını yazma şeklinde gerçekleştirilen satır altı çeviriye akraba olan bu uygulama, her ulusun çeviri faaliyetlerinin başladığı dönemlerde izlenen bir yol olduğunu ve bu yöntemin kaynak metni yeterince bilinçli bir yaklaşımla ele almadığı için ilkel olarak nitelendirildiğini ifade eder.

Çeviri kavramı başlığında da değindiğimiz üzere birçok çeviribilimci çeviriye dair tanımlarında eşdeğerlik kavramlarını kullanmışlardır. Catford (aktaran Berk, 2005, s.44-45), çeviri, bir dildeki metinsel malzemenin yerine başka bir dildeki eşdeğer metinsel

malzemenin konulmasıdır derken, Winter da, çeviri yapmak etrafımızı saran ve içimizde yer alan evrenin bir parçasına ait yorum şeklini, mümkün olduğunca eşdeğer bir başka yorum şekliyle değiştirme olarak tanımlamaktadır. Wills (aktaran Berk, 2005, s.49) ise, çeviriyi çıkış dilindeki bir metinden varış dilindeki olabildiğince eşdeğer metne giden ve metnin içerik ve biçim olarak anlaşılmasını gerektiren bir metin işleme ve metni yeniden sözcüklendirme süreci olarak görmektedir.

Çeviriye dair verilen tanımlar ve daha birçok çeviribilim araştırmacısının tanımlarında eşdeğerlik kavramı ile karşılaşmak mümkündür. Hangi metin türüne girerse girsün çeviri işlemi sonucunda kaynak ve hedef dil metinleri arasında bir eşdeğerlik olması gerekliliği her zaman vurgulanmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki çeviride eşdeğerlik, aynı olmak demek değildir. Boztaş (1993, s.56), çevirinin diller ve kültürler arası bir aktarım, başka bir ifadeyle özgün bir dildeki bildirim anlamsal ve işlevsel eşdeğerliliğini sağlayarak başka bir dile aktarma olgusu olduğunu ifade eder. Diller arası çeviri düzleminde tam bir eşdeğerlik söz konusu olmasa da bildirimlerin yabancı birimlerde eşdeğerli karşılıkları olarak kabul edildiğini bildirir.

Çeviride eşdeğer olmanın yanında eşdeğer olmama sorunsalı ile karşılaşmanın mümkün olabileceği unutulmamalıdır. Stolze (2013, s.103), çevirinin dilbilimsel yöntemler yardımıyla denetlenebilir ve öğretilir hale getirilmesi gerektiğini, sadece dilsel yapıların birbiriyle karşılaştırılmasının yeterli olmadığını çünkü çevrilecek olanın sadece dilsel yapılar olmayacağını belirli bir içeriğe sahip metinler olacağını bildirmektedir. Çeviri metin ile özgün metin arasında eşdeğerlik sorunsalının ortaya çıkacağını ve dillerin yüzey yapılarının birbirinden farklı olması nedeniyle çevirilerin de her yönden eşit olamayacağını ifade eder.

Humboldt (aktaran Stolze, 2013, s.32), tüm çevirilerin olanaksız bir görevi yerine getirme çabası içinde olduğunu ve her çevirmenin çeviri esnasında iki engelden birine takıldığını belirtir. Çevirmenin ya kendi milletinin zevkine ve dilinden ödün vererek asıl metne aşırı bağlı kaldığını ya da asıl metinden ödün vererek kendi milletinin geleneklerine aşırı bağlı kaldığını belirtir ve bu ikileme çözüm bulmanın neredeyse imkânsız olduğunu savunmaktadır. Humboldt bu ikileme çözüm bulmanın imkânsız olduğunu ifade etse de modern dilbilimde her şeyin herhangi bir dilde ifadesinin olanaklı olduğu görüşü yaygındır ve birçok çeviribilimci kaynak ve hedef metin arasında eşdeğerlik oluşturmanın mümkün olabileceğini savunarak buna dair bazı yöntemler önermektedir.

Jakobson (2000, s.114), diller arasında çeviri sırasında tam bir eşdeğerlik sağlanamayacağını ancak bunun çeviriye engel olmadığını, kaynak dildeki anlamın farklı yöntemlerle aktarılabilmesini belirtmektedir. Halman da çevirinin nankör bir eylem olduğunu, bir formülünün bulunmadığını, ayrı bir kimyasının olduğunu belirterek ne kadar uğraşılsa da hatalar yapıldığını ve pürüzlerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Çeviri etkinliğini evliliğe benzeten Halman (1991, s.13), beklenmedik evliliklerin büyük mutluluklar getirdiği gibi bunun aksinin de mümkün olacağını dile getirip ideal bir evlilik düşünülmemeyeceği gibi ideal bir çeviri formülünün de olamayacağını ifade etmektedir. Bu yüzden çevirinin genellemelerden soyutlanarak yaratıcı bir çaba olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Halman'ın bu görüşlerine karşın Popovic çeviride hata aramanın doğru olmadığını, çevirmenin çevirisinde yaptığı değişiklikleri bir kaydırma olarak nitelendirmenin daha doğru olacağını ifade eder. Çeviribilimciler ideal bir formül olmasa da değişen metin türlerine göre çeviri anlayışı benimseneceğini ve bu şekilde kaynak metin ve hedef metin arasında bir eşdeğerlik yakalanabileceğini belirtmektedirler. Boztaş (1993, s.57), çeviride eşdeğerlik kavramından aynı olmak anlamı çıkarılmaması gerektiğini, herhangi bir dildeki bir yazının iki basımının bile birbirinden farklı olduğunu ve tam eşdeğerlik sağlamanın neredeyse imkânsız olduğunu vurgular.

Nida ve Taber (1982, s.12)'a göre çeviri, kaynak dil ile hedef dil arasında en yakın doğal karşılığın hedef dilde öncelikle anlamın sonra biçimin ön plana alınarak yeniden üretilmesiyle oluşur. Önemli olan iletinin, çeviride kaynak dile en yakın doğal karşılığıyla aktarılmasıdır. Buna göre de çevirmen kaynak metnin öncelikle içeriğini sonra da biçimini göz önüne alarak yani 'biçimsel eşdeğerliği', ardından da alıcıya yönelik hedef dilde iletinin doğallığını yani 'dinamik eşdeğerliği' sağlamalıdır. Nida (2000, s.129)'nın biçimsel eşdeğerliğinde mesajın doğru ve eksiksiz aktarımı ve kaynak metne oldukça yakın bir çeviri tercih edilmesi istenir. Dinamik eşdeğerlikte ise önemli olan içeriğin okur ya da alıcının üzerinde bıraktığı etkidir. Böyle bir eşdeğerliği tercih eden çevirmen, kaynak metin ile okuru arasında var olan ilişkinin bir benzerini hedef metin ve okuru arasında oluşturmaya çalışır. Nida (1964, s.156), biçimsel eşdeğerlikte hem içeriğe hem de kaynak metnin biçimine dikkat edilmesi gerektiğini belirtir. Yani kaynak metin şiirse şiir olarak, cümle ise cümle ve bir kavramsa kavram olarak çevrilmesi gerektiğini savunmaktadır. Dinamik eşdeğerlik için Nida (aktaran Snell-Hornby, 2006, s.25), Hz. İsa için İncil'de geçen 'Tanrı'nın Kuzusu' ifadesinin Eskimolar için bir anlam ifade edemeyeceğini ve bunun 'fok balığı' şeklinde çevrilmesi gerektiğini örnek olarak vermektedir. Prunc da 'bize günlük ekmeğimizi getir'

ifadesinin balık ve pirincin temel gıdalar olduğu kùltùrlerde, ekmek sözcüğünün bunlarla karşılanmasının daha uygun olacağını ifade etmektedir.

Nida ve Taber'in sunmuş olduğu her iki eşdeğerlik türü birbirinin karşıtı olarak verilmemiştir. Bunlar çevirmenin çevirisi için temel aldığı eğilimlerdir. Nida ve Taber (aktaran Ersoy, 2012, s.70), çeviri etkinliğinde kaynak metin içeriğinin olabildiğince az kayıpla hedef metne aktarılmasının, kaynak metindeki yan anlamların, duygu atmosferinin hedef metinde verilmesinin ve içerik ile duygu atmosferi aktarımında yapısal öğelerden bir şeyler aktarmanın önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Rakova (2016, s.110), Nida'ya göre dinamik eşdeğerliği tercih eden çevirmenin, biçimseli tercih edenden daha sadık olabileceğini, çünkü açıklamalar, eksiltmeler, uyarlamalarla okurlarına daha fazla bilgi ileteceğini, kısacası Nida'nın çevirinin kalitesini okura sağladığı yararları ölçtüğünü dile getirir. Bu yüzden dinamik eşdeğerlik anlayışı daha çok kabul görmektedir.

Newmark (1988, s.83; aktaran Özyön, 2014, s.33) da, çeviri sürecinde eşdeğerliği yakalamak için metin türü ve içeriğinin yanında okur kitlesinin özelliklerini de göz önünde bulundurmaya gerektiğini vurgular. Ayrıca özgün metinde anlaşılabilirlik konusunda herhangi bir sorun veya eksiklik varsa çevirmenin buna çeviri sürecinde açıklık getirebileceğinin de altını çizer. Newmark (1984, s.47), çeviri için anlamsal ve iletişimsel çeviri kavramlarını kullanır. Anlamsal çeviri, orijinal metnin benzer etkisini ve tonunu yeniden oluşturmaya çalışır. Bu tür çeviride kelimeler kutsaldır, biçim ve içerik birdir. Sözlardaki düşünceler, iletişimsel bir çeviri içindeki kelimelerin ardındaki niyet kadar önemlidir. Anlamsal çeviride çevrilen her kelime, iletişimsel çeviride aynı şekilde tercüme edilen ve hiçbir anlam kaybetmeyen kelimelerin bir anlam kaybını temsil eder. Newmark (1984, s.42), anlamsal çeviri kriterlerine uygun olarak yapılan çevirinin orijinalinden daha düşük düzeyde kalacağını çünkü anlam kaybına uğrayacağını, iletişimsel çevirinin ise belki de orijinalinden daha iyi olacağını böylelikle anlam kaybına engel olacağını ifade eder. Newmark'ın anlamsal çevirisiyle Nida'nın biçimsel eşdeğerliği, iletişimsel çevirisi ile de dinamik eşdeğerlik görüşü örtüşmektedir.

Çeviri eşdeğerliğini kabul edilebilir şekilde sağlamanın yolu iki dilin kùltürüne hâkim olmaktan geçer. Çeviri işleminde çevirmenin iki kùltüre hâkim olmadığı takdirde tuhaf çevirilerin ortaya çıkacağını belirten Erten (1992, s.71), yemek türlerinden bazı örnekler verir. Türkçede 'imambayıldı, musakka, karnıyarık, vezirparmağı, bülbülyuvası' gibi yiyecek türlerinin açıklanarak tarif edilmesi ve isminin verilmesi gerektiğini ifade eder.

Aksi takdirde ‘imam fainted’, ‘vezir’s finger’ gibi çevirilerle eşdeğerliğin sağlanamayacağını vurgular.

Skopos kuramına göre eşdeğerliğin ölçütü kaynak metin değil, çeviri metnin erek dizgedeki amacı, yani işlevselliğidir. Çeviri metni yeterli yapan etmen, erek kültür için belli bir amaç doğrultusunda yapıyor olmasıdır (Berk, 2005, s.56). Vermeer ve Reiss eşdeğerliğin kaynak ve hedef metnin aynı işlevi yerine getirmesiyle mümkün olacağını savunmaktadır. Vermeer de daha önce belirttiğimiz gibi Toury’nin eşdeğerlik için kullandığı terimleri kullanır, ancak onun aksine erek kültüre yakın olarak yapılan çeviriyi yeterli, kaynak dizgeye yakın olanı da kabul edilebilir olarak nitelendirir.

Toury (1995, s.54-69)’e göre eşdeğerlik kuramsal ve betimleyici olarak iki boyutta kullanılır. Kuramsal terim olarak eşdeğerlik kaynak ve hedef metinler arasında soyut, ideal bir ilişkiye işaret ederken; betimleyici bir terim olarak ise doğrudan gözleme konu olan somut nesnelere yani kaynak ve hedef metinleri arasındaki gerçek ilişkilere işaret eder. Betimleyici eşdeğerlik, erek ve kaynak metin arasındaki eşdeğerliğin türü ve derecesi üzerine yoğunlaşır. Aynı zamanda Toury (1980, s.39), eşdeğerlik kavramını açıklarken daha önce bahsetmiş olduğumuz norm kavramı üzerinde durmaktadır. Çeviri normları çeviri sırasında alınan kararların sistematik olarak ortaya çıkmasını sağlar. Toury’e göre çeviri, ne sadece kabul edilebilir ne de yeterli olabilir ikisi arasında bir yerde yer alabilir.

Eşdeğerlik kavramı altında çeviride sadakat kavramı üzerinde duran Nord (aktaran Ersoy, 2012, s.79), çevirmenin kaynak metin ve hedef metin ortamını dikkate alması gerektiğini, kaynak metin üreticisine ve hedef dil alıcısına karşı sorumlu olduğunu ifade eder. Sadakat kavramıyla çevirmenin çeviri etkinliğinin taraflarını bilerek aldatmamak ve onlara kaynak metinden sapmanın nedenlerini açıklamakla sorumluluğu olduğunu belirtmektedir. Gürçağlar (2016, s.40) da, çeviride sadakat kavramının kimi zaman kaynak metnin bütünlüğüne sadık kalmak ve metni eksiksiz çevirmek olarak, kimi zamanda yazarın biçimine, kaynak metnin içeriğine ya da biçimsel özelliklerine bağlı kalmak olarak tanımlandığını dile getirir.

Çeviri alanında hata ve yanlışlar yerine *kayma* terimini kullanmayı tercih eden Anton Popovic, çeviriyi bir metnin biçimsel modeli kurulacak şekilde yeniden kodlanması yani özgün metnin konu ve dil açısından bir modeli olarak tanımlamaktadır. Berk (Berk, 2005, s.40) Popovic’in çeviriyi, diliçi, dillerarası, doğrudan çeviri, örtük çeviri, bilgisayar çevirisi, kurmaca çeviri gibi yaklaşık 22 türe ayırdığını belirtmektedir. Popovic (1970, s.79-87), çevirinin amacının duyusal değerleri bir dilden ötekine aktarmak olduğunu öne

sürer ve biçimsel eşdeğerliğe önem verir. Eşdeğerliği, dilsel, dizisel, biçimsel ve metinsel eşdeğerlik olarak ayırmaktadır. Kaynak metinden ayrılıkları gerçek bir yanlış söz konusu değilse eksiltme ve eklemeler de dâhil birer yanlış olarak görülemeyeceğini, bunların birer kaydırma olarak nitelenmesi gerektiğini ifade eder. Gürçağlar (2016, s.120), bu kaydırmaların diller arası farklılıklardan kaynaklandığında zorunlu, çevirmenin tercihiyle ilgiliyse isteğe bağlı kaydırmalar olarak adlandırılabilceği üzerinde durur. Çevirilerde kaymaların kaçınılmaz olduğunu vurgulayan Popovic, bunun bir zorunluluk olduğunu ve deyiş kaymalarının diller arası farklılıklardan dolayı kaynak metni en doğru şekilde aktarma çabasından kaynaklandığını belirtmektedir. Popovic (1970, s.79), çeviri çözümlemesi uygulamasında özgün metinle çeviri metin arasındaki farklılıkların yapısal süreçteki değişimlere indirgenebileceğini, özgün metne göre yeni görünen veya yeni görünmesi gereken yerde o şekilde görünmeyen her şeyin bir kaydırma olarak yorumlanabileceğini savunur. Buna göre çeviri eleştirisinde kesin doğru ya da yanlıştan söz etmektense çeviri sürecindeki tercihlerden söz etmek daha doğru olacaktır. Karantay (1993, s.20), Popovic'in deyiş kaydırma kavramının çeviri eleştirisinin en yaygın yöntemi olan hata çözümlemesine belirli ölçüde denetim getirdiğini ve eleştirmenin katılmadığı çevirmen kararlarına yanlış yaftası vurmasını güçleştirdiğini ifade eder. Berk (2005, s.42) de, kaynak ve hedef dil metinleri arasındaki farklılıkları yanlış ya da hata olarak niteleyerek bir değer yargısı belirten yaklaşıma karşı, bu farklılıkları kayma kavramı içinde daha nesnel bir biçimde ele alan, bu sapmaların nedenlerini ve sonuçlarını değerlendiren bir tutumun çeviri işlemi açısından çok daha önemli olduğunu ve bu alana birçok şey katacağını ifade etmektedir.

Çeviri alanında adına sıkça rastlanılan ve çevirinin farklı boyutlarını irdeleyen Koller, metinlerin çevirisinde çeşitli eşdeğerlik düzeyleri üzerinde durur. Savunduğu görüşe göre çeviri eylemi, kaynak metinle hedef dil metni arasında birebir eşdeğerlik kurma işlemidir. Koller (aktaran Munday, 2001, s.47; Göktürk, 2016, s.67-77), belirlemiş olduğu eşdeğerlik türlerini şöyle sıralamıştır:

1. *Düzanlamsal eşdeğerlik*: Metnin nesnel konusuyla, metin dışı göndergesel anlamıyla ilgili eşdeğerlik. Bu tür eşdeğerlik sözcük, dizi, tümce, metin düzeylerinde söz konusu olabilir. Kaynak dil metninin hedef dile somut bir şekilde aktarılmasıdır. Türkçede 'baba' sözcüğünün Arapçaya 'أب / والد', İngilizceye 'father', Almancaya 'vater' şeklinde aktarılması sözcüklerin düz anlamlarının çevrilmesine örnek teşkil eder.

2. *Yan anlamsal eşdeğerlik*: Sözcük seçimi ve biçimsel düzeyde eşdeğerlik. Göktürk ‘yemek’ sözcüğünün ‘beslenmek, karın doyurmak, tıkmak, atıştırmak, gövdeye indirmek’ gibi eşanlamlarının olduğunu belirterek bu sözcüğün İngilizceye ‘to eat’ diye çevrilmesinin yeterli bir çeviri olamayacağını vurgular. Yazın metin çevirisinde eşdeğerliğin hedef dilde çağrışımsal anlamlarla sağlanması metnin işlevsel etkisi bakımından önemlidir. Bu eşdeğerlik türü, düz anlamların yanında yan anlamların aktarılması üzerinde duran eşdeğerlik türüdür. Koller (aktaran Tanrıku, 2010, s.34), yazınsal metinlerde anlatıma güç katmak ve etkili olmak için kullanılan örtük ifadelerin, dil oyunlarının, deyimlerin önemli biçimsel özellik olduğunu ve bunların çevirisinde de aynı anlamla örtüşen ve iletişimde yaygın olarak kullanılan ifadelerin seçilmesini böylelikle de yan anlamsal eşdeğerliğin sağlanması gerektiğini savunur. Köksal (2008, s.43), İngilizcedeki ‘police’ ve ‘fuzz’ sözcüklerinin içerik bakımından eş anlamlı sayılabileceğini ancak İngilizcede bir bağlamda yer alan ‘fuzz’ kelimesinin Türkçeye aktarıldığında ‘aynasız’ tabiriyle ifade edilmesinin daha doğru bir seçim olacağını vurgular.
3. *Metinsel eşdeğerlik*: Metin türü ve dil normlarına bağlı eşdeğerlik. Çeşitli metinlerin çevirisinde hedef dilin yerleşik kurallarıyla geleneklerine uyacak bir yapıyla aktarılması önemlidir. Metin türüne göre çeviri yönteminin belirlenmesi önemlidir.
4. *Dil-kullanımsal eşdeğerlik*: İletişim düzeyi ile ilgili eşdeğerlik türüdür. Bir dile ya da kültüre özgü farklı konularda içeriklerin hedef dildeki okurun en kolay anlayabileceği bir biçimde aktarılması bu tür eşdeğerliğe girer. İngilizcede geçen ‘fish and chips’ ifadesinin Türkçeye ‘köfte ekmek’ olarak aktarılması kullanımsal eşdeğerliğe örnek olarak verilebilir.
5. *Biçimsel eşdeğerlik*: Metnin şekli ve estetiği ile ilgili olan biçim, kelime oyunları ve kaynak metnin bireysel üslup özelliklerini içeren eşdeğerlik türüdür. Metnin iletişimsel içeriğiyle birlikte, sözdizimi ile kendine özgü anlatımını, çeviride de benzer bir estetik etki sağlayacak şekilde aktarmak bu tür eşdeğerliğe girer. Metinde kullanılan sözcükler, sözdizimi, zaman faktörü, söz oyunları, eksilteli yapılar gibi özellikler bu eşdeğerlik kapsamında ele alınır.

Koller (aktaran Ersoy, 2012, s.64), belli eşdeğerlik kriterlerini sağlayan metinlerin, gerçek anlamda çeviri metin olarak kabul edileceğini, anlamı başka ifadelerle vermek, metin üzerinde çalışmak ve anlamı açıklamalarla vermenin gerçek anlamda çeviri ürün olarak

adlandırılmayacağını belirtmektedir. Burada Koller'in kuralcı bir çeviri anlayışı ortaya koymuş olduğu açıkça görülmektedir. Koller (aktaran T. Yılmaz, 2012, s.75), ayrıca diller arasındaki iletişimsel bağlantıdan bahsederek kaynak dil ile hedef dil arasında çeviri işleminin gerçekleşmesinin bazı şartlara bağlı olduğunu şu şekilde belirtir:

1. İki ayrı toplumun kültürel ve iletişimsel özelliklerinin örtüşmemesi durumunda kaynak dilden hedef dile çeviri eyleminden bahsetmek mümkün değildir.
2. Kültürel ve iletişimsel özelliklerin kısmen örtüşmesi durumunda çeviri eylemi de kısmen gerçekleşir.
3. Kültürel ve iletişimsel özelliklerin tamamen örtüşmesi durumunda mutlak çeviri gerçekleştirilebilir.
4. İki toplum arasındaki bu özellikler arasındaki fark ne kadar çok ise çeviri işlemi de o kadar zor olur.

Bir diğer dilbilimci Wolfram Wills (aktaran Yazıcı, 2010, s.105) de, eşdeğerliğin metin türüne göre belirlenebileceğini belirtir. Bilimsel ve sanatsal metinlerde yazarın yaratıcılığını öne çıkartmak istemesi ve kaynak metni, çevirmenin yaratıcılığını kullanarak koruması gerektiğini öne sürmesi, onun bu tür metinlerde kaynak odaklı yaklaşımı benimserken, kullanmalık metinlerde hedef odaklı yaklaşımı benimsediğini gösterir. Wills, bilimsel ve sanatsal metinlerde çeviriyi etkileyen en büyük etmenin kaynak metin olduğunu belirtmiş olmaktadır. Yazıcı (2011, s.51), çevirmenin çeviri süreçlerinde bilinçli kararlar almasının öncelikle kaynak metni doğru çözümlemesine bağlı olduğunu yani çeviriye başlamadan önce çevirmenin hedef ya da kaynak odaklı yaklaşımlardan hangisini benimseyeceği metnin çeşitli bölümlerinde hangi çeviri işlemlerine başvuracağını belirlenmesini ilk aşamada belirleyen etkenin kaynak metin olacağını ifade eder.

Eşdeğerlik düzeylerini ayrıntılı olarak ele alan çeviribilimci Mona Baker (2011, s.9-230) da, eşdeğerliği, sözcük düzeyinde eşdeğerlik, sözcük-üstü düzeyde eşdeğerlik, dilbilgisel eşdeğerlik, metinsel eşdeğerlik ve kullanımsal eşdeğerlik gibi kavramlar üzerinde açıklamıştır:

1. *Sözcük düzeyinde eşdeğerlik*: Sözcük dilin tek başına kullanılabilen en küçük birimidir. Baker, sözcük düzeyinde karşılaşılabilecek eşdeğerlik sorunlarının kültüre has özelliklerden, kaynak dilde yer alan kavramın hedef dilde karşılığının olmamasından, kaynak dilde yer alan sözcüğün anlamsal karmaşıklığından, iki dil arasındaki anlamsal farklılıklardan, hedef dilde alt veya üst anlamların olmamasından ya da iki dil arası yapısal farklılıklardan olabileceğini belirtmektedir.
2. *Sözcük-üstü düzeyde eşdeğerlik*: Bu eşdeğerlikte sorunlar, eşdizimsel ve deyimsel ifadeler ile kalıpsal ifadeler düzeyinde ortaya çıkar. Kaynak ve hedef dil arasındaki

farklılıklardan dolayı çevirmen, eşdizimleri aktarırken bazen hata yapabilir. Bu yüzden çevirmenin her iki dil arasındaki ifadelerin doğru eşdizim kullanımlarına hâkim olması gerekmektedir. Baker'in Arapça ve İngilizce arasındaki verdiği örnek bu konuda açıklayıcı olacaktır:

İngilizcedeki deliver (teslim etmek) fiili farklı isimlerle bir eşdizim oluşturduğunda farklı anlamları karşılar, ancak aynı anlam Arapçada farklı fiillerle ifade edilir (Baker, 2011, s.53):

<u>İngilizce</u>	<u>Arapça</u>
deliver a letter	يُسَلِّمُ خَطَابًا
deliver a speech	يُلْقِي مُحَاضِرَةً
deliver news	يُنْقُلُ أَخْبَارًا
deliver a blow	يُوجِّهُ ضَرْبَةً
deliver a verdict	يُصَدِّرُ حُكْمًا
deliver a baby	يُولِّدُ امْرَأَةً

Bu örnekte de görüldüğü üzere İngilizcedeki deliver fiilinin bir arada kullanıldığı isme göre farklı anlam kazandığı anlaşılmaktadır. Bunu Arapçaya ya da herhangi farklı bir dile aktaran çevirmenin aynı anlamı nasıl karşılayacağını iyi analiz etmesi ve hedef dilde aynı anlamı karşılayacak yapıyı kullanması gerekmektedir. Yukarıdaki son örnekte de görüldüğü gibi İngilizce'de doğum sürecinde 'bebek' sözcüğüyle bir eşdizim oluşturulurken, aynı durum Arapça'da 'bayan' sözcüğü kullanılarak ifade edilmiştir.

3. *Dilbilgisel Eşdeğerlik*: Bu eşdeğerlik düzeyinde dillerin dilbilgisel özellikleri arasındaki farklılıklar göz önünde bulundurulur. Dil bilgisi kuralları sayı, cinsiyet, zaman gibi açılardan dillere göre değişiklik arz edeceğinden kaynak ve hedef dil arasında bu konuda eşdeğerlik bulmak zordur. Kaynak dilden hedef dile aktarım sırasında yapısal değişikliğe gitmek bir zorunluluk olabilir. Kaynak ve hedef dil arasındaki dilbilgisel farklılıklar çeviri sırasında kaynak metnin yapısının değişmesine sebep olabilir çünkü çevirmen kaynak dildeki mesajı anlatabilmek için farklı eklemeler yapabilir.
4. *Metinsel Eşdeğerlik*: Kaynak ve hedef dildeki metinlerin bilgi ve tutarlılık açısından eşdeğer olmasını ifade etmektedir. Çevirmen için hedef okur, çevirinin amacı ve metin türü önemlidir. Bu eşdeğerlik türünde dilbilgisel ve sözcüksel öğelerden çok mesajın içerdiği anlamı aktarmanın daha önemli olduğu üzerinde durulmaktadır.

5. *Kullanımsal Eşdeğerlik*: Baker, eşdeğerlik konusunda sezdirilere önem verir. Sezdiri, açıkça söylenen değil ima edilmek istenendir. Çevirmen kaynak metni aktarabilmek için ima edilen anlamı ifade etmelidir. Çeviride dil öğeleri ile kültürel öğeler de önemlidir. Kaynak metindeki dil ve kültür unsurlarının hedef dil alıcıları tarafından anlaşılması gerekmektedir.

Çeviride eşdeğerlik konusu içerisinde mecazi anlam içeren yapıların çevrilmesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Mecaz anlam yüklü yapıların çevirisinde eşdeğerliği yakalamak için kaynak dilde yer alan ifadenin hedef dilde nasıl ifade edildiğini bilmek gerekmektedir. Bu tür durumlarda Baker'a göre 'sözcük üstü düzeyde eşdeğerlik', Nida'ya göre 'dinamik eşdeğerlik', Koller'a göre de 'yan anlamsal eşdeğerlik' dikkate alınmalı ve Newmark'a göre de 'iletişimsel çeviri' yöntemi tercih edilmelidir. Bu da en başta kaynak kültür ve hedef kültüre hâkim olmakla ilgili bir durumdur. Köksal'ın Türkçe ve İngilizce verdiği örnekler bu konuda açıklayıcıdır. Köksal (2008, s.46), Türkçede 'altın yumurtlayan tavuğu kesmek' ifadesinin sözcüğü sözcüğüne çevirisi olan 'to cut the hen that lays golden eggs' yerine deyimsel ifadesi 'don't kill the goose that laid the golden eggs' olarak çevrilmesinin daha doğru bir çeviri olacağını belirtir. Doğru (2011, s.73) da, Arapça 'اختط بالحابل بالنابل' deyiminin sözlük anlamının 'ağ kuran kişi ile ok atan birbirine karıştı' olduğunu ancak bunun Türkçe deyimsel ifadesi 'sapla saman birbirine karıştı' olarak çevrilmesinin daha doğru bir çeviri olacağını vurgulamaktadır.

Çeviride birebir karşılık aramak yerine benzerlikleri, çağrışımları aramak gerekmektedir. Çevirmen, kaynak metindeki aynı etkiyi hedef dil okuyucusunda da bırakmaya çabalamalıdır. Kaynak dilde mecaz yolla anlatılmak istenen hedef dilde de benzer bir şekilde anlatmak gerekmektedir. Çünkü metindeki anlatım etkisi bu şekilde sağlanmış olabilir. Bu yüzden çeviri işlemi sırasında her iki kültürel yaşama hâkim olma gerekliliği birçok noktada önem arz eder. Aksi takdirde anlaşılacak çevirilerin üretilmesi sorunuyla karşı karşıya kalınabilir. Erden (aktaran İşler ve Yıldız, 2008, s.24), çeviri işleminde şu hususlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir:

- Anlamsal öz doğru aktarılmalı,
- Kaynak metindeki dizim hedef metinde yeniden düzenlenmeli,
- Kaynak metindeki özgün cümle yapısı, gerektiği zaman parçalanarak hedef metinde yeniden kurulmalı,
- Yazarın vurgulamaları hedef metne eksiksiz yansıtılmalı,
- Söz sanatları çevrilmeli,

- Biçimsel eşdeğerlik sağlanmalı,
- Çeviri sürecinde doğru seçimler yapılarak doğru kararlar alınmalıdır.

Eşdeğerlik üzerinde farklı görüşlere ve önerilere rağmen diller arasında mutlak bir eşdeğerlikten bahsedilemeyeceği çeviribilimciler tarafından kabul edilmektedir. Her ne kadar teknik çevirilerde iki dil arası eşdeğer bir metin oluşturmak olası bir durum olsa da yazınsal metinlerde eşdeğerliğin oluşması daha zor bir süreç gerektirebilir. Aksoy (2001b, s.5), eşdeğerlik kavramının günümüzde betimleyici çeviri araştırmalarının gelişimiyle kaynak metindeki dilsel unsurların birebir hedef metinde yaratılması arayışı olarak algılanmadığını ifade eder. Özellikle yazın çevirisinde her bir çeviri metnin ayrı ayrı ve üretildiği koşullar içinde değerlendirildiği ve eşdeğerliğin hedef kültürün dili, sosyolojik ve kültürel yapısı ve yazınsal koşulları açılarından oluşturulmaya çalışıldığı bir kavram haline dönüştüğünü belirtir. Eşdeğerlik, genel anlamda kaynak dil metninin kendi dil okurunda bıraktığı etkinin hedef dil okurunda benzer bir etki oluşturması olarak da kabul edilmektedir. Ancak diller arasında tam anlamıyla birebir eşdeğerliğin olamayacağı, kaynak dil metni ile çeviri metin arasında yakınlık veya benzerlik olacağı görüşü kabul görmektedir. Eşdeğerlik kavramı içerisinde bu yakınlığın ya da benzerliğin ne ölçüde sağlandığı örneklerle ortaya konulabilir. Bunun sonucunda da çevirmenin çeviri işlemi sırasında tercih ettikleriyle kaynak dile mi yoksa hedef dile mi yakın olmayı seçtiği anlaşılabilir.

Çeviri Stratejileri

Çeviride kaynak dildeki mesajı hedef dile aktarırken çevirmenin birçok zorlukla karşılaşması gayet doğal karşılanan bir durumdur. Eşdeğerlik başlığı altında da anlatıldığı gibi kaynak ve hedef dil arasındaki doğal farklılıklardan kaynaklı durumları farklı yöntemlerle çözmek ve kaynak dildeki iletinin etkisinin bir benzerini hedef dilde de oluşturmak için çaba sarf etmek çevirmenin görevlerindedir. Bunun yanında kaynak ve hedef dil arasında ne kadar çok farklılık olsa da her metnin belirli yöntemlerle çevrilmesinin mümkün olduğu kabul edilen bir görüştür.

Çeviri stratejileri, çeviri işlemi sırasında çevirmenlerin çeviri sorunlarını çözmek ve çeviri eşdeğerliğinde istenilen seviyeye ulaşmak için izlediği yollar ve kullandıkları yöntemlerdir. Berk (2005, s.105), çeviri stratejisini çevirmenlerin çeviriye yaklaşımlarına bağlı olarak benimsedikleri tutarlı bir eylem planı şeklinde tanımlar. Çeviri stratejileri bir bakıma

çevirmenin çeviri sırasındaki yardımcılardır. Suçin (2013, s.30), diller arası çevirinin mümkün olmasına rağmen, çevirmenin diller arasında karşılık bulamama sorunuyla her zaman karşı karşıya kalabileceğini ve bu durumda da çevirmenin, bu sorunu birtakım stratejiler yoluyla telafi etmeye çalıştığını belirtmektedir. Yalçın (2015, s.95) da, çeviri çalışmalarının ayrı bir bilim dalı olarak görülmesiyle birlikte çeviribilimcilerin daha iyi çeviri nasıl olur sorusuna cevap aradıklarını, bu bağlamda da çeviri stratejilerinin ortaya çıktığını ve çeviri stratejilerinin çevirmenlere yol göstererek çevrilen metinlerin de bir düzen içerisine girdiğini belirtmektedir. Odacıoğlu ve Barut (2018, s.1366) ise, çeviri alanında “strateji” kavramını, çeviri sırasında çevirmenin izlediği usul/biçem, uyguladığı teknik, yöntem, taktik ve yaklaşımları kapsayan bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Çevirmenlerin çeviri süreci sırasında karşılaştıkları zorlukları aşarak kaynak metin ve çeviri metin arasında uygun eşdeğerliği kurmak için başvurdukları stratejiler çeviribilimciler tarafından isimlendirilmiştir. Vinay ve Darbelnet, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki ana çeviri stratejisi belirlemiştir. Vinay ve Darbelnet (1995, s.31-39; aktaran Munday, 2001, s.56), bu iki genel strateji başlığı altında yedi çeşit alt strateji belirlemiştir:

1. *Ödünç Alma (Borrowing)*: Kaynak metinde geçen kelimenin hedef metne çevrilmeden kaynak metindeki şekliyle direkt olarak aktarılmasıdır. Hedef dilde yer almayan sözcükler için kullanılabileceği gibi hedef metinde yabancılık etkisi oluşturmak için de kullanılabilir. Yazıcı (2011, s.65), ödünçlemenin yabancı sözcüğün doğrudan aktarımı şeklinde olabileceği gibi Türkçe sesletime uygun şekilde çevrilmesinin de bu yönteme girdiğini belirtir. Örnek olarak da tıp alanında ‘epidemic infectious’ ifadesinin ‘epidemik enfeksiyöz’ şeklinde aktarılmasını verir.
2. *Öykünme (Calque)*: Kaynak dildeki bir sözcük ya da yapının hedef dile sözcüğü sözcüğüne aktarımıdır. Vinay ve Darbelnet, ödünç alma ve öykünme stratejisi ile hedef dile geçen kelimelerin zamanla hedef dile yerleşebileceğini belirtmektedir. Suçin (2013, s.207-208), günümüzde Arapçaya yerleşmiş olan ‘طلب يد المرأة’ (kadına evlenme teklif etmek)’ ifadesinin, İngilizce ‘ask for her hand in marriage’ ifadesinden öykünüldüğünü çünkü Arapçada bulunan ‘خطب’ fiilinin aynı anlama geldiğini ancak bugün kullanımının ihmal edilmiş olabileceğini ifade eder. Berk (2005, s.142) de, öykünmeye örnek olarak İngilizceden ‘skyscraper’ sözcüğünün Türkçeye ‘gökdelen’ olarak, ‘science-fiction’ söz öbeğinin de ‘bilim-kurgu’ şeklinde aktarımını örnek verir.

3. *Sözcüğü sözcüğüne çeviri (Literal Translation)*: Birebir çeviri işlemi olarak da adlandırılır. Daha çok aynı dil ailesi ve birbirine yakın kültürler arasında uygulanır. Berk (2005, s.150), bu yöntemi çevirmenin kaynak metnin biçimsel özelliklerine bağlı kalarak ve genellikle hedef dilin dilbilgisine uygun olarak çeviri metni üretmesi olarak tanımlar. Bu stratejide hedef dilin kullanımına dikkat edilir ancak kaynak metnin bütünlüğüne herhangi bir müdahalede bulunulmaz. Anlama değil biçime odaklanılır. Eksiltme veya ekleme yapılmaz. Bu yöntem sözcük oyunlarına çokça rastlanılan edebi türlerin çevirisinde yeterli bir yöntem olmayabilir. Teknik ve bilimsel metinlerde sıkça kullanılır.
4. *Yer değiştirme (Transposition)*: Kaynak metinde yer alan öğelerin anlamı değişmeden yer değiştirmesi yani hedef dile aktarımıdır. Bu durum zorunlu ya da tercihen olabilir. Fiil olan öğe, hedef dile aktarılırken isim olarak veya kaynak dildeki zarf, hedef dile fiil olarak aktarılabilir.
5. *Değiştirme (Modulation)*: Bu değişim kaynak dilin bakış açısı ve anlamıyla ilgilidir. Kaynak dildeki anlamın farklı bir yapıyla hedef dile aktarılması olarak açıklanabilir. Berk (2005, s.138), bu yöntemin hedef metindeki bir bölümün bakış açısını değiştirerek ya da bir açıklama getirerek yeniden düzenlenen çeviri işlemi olduğunu belirtir. Yazıcı (2011, s.68) da, somut-soyut, parça-bütün ilişkisine veya neden-sonuç ilişkisine dayalı olarak eşdeğerini bulma olarak tanımlar. Örnek olarak ‘çakmak (lighter)’ yerine Türkçede ‘ateş’ denmesini ya da ‘koyu çay (strong tea)’ yerine ‘tavşankanı’ ifadesinin kullanımını verir. Ayrıca değiştirme yönteminin cinsiyete ve sosyal statüye dayalı olarak da kullanılabileceğini belirtir.
6. *Eşdeğerlik (Equivalence)*: Bu terim kaynak ve hedef dilin aynı durumu farklı üslup ve yapıyla vermesiyle ilgili olarak kullanılır. Eşdeğerlik özellikle deyim ve atasözü çevirilerinde kullanılan bir stratejidir. Bir dilde var olan deyim çevrilecek dilde nasıl ifade edildiğini bilmek bu açıdan önemlidir. Suçin (2013, s.186)’in vermiş olduğu örnek bu durumu açıklamaktadır: Türkçede ‘bardaktan boşanırcasına yağmur yağmak’ deyiminin Arapçada ‘تمطر كأفواه القرب’ (su tulumlarının ağızları gibi yağmur yağıyor), İngilizcede de ‘raining cats and dogs’ şeklinde aktarılması gerekliliği eşdeğer bir çeviri bakımından önemlidir.
Buna benzer bir durumla atasözleri çevirisinde de karşılaşılabılır. Çevirmen, kaynak dilde okuduğu ancak irdelemeden hedef dile aktardığı atasözünün çevirisinde aynı anlamı veremeyebilir. Türkçede ‘koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler’ atasözü, ‘bir şeyin çok değerlisi ele geçmezse

daha az değerlisine de razı olunur' anlamında kullanılmaktadır. Suçin (2013, s.190), bunun Arapçaya birebir 'حيث لا يوجد الخروف فالعنز هو عبد الرحمن تشلبي' şeklinde çevrildiği takdirde hedef dil okuyucusu tarafından anlaşılamayan komik bir durumun ortaya çıkacağını, bu atasözünün Arapçada aynı anlama gelen 'من قلة الرجال' 'سَمُوا الديك أبو علي' şeklinde çevrilmesinin daha doğru olacağını ifade eder.

7. *Uyarlama (Adaptation)*: Kaynak kültürde bulunan bir durumun hedef kültürde birebir aynısının bulunmamasında kullanılan işlemdir. Hedef kültürün özellikleri dikkate alınarak çevirme işlemi yapılır. Berk (2005, s.157), uyarlamayı hedef kitlenin beklentilerini karşılayabilmek için kaynak dildeki bir eseri hedef kültürün ya da belirli bir hedef kitlenin koşullarına, özelliklerine uygun şekilde gerçekleştirilen çeviri işlemi olarak açıklar. Örnek olarak, Arapçada 'جحا' (Cuhâ) olarak geçen mizahi kişiliğin Türkçede 'Nasreddin Hoca' olarak nitelenmesi ya da tam tersi durum verilebilir. Bu yöntem, hedef dil okuyucusunun yabancı bir kültürle tanışmasına engel olabileceği ihtimalinden dolayı eleştiriler olmuştur.

Diller arası farklılıklardan kaynaklanan sorunlara çözüm bulması gereken çevirmen, bazı yöntemlere başvurmak durumunda kalır. Vinay ve Darbelnet, çeviri stratejilerini çevirmenin zorunlu ve tercihen başvurduğu işlemler olarak görür. Çeviri stratejileri yanında çevirmenlerin çeviri sırasında takip edebileceği beş adımı şöyle sıralarlar (aktaran Munday, 2001, s.59). "Çevirmen;

1. Çeviri birimlerini belirlemeli,
2. Kaynak metni detaylıca incelemeli, her birimin içeriğini belirlemeli,
3. Metnin mesajını üstdilsel bağlam çerçevesinde yeniden oluşturmalı,
4. Biçimsel etkileri değerlendirmeli,
5. Son olarak da hedef dili üretmeli ve gözden geçirmelidir."

Çeviribilim alanında eşdeğerlik konusunda da değinmiş olduğumuz çeviribilimci Mona Baker, çevirmenlerin diller arası eşdeğerliliği sağlamak için çeşitli stratejilere başvurduğunu belirtmektedir. Baker (2011, s.23-47), bu stratejileri şu başlıklar altında toplamıştır:

1. *Genelleştirme – Üst Anlamlı (Superordinate)*: Baker'in en yaygın kullanılan stratejilerden biri olarak gördüğü genelleştirme stratejisi, kaynak metinde yer alan bir ifadenin hedef metne aktarılırken kendisinden daha genel anlam içeren bir ifade ile aktarılması işlemidir. Dickins (2017, s.77), Arapçadaki "خال وعم" "yani amca ve dayı' gibi ifadelerin İngilizceye 'uncle' ifadesi ile çevrildiğinde hedef dildeki bu

ifadenin Arapçadaki özel ifadelere göre daha genel bir anlam içerdiğini belirtmektedir. Bir başka üst anlamlı çeviriye örnek olarak kaynak metinde geçen otobüs veya motosiklet gibi ifadelerin yerine taşıt denmesi verilebilir.

2. *Özelleştirme – Alt Anlamlı*: Kaynak dildeki daha genel yani üst anlamlı bir ifadenin ya da sözcüğün hedef dile aktarılırken duruma göre daha alt anlamlı yani özel anlamlı bir ifade olarak çevirme işlemidir. Dickins (2017, s.77), Arapçada geçen "صندوق" kelimesinin genel bir ifade olduğunu ancak bunu İngilizceye aktarırken bağlamdaki duruma göre mesela sokak arasında çöp atma eylemi için kullanılacak ise kaynak metindeki bu kelimenin İngilizcedeki 'bin' kelimesi ile karşılanması, fakat birinin kitaplarını bir kutuya koyması şeklinde bir anlam var ise 'box' kelimesinin kullanılması gerektiğini vurgular.

Suçin (2013, s.222), genelleştirme ve özelleştirme stratejilerinin birtakım çeviri kayıplarına sebep olduğunu, kaynak metne bazı detayların eklenip bazılarının da çıkarıldığını ancak olumsuzluklara rağmen çeviride hedef dilde makul eşdeğer sözcük bulunmadığında başvurulacak stratejiler olduğunu belirtmektedir.

3. *Kültürel İkâme (Cultural Substitution)*: Kültür özellikli bir öge veya ifadeyi hedef dilde aynı anlamı içermeyen fakat hedef dil okuyucusunda aynı etkiyi bırakmaya ve benzer bir bağlamı çağrıştırmaya sahip hedef dil ögesi ile değiştirmeyi içeren stratejidir. Örneğin bu stratejiyi kullanan çevirmen, kaynak metinde geçen kültüre ait hedef dil okuyucusunun yabancı olduğu karakterleri ya da ifadeleri hedef dilde benzer etkiye sahip karakterlerle veya ifadelerle aktarmayı tercih eder. Suçin (2007, s.203), bu yöntemde amacın kaynak metnin yabancı özelliklerini azaltmak ve hedef dilin kültürel ortamında bu özellikleri belli bir düzeyde nötr hale getirmek veya hedef dil okuyucusuna daha fazla aşina olduğu bir dil kodu oluşturmak olduğunu belirtir. Dickins (2017, s.98), Arapçada yer alan "مقهى" ifadesinin İngilizceye aktarıldığında bağlama göre bazen 'cafe, tea house, tea garden' gibi aktarılması mümkün iken, İngiliz kültüründe yaygın olan 'pub' kelimesi ile de karşılanabileceğini vurgulamaktadır. Gürçağlar (2016, s.43) da, Kuzey İngiltere lehçesinin yer aldığı bir metnin Türkçeye aktarılırken Karadeniz lehçesi olarak çevrilmesini örnek olarak verir.
4. *Kültürel Ödünçleme*: Bu strateji kültüre özgü olguların aktarımında yaygındır. Kaynak kültürdeki bir ifadenin hedef dile aktarımında kaynak dildeki ifadenin aynen aktarımıdır. Bu stratejide kültürel öğeler ödünç alınmaktadır denilebilir.

5. *Açıklama (Paraphrase)*: Kaynak dildeki ögenin hedef dilde ifadesi için hedef dilde farklı formda kelime üretme işlemidir. Açıklama stratejisinde kaynak dilde tek bir kelime ile ifade edilen bir durum, hedef dilde bir söz öbeği şeklinde aktarılabilir. Uzak kültürler arasında yapılan çeviri sırasında ortaya çıkan yöntemdir. Suçin (2013, s.222), açıklamanın kaynak metin ile hedef metin arasında kültürel, sosyal, dilbilgisel, sözcüksel vs. düzeylerde farklılık olması durumunda meydana gelen boşluğu doldurmak için çevirmenin kaynak dildeki ögenin anlamını ve işlevini değiştirmeksizin hedef dile aktarma sırasında kullandığı strateji olduğunu belirtir. Bu boşluğu doldurma işlemi bazen tek bir sözcükle olsa da bu yöntem sıklıkla başvurulması halinde hedef metnin hantal bir metne dönüşmesi korkusuyla bu yöntemi eleştirenler olmuştur.
6. *Çıkarma (Omission)*: Çeviri sırasında kaynak dilde yer alan bir kelime, cümle, ifade veya deyim hedef dile aktarılırken çıkarılması işlemidir. Ayrıca çevirmenin ya da yayınevinin uygun görmediği ya da gereksiz bulunduğu kısımların çıkarılması da bu yöntemle ifade edilebilir. Baker (2011, s.42), bu stratejinin çok katı bir uygulama olarak görülse de bazı bağlamlarda hedef dile aktarılırken bir kelime veya ifadeyi çevirmemenin zararı olmayacağını düşünmektedir. Yalçın (2015, s.111) ise bu stratejinin çeviri kaybına yol açabileceğini ve zorunlu olmadıkça kaçınılması gereken bir yöntem olduğunu ifade etmektedir. Aksoy (2002, s.92) da çok nadir ve zorunlu olmadıkça çevirmenin uygulaması önerilmeyen bir yöntem olduğunu ve yazara saygı konusunda şüpheler uyandırabilecek bir strateji olduğunu belirtir. Suçin (2013, s.231) ise, Arapçadan verdiği örnek cümle ile çıkarma işleminin, hedef metnin yapısına daha uygun olacak ise, uygulanabileceğini ifade eder: “Arapçada ‘تلقى صاحب السمو الملكي خادم الحرمين الشريفين حفظه الله ورعاه برقية من فخامة ’رئيس جمهورية تركيا’ olarak geçen ifadenin çıkarma işlemi uygulanmadığında ‘krallığın yüce sahibi, iki Haremin hizmetçisi –Allah onu korusun ve himayesi altına alsın- ekselansları, Türkiye Cumhurbaşkanı’ndan bir telgraf aldı’ olarak çevrileceğini, ancak çıkarma stratejisinin kullanılmasıyla ‘Suudi Arabistan Kralı Fahd, Türkiye Cumhurbaşkanı’ndan bir telgraf aldı’ şeklinde çevirisinin daha uygun olabileceğini belirtir.”
7. *Açıklama (Illustration)*: Hedef dilde kaynak dilde geçen sözcük ya da ifadeye eşdeğer bir karşılık bulunmadığında yararlı olabilecek bir yöntemdir. Kaynak dilin hedef dile aktarımı sırasında hedef dilde dipnot ya da sonnot olarak kısa açıklamaların verilmesi yöntemidir. Suçin (2013, s.134)’in vermiş olduğu

‘aşure’nin çevirisi örneği belki bu yöntemle aşılabılır. Aşure kelimesinin Arapça ve Türkçe arasında bir çeviri sorunuyla karşılaşması mümkün olmasa da bu kelimenin İngilizceye aktarıldığında hedef metin okuyucularında bir anlam ifade etmeyeceği bir gerçektir. Bu kelimenin geçtiği ilk yerde Müslümanlar için önemli olan Muharrem ayı ve genellikle o ay içerisinde yapılan aşure yemeği hakkında kısa bir açıklama verilebilir. Aksan (2015, s.76) da, Arapçadan alınma ‘gamze’ sözcüğünün gülümserken yanaklarda oluşan çukurluk ve eski şiirde süzgül, anlamlı ve etkili yan bakış anlamlarında kullanıldığını bildirir. Buna benzer bir anlamı herhangi bir yabancı dile çevirirken açıklama, tanımlama gibi yollara başvurulması gerektiğini vurgular.

Yukarıda Vinay ve Darbelnet ile Baker’in öne çıkarmış olduğu stratejilerin dışında Venuti’nin (2004, s.20-21) ortaya koyduğu ‘yabancılaştırma ve yerelleştirme stratejileri ile diğer çeviribilimcilerin çeşitli başlıklarda isimlendirmiş olduğu çeviri stratejileri de mevcuttur:

1. *Yabancılaştırma*: Berk (2005, s.162), yabancılaştırmayı, özellikle yazın çevirisinde “kaynak metni hedef dil kültürüne hâkim olan normlara karşı duran ve bunları değiştirmek, yenilemek isteyen bir yaklaşımla çevirmek” olarak tanımlar. Kaynak dilin kültürel özelliklerinin hedef metinde en üst düzeyde hissettirilmesi işlemidir. Yabancılaştırma yönteminin baskın olduğu bir hedef metinde sürekli olarak ithal edilmiş dilbilgisi ve kültürel özellikler kendini gösterir (Suçin, 2013, s.203). Yabancılaştırmayı okurun yazara götürülmesi, yerelleştirmeyi de yazarın okura götürülmesi şeklinde yorumlayanlar olmuştur. Arı (2016, s.176), yabancılaştırma yönteminin uygulanmasındaki amacın, çeviri sayesinde okura yeni ya da yabancı kültürlerle tanışma olanağı sunmak olduğunu belirtir. Bu sayede de okurun bilgisinin ve ufkunun genişleyeceğini, kültürel sembolleri karşılaştırma imkânına kavuşacağını öne sürer.
2. *Yerelleştirme*: “Yabancı metni hedef dil kültürüne hâkim olan değerlere uygun olarak tutucu ve benzeştirici bir yaklaşımla aktarmaktır (Berk, 2005, s.164).” Yabancılaştırmanın tam tersi bir yöntem olan yerelleştirme, kaynak dilde yer alan ancak hedef dil ve kültüre uzak olan bir öge veya ifadenin, hedef metne hedef dil kültürünün özelliklerine göre aktarımıdır. Olay örgüsü aynı şekilde yer alırken kahramanların isimleri, yemekler, yerler, adetler gibi olguları yerelleştirmektir. Örneğin Arapça bir metinde geçen ‘Kays ve Leyla’ ifadesinin Türkçeye

aktarımında ‘Leyla ve Mecnun ya da Ferhat ile Şirin’ şeklinde yer almasıdır. Bu yöntemde erek okurun beklentileri ön planda tutulur. Yazıcı (2011, s.150), çevirmenin sadece yazarı yorumlamakla yükümlü olmadığını aynı zamanda okur profili gibi dış faktörleri de göz önünde bulundurarak yerelleştirme stratejisinin kullanımının çevirinin doğal bir süreci olduğunu ifade eder.

3. *Telafl Yoluylla Çeviri*: Fawwcett (aktaran Yalçın, 2015, s.105)’e göre telafi, dilsel kısıtlamalar nedeniyle çevrilemeyen bir sözcük veya ifadenin çeviri metnin ilerleyen kısmında italik, koyu harf gibi tipografik özelliklerinden yararlanarak başvurulmuş çeviri yöntemidir. Diğer bir ifadeyle metnin bir yerinde çevrilemeyen öğelerin metnin başka bir yerinde çevrilerek telafi edilmesidir.
4. *Ekleme*: Özgün metinde yer almayan sözcük ya da ifadelerin çeviri metne eklenmesi şekliyle yapılan işlemdir. Yalçın (2015, s.110), ekleme yoluyla yapılan çevirilerde metnin işlevini değiştirmeyen fakat metni güçlendiren, metnin bağdaşık olmasını sağlayan birtakım eklemeler yapıldığını bunun amacının da en yetkin çeviriyi yapmak olduğunu ifade eder. Ancak bu yöntem sıklıkla başvurulması kaynak metinden aşırı derecede saparak bambaşka bir metin oluşturulmasına sebep olabilir. Bu yüzden ekleme stratejisi yerli yerinde kullanılmalı ve kaynak metnin anlamsal bütünlüğünden gereğinden fazla uzaklaşılmalıdır.
5. *Standartlaştırma*: Kaynak metindeki argo, diyalekt ve sosyolekt gibi kullanımların hedef dilde standart bir dille aktarılması işlemidir (T. Gürçağlar, 2016, s.44).
6. *İletişimsel çeviri*: Kaynak metin okuyucusunda bırakılan etkinin olabildiğince yakın bir derecede hedef dil okuyucusunda da bırakmak amacıyla güden bir yöntemdir (Newmark, 1984, s.39). Serbest çevirileri bu başlık altında değerlendiren çeviribilimciler de vardır.

Arapça ‘ممنوع التدخين’ ifadesinin İngilizceye ‘no smoking’ çevirisi iletişimsel çeviriye örnek olabilir. Aynı şekilde ‘ممنوع الدخول’ ifadesinin sözcüğü sözcüğüne çeviri olan ‘forbidden is the entrance’ yerine iletişimsel çeviri yöntemi ile ‘no entry’ şeklinde aktarılması daha uygun olacaktır (Dickins ve diğerleri, 2017, s.16). Arap kültüründe gece vakti birine ‘تصبح على الخير’ (hayırla sabahlayasın!)’ denilmesi ve cevap olarak da ‘وأنت من أهله’ (sen de onlardan olasan)’ ifadesinin Türk kültürüne anlaşılır bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Arapçada geçen ifadelerin birebir karşılıkları yerine iletişimsel olarak Türkçede ‘iyi geceler’ ifadesi Arapçada geçen her iki ifadeyi de kapsamaktadır. Bu ifadelerle karşılaşıldığında bu şekilde çevrilmesi metnin anlaşılması açısından daha doğru olacaktır.

Königs, çeviride kaynak ve hedef dil arasında birebir sözcüksel ilişki veya bir uyuşma olmadığı takdirde, çevirmenin çevirinin geri kalan kısmında yeterli eşdeğerliği sağlamak amacıyla bazı yöntemler kullanacağını ve kullanılacak olan yöntemleri de; 1.Kaynak dil içi çeviri, 2. Hedef metin içinde açıklama, 3. Hedef metinde açıklama, 4. Silme ve 5. Ödünç alma olarak belirlemiştir. Diğer bir çeviribilimci Levy ise, çevrilmesi zor olan sözcük ve deyimlerin kısaltılmasına veya çıkartılmasına karşı çıkmış, çevirmenin bu sorunlara çözüm üretmesi gerektiğini belirtmiştir (aktaran Boztaş, 1993, s.57). Ayrıca çevirmenin görevinin çevirdiği eserin sanatsal ve estetik değerinin korunmasını sağlamak olduğunu, bunu yaparken içeriğin okur tarafından açıkça anlaşılmasını da göz önünde bulundurması gerektiğini vurgular (aktaran Tanrıku, 2010, s.81). Yücel (2007, s.42) de, yazınsal metinlerin çevirilerinde karşılaşılan ekleme, çıkarma, açıklama ve yorumlama gibi yöntemlerin kullanılmasının olağan karşılandığını belirtirken bilgi odaklı metinlerde daha dikkatli davranıldığını ifade eder. Çevirinin sürekli bir karar verme süreci olarak gelişen bir işlem özelliğini taşıdığını belirten Suçin (2013, s.239), çevirmenin karar verebilmesinin önceliklerini belirlemesine bağlı olduğunu ve çeviride meydana gelebilecek kayıpları en alt düzeye indirmenin hangi stratejilerle mümkün olabileceğini saptaması gerektiğini ifade eder.

Çeviribilimciler tarafından ortaya konulan çeviri stratejilerinin bazılarının isim olarak farklı olsa da, aslında birbirine yakın görüşler içerdiği görülmektedir. Örneğin Vinay ve Darbelnet tarafından ortaya konulan ödünç alma yöntemi ile Baker'in kültürel ödünçleme stratejisi çeviri sırasındaki aynı işlemi anlatmaktadır. Yine eşdeğerlik ile Newmark'ın iletişimsel çeviri yöntemi de birbirine yakın bir çeviri anlayışını ifade etmektedir.

Yukarıda verilmiş olan çeviri stratejileri genel itibariyle çeviri sırasında çevirmene yardımcı olan unsurlar olarak dikkate alınmış olsa da bazı yöntemlere eleştiriler olmuştur. Çeviri sürecinde çıkarma, ekleme, uyarlama, açıklama gibi bazı stratejilerin kullanımının eleştirilmesi, uygulanan stratejilerin bir hata olduğunu göstermez. Çeviri stratejileri çevirmenin bazen zorunlu bazen de tercihinine bağlı olarak uyguladığı yöntemler olarak görülmelidir. Çevirmen çeviri işlemi sırasında başvurabileceği stratejiler hakkında bilgi sahibi olduğu takdirde bunları değerlendirecek ve gerekli yerlerde bu yöntemleri kullanabilecektir. Çevirmenin yetkin bir çevirinin oluşması için gerekli yerlerde çeşitli stratejiler kullanabilme yetisine sahip olması da hedef dilde daha okunabilir ve anlaşılabilir metinlerin oluşumunu sağlayacaktır.

Yazın Çevirisi

Yazın çevirisi yani edebi metinlerin çevirisi sırasında birçok faktörün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü yazınsal metinler diğer metinlerden yaratıcılık yönüyle ayrı tutulan metinlerdir. Yazın metinlerinde kelimeler ve cümleler ilk anlamlarının ötesinde anlam taşırlar. Birçok sanatsal kullanım yazınsal metinlerde kendisini gösterir. Bu yüzden dilsel ve kültürel olarak birçok öge içeren ve etkileyici ifade tarzlarının yer aldığı yazınsal metinlerin çevirisi de ayrı bir öneme sahiptir. Bu bölümde yazınsal metinlerin çevirisine dair genel görüşlere yer verilecektir.

Genel itibariyle yazılı ve sözlü olarak ayrılan çeviri türlerini, Snell-Hornby (aktaran Berk, 2005, s.25), yatay ekseninde yazın çevirisi, genel dil çevirisi ve özel dil çevirisi olarak ele alır. Yazın çevirisi altında İncil çevirilerini, tiyatro, şiir, modern yazın çevirileri, kurmaca metin çevirilerini ele alırken, genel dil çevirisi başlığı altında gazete metinleri, genel bilgilendirici metinler ve reklam metinlerini; özel dil çevirisinde ise hukuk dili, ekonomi dili, tıp, bilim-teknoloji metinleri yer almaktadır. Mounin de çeviriyi dini çeviriler, edebi çeviriler, şiir çevirileri, çocuk edebiyatı çevirisi, tiyatro çevirisi, sinema çevirisi ve teknik çeviri gibi çeşitli türlere ayırmaktadır. Ancak Reiss (2000b, s.22), bu sınıflandırma sisteminin fazla ayrıntılı ve karmaşık olduğu için kabul görmediğini belirtmektedir. Mansûr (2006, s.31) ise, çeviriyi bilimsel çeviri, edebi çeviri ve dini çeviri olmak üzere üç başlıkta inceler. Öykü, roman, tiyatro ve çevirisi en meşakkatli olan şiir çevirisini edebi çeviri içerisine alarak edebi çevirinin anlamdan çok sözün etkisine ve üslubun derinliğine odaklandığını vurgular. Yücel (2007, s.41) de, metinleri, sanatsal değeri ön planda olan yazınsal metinler ve bilgi aktaran metinler olarak ayırmanın muhtemel olduğunu ve bu yüzden tiyatro, şiir, anlatı gibi yazınsal metinlerle bilgi içerikli hukuk, resmi yazışma gibi metinleri çeviri açısından tek bir ölçüte göre değerlendirmenin doğru olmadığını belirtmektedir. Kurgusal niteliğe sahip yazınsal metinlerin bilgi içerikli metinlere göre serbest bir çeviriye maruz kalmasının doğal olduğunu ve buna bağlı olarak bu çevirilere yönelik eleştirilerin de daha göreceli olmasına yol açtığını ifade etmektedir.

Gürçağlar (2016, s.36), kaynak kültürde bir bağlama ait, o kültüre, dile ait olan insanların yorumlarıyla var olan edebiyat yapıtını başka bir dile çevirmenin, yapıtı bir ağaç gibi köklerinden sökerek yeni bir toprağa dikmek, yeni bir bağlam içinde, onu farklı bir altyapıyla okurlardan oluşan yeni bir yorumlayıcı topluluğun karşısına çıkarmak olduğunu belirtir. Bu yüzden edebi yapıtların çevirisinin, kaynak dil metninin okuyucusunda bıraktığı etkiye benzer bir etkiyi hedef dil okuyucusunda da bırakması beklenmektedir.

Kloepher (aktaran Göktürk, 2016, s.42), yazın metnlerinin çevirmenliği ile yazındışı metinler arasında kesin bir ayırım olduğunu ve asıl çevirmenliğin yazın çevirmenliği olduğunu vurgular. Edebi çevirinin çok yaygın olduğu günümüzde eşdeğerlik bağlamında birçok sorunla karşılaşıldığından olsa gerek Kloepher'in deyimiyile asıl çevirmenlere zor bir görev düşmektedir. Aksoy (2002, s.57) da, yazın çevirisinde çevirmenin bazen yazınsal metni çeviremeyecek duruma düştüğünü, bunun da yazın dilinin günlük dil ve konuşmalardan çok farklı anlamlar ve yapılar içerdiğiyle yakından ilişkili olduğunu belirtir. Yazın metninin yaratıcılık ve özgünlük boyutları, bu türün çevirisini de güçleştirmektedir. Gürçağlar (2016, s.34), edebi metinlerin duygusal, estetik bir işleve sahip olduğunu, şiirsel, muğlak ya da çok anlamlı sözcük ve deyişlere rastlanılacağını ve yazarın sahip olduğu bir biçimin varlığının bu tür metinlerde ortaya çıktığını ifade eder. Wills (aktaran Göktürk, 2016, s.41) de, yazın çevirisinin güçlüğü'nün iki noktadan kaynaklandığını belirtir. İlkinin yazın metnindeki yan anlamların her sözcüğün ardında yer alan alışılmış anlam dizilerine göre seçilmeyişi ve bu sebeple ancak çağrışımsal, yorumbilimsel işlemlerle kavranabildiğini, ikinci olarak da özgün metindeki karmaşık, çok yönlü alımlama koşullarının çeviri metin dilinde de yaratılması zorunluluğu olduğunu ifade eder.

Stolze (2013, s.160), yazınsal metin çevirisinin birçok kişi tarafından sanat olarak kabul edildiğini ve betimleyici araştırmanın nesnesi olmakla birlikte belirli bir kültür içerisinde irdelendiğini ifade eder. Göktürk (2016, s.39) de, İkinci Dünya savaşı sonrasına kadar çeviri denince çoğunlukla yazın çevirisinin akla geldiğini, ancak buna rağmen çevirinin bağımsız bir bilimsel araştırma alanı durumuna geldiği son yirmi beş yılda da en az incelenen konunun yazın çevirisi olduğunun da altını çizer. Aksoy (2002, s.101) ise, yazın çevirisinde uzun yıllar şiir çevirisi ve sorunları üzerinde durulduğunu, düzyazı çevirisi ve diğer türlerin gölgede kaldığını ancak çeviribilimin gelişimiyle bu türlerin de giderek irdelenmeye başlayan bir konuya dönüştüğünü ifade etmektedir.

Schleiermacher (aktaran Snell-Hornby, 2006, s.10), yazınsal metin çevirilerinde iki yaklaşımın varlığından bahseder ve çevirmenin çeviri metni okura götüreceğini yani yerelleştirebileceğini ya da okuru metne götüreceğini yani metni yabancılaştırabileceğini vurgular. Göktürk (2016, s.104) de, her çevirinin çevirmenin parmak izlerini taşıdığını ancak çevirmenin kaynak dil ile çeviri dilini kullanabilme gücü, zihinsel çözümleme, yorumlama, çağrıştırma yetisi gibi özelliklerinden dolayı bu izlerin en çok görüldüğü alanının yazın yapıtlarının çevirisi olduğunu ifade eder. Ayrıca metinlerin yalın ve

karmaşık olarak ayrıma gitmesi söz konusu olsa şüphesiz en karmaşık, çevirisi en çok sorun çıkaran, çevirmeni en çok zorlayan ve onu en çok ele veren metinlerin yazın metinleri olduğunu savunur.

Levy (aktaran Tanrıkulu, 2010, s.81), özellikle yazınsal metin çeviri işlemlerinde üç temel öğenin göz önünde bulundurulması gerektiğini söyler. Birincisi çevrilecek eserin yazarının biçemi, ikincisi yazınsal özelliği ve hitap ettiği okuyucu, üçüncüsü de estetik ve yazınsal değerdir. Levy, çevirmenin amacının çevirdiği eserin sanatsal ve estetik değerini korumak olduğunu savunur ve bunu yaparken içeriğin okur tarafından anlaşılması gerektiğini belirtir. Yazınsal metinlerin aktarılmasında çevirmen tarafından kaynak metnin tüm özelliklerinin çözümlenmesi gerekir. Okurlar yazınsal metinlerden keyif alır ve bu metinlerin aktarımında çevirmen, metnin içerik, biçem gibi noktalarına dikkat etmelidir. Aksoy (2002, s.60)'a göre yazın çevirisinde iyi bir çevirmen, kaynak metne en yakın ve sadık çeviriyi yapan değil, yazarın zihinsel yapısına, düşüncesine ve deneyimine en yakın olabilmeyi başarabilen çevirmendir. 'Enânî (2003, s.6) de, edebi çeviri yapan bir çevirmenin, dikkatini metindeki sözlerin anlamına yoğunlaştırması gerektiğini, yani asıl metin yazarının eserinde kastetmiş olduğu anlamı okuyucuya ya da dinleyiciye aktarmakla görevli olduğunu vurgulamaktadır.

Göktürk (2016, s.28), Reiss'ın sınıflandırdığı metin türlerinden olan anlatımcı metin türlerinin, dünya yaşantımızı zenginleştirici metinler olarak adlandırılabilceğini şiir, roman, oyun ve öykünün bu nitelikte olduğunu ifade eder. Özgün bil dil kullanımını yansıttığı için bu metinlerin çevrilmesinde yazarın biçimini yönlendiren ilkelerin gözetilmesi, çeviride özgün metindeki sanatsal biçem ile etkinin benzerinin üretilmesini gerektiğini ve bu tür metinlerde ses, sözcük, tümce, bütün düzenindeki dilsel biçim özelliklerinin nesnel anlam içeriğinden daha önemli olduğunu belirtmektedir.

Yazın çevirisi ile teknik çeviri ya da bilimsel çeviri diyebileceğimiz alanın farklı yöntemlerle çevrilmesi gerekliliği bu türlerin arasındaki biçimsel, anlamsal, dilbilgisel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Yazınsal metinlerde söz oyunları, mecazi kullanım, sözcüklerin yan anlamlarının kullanımı en üst düzeyde iken teknik ya da nesnel alan olarak nitelenecek herhangi bir metinde aynı durum söz konusu değildir. Yazınsal metinler hem açıkça dile getirilen düşüncelerle hem de gizli denebilecek anlatımlarla doludur. Yazınsal metin yazarının biçemiyle ilgili olarak bu tür metinlerde eksilteli, karmaşık, devrik cümleler görmek mümkündür. Tüm bunlar değerlendirildiğinde yazın çevirmeninin çeviri

sırasında diğer çevirmenlere göre daha dikkatli olması gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Aktaş (1999, s.44), bilimsel ve teknik metinler ile diğer metinlerin çevirisinde öncelikle yapılan çevirinin doğruluğu, özgün metne eşdeğerliği, yani anlam bütünlüğünü vermenin ilk aranan özellik olduğunu, ancak yazın çevirisinde bunlarla birlikte kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında sanatsal eşdeğerliği sağlamanın, yapıtın estetik ölçüsüne dikkat etmenin büyük önem taşıdığını vurgular. Göktürk (1978, s.61)'ün de belirtmiş olduğu gibi “yazınsal metinlerin niteliği, sözcüğün anlam olanaklarını elden geldiğince çoğaltarak kullanmak, yerine göre simgesel anlamlardan bolca yararlanmak olduğundan yazınsal metni çeviren kimse bir ticari mektubu çeviriyormuş gibi yapamaz. Ticari mektubu çeviren kişi, hedef dilde elindeki metnin her sözcüğünün karşılığını bulabilir ve çevirmenden beklenen de böyle bir metnin eşdeğerini verebilmektir. Yazınsal metni çeviren kişi daha karmaşık güçlüklerle karşılaşır.” Aksoy (2002, s.58) da, yazın çevirmeninin yazını iyi tanıması, sevmesi ve okumaktan zevk alması gerektiğini, bu tür metinleri çevirirken kendi kişiliğinin izlerini özgün yazarın önüne geçmeden çeviride bırakabileceğini belirtir. Yazın çevirmeninin diğer çevirmenlere göre daha özgür davranabileceğini, kaynak metnin genel anlam ve iletisine sadık olduğu sürece hedef metni kendi konumu, beğenisi, kültürel yapısı ve metnin hedeflenen işlevi doğrultusunda değiştirebileceğini ifade eder. Newmark (1988, s.95) da, kültürden kültüre geçebilecek bazı unsurların olabileceğini ve bu unsurların çeviri sırasında farklı yöntemlerle çevrilebileceğini belirtmektedir. Belirlemiş olduğu unsurları şu başlıklar altında sıralamıştır:

1. Çevresel unsurlar (iklim, mevsim, bitki),
2. Maddi kültür (yiyecek, giyecek, evler, kasabalar, ulaşım araçları),
3. Sosyal kültür (iş hayatı, özel yaşam),
4. Kurumsallaşma, faaliyetler, dini, siyasi ve sanatsal kavramlar,
5. Davranışlar ve gelenek görenekler.

Aksoy (2002, s.83-99) da, yazın çevirisinde karşılaşılabilecek sorunları sanatsal dil kullanımı ile ilgili sorunlar, dilbilgisel sorunlar, kültürel sözcük ve kavramlar, zamansal farklılıklar ile ilgili sorunlar ve yazınsal tür ve teknikler ile ilgili sorunlar başlıkları altında sıralamıştır. Kültür öğeleriyle yoğrularak verilmiş edebi eserlerin çevirisinde kültür aktarımı önem arz etmektedir. Nalcıoğlu (2015, s.7), çevirmenin özellikle kültürel aktarımlarda çok titiz olması gerektiğini, çünkü yaptığı işin tam manasıyla kültür transferi olduğunu aksi takdirde hedef dil alıcısının kaynak dil metninde verilmek istenen mesajları

anlayamayacağını vurgular. Çevirmenin çeviri sırasında karşılaşılabileceği sorunların farkında olması sorunun çözümüne dair çeviri stratejisini belirlemesine yardımcı olacak ve çevirmeni kaynak metnin anlam ve etkisini hedef dilde koruyabilmenin yollarını aramaya yönlendirecektir. Yazın çevirisinde çevirmene teknik çeviri ya da bilgilendirme çevirisine oranla çok daha fazla görev düşmektedir. Aksoy (2002, s.102-104), roman ve öykü gibi yazın türlerinin çevirisinde çevirmenin benimsenmesi gerekenleri maddeler halinde sıralamıştır. Çevirmenin, roman ve öykünün anlatım biçimlerinin farklı olması dolayısıyla, çeviri eserde bu anlatım biçimlerini dikkate alması, dil içi ve dil dışı unsurları bir bütün olarak anlayarak yeniden oluşturması, kaynak metin yazarını ve dönemini tanıması, hangi amaca yönelik çevirdiğini bilmesi ve kaynak metnin biçimsel bir çözümlemesini yapması gerektiğini vurgular.

Edebi çevirilerin bu alanda öne çıkan yazarların dilsel ve anlatımsal becerilerinin gelişmesini sağlamada önemli bir rol üstlendiği kabul edilmektedir. Çeviri, edebi unsurların gelişmesinde hayati rol üstlenir ve dünya yazarlarının büyük yapıtlarını çeviri olmadan üretebileceği düşünülemez. Goethe (aktaran Grossman, 2017, s.27), bir edebiyatın yabancı edebiyatın etkilerine ve katkılarına kapalı olması durumunda o edebiyatın tükeneyeceğini, kaynaklarının zayıflayıp azalacağını iddia eder. Bu da yazın çevirisinin aslında ne denli önemli olduğunu özetleyecek niteliktedir.

Öykü ya da roman çevirilerinde çevrilemezlik tartışmasına pek rastlanılmazken özellikle yazın türlerinden önemli bir yere sahip olan şiirin çevrilebilirliği üzerine çok yoğun tartışmalar olmuştur. Yüce (1997, s.50)'nin şiirde geçen her sözcüğün, anlamının dışında, daha derin, bir bakıma büyüsel bir anlamı olduğunu belirtmesi şiire dair çeviri tartışmalarının yoğun olmasının sebebinin açıklar niteliktedir. Arap bilgini Câhiz (1965, s.75), şiirin çevrilemeyeceğini, çevirisinin uygun olmadığını, çevrildiği takdirde nazminin bozulacağını, vezninin kaybolacağını ve estetiğinin de kalmayacağını vurgular. el-Curcânî (aktaran Sarıkaya, 2003, s.146) de, bir dilden başka bir dile çeviri yapmanın zorluğunu bir tarafa bırakarak aynı dil içerisinde bile şiir ya da düzyazı metnini başka kelimelerle dil ve sanat bakımından aynı şekilde ifade etmenin imkânsız olduğuna dikkat çekmektedir. Paz (2012, s.100), şiir çevirisine dair çeviri kuramcısı Georges Mounin'in görüşlerini şöyle aktarır: “Çeviri, bir metnin düzanlamsal içeriklerini verebilmektedir; buna karşılık çeviri aracılığıyla yananlamsal içeriklerin verilebilmesi –ki bu konuda aşağı yukarı görüş birliği vardır- olanaksızdır. Mounin'e göre yankılardan, yansıtmalardan, ses ile anlam arasındaki iletişimlerden oluşan şiirde bir yananlamlar örgüsü olması nedeniyle çevrilemez.” Ancak

Paz, şiirin çevrilemezliği görüşüne karşı olduğunu ve Avrupa dillerindeki en güzel şiirlerin çoğunun çeviri olduğunu ifade eder. Dağbaşı (2017a, s.42) da, şiir çevirisi etrafında süregelen tartışmalar olsa da, şiir türünün binlerce yıldır var olduğunu ve yıllardır öyle ya da böyle dilden dile aktarıldığını, birçok insan tarafından da zevkle okunduğunu vurgular. Aynı zamanda her ne kadar zor bir iş olsa da şiir çevirisinin bir şairi yerel olmaktan çıkarıp tüm dünyayla kucaklaşmasını sağlama özelliği olduğunu ve imkânsız olmadığını belirtir.

Çeviri türleri göz önüne alındığında yazın çevirisinin diğer çeviri türlerinden ayrı tutulduğu görülmektedir. Yazın çevirisinin kendine has özellikleriyle öne çıkmasından dolayı bu tür metinleri çevirirken çevirmenin hangi amaca yönelik çevirdiğini belirlemesi, metnin bütünlüğünün ortaya konulması ve biçimsel özelliklere dikkat edilmesi gerekmektedir. Ayrıca hedef kültüre uzak olan bir kültürde yazılan yapıtın çevirisi sırasında kültürel unsurların aktarımında benimsenecek yöntemler detaylı bir şekilde belirlenmelidir.

Herhangi bir edebi eserin saygınlık kazanması yazarla birlikte çevirmene de bağlıdır. Çünkü çevirmen, yazarı yansıttığı derecede yazarın tanıtılmasına katkıda bulunur. Bu açıdan genel olarak yazın çevirileri, kaynak metin yazarı ve eserinin farklı kültürlerle tanışmasına olanak sağlayarak önemli bir görev üstlenmektedir. Bu alanda çeviri yapan veya yapmayı düşünenlerin bu önemli görevin bilincinde olması gerekmektedir.

Çeviri Eleştirisi

Eleştiri kelimesinin sözlük anlamına dair TDK Türkçe sözlükte; “1. Bir insanı, bir eseri, bir konuyu, doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi. 2. Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türü, tenkit. 3. Özellikle bilginin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sınama, yargılama” tanımlarıyla karşılaşılmaktadır (TDK, 2018).

Eleştiri tanımında yer alan inceleme, anlaşılmasını sağlama, değerlendirme ifadelerinin ana temasını oluşturduğu çeviri eleştirisi, bir hata avcılığından öte çeviri metinleri derinlemesine irdeleyen, çeviri ürününün çeviri sürecinde tercih edilen yöntemlerini ortaya çıkararak çeviri uygulamaları alanına katkı sunan bir eylemdir. 1970’li yıllarda Holmes’la çeviribilim alanında başlayan çalışmalarla birlikte çeviri eleştirisi, uygulamalı çeviribilim başlığı altında ele alınmaya başlamıştır. Çevirinin yabancı dil öğretiminde bir araç olarak kullanılması, çeviri eleştirisi alanına yönelik çalışmaları da yoğunlaştırmıştır.

Demirel ve Yılmaz (1998, s.95), Türk edebiyatındaki çeviri eleştirisinin tarihçesine bakıldığında ilk olarak kınama ve tartışma tarzındaki eleştirme niteliği olmayan örneklerle başlanıldığını, 1923-40 yılları arası dönemde kitap tanıtımı sayılabilecek, okunan eserin beğenilip beğenilmemesi üzerine örneklerin olduğunu, ancak 1940 sonrası dönemde yazınsal eserin ve onu ortaya koyanın değerlendirilmesine yönelik çeviri eleştirilerinin ele alındığını belirtir. “Çağdaş çeviri kuramlarında ve çalışmalarında benimsendiği şekliyle, çeviri eleştirisi, genel çeviri kuramı, çeviri edimi ve çeviri amaçlı tüm uğraşlar çerçevesinde çok verimli, gerekli ve önemli bir çalışma alanıdır (Aksoy, 2001, s.1).” Çeviri eser hakkında birçok eleştirinin ortaya konması, farklı fikirlerin ortaya çıkmasına ve daha sağlıklı bir eserin oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır. Çeviri eleştirisi hata aramak amacıyla yapılmamalıdır. Yılmaz (2012, s.41), çeviri eleştirisinde karşılaştırmalı çözümlemenin amacının, çeviri metnin hangi unsurların etkisi altında yönlendirilerek dilsel göstergelere hedef dile aktarıldığını ve kaynak metinden sapmaların nedenlerini araştırmak olduğunu belirtir.

Daha önceleri çevirinin olanaklılığı ya da olanaksızlığı ve sadık veya serbest çeviri etrafında süregelen tartışmaların yerini, nesnel ölçütler belirleyen çeviribilimcilerin görüşleri almıştır. Çeviribilimciler eleştiri sırasında nesnel ölçütlerin olması gerekliliğini savunarak çeviri eleştirisinin bu şekilde çeviribilim alanına da katkı sunacağını ifade etmişlerdir. Aksoy (2001a, s.2), çeviri eleştirisinin “yalnızca öznel zevklerin ve sezilerin, beğenilerin bir aktarımı olmaktan çıktığını, amacının çevirinin hem ürünün hem de sürecin dizgesel bir anlatısını sunmak ve bunu yaparken çeviri süreci ve ürünü hakkında bilinenleri ve bunlara dayanarak varılan nesnel yargıları ve öznel düşünceleri yansıtmak” olduğunu bildirmektedir. Oğuz (2012, s.73), özellikle yazınsal çevirilerde, çevirmenin kişiliği, metni alımlama koşulları, dilbilimsel etkenlerin göz önünde bulundurulup çevirinin, çevirmenin yorumuyla bireysel biçeminden izler taşıyıp taşımadığının değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Böylelikle de çeviri kavramının sınırlarının betimlenmesinin söz konusu olabileceğini ve yapının iki dildeki alımlanma koşulları, çeviri koşulları, okur beklentileri, en az kaynak dil ve hedef dil arasındaki eşdeğerlik ilişkilerinin irdelenebileceğini ifade etmektedir.

Çeviri eleştirisi eskiden olduğu gibi sadece ‘okunabilir, akıcı, kaynak metni yansıtmış ya da kaynak metne uzak’ gibi kalıplaşmış ifadelerle yapılmamalıdır. Göktürk (2016, s.89-91), özellikle yazın çeviri eleştirisinde belirsizliklerin olduğunu ve eleştirinin ‘rahat okunur’, ‘özgün yapıya bağlı’, ‘yazarın sesini aktaran’, ‘özgün metinden daha güzel’,

'akıcı' gibi birtakım övgü veya karşıt yargılarla yapıldığını belirtir. Sözlüğe bakarak çeviri eleştirisinin mümkün olmayacağını ve sözcük düzeyinde yanlış-doğru değerlendirmesinin yazın çeviri eleştirisinde en son düşünülecek bir yöntem olduğunu savunur. Yalçın (2015, s.83) da, çeviri eleştirisi yaparken eleştirmenin yapması gerekenin öncelikle, kaynak metnin çözümlemesini yapmak, sonra sözcük, söz dizimi, biçim ve biçem açısından eşdeğer olup olmadığını tespit etmek ve kaynak metinle çeviri metni karşılaştırmak olduğunu ifade eder. Reiss (2000b, s.47) ise, çeviri eleştirisinin sınıflandırmış olduğu metin türüne göre yapılması gerektiğini vurgular. İçerik odaklı bir metinse içeriğin iki metinde örtüşmesi, biçim odaklı bir metin ele alınacaksa biçim, biçem ve estetik etkinin benzer olması, çağrı odaklı bir metinde ise metnin alıcıda aynı etkiye yol açmasının eleştiride belirleyici olması gerektiğini belirtir. Reiss (2000b, s.53-86), çeviri esnasında çevirmenin dil içi öğelerle birlikte dil dışı unsurları da dikkate alması gerektiğini belirtmektedir. Çeviri ve çeviri eleştirisi yaparken yardımcı olacak dil içi ve dil dışı öğeleri belli başlı gruplara ayırmaktadır:

1. Dil İçi Öğeler
  - a. Anlamsal Öğeler,
  - b. Sözcüksel Öğeler,
  - c. Dilbilgisel Öğeler,
  - d. Biçemsel Öğeler.
2. Dil Dışı Öğeler
  - a. Anlık Durum,
  - b. Konu Bilgisi,
  - c. Zaman Faktörü,
  - d. Yer Faktörü,
  - e. Okuyucu Faktörü,
  - f. Konuşmacı Faktörü,
  - g. Etkileyici Anlatım.

Popovic (aktaran Yalçın, 2015, s.85) de, edebi metin çevirilerinde eleştirinin aşamalarını şu şekilde belirlemiştir:

1. Çeviri metin, kaynak dil ve hedef dildeki yerleşik metin gelenekleri göz önünde bulundurularak geleneksel kurallardan sapma olup olmadığına göre değerlendirilmeli,
2. Kaynak dil metni ile hedef dil metni, dil ve üslup özellikleri bakımından çözümlenmeli, birbiriyle karşılaştırılmalı ve son olarak da yapılan hatalar değerlendirilmeli,
3. Çeviri metin, hedef dil okuru açısından değerlendirilmelidir.

Popovic (1970, s.79)'in ortaya koymuş olduğu daha önce bahsettiğimiz kaydırma kavramı çeviri eleştirisi açısından düşünüldüğünde çeviride kesin doğru ya da yanlıştan söz etmenin yanlış olacağı, bunun yerine çevirmenin seçimlerinden söz etmenin daha doğru olacağı belirtilmektedir. Çeviri metinde bize farklı gelen şeylerin iki dilin, iki yazarın ve iki yazınsal konunun farklılıklarından kaynaklandığı belirtilmektedir. Yani çeviri eleştirisi yaparken çevirmenin çeviri sırasında almış olduğu kararlar anlaşılmaya çalışılmalı ve Popovic'in ortaya koyduğu gibi bu kararları doğru ya da yanlış karar diye değerlendirmek yerine, çevirmenin bu kaymaları neden tercih etmiş olabileceği üzerine değerlendirmeler yapılmalıdır.

Koller (aktaran Yalçın, 2015, s.88) ise, çeviri eleştirisinde dikkat edilmesi gereken noktaları şöyle sıralamaktadır:

1. Çeviri metin, okur açısından değerlendirilir. Çeviri metnin dil ve biçim açısından hedef dildeki metin türü geleneğinin özelliklerini taşıyıp taşımadığı gibi konularda metin çözümlenmeye çalışılır.
2. Eleştirmen, çeviri metinde okurun beklentilerine ne derece yer verildiğini ve onların beklentilerinden ne dereceye kadar uzaklaşıldığını ortaya koymaya çalışır.
3. Çeviri metin dil ve üslup açısından analiz edilir ve metnin bu iki bakımdan ne gibi özellikleri olduğu belirlenmeye çalışılır.

Wills (aktaran Göktürk, 2016, s.93) de, nesnel bir çeviri eleştirisine temel olacak dört türlü ilişki saptar:

1. Dil düzeyinde yerleşik kurallar ile bu kurallardan sapma arasındaki ilişki.
2. Bağımsız dil kullanımı düzeyinde yerleşik kurallar ile bu kurallardan sapma arasındaki ilişki.
3. Toplumsal uzlaşımlarla saptanmış belli durumlara özgü dil kullanım örnekleri ile bu örneklerden sapma arasındaki ilişki.
4. Çevirinin karmaşık değişkeler arasından bir seçme süreci olarak işlediği bireysel söz kullanımı düzeyinde kural ile sapma arasındaki ilişki.

Çeviri eleştirisinin sistemsel olarak yapılmasını savunan çeviribilimci Van den Broeck (2014, s.55), çeviri eleştirisinin maalesef amatörce yapıldığını ifade eder. Çoğu zaman bazı eleştirmenler, çeviri metni ana dillerinde yazılmış bir orijinal uğraşmış gibi, aslında bir çeviri olduğuna dair tek bir söz bile etmeden incelerler. Bir diğerleri zamanlarının ve enerjilerinin çoğunu orijinal yazara ve eserine harcar, çeviri metin için sadece 'rahat okunuyor' ya da 'birkaç hata dışında çeviri mükemmel', 'ne yazık ki çevirmenin üslubu, kaynak metin yazarının üslubu ile eşleşmiyor' gibi ifadelerle değerlendirirler. Bazıları da hata analizine girerler.

Broeck (2014, s.56), çeviri eleştirisinin öznel yargılara dayansa da nesnel olarak değerlendirilmesini, bunun da öncelikle kaynak ve hedef metnin karşılıklı olarak analiz

edilmesiyle başlaması gerektiğini belirtip betimleyici bir modelin olması gerektiğini belirtir. Eleştirmen, kendi belirlemiş olduğu normlarla çevirmenin çevirisinde benimsediği normları kapsamlı olarak analiz edebilmelidir. Metinlerin dilsel yapılarıyla beraber ait oldukları dizgeleri de incelemelidir. Değerlendirmesinde sadece çevirmenin şiirselliğini değil, aynı zamanda öngörülen belirli hedef kitle açısından çevirmenin benimsediği çeviri yöntemini de dikkate almalıdır. Kaynak ve hedef metni sistemli olarak dil, kültür, ileti ve yazınsal özelliklerinin üzerinde durarak incelemelidir. Bu bilgiler ışığında ortaya çıkan verileri karşılaştırmalı ve değerlendirmelidir.

Aksoy (2001a, s.5), Broeck'in çeviri eleştiri yöntemindeki aşamaları şöyle özetlemiştir: İlk aşamada kaynak ve çeviri metinlerin sessel, sözcüksel, sözdizimsel düzeyleri ve dil değişkelerini söz sanatlarını, anlatısal ve şiirsel yapıları ve metinsel imleri, kurgusal özellikleri ve bunlara benzer öğeleri kapsayan bir karşılaştırma yapılacağını belirtir. İkinci aşamada kaynak metinde bulunan özelliklerin çeviri metinde aranacağını ve bu bağlamda karşılaştırmalı dilbilim ve biçimbilim yöntemleri ve bilgilerinin kullanılacağını, üçüncü aşamada yeterli çeviriyi oluşturacak koşulların iki dilin ve kültürün olanakları çerçevesinde değerlendirilip olası sapmalar ve kaymaların saptanacağını ifade eder.

Newmark, House, Hatim ve Mason gibi çeviribilimcilerin çeviride kaliteye yönelik ortaya koydukları ölçütleri maddeler halinde sıralayan el-Kinâ'î (2000, s.499), kaynak ve hedef dil arasında çevirinin kalitesinin bu maddelere göre değerlendirilerek ortaya çıkarılması gerektiğini ve her maddenin kendi içerisinde ayrıca incelemeye tabi tutulduğunu ifade eder:

1. Metin türü ve işlevi,
2. Biçimsel benzeşme,
3. Tematik uyum,
4. Tutarlılık,
5. Dinamik eşdeğerlik,
6. Sözcük kullanımı,
7. Dilbilgisel eşdeğerlik.

Toury (1980) de, çeviri eleştirisinin çeviri metinle kaynak metin arasında karşılaştırmalı olarak yapılacağını altını çizer. Yapılacak incelemelerin çeviri metinle;

- a. Kaynak metinden yapılmış diğer çeviriler arasında,

- b. Farklı çevirmenlerin aynı veya farklı yıllarda aynı hedef dile yaptıkları çeviriler arasında,
- c. Aynı çevirinin çeşitli aşamaları arasında,
- d. Aynı çevirinin (eğer varsa) farklı baskıları arasında,
- e. Aynı metnin farklı dillere yapılmış çevirileri arasında olabileceğini belirtmektedir.

Toury'nin çeviri eşdeğerliği konusunda öne çıkarmış olduğu yeterlilik ve kabul edilebilirlik kavramlarından daha önce bahsetmiştik. Çeviri eleştirisinde de yapılacak olan karşılaştırmalı incelemelerde çevirmenin hedef metni oluştururken bu iki kavramdan hangisine ağırlık verdiği ortaya çıkarılmalıdır. Yani Toury'nin yaklaşımına göre çevirmen, kaynak metne yönelik bir çeviri tercih ederek yeterli olmayı mı yoksa hedef dil ve kültüre yönelik bir çeviri tercih edip kabul edilebilir olmayı mı tercih etmiştir.

Daha önceleri çeviri eleştirilerinde kullanılan iyi, doğru, sadık gibi ifadelerin yerini çeviri eşdeğerliği almıştır. Bu kapsamda da çeviriler, kaynak ve hedef dil odaklı olmasına göre çeşitli kavramlarla değerlendirilmiştir. Göktürk (2016, s.88), çeviride bazen şiir, roman ya da tiyatro çevirisinde özgününden bile daha iyi yorumlarının yapıldığını ve bunun bir övünç kaynağı olarak görüldüğünü ifade eder. Ancak böyle bir değerlendirmenin çarpık olduğunu hatta böyle bir çevirinin yazınsal çeviride ölçüt olan biçimsel eşdeğerlikten yoksun olması sebebiyle başarısızlığının bile ileri sürüleceğini savunur. Benjamin (2012, s.32) de, gerçek çevirinin saydam olduğunu, aslını saklamadığını, onun saçtığı ışığı kesmediğini, hatta kendi ortamıyla güçlenmişçesine özgün yapıtı çok daha güçlü biçimde aydınlatmasına olanak sağladığını ifade eder.

Yalçın (2015, s.91), çeviri eleştirmeninin kaynak ve hedef dile, bu dillerin işleyiş özelliklerine hâkim olmasının, kaynak ve hedef dillerin metin geleneklerini, dilin ilke ve özelliklerini bilmesinin, çeviri sürecini ve aşamalarını iyi tanımının gerekli olduğunu belirtir. Ayrıca çeviri kuramı hakkında bilgi sahibi olması, çağdaş çeviri kuramlarını bilmesi ve eleştiri yönteminin sınırlarını iyi çizmesi gerektiğini ifade eder. Göktürk (2016, s.96), çeviri eleştirmeninin çeviriye okur gibi yaklaşarak 'hedef dil okuru metni anlayabiliyor mu, ortalama okura göre mi yoksa özel bir okur kitlesine yönelik mi, hedef dil metin türünün dilsel biçimsel özelliklerini yansıtıyor mu, hedef dilin yazın gelenekleri içinde dilsel biçimsel yönden nerede yer alıyor' gibi bazı sorulara yanıt araması gerektiğini belirtir. Parker (2008b, s.121) de, çeviri eleştirisi sırasında çeviribilim alanında sürdürülen kuramsal çalışmaların ışığında yanlış veya doğru ayrımı yapmanın kaynak metne saygılı bir çevirinin değerlendirilmesine katkı sunmayacağını, kaynak metne göre ayrılıkların

bulduğu çevirileri yanlış olarak değerlendirmek yerine çeviri etkinliğini bir süreç olarak değerlendirmenin kendi yapısı içerisinde betimlemenin daha gerçekçi sonuçlara ulaştıracağını dile getirmektedir.

Tanrıkulu (2010, s.90-92), çeviri eleştirisinde eleştirmenin kaynak dil metni ile hedef dil metnini sözcük, sözdizimi, dil kullanımı, üslup ve diğer açılardan karşılaştırması gerektiğini, edebi metinlerin çevirilerinin karşılaştırılmasında da biçim ve içerik üzerinde durulmasının önemli olduğunu ifade eder. Ayrıca çeviri eleştirmenin çeviriye farklı açılardan yaklaşması, her zaman hoşgörülü ve geniş fikirli olması, yalnızca kendi bildiklerini doğru, bunlara uymayanları da yanlış olarak nitelemekten sakınması, yanlış ve doğru bulduğu unsurları gerekçeleriyle birlikte ortaya koyması gerektiğini dile getirir. Akdoğan (2016, s.57) da, çeviri eleştirmenin, muhtemel okur metni anlıyor mu, metin içerisinde geçen deyim, atasözü gibi kültürel öğeleri kaynak okuru gibi anlamlandırabiliyor mu? Metin dilsel-üslup bakımından ilgili metin türünün beklentilerini karşılıyor mu gibi soruları sorması gerektiğinin altını çizer. Yücel (2007, s.54) ise, çeviri eleştirisine dair yaklaşımlardan yola çıkarak çeviri eleştirisinde beş aşamalı bir çeviri eleştirisi önermektedir. Birinci aşamada kaynak metnin biçimsel ve içeriksel açıdan irdelenmesini, ikinci aşamada metnin anlamını etkileyen kültürel, toplumsal, bireysel ve tarihsel etmenlerin ortaya konulmasını, üçüncü aşamada ilk iki aşamada kaynak metni çözümlediği gibi çeviri metnin çözümlenmesini, dördüncü aşamada çevirmenin çevirideki amacı ve niyetinin sorgulanmasını ve beşinci aşamada da eleştirmenin çeviriyi özgün dille yazılmış bir metin gibi okuyup hedef dil okurunda nasıl bir etki bırakmış olduğunu ortaya çıkarması gerektiğini belirtmektedir. Bu örnek model incelendiğinde çeviri eleştirisinin aslında çok yönlü bir olgu olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Dilsel etmenlerin yanında sosyokültürel, toplumsal ve bireysel etmenlerin de çeviri eleştirisinde önemli olduğu unutulmamalıdır.

Broeck (2014, s.57-62)'a göre çeviri eleştirisinde en sık karşılaşılan karşılaştırmalı çözümleme amaç, kaynak ve hedef metin arasındaki eşdeğerliğin gerçek derecesini belirlemektir. Aynı zamanda çevirmenin hedef metin okur kitlesine göre seçtiği çeviri yöntemini belirlemek ve çevirmenin seçimlerini ve tutumlarını ortaya çıkarabilmektir. Ünsal (2017, s.252) da, çeviri eleştirisinde amacın kaynak metnin konumuna ve etkisine göre, çevirmeni kendi kültürü, yazın geleneği ve beğenisi çerçevesinde yönlendiren etkenleri karşılaştırmalı bir çözümlemeyle ortaya koymak, çevirmenin yöntemini ve tercihlerini betimlemek olduğunu vurgulamaktadır. Aksoy (2002, s.184) da, yazın çeviri

eleştirisinde amacın, yanlış çözümlenmesi ve hata avcılığı olmadığını, kaynak eserin konumuna ve yarattığı etkiye göre çevirmeni kendi kültürü, yazın geleneği ve beğenisi çerçevesinde yönlendiren unsurların karşılaştırmalı ve düzenli bir çözümlenme ile ortaya çıkarılması olduğunu vurgular.

Önceleri çeviri eleştirisi, çevirilerde hataları ortaya çıkarma işlemi olarak görülüyorken son zamanlarda çeviri işlemi geliştiren bir etkinlik olarak kabul görmektedir. Çeviri eleştirisinin çeviri işlemine genel itibarıyla bir yarar sağladığı unutulmamalıdır. Reiss (aktaran Aktaş, 1996, s.194), çeviri eleştirisi yapılmasının başarılı çeviriler yapılmasına katkıda bulunacağını, eleştirmenin dilbilgisel becerisini geliştireceğini ve onun dil içi ve dil dışı ufkunun genişlemesine yardımcı olacağını savunmaktadır. Ece (2008, s.145) de, çeviri edebiyat metinleri üzerine kaleme alınan eleştiri yazıları sayesinde çevirmen, editör ve yayınevlerinin daha başarılı çeviriler üretmek için çaba sarf edeceğini, çeviri edebiyat okurlarının da başarılı çeviriler talep etmek için seslerini yükseltebileceğini yani sonuç olarak çeviri eleştirisinin varlığının çevirmenlerden okurlara, editörlere, eleştirmenlere yaygın dünyasındaki herkese olumlu sonuçlar doğuracağını vurgulamaktadır. Karantay (1993, s.20) da, çeviri eleştirisinin sınırlı bir çerçevede kalsa bile belirli ölçüde denetim sağlayabileceğini, genç çevirmenlere yol göstericiliğinin yanı sıra çeviri sorunlarının çözümlerinin sergilenmesiyle tüm çevirmenlere yardımcı olabileceğinin altını çizer.

Çeviri eleştirisinde yanlış-doğru çözümlenmelerinin yerine kaynak ve hedef dil arasında yapılacak karşılaştırmalarla benzer türde yanlışların sebepleri, yapılma nedeni gibi unsurlar ortaya konulduğunda yapıcı eleştiriye de adım atılmış olacaktır. Çeviri eleştirisi, çeviri ürün hakkında bir çeşit irdeleme işlemi olduğu gibi ideal çeviriye ulaşmanın yolları üzerinde durarak çeviride ortaya çıkan sorunları ve bu sorunlar için sunulan çözüm önerilerini de ortaya koymaya çalışmaktadır. Çeviri eleştirisinde nesnel bir değerlendirme yapmak birçok açıdan zor görünmektedir. Dağbaşı (2017b, s.1410), özellikle yazınsal metin çevirilerinde metinlerin çok anlamlı, yoruma açık, estetik değeri yüksek, karmaşık yapıları olması, ayrıca bu metinlerin dile, kültüre ve tarihe dayalı unsurların etkisinde yazılmasının nesnel bir çeviri eleştirisi yapmayı zorlaştırdığını belirtmektedir.

Arap Edebiyatı

Bir ülkenin en önemli sanat unsurlarından biri olan ve toplumun dilini, kültürünü, alışkanlıklarını, gelenek göreneklerini yansıtan o ülkenin edebiyatıdır. Tarihi bir geçmiş ve zengin bir içeriğe sahip olan Arap edebiyatı, uzun yıllar birçok araştırmanın konusu olagelmıştır. Çalışmada ele alınan yazar modern Arap edebiyatı dönemi yazarı olduğundan bu döneme ait bilgiler vermeden önce bu başlık altında Arap edebiyatı dönemlerine dair genel bilgiler verilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Ayrıca buradan itibaren farklı başlıklar altında Kılânî'nin hayatı, eserleri, edebi kişiliği ve kendisinin ısrarla vurgulamış olduğu İslami Edebiyat kavramı üzerinde durulmuş ve Arapçadan Türkçeye edebi çevirinin niceliksel durumu hakkında bilgi verilmiştir.

Arap edebiyatı, sadece Arap toplumuyla sınırlı kalmamış, İslam dininden dolayı tüm Müslüman toplumların ilgi alanına girmiştir. Brockelmann (1977, s.4), Arap dilinin sadece bir milletin dili olarak sınırlandırılmayacağını, her kültür ve medeniyetten İslam dininin ulaşmış olduğu geniş bir coğrafyayı ilgilendiren bir konumda olduğunu belirtmektedir. Arap toplumunda geçmişten itibaren fesahatin ve belagatin çok önemli olmasından dolayı sanat olarak edebiyat çok önemli bir konumdur. İslamiyet öncesi yapılan edebi müsabakalarda seçilen eserlerin Kâbe'nin duvarlarına asılması eserler nezdinde edebiyata verilen değer bir göstergesidir. Bunun yanı sıra o zamanki kabilelerin kendilerini övmeleri ve diğer kabileleri hicvetmeleri için şairlerden destek almaları da bu edebi sanatın toplum nezdindeki önemine dair öne çıkan göstergelerden biridir.

Genel itibarıyla bakıldığında diğer milletlerin edebiyatında olduğu gibi Arap edebiyatı da siyasi tarihle ilişkilendirilerek belirli dönemlere ayrılmaktadır. Mısırlı eğitimci ve edebiyatçı, Arap Edebiyatı Tarihi eserinin yazarı Zeyyât (1947, s.5), edebiyat tarihinin her toplumun siyasi ve sosyal tarihi ile sıkı bir bağı olduğunu belirterek Arap edebiyatını aşağıdaki dönemlere ayırmıştır:

1. Cahiliye Dönemi: Adnânîlerin 5.yy ortalarında Yemenlilerden ayrılıp bağımsızlığını ilan etmesiyle başlayıp İslam'ın doğuşuna kadar devam eder.
2. İslami Dönem: İslamiyet'in gelişiyle başlayıp Abbasilerin kuruluşuyla sona erer.
3. Abbasiler Dönemi: Abbasi Devleti'nin kuruluşu ile başlar ve Tatarların Bağdat'ı ele geçirmesiyle sona erer.
4. Türk Dönemi: Bağdat'ın düşüşüyle başlar ve modern dönem ile son bulur.
5. Modern Dönem: Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'ı ele geçirmesiyle başlar ve günümüze kadar devam eder.

Tarihu'l-edebi'l-Arabî-I (el-'Asru'l-Câhilî) adlı eseri kaleme alan Şevki Dayf (2003, s.14) da, Arap edebiyat tarihini şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1. Cahiliye dönemi veya İslam öncesi dönem.
2. İslami Dönem (İslam'ın gelişinden Emevi Devleti'nin yıkılışına [750] kadar): Bu dönemi 2'ye ayıran tarihçiler de vardır. Halifeler döneminin bitimine kadarki döneme Sadr'ul İslam dönemi olarak, geriye kalan dönemi Emevi dönemi olarak adlandırmışlardır.
3. Abbasi Dönemi (Moğolların Bağdat'ı ele geçirdiği yıl olan 1258 yılına kadar): Bazı tarihçiler yaşanan siyasi olaylara bağlı olarak bu dönemi 2'ye, bazıları da 3'e ayırmaktadır.
4. Moğolların Bağdat'ı işgalinden Fransızların Mısır'a sefer düzenlediği 1798 yılına kadarki dönem.
5. Modern Dönem: 1798'den günümüze kadarki dönemi kapsamaktadır.

Edebiyatı, şiir ya da nesir olsun güzel ve kaliteli söz topluluğu olarak niteleyen ve Arapçayı yaşayan diller arasında en eski dillerden biri olarak gören Ferrûh (1981, s.58) ise, 'Tarihu'l-edebi'l-Arabî' adlı eserinde Arap edebiyatını İslam tarihindeki siyasi dönemlerle ilişkilendirerek daha detaylı bir şekilde sınıflandırmaktadır:

1. Cahiliye Dönemi (İslamiyet Öncesi)
2. Muhadramûn Dönemi ya da Sadru'l-İslam Dönemi (İslam'ın doğuşundan Emevi Devleti'nin kuruluşuna kadarki dönem)
3. Emevi Dönemi
4. Abbasi Dönemi
  - a. Bağdat Dönemi
  - b. Devletler Dönemi
  - c. Selçuklu Dönemi
5. Endülüs Dönemi
6. Moğol Dönemi
7. Osmanlı Dönemi
8. Modern Dönem.

Bu ayrılan dönemlerde farklı edebi türler bulunmakla beraber dilde, üslupta, anlatımda dönemin şartlarına göre değişiklikler elbette bulunmaktadır. İlk dönemlerde sözlü edebiyatın ürünü olan şiirin ön plana çıktığı bir edebiyat hâkim iken özellikle modern

dönemde batı kültürünün etkisiyle şiirin varlığıyla birlikte özellikle öykü ve roman türleri ön plana çıkmıştır.

Bazı tarihçilerin Türk dönemi, bazılarının da çöküş ya da gerileme dönemi diye nitelendirdiği Osmanlı hâkimiyetini de içerisine alan dönem, Arap edebiyatında da benzer değerlendirmelere tabi tutulmuştur. el-Ceyûsî (2007, s.45), bir kısım yazarların Osmanlı'nın Araplara karşı uyguladığı baskının özgür düşünceye engel olduğunu düşündüklerini bu yüzden de Hidiv İsmail dönemi ve sonrasında bir grup Lübnanlı ve Suriyeli yazarların o dönem özerk olan Mısır'a göç ettiklerini kanıt olarak gösterdiklerini belirtmektedir. Osmanlı'ya karşı bu olumsuz yaklaşımların yanında Ahmed Şevkî ve Ömer Ferrûh gibi Osmanlı'nın egemenliğine hayranlık duyan yazarlar da vardır. Şevkî (aktaran Yalar, 2009, s.121)'nin hayranlığını dile getirdiği şiirlerde görmek mümkündür. Ferrûh da Osmanlı döneminin edebiyat, ilim ve eser telifi bakımından çöküş dönemi olduğunu iddia edenlerin ciddi yanılğı içerisinde olduğunu savunmaktadır. Ceviz (2002, s.102-105; 291-293) de 'Osmanlılar Döneminde Mısır'da Arap Edebiyatı' başlıklı çalışmasında, gerileme ya da çöküş dönemi olarak nitelenen döneme yönelik görüşlerin ve düşüncelerin sebepleri üzerinde durarak bunun haksız bir yaklaşım olduğunu altını çizer.

Modern Arap Edebiyatına Genel Bir Bakış

Arap edebiyatının Batı ile tanışması Napolyon'un 1798'den sonra Mısır'a düzenlemiş olduğu işgal hareketiyle başlamıştır. Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle bilim adamları, edebiyatçılar ve felsefecilerden oluşan bazı gruplar da Mısır'a gelmiştir. Bu tarih aynı zamanda modern Arap edebiyatının da başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu arada Fransızların işgali üzerine Osmanlı Devleti, Mehmet Ali Paşa komutasında bir ordu göndermiş ve Mısır 1801'de Fransızlardan alınsa da 1805 yılında Mehmet Ali Paşa Mısır Valisi olduğunu açıklamıştır. Bu tarihten itibaren Mısır, Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir devlet olmuştur.

Soyyigit (1993, s.319), Fransızların Mısır'a bıraktığı medeniyet izlerinin kökünün eğitime dayandığı düşüncesinin Mısırlıları harekete geçirdiğini ve bu süreçten sonra eğitim zorunluluğu geldiğini, M. Ali Paşa'nın ilim heyetlerini Fransa'ya göndermeye başladığını ifade etmektedir. Mansûr (2006, s.24) da, Fransa'ya gönderilen heyetin başında bulunan Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî'nin Paris'te kaldığı süre içerisinde on ikiye yakın Fransızca eseri Arapçaya çevirdiğini, 1831 yılında Mısır'a dönmesiyle de Arap kültürü ve Batı arasında

çeviri vasıtasıyla bağ kurma hedefini gerçekleştirmeye çabaladığını ve bunun ilk adımı olarak ‘Diller Okulu’nun kurulmasına vesile olduğunu belirtir.

Arap dünyasının Avrupa kültürüyle tanışması Türkiye’nin Tanzimat döneminde başlamış olan tanışmasından daha öncelere dayanmaktadır. 1800’lerin ilk çeyreğinden itibaren başta Mısır olmak üzere farklı Arap ülkelerinden Fransa gibi çeşitli Avrupa ülkelerine gönderilen et-Tahtâvî gibi bazı isimlerin ve heyetlerin gittikleri ülkelerde çeviri faaliyetlerine başlayarak Arap edebiyatına yenilikler kazandırdıkları bilinmektedir. Çevirilerle başlayan bu kalkınma hareketi Arap romanının da temelini oluşturmuştur. Ürün (2003, s.6), Arap ülkelerindeki Batı kültürünün etkisinin özellikle Suriye ve Mısır’da görüldüğünü, bu bölgelerdeki çok sayıda gencin Avrupa dillerini öğrendiğini, Mısır’dan Batı bilimlerini öğrenmek üzere grupların Avrupa’ya gönderildiğini ve bu giden grupların kendi ülkelerinde kültürel Rönesans gerçekleştirmek istediklerini, bu faaliyetlerin de modern Arap edebiyatının ortaya çıkmasına zemin hazırladığını belirtmektedir. Ayrıca Mısır’ın Arap dünyası içerisinde sanat, kültür ve edebiyat alanında önde olduğunu, bunun da modern Arap edebiyatı denilince Mısır’ın akıllara gelmesine sebep olduğunu ifade eder. Er (2015, s.15) de, Mehmet Ali Paşa’nın burslu öğrencileri Batı’ya göndermekteki amacının her ne kadar öğrencilerin teknik ve bilimsel alanlarda eğitim almalarını sağlayarak gelişime katkı sunmaları olsa da, Avrupa edebiyatının Mısır’a taşınmasının bu öğrenciler vasıtasıyla gerçekleştiğini ifade eder. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; Mısır’da öne çıkan bazı yazarlar Suriye ve Lübnan’dan gelip buraya yerleşmişlerdir. Örneğin Corcî Zeydân ve Ferah Antûn Lübnanlıdır. Çünkü o zamanki şartlarda Suriyeli ve Lübnanlı yazarlar, görüşlerini Mısır’da daha rahat kaleme alacaklarına inanmış ve bu yüzden burada yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Modern Arap edebiyatı daha önce belirtildiği üzere Fransızların Mısır’ı işgaliyle yeni bir şekle bürünmeye başlamıştır. İlk önce Avrupa kültüründe yer alan eserleri taklit ederek ya da çevirilerle canlılık kazanan edebiyat, daha sonraları millileşerek ulusal direnişin bir parçası haline gelmiştir. Yalar (2009, s.112), Avrupalıların önceliklerinin o zamanlar Arap dünyasının önemli ülkeleri olan Mısır ve Suriye’yi işgal etmek olduğunu, bu hedeflerinin ilk aşamasını Fransa’nın Mısır’ı işgal etmesiyle gerçekleştirdiklerini, bu olayın da Arap ulusal kurtuluş bilincinin oluşmasına zemin hazırlayarak Arap ulus edebiyatının ortaya çıkışının başlangıcı olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanında da er-Rafî’î (t.y., s.9), milliyetçilik akımının etkisiyle Mısır’a ulusal şiir anlayışının girdiğini ve bunun 19.yy başlarında kendisini gösterdiğini, öncüsünün de Rifâ’â Râfi’ et-Tahtâvî olduğunu

belirtmektedir. Er (2012, s.12) ise, 19.yy'da modern Arap edebiyatına hem şiirde hem nesirde özellikle Abbasi döneminin olmak üzere klasik Arap edebiyatı şair ve yazarlarının ürünlerini ihya etme girişiminin damga vurduğunu dile getirir. Ayrıca Er (2015, s.31), 1870'li yılların özellikle Hıristiyan Arapların gazetelerinde öne çıkan Avrupa yanlısı görüşlere ve İsmail Paşa'nın yönetimine ve onun Batılı destekçilerine karşı ulusal bir tepkinin görüldüğü yıllar olduğunu belirtir. Ülkelerini Batı hegemonyasından kurtarmak isteyen Müslüman gençlerin başlattığı hareketin en önemli ismi ve Müslüman aydınları etkileyen kişinin Cemâleddîn Afgânî olduğunu ifade eder. Modern dönemde Mısır'da İslami kimlikleriyle öne çıkan Cemâleddîn Afgânî, Muhammed Abduh ve Reşîd Rıza gibi isimler Müslüman şair ve yazarları etkilemiştir. Buna bağlı olarak İslamiyet'in sanatla yakından bir bağı olduğu ve Müslüman yazarların buna yönelik eserler ortaya koymasının gerekliliğine dair fikirler özellikle Mısır'da yayılmıştır.

Bundan sonraki süreçte Ürün (2003, s.7), İsmail Paşa dönemiyle birlikte Avrupa'ya gönderilenlerin ve Suriye ile Lübnan'dan da birçok aydınının Mısır'a gelmesiyle önceki dönemlere nazaran kültür, sanat ve edebiyata bir yönelimin başladığını, Arapçaya verilen önemin arttığını ve böyle bir ortamda edebi sanatın da gelişmeye imkân bulduğunu ifade eder. Ayrıca Ürün (2015, s.15) Alexandre Dumas'ın el-Fursânu's-Selâse (Üç Silahşör), Jules Verne'nin et-Tavâf havle'l-Ard fi Semanîne Yevmen (80 Günde Devriâlem), Victor Hugo'nun el-Bu'esâ' (Sefiller) eserlerinin farklı yazarlar tarafından çevrildiğini ve bu çevirilerin Arap edebiyatına katkı sağladığını belirtir. Tahtâvî ve onun gibi diğer burslu öğrencilerin Arap edebiyatına katkısı daha çok çevirilerle olmuştur. Mısır'dan Fransa'ya gönderilen heyetin arasında yer alan Rifa'â et-Tahtâvî, modern anlamda çeviri yapmış ve Fenelon'un 'Les Aventures de Télémaque' adlı eserini Arapçaya aktarmıştır. Fenelon'un ideal devlet yönetimi gibi konuları roman havasında verdiği bu eserin, Türk edebiyatında da Tanzimat döneminde Yusuf Kamil Paşa'nın aktardığı Batı edebiyatından ilk çeviri roman sayılan 'Tercüme-i Telemak' adıyla bilinen eser, Türk edebiyatının da modernleşme anlamında çevirinin etkisinde kaldığını görmemize ışık tutmaktadır. Ürün (2015, s.13), Arap dünyasının Avrupa kültürüyle ilişkisinin Türk toplumunun 1860 yıllarında Tanzimat döneminde başladığı ilişkisinden daha önce başladığını, buna rağmen Arap dünyasında bu gelişimin Türkiye'ye oranla daha yavaş geliştiğini belirtmektedir.

Modern Arap edebiyatı döneminde şiir türünde yeniliği başlatan ünlü şairler olarak et-Tahtâvî, Ali Ebû'n-Nasr, Muhammed Sâlih Mecdî, Mahmûd Safvet es-Sa'atî, Mahmûd Sâmi el-Bârûdî, Ayşe et-Teymûriyye ve İsmâil Sabri isimleri ön plana çıkmaktadır. Ahmed

Şevkî de, şiir türünde modern dönemin en önemli şairi olarak kabul edilmektedir. Er (2012, s.15), Arap şiirinde esaslı ilk değişikliğin Lübnan asıllı Halîl Mutrân'ın şiirlerinde kendisini gösterdiğini, Mutrân'ın biçimle içerik arasında içerikten yana tercihte bulunduğunu şiirdeki yeni arayışlarının esin kaynağını, Avrupa'nın örnek alınmasını savunan genel bir düşünce hareketinin oluşturduğunu belirtir.

Er (2012, s.31), Arap edebiyatı tarihinde bir hikâye geleneğinin olduğunu ancak Modern anlamıyla hikâye türünün 19.yy'ın son çeyreğinde Avrupa edebiyatından yapılan çeviriler yoluyla girdiğini ifade eder. Ekberi (2010) de, modern Arap hikâyeciliği konusunda aydınlar arasında hikâyenin Arap kültüründe geçmişten itibaren var olduğu konusunda görüş ayrılığı olduğunu ancak kendisinin modern hikâyeciliği geleneksel hikâye türünden farklı gördüğünü ifade eder. Ayrıca modern anlamda hikâyeciliğin Arap kültüründe üç aşamadan geçtiğini belirtir:

1. Taklit ve Arapçaya çeviri dönemi (1850-1914)
2. Oluşum dönemi (1914-1939)
3. Olgunlaşma ve kökleşme dönemi (1939-...).

Zeyyât (1947, s.433) ise, Arap edebiyatçılarının öykü ve roman türünü Batı edebiyatından alıntılar yaparak ortaya koyduklarını ifade eder. Bunu ilk yapanlara örnek olarak da Lübnanlı Fransis Marrâş'ı, Selim el-Bustânî'yi ve Corcî Zeydân gibi yazarları örnek verir. Daha sonra Necîb el-Haddâd, Menfalûtî, Hâfız İbrâhîm, Ahmed Zekî, İbrâhîm el-Mâzinî gibi Mısırlı yazarların çeviri ya da alıntı yoluyla bu türlerin Arap edebiyatındaki gelişimini sağladıklarını belirtir. Milson (aktaran Ürün, 2003, s.9) da, roman türünün Suriye-Lübnan yazarlarının Avrupa dillerinden romanları tercüme ederek bunları gazetelerinde yayımlamalarıyla Mısır ve genelde bütün Arap edebiyatına girdiğini iddia etmektedir. Bunun yanında Kassâb (2008, s.101), meşhur yazar Necîb Mahfûz'un şiirin uzun asırlar hükmettiğini, artık bu çağın bilim ve sanayi çağı olduğunu, bu yüzden de yeni bir sanata ihtiyaç duyulduğunu ve insanların ihtiyaçlarını karşılayan tür olarak anlatının bulunduğunu ve modern dünyanın şiirinin, anlatı olduğunu savunduğu sözlerini aktarmaktadır.

Mehcer edebiyatı olarak nitelendirilen dönemde de roman türü, Lübnan gibi Arap ülkelerinden Kuzey Amerika ülkelerine göç eden bazı yazarların oradaki sanatsal çeşitliliği verdikleri eserlerle ülkelere taşıma çalışmalarıyla da yerleşmiştir. Halîl Cibrân, Mihâil Nu'ayme, Emîn er-Reyhânî, İliyyâ Ebu Mâdî gibi isimler bu dönemde öne çıkmaktadır. Er (2012, s.21-24), Mısır'da Divan ekolü tarafından geliştirilen, Amerika'da da Cibrân gibi

diğer göçmenler tarafından iletlenen romantizmin 1930’larda Arap dünyasında zirveye ulaştığını, Suriye, Lübnan, Kuzey Afrika, Mısır, Irak ve Filistin’de o zamanki siyasi durumun da etkisiyle bu ülkelerde yaşayanların hayatının etkilendiğini ve yazarların romantik şiirlerinde bunun açıkça görüldüğünü, sembolizmin de bu yıllarda etkili olduğunu ifade eder. Ayrıca ikinci Dünya Savaşı sonrası 1948’de yaşanan Filistin olayının Arap dünyasında önemli bir dönüm noktası olduğunu, 1950’li yılların sonuna kadar bazı Arap ülkelerinde ayaklanmaların baş gösterdiğini, art arda askeri müdahalelerin yaşanmasıyla da edebi anlayış ve yönelimlerin değişikliğe uğradığını dile getirir. Ürün (2003, s.12) de, 1960 yıllardan itibaren Filistin topraklarında yaşanan olayların ve Filistinlilerin dramının edebiyata yansıdığını ve bunu şiirlerinde çok güzel aktaran ismin Nizâr Kabbânî olduğunu, Şevkî’nin ilk çeyrekte yakaladığı ünü, 20.yy’ın ortalarında Kabbânî’nin yakaladığını belirtmektedir.

Modern Arap edebiyatına katkı sunanlar arasında birkaç ismi ilk olmaları sebebiyle anmak yararlı olacaktır. Hikâye türünün ilk denemeleri olarak kabul edilen eserleri kaleme alan Menfalûtî’dir. Romanda ise roman öğelerinin tam olarak bulunduğu ‘Zeynep’ adlı eseri ortaya koyan Muhammed Hüseyin Heykel’dir. Modern Arap edebiyatının ilk kısa hikâyesi olarak da Muhammed Teymûr’un Fî’l-kitâr (Trende) adlı eseri kabul edilmektedir. Modern dönemdeki yazarlara genel olarak bakıldığında bazı yazarların psikolojik olgulara yönelik eserler verdiğini bazılarının da toplumsal hayata yönelik eserler kaleme aldığı görülmektedir. Er (2012, s.32), ‘Yeni Ekol Topluluğu’ adı altında oluşturulan ve Yahya Hakkî, Mahmûd Tâhir Lâşîn’in de üyesi olduğu topluluğun, Dostoyevski, Tolstoy, Puşkin, Gogol, Çehov, Turgenyev ve Gorki gibi yazarların hikâye ve romanlarını inceleyerek gerçekçi bir edebiyat oluşturma fikirlerinin oluştuğunu söyler. Dayf (1992, s.210), el-‘Akkâd ve el-Mâzinî gibi yazarların psikolojik eserler verdiğini bunun yanında Tefvik el-Hakîm, Necîb Mahfûz gibi yazarların Heykel ve Tâhâ Huseyn gibi toplumsal tahlile dayanan eserler kaleme aldıklarını belirtmektedir. Muhammed Teymûr’un kardeşi Mahmûd Teymûr da, Mısır’da dikkate değer bir hikâyeci ve tiyatro yazarıdır. Maupassant ve Çehov’dan etkilenmiştir (Landau, 1994, s.27). Ayrıca modern Arap edebiyatı meşhur yazarlarına bakıldığında birçoğunun üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ali Ahmed Bâkesîr İngiliz dili, Abdulhamîd Cûde es-Sehhâr iktisat fakültesi, Yusuf es-Sibâ’î Harp Akademisi, Yûsuf İdrîs Tıp fakültesi, Necîb Mahfûz Felsefe bölümü, araştırmamızda ele aldığımız el-Kîlânî de, Tıp fakültesi mezunudur. Ekberî (2010), bu romancıların en önemli özelliğinin sanatsal açıdan geçmiş dönemin kusurlarını tekrar etmemeleri ve Batı

kültüründen ne gelirse gelsin herhangi bir süzgeçten geçirmeden kabul etme alışkanlıklarından uzak durmaları olduğunu dile getirir.

Modern Arap edebiyatı denildiğinde birçok kişi için akla gelen ilk isim Nobel edebiyat ödüllü Mısırlı yazar Necîb Mahfûz'dur. Ancak bu önemli yazarın yanı sıra birçok isim de öne çıkmaktadır. Ahmed Şevki, bazıları tarafından Arapların en önemli milli şairi olarak nitelenmekte; Tevfik el-Hakîm, Mısır'ın öykü, roman ve tiyatro gibi edebi eser alanında sosyal içerikli konuları işleyen önemli yazarı olarak kabul edilmekte; Corcî Zeydân, tarihi bilgileri Fransız yazar Alexandre Dumas'ın Fransız tarihini konu edinen romanları gibi, Arap tarihini bir dizi romanla ortaya koyan yazar olarak öne çıkmaktadır. Çalışmamızda ele almış olduğumuz Kîlânî de çeşitli türlerde birçok eser kaleme alan ve İslami edebiyat kuramcısı olarak öne çıkan bir isimdir.

İslami Edebiyat Kavramı

Çalışmanın örneklemini oluşturan eserlerin yazarı Kîlânî, modern Arap edebiyatı yazarlarından kabul edilmekte ve İslami edebiyatın varlığı için çaba göstermiş öncü bir isim olarak öne çıkmaktadır. Buna bağlı olarak Kîlânî'nin İslami edebiyat yazarı olarak nitelendirilmesinden yola çıkarak bu kavramın neyi kastettiğini ve kavram üzerine ortaya konulan görüşleri ele almayı uygun bulduk.

1798 yılında Fransızların ve 1882'de de İngilizlerin Mısır'ı işgali ile yoğunlaşan Avrupa yanlısı düşüncelerin edebiyata ve topluma yansımından rahatsız olan Cemâleddîn Afgânî, Muhammed Abduh ve Seyyid Kutub gibi isimler bu rahatsızlıklarını dile getirmeye başlayarak kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır. Buradan hareketle Müslümanların sömürge anlayışına karşı çıkması gerektiğini ve İslami farkındalığa sahip olması gerekliliğini her fırsatta dile getirmişlerdir. Bunun da sadece İslamiyet'in ibadet esaslarını yerine getirmekle mümkün olamayacağını, her alanda İslami tasavvurun yerleşmesi gerekliliğini ve edebiyatın da bu alanlardan bir tanesi olduğunu savunmuşlardır.

İslami edebiyat kavramının bir terim olarak kullanılması 20.yy ortalarına dayanmaktadır. Tartışma konusu olan 'İslami edebiyat' kavramı üzerine farklı görüşler ortaya konmaktadır. Aslında İslami edebiyat kavramıyla kastedilenin sadece İslami cümleler içeren, Kur'an ve Hadis'ten alıntılanan sözler olmadığı, İslami tasavvura ters düşmeyen ve İslami davranışları ve aneleri ön plana çıkarmaya gayret sarf eden her tür edebi yapının bu kavram altında değerlendirilebileceği savunulmaktadır. Ayrıca bu kavram altında yer

alan edebi yapıtlarda sevgi, aşk, toplumsal olaylar, psikolojik durumlar, tarihi olaylar gibi konuların yer alması gayet doğal karşılanmaktadır.

Kutub (1983, s.6), İslami sanatın, sadece İslam'dan bahsetme zorunluluğu olmayan, İslam'ın hayat, insan ve kâinat tasavvuru çerçevesinde insanı, hayatı ve dünyayı ifade eden sanat olduğunu vurgular. Subh (2003, s.54) da İslami edebiyatın, estetik ve sanatsal düşünce ürünü olduğunu, iman ve amel ile ortaya konan nezih hedefler ışığında gerçek, iyi ve estetik değerleri yayan bir edebiyat olduğunu ifade eder. Kassâb (2008, s.153) ise, İslami edebiyat kavramının Kur'an-ı Kerim'in inmesiyle ve Hz. Muhammed (sav)'in gönderilmesiyle başladığını, bunun en önemli kanıtının da Kur'an'da geçen güzel ve çirkin söz nitelendirmelerinin olduğunu belirtir. Bunun yanında bazılarının ortaya attığı gibi İslamiyet'in önemli bir edebi tür olan şiire karşı olduğu görüşünün gerçeği yansıtmadığı aksine güzel sözün teşvik edildiği aşikârdır. İslam'ın doğuşu sırasında şiirin toplum içerisindeki önemine binaen Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'in sonradan Müslüman olan meşhur şair Hassân b. Sâbit'i şiir söylemeye teşvik ettiği ve başka bir şair Kâ'b b. Zuheyr'i şiirinden dolayı ödüllendirdiği Hadis-i Şeriflerde yer almaktadır.

Kîlânî (1987a, s.36), İslami edebiyatı, “inançlı birinin ortaya koyduğu, hayatı, insanı ve kâinatı İslam inanç esaslarına göre açıklayan, zevk ve faydayı arayan, vicdanı ve düşünceyi harekete geçiren, herhangi bir durumu benimsemeye ya da bir etkinliği yapmaya teşvik eden güzel, etkili ve sanatlı bir ifade” olarak açıklamaktadır. Hantur (aktaran Yılmaz, 1999, s.52) da, İslami edebiyat için, “Müslüman ya da prensipleriyle İslam'ı temsil eden edebiyatçının çalışmasını yaparken İslam'ın kâinat, hayat ve insan hakkındaki tasavvurlarının hepsini dikkate alarak meydana getirdiği sanat muhtevalı her söz”, ifadelerini kullanmaktadır. 1980'li yıllarda kurulmuş olan Uluslararası İslami Edebiyat Birliği de, İslami edebiyatı (el-Edebu'l-İslâmî, 2018), İslami tasavvur çerçevesinde kâinat, hayat ve insan hedefli sanat olarak tanımlamaktadır. Hammâd (2002, s.29) ise, İslami edebiyatı Kur'an-ı Kerim'de örnek verilen güzel meyve veren, üzerinde yemişleri olan, köklerini yere salan ve dallarını da semaya kaldıran ağaca benzetilen güzel söz olarak tanımlar. İslam'da sözün önemli bir yere sahip olduğuna değinen en-Nahvî (1987, s.51) de, İslami edebiyat çerçevesinde yer alan sözlerin Kur'an-ı Kerim'de ‘kelime tayyibe (güzel söz)’ olarak nitelenen sözler arasında yer aldığını ifade eder.

Kutub (1983, s.119), İslami edebiyatın sadece İslami olaylardan, Müslüman kahramanlardan, İslam'ın inanç akidelerinden ve doğrularından bahsetmek gibi bir zorunluluğunun olmadığını vurgular. İslam'ın prensiplerine ters düşmemek kaydıyla

topraktan fişkırان bir çiçekten, sarp dağlardan, çöldeki tek bir bitkiden, yalnız bir çocuktan, insanlığın sıkıntılarından, kaderin getirdiklerinden ve insanların mücadelelerinden bahsetmenin İslami edebiyatın doğal bir hakkı olduğunu savunur. Yılmaz (1999, s.54) da, İslami edebiyatın sakıncalı gördüğü hiçbir edebiyat konusunun olmadığını, edebi sanatçının şiir, hikâye, roman ve tiyatro konusu olabilecek herhangi bir olguyu tema olarak işlemede herhangi bir beis olmadığını vurgular. ‘Avdâyn (aktaran Abdulhâlik, 2010, s.92) de her türlü durum, konu ve olayın diğer edebiyatların konusu olabileceği gibi İslami edebiyatın da konusu olabileceğini vurgulamaktadır. Çünkü o, İslami edebiyatın diğer edebiyatlardan farkının konular bazında olmadığını konuların ele alınış şekilleriyle ilgili olduğunu ifade eder. Bunun yanında Civelek (2000, s.87), İslami edebiyat alanında ürün ortaya koyan Müslüman bir edebiyatçının hayat ve edebiyat hakkındaki İslami tasavvur ve düşünceyi, edebi sanatlar ve türler çerçevesinde mükemmelce belirleyerek ortaya koyacak ve bunu en güzel üslupla sunabilecek yetenekli biri olması gerektiğini belirtir.

Brockelmann (1977, s.37), Arap edebiyatını iki ana döneme ayırmakta ve Arap dilinde Abbasiler döneminde İslami edebiyatın geliştiğini belirtmektedir. Brockelmann’ın Arap edebiyatı dönemlerini sınıflandırması şu şekildedir:

- A. Arap edebiyatı: Edebiyatın doğuşundan Emevilerin yıkılışına kadar olan dönem. Bu dönemi de kendi içerisinde 3’e ayırmaktadır:
  1. İslam’ın doğuşuna kadarki Arap edebiyatı
  2. Hz. Muhammed (sav) dönemi
  3. Emevi dönemi.
- B. Arap İslam edebiyatı: İslamiyet’i kabul eden halkların farklı olması sebebiyle tarihi olayların değişimi nasıl yaşandı ise şiir ve nesirde de değişiklikler yaşanmıştır. Brockelmann, İslami edebiyat olarak nitelendirdiği Arap edebiyatı dönemini beş döneme ayırmaktadır:
  1. Abbasiler döneminde Irak’ta edebi gelişim (750-1000 arası dönem)
  2. Geç gelişim dönemi (1000 yılından 1258 yılında Hûlagu tarafından Bağdat’ın işgaline kadar)
  3. Moğol hâkimiyetinden 1517 Sultan Selim’in Mısır’ı fethine kadarki dönem
  4. 1517 yılından 19.yy ortalarına kadar olan dönem
  5. Modern Arap edebiyatı dönemi.

Brockelmann’ın Arap edebiyatının belirli döneminden sonrası Arap İslam edebiyatı olarak nitelemesi tartışmalara zemin hazırlamıştır. Zayed (2003, s.89), Brockelmann’ın bu terimi

Abbasilerden sonra İslam'ın Araplara tesir ettiğini iddia edercesine kullandığını ve onun görüşüne göre Arap diliyle ortaya konan İslami edebiyatın Abbasilerle başlayıp modern döneme kadar devam eden beş döneme ayırdığını buradaki edebiyat teriminin genel anlamda kullanıldığını vurgular. Brockelmann'a göre Arap diliyle üretilen İslami edebiyat, Abbasi dönemiyle başlayan İslam medeniyeti boyunca içerisinde şiir ve nesirden meydana gelen her türlü edebiyatı kapsamaktadır. Bu kavramın dar bir çerçeveye sıkıştırılmayacağını aksine çok geniş bir alanda düşünülmesi gereken bir kavram olduğunu unutmamak gerekir. Çünkü İslami edebiyat Arap edebiyatının alt başlığı olarak ele alınacak bir kavram değildir. Tüm bu görüşlere rağmen bazıları, İslami edebiyat kavramının tamamen kullanılmaması gerektiği görüşünü de savunmuşlardır.

İslami edebiyat terimini savunanlar ve bu terime karşı olanlar arasında tartışmalar uzun süre devam etmiştir. Yılmaz (1999, s.65), İslami edebiyat terimine karşı olanlar bu terimin Arap edebiyatını olumsuz etkileyeceğini ve Arap edebiyatının cahiliye, Emevi ve Abbasi dönemini yok sayması anlamına geleceğini iddia ettiklerini, ayrıca edebiyatın dinle bağdaştırılmasının uygun olmadığını, tasniflerin milletlere göre yapıldığını, dinlere dair bir tasnifin yer almadığını savunduklarını belirtir. Görünen o ki bu görüşleri ortaya koyanlar Brockelmann'ın Arap edebiyatı dönemlerini dikkate almışlar. Çünkü önceki bölümde de ele aldığımız üzere incelemiş olduğumuz Brockelmann dışında hiçbir Arap edebiyat tarihçisi Arap İslam edebiyatı diye bir sınıflandırmaya gitmemiştir. Buna karşın İslami edebiyat kavramında kastedilenin sadece Arap edebiyatı ile sınırlandırılmaması gerektiği, aksine hangi dilde olursa olsun edebi konuları İslami bakış açısıyla ele alan edebi çalışmaların bu başlık altında değerlendirilebileceği söylenebilir. Kısacası Arap edebiyatı ile İslam edebiyatı birbirinden ayrı düşünülmesi gereken kavramlardır.

Bedr (1985, s.8), günümüz edebiyatının coğrafi sınırları ve milli dilleri aşarak tüm dünya uluslarının ortak malı haline geldiğini, klasizm, realizm ve romantizm gibi akımlarda olduğu gibi farklı milletlerde ancak benzer niteliklere sahip edebiyat çalışmalarının yapıldığını belirtmektedir. Yılmaz (1999, s.69) da, bunun yanında birtakım ideolojik akımların edebiyatla olan ilişkisine vurgu yaparak bu akımların dil ve coğrafya olarak birbirinden uzak olmasına rağmen aynı ideolojiyi benimsedikleri için edebiyatçıların çalışmalarında ortak bir hassasiyetle hareket ettiklerini ifade etmektedir.

Edebiyatla ideoloji kavramı arasında bağ kuran Şedid (2003, s.102), ideoloji teriminin geniş bir alanı kapsadığını hiç kimsenin bu alanın dışında kalamayacağını, toplumun fertlerinin fikri birikimlerini oluşturan düşünce ve inançlarını dahi kapsadığını ifade eder.

İdeolojinin yaşamın her alanını, siyasetten ekonomiye, edebiyata, sanata vb. hayatı tüm yönleriyle kuşattığını, hemen hemen bütün edebi ürünlerin açıkça veya sezdirmeden ideolojik yargıları dile getirdiğini, ideolojik gayeler güttüğünü iddia etmenin mümkün olduğunu vurgular. Örnek olarak da Dante'nin 'İlahi Komedya'sının, John Milton'un 'Kaybolan Cennet'inin dini gayeler güttüğünü, Dickens'ın 'David Cooperfield' romanı ile T. S. Eliot'un 'Harap Yer' gibi eserlerin de dolaylı olarak politik amaç içerdiğini belirtmektedir. Bunun yanında büyük ideoloji ve felsefelerin hemen hemen hepsinin kendi isimleriyle edebiyatlar türettiğini, bu isimlerin sık sık gündeme geldiğini Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk), Marksist edebiyat, Absürt edebiyat, Sürrealist edebiyat gibi kavramlarla karşılaştığının altını çizer. Bedr (1985, s.10) de, geçmişte her ne kadar Hıristiyan edebiyatı terimi gibi bir terim kullanılmamışsa da Metafizik edebiyatı, dinî şiir, dinî tiyatro gibi terimlerin kullanıldığını ve bu kavramların Hıristiyanlıkla yakından ilişkili olduğunu savunmaktadır. Hammâd (2002, s.26) ise, her milletin kendi dinini, inancını, fikrini, acılarını, umutlarını ve başarılarını ifade eden bir edebiyatı olduğunu bunun sadece din ve inançla sınırlı olmadığını insanları arkasında sürükleyen ideolojilerin de edebiyatı olduğunu belirtmektedir. Marksist, sosyalist gibi ekollerin yanında edebiyat olmasının nasıl normal karşılanıyorsa köklü bir geçmişe sahip dünya tarihini etkileyen bir medeniyete sahip İslam'ın da edebiyatının olmasının normal karşılanması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Hıristiyan dini inanişinde yer alan baba, oğul, kutsal ruh, rahip gibi ifadelerin sıkça geçtiği bir edebiyat ürünü nasıl bu ürünün dini değerler üzerinde inşa edildiğini gösteriyorsa İslam dini inanişinde yer alan bazı kavramların edebi üründe yer alması İslami edebiyatın ürünü olduğunu gösterdiğini belirtir.

İslami edebiyat ile ilgili görüşler analiz edildiğinde sadece İslami konuları içeren eserlerin İslami edebiyat akımı içinde sayılıp da diğerlerinin bunun dışında sayılması gibi kesin bir çizgi bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. İslami edebiyat bir bakıma diğer edebi akımlarda oluşan İslam inancına ters düşecek olgulara dikkat çekerek bunlardan uzak tutmayı ve insanları iyiye ve doğruya yönlendirmeyi hedefleyen amaçları barındırmaktadır. Kassâb (2008, s.28), İslami edebiyatın, inançlı, ihtiyaç olanı hedefleyen, yeni fikirlere açık, anlaşılır, duyarlı, gerçekçi, evrensel, doğru, yaratılışa uygun, ruh ve beden ile maddi ve manevi hayat arasında denge kuran özelliklere sahip olduğunu dile getirir.

İslami değerlerin bir edebiyat üretmesini mantıklı bulduğunu dile getiren ve İslami edebiyat kavramının kullanılmasının gayet yerinde bir karar olduğunu savunan Kîlânî (1987a, s.39), İslami terimin İslam fihkî, İslam tarihi, İslami ekonomi, İslami fetihler gibi

birçok kavramla bir araya gelerek kullanıldığını örnek göstererek ‘İslami’ teriminin de nasıl felsefî ekoller, sanat akımları ‘edebiyat’ terimiyle kullanılıyorsa kullanılabileceğini belirtmektedir. Yılmaz (1999, s.71) da, İslami edebiyat teriminin kullanmanın yerinde bir karar olduğunu çünkü Müslüman edebiyatçıların İslam dininin hayat, kâinat ve insan görüşünden hareketle diğer edebi akım müntesiplerinde olduğu gibi yaratıcılıklarını kullanarak birbirlerine benzer çalışmalar yapmaları, zararlı düşünce ve akımlara karşı kendi benliklerini ve gelecek nesillerini korumaya yönelik taleplerinin haklı karşılanması gerektiğini belirtir.

Genel anlamda edebiyat sınıflandırmaları milletlere göre Türk edebiyatı, Arap edebiyatı, İngiliz edebiyatı gibi ve bağlı olduğu klasizm, romantizm gibi sanat akımlarına göre yapılmaktadır. Birçok felsefî ve düşünce akımlarının etkisinde oluşan edebi anlayışların yanında Müslümanların kendilerini ve inançlarının gerekliliklerini estetik ve sanatsal olarak sundukları edebi anlayışı İslami olarak nitelendirmelerinin gayet normal karşılanması gerektiği düşünülmektedir. Kılânî (1987a, s.40), örnek alınan Avrupa’da herhangi bir edebi türün kesinlikle bir ideolojiden, felsefî düşünceden yararlandığını ve bu tür yönelimlerin gayet normal karşılanırken Müslümanların inançlarının esaslarını öne çıkararak veya onlara dikkat ederek üretmiş oldukları edebi türlerin İslami edebiyat kavramı altında adlandırmasının neden gariptenine anlam veremediğini ifade eder.

Kılânî (1987b, s.94), verdiği eserlerle İslami konulara değinen Arap yazarların var olduğunu ancak tüm yönleriyle İslami edebiyatın ve düşüncenin öncüsü olarak meşhur şair, filozof Pakistanlı Muhammed İkbâl’i anmanın doğru olacağını ifade eder. Kılânî (1987a, s.24), ‘Medhal ilâ’l-edebi’l-İslâmî’ adlı eserinde son yıllarda bu alana yönelik önemin giderek arttığını ve bu alanda öncü olabilecek Ebu’l-Hasan en-Nedvi, Hasan el-Bennâ, Selahaddin es-Selçukî, Seyyid Kutub, Muhammed Kutub, Abdurrahman Rifat Paşa, ‘Îmâduddîn Halîl, Ahmed Bessâm Sâ’î gibi isimlerin şiir, hikâye, roman, tiyatro ve eleştiri türünde eserler verdiğini belirtir. Ayrıca Kılânî (1987b, s.7), er-Râfî’î’nin bazı eserleri, Şevkî ve Muhammed Abduh’un öğrencisi Hafız’ın İslami şiirleri, Bâkesir’in romanları ve bazı tiyatro eserleri, Ahmed Muharrem’in İslam Destanı olarak adlandırdığı eseri ve Tevfik el-Hakîm’in bazı kısa öykü ve tiyatroları dolayısıyla bu yazarları İslami edebiyat temsilcisi olarak anmaktadır. Civelek (2000, s.98) de, başta Seyyid Kutub ve Muhammed Kutub’un İslami edebiyatın çerçevesini çizdiklerini ardından Bâkesir, Kılânî, es-Sehhâr, Ali Tantâvî, Muhammed el-Meczûb, İbrahim el-Âsi, Muhammed Muflih, Abdullah et-Tantâvî, Muhammed es-Seyyid, Emine Kutub ve Hannân Lehhâm gibi isimlerin modern dönemde

İslami edebiyat çerçevesinde eserler verdiklerini belirtir. Nar (2003, s.20) da, ‘şairlerin şahı’ lakabını alan Ahmed Şevkî’nin de İslami konuları eserlerinde ele aldığını ve toplumun kötü yönlerini, mevcut yönetimin aksaklıklarını dile getirdiğini ifade etmektedir.

Edebiyatı insanlar arasındaki en yaygın sanat ve hayatın bir parçası, insanlar nezdinde güçlü bir silah olarak niteleyen en-Nahvî (1987, s.14), edebiyatın insanın duygularını, düşüncelerini, çevresini, mutluluğunu, üzüntüsünü, sağlığını ya da hastalığını anlatabileceği, geçmişten günümüze var olan gelecekte de var olacak bir olgu olarak görmektedir. İslami edebiyatın da yeni bir şey olmadığını İslam’ın doğuşuyla birlikte var olduğunu ve devam edeceğini belirtmektedir. Ayrıca en-Nahvî (1987, s.102), İslami edebiyatın ve Müslüman edebiyatçının görevlerinden birinin de insanları güzele doğruya çağırarak kötülüklerle karşı toplumu bilinçlendirmek olması gerektiğini vurgulamaktadır. İslami edebiyat kavramının kullanımı savunan ve uygulanışı üzerine çabalayan Kîlânî (1987b, s.61), Müslüman yazarların Batı’yı her yönüyle taklit ettiklerini oysa Müslümanın yaşam tarzı ile Batılıların yaşam tarzlarının birbirinden çok farklı olduğunu buna bağlı olarak da edebi eserleri kaleme alırken Batı için önemsiz görünen ahlaki çöküşlere sebep olacak davranışları, sözleri içeren konuların Müslüman yazarların eserinde onu teşvik edecek şekilde bulunmaması gerektiğine vurgu yapar.

Subh (2003, s.53), İslam edebiyatının evrenselliğinin, yıkıcı ve zehirli olmadığını, yapıcı olgulardan, sahte değil sanatsal ve ahlaki değerlere dayanan ifadelerle gerçekleştiğini, tüm insani değerleri içerdiğini, insanın özgürlük ve değerini koruduğunu, onu diğer yaratıklardan üstün tutan yüce mertebesine yükselttiğini ifade eder. Kîlânî (1987a, s.33) de, İslami edebiyatın sanatsal güzelliği hiçbir zaman bir tarafa bırakmadığını aksine bu güzelliği yakalamak için çaba sarf ettiğini, onu geliştirdiğini ve evrensel güzellik anlayışının din, felsefe ve ilimler gibi ortak bir miras olduğunu vurgular. Kassâb (2008, s.36) ise, İslami edebiyatın ne geçmişe taassupla bağlı olduğunu ne de modern olana kesin bir şekilde bağlandığını, aslında İslami kabul edilmeyecek durumlardan kaçındığını vurgular. Aslında din kavramı irade, düşünce, söz, iş ve davranışlarımızı etkileyen çok geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. İslam, hayatta her an ve her yerde gerçek, iyi ve güzel olanın geçerli olduğunu hatırlatmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere edebiyatın İslami olarak adlandırılmak istenmesi geniş bir kapsamda değerlendirilmelidir. İslami edebiyat içerik olarak iyiliğe, güzele ve hak olana çağırmalıdır. Kîlânî (2015a, s.57), İslami edebiyatın sadece İslam’ın büyüklüğünü anlatmakla ve İslam medeniyetinin önemine yoğunlaşmakla sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda İslamiyet’le ters düşen ve onun

büyüklüğüne, doğruluğuna gölge düşürecek uygulamalara, eğilimlere ve düşüncelere karşı durup engel olması gerektiğini belirtir. Ayrıca bazılarının sandığı gibi İslami edebiyatın, geçmiş tarihin derinliklerindeki konuları şiir, hikâye, tiyatro türlerinde ele alan, geleceğe bakış açısından mahrum bir edebiyat olmadığını vurgular. Bunun yanında Kîlânî (1987a, s.101-103), Müslüman edebiyatçının İslam tarihi konularını defalarca ele almasının bir yanlışlık olmadığını zira Avrupalı ve Amerikalı yazarların Yunan mitolojisini defalarca kendi üsluplarında ele aldıklarını kanıt olarak sunmaktadır.

İslami edebiyatın geniş alanına vurgu yapan Kîlânî (1987a, s.34), bu edebiyatın tüm unsurlarıyla hayatı kuşattığını, hayatın tüm problemlerini, olgularını ele alarak İslam'ın bakış açısına uygun şekilde işlediğini, gerçek olanı açığa çıkardığını, sapıklığa düşürmediğini, fitneye karşı olduğunu silahını zulme ve sıkıntıya karşı kullandığını ifade eder. Zayıfları cesaretlendirdiğini, mazlumun problemlerini çözdüğünü, sıkıntı çekenlerin hüznünü azalttığını ve hakkı, hayrı, güzelliği haber verdiğini vurgular. Kassâb (2008, s.80) da, içerisinde İslam'ın fikirleri veya sorunlarının yer aldığı her türlü sözün İslami edebiyat nitelenmesine tabi tutulamayacağını, öncelikle söylenen söz ile edebiyat arasında sanatsal estetik ve üslup açısından tam olarak bir bağ olması gerektiğini dile getirir. İslami edebiyatın yaygınlaşması için çaba sarf eden Kîlânî, bu kavramın kullanılması gerekliliğini 'el-İslâmiyye ve'l-mezâhibu'l-edebiyye' ve 'Medhal ilâ'l-edebi'l-İslâmî' isimleriyle kaleme aldığı eserlerinde detaylıca vurgulamıştır. İslami edebiyat, dinle sınırlandırılmaz. Siyasi, toplumsal, şahsi, duygusal her türlü küçük ya da büyük insanı, hayatı ve kâinatı ilgilendiren her türlü konuya temas edebilen bir edebi kavram olarak kullanılmalıdır.

Arapçadan Türkçeye Yapılan Edebi Çeviriler

Kültürün, edebiyatın, bilimin ve siyasetin her alanında yer alan çeviri, hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Türkçeye yapılan edebi çeviriler de uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Batı kültüründen Türkçeye yapılan ilk edebi çeviriler, farklı isimler tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk yapılan roman tarzında çeviri, daha önce de belirttiğimiz üzere Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan 'Terceme-i Telemak' adıyla çevirdiği eserdir. Kudret (2008, s.19), aynı eserin daha sonra Ahmet Vefik Paşa tarafından çevrildiğini, Batı edebiyatından yapılan ikinci eserin ise Victor Hugo'nun özetlenerek çevrilen eseri 'Mağdurin Hikâyesi'nin de daha sonra Şemsettin Sami tarafından 'Sefiller' adıyla çevrildiğini, diğer bir eserin de Daniel Defoe'nun 'Robinson' adlı yapıtının Ahmet Lütfi Efendi tarafından 'Hikâye-i Robinson' adıyla Arapçadan çevrildiğini belirtmektedir.

Araplar ile Türkler arasındaki tarihi bağların uzun bir geçmişe sahip olmasının yanında Arapça ve Türkçe arasındaki çeviri hareketliliğinin de geçmişe dayandığı ve birçok kazanım sağladığı bilinmektedir. Gürçağlar (2016, s.18), 13. ve 14. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk yazılı çevirilerin Arapça ve Farsçadan yapıldığını bu çevirilerin Osmanlıcanın gelişmesine katkı sunduğunu, edebiyat çevirisinde Farsça önde gelse de dini metinlerle tıp ve fen bilimleri alanındaki çevirilerde Arapçanın kaynak dil olarak kullanıldığını belirtir. Çeşitli alanlarda Arapçadan Türkçeye çevrilen çeşitli eserlerin etkisini görmek mümkündür. Bu noktada Kurt (2015, s.535), Arapçadan Türkçeye yapılan edebi çevirilerin, Arap kültürünün Türk toplumunca tanınmasını sağladığını dile getirir. Buna bağlı olarak bu iki kültür arasındaki çeviri hareketliliğinin ne durumda olduğuna kısaca değinmenin uygun olacağı düşünülmüştür.

Genel olarak bakıldığında Arapçadan Türkçeye sadece dini ve ilmi eserlerin çevrildiği öngörüsü, son yıllarda edebi çevirilerin de artmasıyla ortadan kalkmaya başlamıştır. Türkçeye kazandırılan Arap yazarların eserleri özellikle edebiyata ilgisi olan insanlar arasında fark edilmektedir. Uzun bir süre dini ve ilmi eserleri aktarmayı tercih edenler ve Arap edebiyatı denilince sadece cahiliye dönemindeki klasik eserlerin Türkçeye aktarılmasını yeterli bulanlar, modern Arap edebiyatındaki yeniliği fark edememiş olabilirler. Çünkü Modern Arap edebiyatından birçok edebi eserin Batılı diller başta olmak üzere farklı dillere aktarıldığına şahit olunmaktadır. Dağbaşı (2017a, s.55-60), Arapçadan Türkçeye yapılan çevirilerin dini ekseninde başlasa da günümüzde edebi çevirilerin önemli bir yer teşkil ettiğini bunların arasında da son zamanlarda şiir türünün öne çıktığını belirtir. Ayrıca şiir türünde yapılan çevirilerin hangi yazarlara ait olduğuna, Türkçeye aktarılan şiir sayısına ve kimler tarafından çevrildiğine dair bilgilere de çalışmasında yer vermiştir.

Özellikle Mısırlı yazar Necib Mahfûz'un 1988 yılında Nobel edebiyat ödülünü almasıyla başta kendisinin birçok eseri ve bunun yanında başka Arap yazarlarının da eserleri yabancı dillere çevrilmeye başlamıştır. Bu önemli yazar eserlerini oluştururken Batı tarzı yazarların etkisinde kalmıştır. Yıldız (1998, s.21), dünya edebiyatından Çehov, Maupassant, Tolstoy, Dostoyevski gibi birçok ünlü yazardan etkilenen Mahfûz'un Mısır'da siyasi çalkantıların yoğun yaşandığı 1959-1967 yılları arasındaki gelişmeleri, kaleme aldığı eserlerde malzeme olarak kullandığını ifade eder. Bunun yanında Yıldız (2009, s.17-28), Mahfûz'un kaleme aldığı eserleriyle Mısır toplumunu dünyaya tanıtan bir amaç güttüğünü, hayatı boyunca farklı türlerde yaklaşık 56 adet eser verdiğini ve romanları ile öykülerinden bazılarının Türkçeye aktarıldığını bildirmekte, ancak sayının yetersiz olduğunun altını çizmektedir.

Yıldız (2016, 2017, s.78-86), Mahfûz'un kaleme aldığı otuz dört romandan Türkçeye aktarılan yirmi altısı hakkında ve çeşitli öykü koleksiyonlarından öykülerin de kimler tarafından çevrildiğine dair bilgileri çalışmasında detaylı olarak vermektedir. Mahfûz'un Türkçeye çevrilen eserlerini incelediğimizde kaynak dil olarak Arapçadan çeviriler mevcut olsa da İngilizceden dilimize aktarılan romanlarının sayıca fazla olduğu görülmektedir. Türkçeye aktarılmış yirmi altı romanının çevirmenlerine bakıldığında ilk sırayı Işıl Alatlı ismi almaktadır. Alatlı'nın da Mahfûz'un romanlarını İngilizceden Türkçeye çevirmiş olduğu bilinmektedir. Dünya çapında önemli bir konuma gelmiş olan Arap edebiyatı eserlerinin başka bir ara dil aracılığıyla Türkçeye aktarılması, üzerinde düşünülmesi gereken ayrı bir durumdur. Hece dergisinde yer alan 'Edebi çeviri sorunları' başlıklı oturumda, Arap edebiyatına yönelik soruya Suçin (2017, s.114), öykü ve roman gibi türlerin Arap edebiyatında yer edinmesinin Türk edebiyatına benzer şekilde çevirilerle olduğunu ancak ilk başlarda Arap kültüründe roman türünün saygın bir tür olarak görülmediğini belirtir. Ancak bu sürecin ardından Arap edebiyatının oldukça iyi bir konuma gelmesine rağmen Türklerle Araplar arasındaki olumsuz imajdan kaynaklı önyargıların var olduğunu, bu yüzden de Arapçadan Türkçeye yapılan edebi çevirilerin İtalyanca, İspanyolca gibi dillere yapılan çevirilerle kıyaslandığında Türkçede büyük bir boşluk olduğunu ifade eder.

Gelişmiş ülkeler gerek kültürel gerek siyasi gerekse bilimsel alanlarda çeviri eserlerden yararlanmaktadır. Bu bağlamda 1970'li yıllardan itibaren çevrilen eserlerin Unesco tarafından 'index translationum' başlığıyla oluşturulmuş olan veri tabanında yer alan çeviri istatistikleri bizlere kaynak dil olarak Arapçadan Türkçeye yapılan çeviriler hakkında bir nebze bilgi vermektedir (Index Translationum, 2018). Hazırlanmış olan veri tabanından yola çıkarak bazı istatistiksel bilgilere ulaşılmak istense de bibliyografyanın tamamen sağlıklı olmadığı anlaşılmıştır. 1990 yılından sonra kaynak dil Arapça olmak üzere farklı hedef dillere yapılan çeviriler hakkında ulaşılan bazı sayısal veriler aşağıdaki gibidir:

<u>Hedef Dil</u>	<u>Ceviri Sayısı</u>
Fransızca	1692
İngilizce	1284
Almanca	745
İspanyolca	671
Endonezce	629
Türkçe	309

Bu sayısal bilgiler ışığında yorum yapılacak olursa Türkçenin diğer dillere oranla çok geride kaldığını söylemek mümkün görünse de detaylı bir incelemede yukarıdaki verilerin çok sağlıklı olmadığı söylenebilir. Çünkü bu bilgiler 1990 yılından itibaren kaynak dil Arapça olmak üzere her bir dil için veri tabanında ulaşılan sayılardır. Ancak özellikle hedef dil olarak Türkçe çeviri bilgisine ulaşılmak istendiğinde 2001 yılından itibaren Arapçadan Türkçeye yapılan herhangi bir çeviri eserin varlığına ulaşamamıştır. Oysa edebi çeviriler ışığında 1990 yılından sonra kaynak metin olarak Arapçadan yapılan çevirileri incelediğimizde ulaşabildiğimiz eser sayısı, aynı yazarın farklı çevirmenler tarafından çevirisi de dâhil, yaklaşık olarak 180'dir. Benzer bir durumu İngilizce ya da Fransızca için araştırdığımızda veri tabanında sayısal olarak bir düşüş olsa da çeviri sayısı yer almaktadır. Sayıların farklı çıkmasının sebebi, belirli yıldan sonra çevrilen eserlerin veri tabanına kaydedilmemiş olması olabilir. Yine de çeviri işlemi ışığında kaynak dil olarak Arapçadan Türkçeye yapılan çevirilerin diğer Batı dilleri başta olmak üzere kıyaslandığında nicelik olarak geri kaldığını kabul etmek gerekmektedir. Ancak sadece bu veri tabanındaki bilgilerden yola çıkılarak yorum yapılması yanlış bilgiler edinilmesine sebep olacaktır.

Arapçadan Türkçeye yapılan edebi eser çevirilerini Klasik ve Modern döneme ait edebi çeviriler olarak inceleyen Göktaş (2011, s.V), Arap edebiyatının Türk okuru tarafından fazla tanınmadığını, Arap bir yazarın vitrine çıkan kitaplarının tanıtıcı nitelikte hazırlanmamasının yeni okurla tanışmasını zorlaştırdığını, ayrıca Arap yazarların eserlerinin çoğunlukla Batılı diller aracılığıyla çevrilmesinin de ayrı bir sorun teşkil ettiğini vurgulamaktadır. Özcan (2017, s.622) da, Arapçadan önce İngilizceye daha sonra da Türkçeye aktarılan romanlarda ifade değişiklikleri, anlam kaymalarının olabileceğini belirtir. Yıldız ve Kurt (2018, s.1-34)'un, Necîb Mahfûz'un hem Arapça hem de İngilizceden Türkçeye çevrilmiş eserini inceledikleri çalışmaları da, ara dille yapılan çevirilerde yaşanabilecek kayıplara dair örnekleri detaylıca sunmaktadır.

Arapçadan Türkçeye bazı klasik dönem eserlerinin -cahiliye döneminden, modern Arap edebiyatının doğuşuna kadarki dönem kastedilmekte- çevrildiğini söylemek mümkündür. Goldziher (2016, s.107-132), klasik Arap edebiyatının şiir, nesir, makâme ve hikâye etrafında örneklerinin bulunduğunu bu türlerin de kendi çağında önemli bir yere sahip olduğunu belirtir. Arap edebiyatında önemli bir yere sahip olan klasik dönem yazarlarının İmru'l-Kays, Tarafâ gibi cahiliye dönemi şairlerinin muallaka şiirleri, İbn Hazm, İbn Abdirabbih, İbn Mukaffa, Câhiz, Bedî'uzzaman Hemedânî, Harîrî, İbn Tufeyl gibi yazarların bazı eserleri Türkçeye çevrilmiştir. Suçin (2014, s.200-203), bu klasik eserlerin

farklı çevirmenler tarafından farklı zamanlarda Türkçeye aktarıldığını çalışmasında belirtmektedir. Arapça klasik eserlerin Türkçeye çevirisine dair örnek verecek olursak 11.yy'da yaşamış olan Endülüslü İbn Hazm'ın 'Güvercin Gerdanlığı' adlı eserinin birden fazla çevirisi bulunmaktadır. Yine meşhur filozof İbn Tufeyl'in 'Hay b. Yakzân' adlı eseri farklı çevirmenler tarafından defalarca Türkçeye aktarılmıştır.

Arapçadan Türkçeye yapılan modern edebiyat alanındaki çevirilere bakıldığında ise bazı isimler öne çıkmaktadır. Bunlar; Abdulhamîd Cûde es-Sehhâr, Adonîs, Corcî Zeydân, Halîl Cibrân, Mahmûd Dervîş, Necîb Mahfûz, Necîb el-Kîlânî, Nizâr Kabbânî, Tefvik el-Hakîm'dir. Ancak Necîb Mahfûz, Halîl Cibrân, Nevâl es-Sa'dâvî gibi yazarların eserlerinin bazıları İngilizce gibi Batı dillerinden çevrilmiştir. Örnek verecek olursak Nuri Pakdil Arapça şiir çevirilerini Fransızcadan, Işıl Alatlı, Leyla Tonguç Basmacı da Mahfûz'un romanlarını İngilizceden çevirmiştir. Belki de direkt Arapçadan çevrilememesinin altında yatan sebep, Arapçadan Türkçeye edebi çeviri yapan çevirmenlerin nicelik olarak yetersiz olmasıdır. Suçin (2014, s.207), Arapçadan dilimize yapılan çevirilerde ilk sırayı romanın aldığını, ardından klasik eserlerin geldiğini ve üçüncü sırada da şiirin çevrildiği bilgisini vermektedir. Son yıllarda ise Arapçadan Türkçeye yapılan şiir çevirilerinde artış olduğu görülmektedir. Şiir çevirisinde -kaynak dil Arapça olmak üzere- çevirenler arasında İbrahim Demirci, Mehmet Hakkı Suçin, Metin Fındıkcı gibi isimler öne çıkmaktadır. Roman ve öykü çevirisinde de Adem Yerinde, Ali Nar, Erdiñ Doğru, Erkan Avşar, Halim Öznurhan, Hülya Afacan, Hüseyin Yazıcı, Muammer Sarıkaya, Musa Yıldız, Rahmi Er, Selahattin Hacıoğlu gibi isimlerle karşılaşmaktadır.

Öncü'nün hazırlamış olduğu bibliyografyada 33 yabancı dilden Türkçeye çevrilen edebi eserler listelenmiştir. Öncü (2017, s.59-62), çalışmanın Cumhuriyetin ilk yıllarından 2016 yılına kadar olan süreyi kapsadığını ve amaçlarının Türk edebiyatının zenginleşmesine çeviri yoluyla katkıda bulunan çevirmenlerin isimlerini listelemek olduğunu belirtmektedir. Hazırlanmış olan bibliyografyada Arap edebiyatından çevrilen toplamda 151 eser yer almaktadır. Arap edebiyatına dair verilmiş listede eser isimleri ve çevirmenler incelendiğinde bazı eksikliklerin olduğunun farkına varılmıştır. Ayrıca bu listede kaynak dil olarak Arapçanın yanında eserin asıl dili Arapça olmasına rağmen ara dil aracılığıyla herhangi bir yabancı dilden yapılan çeviriler de yer almaktadır. Buna rağmen eser sayısının çok az olduğu göze çarpmaktadır. Araplar ve Türkler arasındaki uzun bir geçmişe sahip tarihi bağ ile kültürel bağ göz önüne alındığında çeviri sayılarının çok az olduğu dikkat çekmektedir. Diğer yabancı dillerin Arapçadan edebi eser çevirmeye verdiği önemi fark

edememiş olmak, belki de Suçin (2017)'in belirtmiş olduğu gibi Arap toplumuna karşı hala var olan önyargıdandır. Oysa bilim, kültür ve sanat olarak hangi toplumdan ya da hangi dilden olursa olsun yararlanılması gerektiği kabul gören bir gerçektir.

Çalışmada Arapçadan Türkçeye yapılan edebi çevirilerin ne durumda olduğunun görülmesine yardımcı olacak bir listenin yer almasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda Mahfûz'un Nobel ödülünü kazandığı 1988 yılından sonraki yıllarda Arap edebiyatından Türkçeye yapılan çevirilerin artmış olduğu düşüncesiyle, 1990 yılı sonrasında kaynak dil Arapça olmak kaydıyla Türkçeye çevrilen Modern Arap edebiyatı dönemi yazarlarının isimleri, çevrilen eser sayıları ve eser türü aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 1

Kaynak Dil Olarak Arapçadan Türkçeye Yapılan Edebi Eser Çevirilerine Dair Bilgiler (1990 sonrası)

Sıra No	Eserleri Çevrilen Yazar	Çevrilen Eser Sayısı	Çevrilen Eser Türü
1	Abdulhamîd Cûde es-Sehhâr	22	Roman
2	Abdurrahman Munîf	4	Roman/Öykü
3	Adonîs (Ali Ahmed Saîd Eşber)	15	Şiir
4	Ahmed eş-Şehavî	3	Şiir
5	Ali Ahmed Bâkesîr	3	Roman
6	Ayşe Basrî	2	Şiir
7	Bahâ Tâhir	2	Roman/Öykü
8	Cihâd er-Recbi	1	Öykü
9	Corcî Zeydân	8	Roman / Gezi
10	Ebubekir Hamîd Kehhâl	1	Roman
11	Emîn er-Reyhânî	2	Roman / Anı
12	Fedva Tukân	1	Şiir
13	Ġâde es-Semân	1	Şiir
14	Ġassân Zaktân	1	Şiir
15	Hâlid el-Hamîsî	1	Roman
16	Halîl Cibrân	9	Felsefe-Roman-Öykü-Şiir
17	Hanân Avvâd	1	Şiir
18	Hulûd el-Mualla	2	Şiir
19	İmaduddîn Halîl	1	Roman
20	İbtisam Şâkûş	2	Roman
21	Lotus Abdulkerim	1	Anı
22	Mahmûd Dervîş	13	Şiir – Anı – Otobiyografi
23	Mihâil Nu'ayme	7	Roman-Öykü-Deneme
24	Muhammed Bennîs	2	Şiir
25	Mustafa Halîfe	1	Roman
26	Mustafa Lutfi Menfalûtî	2	Öykü
27	Nâzik el-Melâike	1	Şiir
28	Necîb el-Kîlânî	13	Roman
29	Necîb Mahfûz	11	Roman/Öykü
30	Nihâd Sîrîs	1	Roman
31	Nizâr Kabbânî	9	Şiir
32	Sâlih el-Kallâb	1	Anı
33	Selîm Bereket	1	Şiir
34	Sunullah İbrâhîm	1	Roman
35	Tayyib Sâlih	1	Roman
36	Tevfik el-Hakîm	7	Roman / Öykü / Tiyatro
37	Yahya Hakkî	1	Roman
38	Yusuf Cevher	1	Roman
39	Yusuf Huveyyik (Edfik Şeybub)	1	Anı
40	Zekeriya Tâmir	3	Öykü
41	Arap Edebiyatı Seçkisi	12	Şiir / Öykü
Toplam:		173	

Arapçadan Türkçeye aktarılan eserler incelendiğinde en çok çevrilen isimler arasında olan yazarların özellikle roman, öykü ve şiir türünde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu liste oluşturulurken yazarların farklı çevirmenler tarafından birden fazla çevrilen eserleri dâhil edilmemiştir. Modern Arap edebiyatı yazarlarından Türkçeye aktarılan eser sayısı bakımından roman türünde es-Sehhâr, el-Kîlânî, Mahfûz ve Zeydân isimleri öne çıkmaktadır. Şiir türünde ise Adonîs, Mahmûd Dervîş ve Nizâr Kabbânî isimleri ilk sıraları almıştır. Ayrıca farklı Arap yazarlarından Türkçeye kazandırılmış şiir ve öykü seçkileri de Türkçeye farklı isimler tarafından aktarılmıştır.

Tablo 2

Eser Türüne Göre Çeviri Sayıları

Eser Türü	Sayısı
Roman	78
Şiir	56
Öykü	24
Anı-Hatıra-Gezi	6
Felsefe – Düşünce-Deneme	9

Modern dönemde kaynak dil olarak Arapçadan Türkçeye aktarılan edebi tür olarak eser sayısına bakıldığında ilk sırayı roman almaktadır. Bunun yanında son yıllarda yapılan şiir çevirileri de, şiir çeviri eser sayısını artırmıştır. Çalışmanın sonunda yer alan ekte 1990 yılından sonra modern Arap edebiyatı yazarlarının Türkçeye çevrilen eserleri, çevirmenleri, eserin türü ve basım tarihi yer almaktadır. Listede kaynak dil Arapça olmak kaydıyla, bilgisine net olarak ulaşılabilen eserlere yer verilmiştir.

Kaynak Eserlerin Yazarı Necîb el-Kîlânî

Modern Arap edebiyatı döneminde yaşamış olan, eserlerinde genellikle tarih içinde yaşanan İslami olayları, Müslümanların dünya üzerindeki durumunu, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanların maruz kaldığı sıkıntıları konu olarak işlemeye gayret gösteren, eserlerini incelemiş olduğumuz Mısırlı yazar el-Kîlânî, İslami edebiyat kavramı çerçevesinde adına sıkça rastlanılan bir isimdir. Kîlânî daha çok romanlarıyla ön plana çıkmıştır. Roman, hayatın her anını, çeşitli konuları, okurlarına sanatsal ve hayal gücüyle dolu olarak sunabilen bir edebi üründür. Kassâb (2008, s.182), roman yazarının roman kahramanlarının yaratıcısı olduğunu, kahramanlara istediği şeyleri söylediğini, anlam ve semboller yüklediğini bu yüzden romanın, aynı zamanda yazarının hayata dair felsefesini yansıttığını ifade eder. Aslında romanın, insanın hayat ve toplumla olan ilişkisine dair en

önemli edebi sanatlardan biri olduğunu ve bazılarına göre de asrın şiiri olduğunu belirtir. Roman günümüz toplumunda diğer edebi türlerden farklı bir konuma sahiptir. Çünkü roman insan hayatının bir bakıma yorumlanmasıdır. İnsanlar kendilerini ya da toplumun çeşitli kahramanlarını, olaylarını okudukları romanda bulabilmektedir. Romanın, hayatın her alanıyla sıkı bir bağı vardır. Abdulhâlik (2010, s.31) bu iddiayı destekleyecek nitelikte, romanın gelişimi ile Mısır ulusal bilincinin oluşumu arasında bir bağ olduğunu belirten eleştirmenlerin var olduğunu bildirmektedir.

el-Kâ'ûd (2005, s.8), Kılânî'nin çağdaş yazarlar arasında en çok üreten, çok birikimli yazarlardan olmasına rağmen uzun yıllar araştırmacılar ve eleştirmenler tarafından ihmal edildiğini ifade eder. Bunun yanında edebi alanda kendinden söz edilen kişilerin, incelemelerini ve eleştirilerini daha az yetenekli, daha alt düzeydeki çalışmalara yoğunlaştırdıklarını belirtir. Bunun sebebinin de bu kişilerin İslamiyet'ten uzak olmaları, onu küçümsemeleri ya da onla ilgili bilgi sahibi olmamalarından veya onların Batılı ideolojilere bağlılıklarından ve İslami tasavvurla uyuşmayan kavramlara ilgi duymalarından kaynaklanabileceğini vurgular. Objektif olarak bakıldığında yazarımızın kendi döneminde Necîb Mahfûz dâhil birçok ünlü yazarın takdirini almasına rağmen çok sayıda araştırmada ele alınmamış olduğu bir gerçektir.

Kılânî'nin Hayatı, Eserleri ve Edebi Yönü

1931-1995 yılları arasında yaşayan Kılânî, modern Arap edebiyatında İslami edebiyat yazarı olarak öne çıkmaktadır. Arap edebiyatına birçok roman ve kısa öykü kazandıran yazar, daha önceki bölümde belirtilmiş olduğu gibi genellikle İslami tasavvuru konu edinen eserler kaleme almaya özen göstermiştir. Kılânî, Müslümanların kendilerine has bir edebi anlayışının olması gerekliliğini dile getiren ilk edebiyatçılardan biridir.

Kılânî, 1 Haziran 1931'de Mısır'ın kuzeyinde yer alan el-Ğarbiyye iline bağlı Ziftâ şehrinde bulunan Şerşâbe köyünde doğmuştur. Kılânî (2016, s.18-20), dedesinin eğitimine önem verdiğini ve dini eğitimi için henüz dört yaşında iken köy okuluna bizzat kendisinin götürdüğünü, bu okulda dini bilgiler aldığını, bundan sonra da ilkokul eğitimini köyünde aldığını belirtir. Ayrıca aynı evde kaldıkları amcasının kültürlü bir olduğunu ve Menfalûtî, Rafî'î, Şevkî'nin divanı ve tiyatrolarını, Tâhâ Huseyn'in eserlerini okuduğunu kendisinin de bu kitapları okumaya çalıştığını ifade eder. Annesinin de köyde meşhur ve büyük bir aile olan eş-Şâfi'î ailesinden olduğunu ve bu ailenin köyün birçok kişisi tarafından saygı

gördüğünü, pamuk tüccarı olduklarını, herkese hayrı dokunduğu için dedesinin sevilen biri olduğunu dile getirir. Ailenin en büyüğü olan Kîlânî'nin Muhammed ve Emin adında iki kardeşi ve üçü erkek biri kız olmak üzere dört çocuğu vardır.

Kîlânî (2016, s.24), çocukluğunun İkinci Dünya Savaşı'na denk geldiğini ve bu arada ilkokuldan sonra kendisi Tanta'daki Ezher okuluna gitmek istese de dedesinin yönlendirmesi ile köylerine beş km uzaklıktaki Sinbât'ta bulunan Amerikan Okulu'na kaydolduğunu, okurken çektiği sıkıntılar arasında her gün yaklaşık 10 km yol yürüdüğünü anlatmaktadır. Liseyi ise Tanta şehrinde okumuştur. Kîlânî, 1951 yılında Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolmuş ve üniversite okurken 4.sınıfta iken İhvan grubuna katıldığından dolayı, siyasi davalardan birinde hapse mahkûm edilmiştir. Bu süre zarfında 'Eğâni'l-ğurebâ' adlı şiir koleksiyonunu toplamış ve Eğitim Bakanlığı tarafından ödüllendirilen 'et-Tarîku't-tavîl' adlı romanını kaleme almıştır (Abdulhâlik, 2010, s.68). Üniversite eğitiminin kalan kısmını serbest kaldıktan sonra tamamlamıştır. İlk önce memleketinde doktorluk görevini ifa eden ve 1967'de Kuveyt'e, sonra da Dubai'ye giden Kîlânî, sağlık müdürlüklerinde çeşitli görevlerde bulunmuş ve son olarak da Birleşik Arap Emirliklerinde Sağlık Bakanlığında Sağlık-Kültür müdürü olarak görev yapmıştır (el-'Arîni, 2005, s.14). İslami edebiyatta adından söz ettiren ve başta edebi türlerde olmak üzere çeşitli konularda yazılar kaleme alan Kîlânî, 6 Mart 1995'te Kahire'de vefat etmiştir. Beyca (2008, s.57), Kîlânî'nin ömrü boyunca eserleri vasıtasıyla İslam'ın savunuculuğunu yaptığını, insanları aydınlatmaya çalıştığını ve böylelikle tebliğ görevini yerine getirmeye çabaladığını ve insani olarak da muhtaç insanlara sadaka vermeyi adet haline getiren biri olduğunu belirtir.

Kitap okumaya çok istekli olan Kîlânî (2016, s.36), kitap almaya maddi olanakları yetmediğinden birinde gördüğü ve okumayı arzuladığı kitabı ödünç aldığını, yazılı bir kelimenin kendisinde büyüleyici bir etki bıraktığını ve çok erken bir zamanda şiir yazmayı denediğini belirtmektedir. Kîlânî'yi fikri, dini ve kültürel olarak amcası Abdulfettâh, dayısı Hacı Muhammed eş-Şâfi'î ve Mahmûd Meddâh gibi isimler etkilemiştir. Düşünce ve edebi olarak da Tevfik el-Hakîm, Abbâs Mahmûd el-'Akkâd, Mahmûd Teymûr, Muhammed Abdulhâlim Abdullah, Ali Ahmed Bâkesir gibi isimlerin etkisinde kalmıştır (Abdulhâlik, 2010, s.75-83). Kîlânî (2016, s.103), belirli aralıklarla yayımlanan 'er-Risâle ve el-Hilâl' dergilerini takip ettiğini ve bu dergiler vasıtasıyla da ez-Zeyyât, er-Rafî'î, Zeki Mübarek, Ahmed Emîn, el-'Akkâd, el-Mâzinî, Menfalûtî, Tâhâ Huseyn gibi birçok yazarı tanıdığını

belirtmektedir. Ayrıca başta Tevfik el-Hakîm'in eserleri ve el-'Akkâd'ın da incelemelerini okumaktan büyük zevk aldığını ifade eder.

Kîlânî'nin İhvân-ı Müslimîn grubuyla tanışması üniversite yıllarında kampüste farklı gruplar ve topluluklar tarafından gösteriler icra edilmesine dayanmaktadır. el-'Arînî (2005, s.15), o dönemde insanların hala İkinci Dünya Savaşının etkisinde olduğunu, İslam âleminin kritik bir dönemden geçtiğini, İngilizler'in Mısır'da bulunduğunu, Filistin'in bunalımda olduğunu, kısacası İslam ülkelerinin sömürgeye mahkûm edildiğinin altını çizmektedir. Kîlânî'nin de, İhvan grubunun düzenlemiş olduğu konferanslara belirli faydalar elde edeceğini düşünerek katıldığını belirtir.

Asıl mesleği doktorluk olan Kîlânî, 1957'den itibaren farklı alanlarda kaleme almış olduğu çeşitli eserlerinden dolayı Eğitim Bakanlığı, ilmi topluluklar, sanat ve edebiyat kulüpleri tarafından ödüllere layık görülmüştür. Ödüllerden biri de Yazarlar Birliği kısa öykü kulübü tarafından kısa öykü alanında verilen ve Tâhâ Huseyn'in takdim ettiği altın madalyadır. Bazı eserleri radyo sineması şeklinde bazıları da televizyon dizileri olarak yayımlanmıştır. Ülkemizde de Kîlânî'nin Türkçeye çevrilmiş olan 'Leyâli Turkistan (Türkistan Geceleri)' adlı romanının da 1990'larda bant tiyatrosu yapılmıştır. Kîlânî, 1970'lerde 'Kâtîlu Hamza' adlı romanından dolayı Arap Dili Topluluğu tarafından ödüllendirilmiş, 'Leyl ve Kadbân' romanı da sinema filmi olarak uyarlanmış ve Uluslararası Taşkent Festivalinde ilk ödülünü almıştır (Abdulhâlik, 2010, s.69). Muhammed İkbâl'le ilgili eseri dolayısıyla Pakistan Cumhurbaşkanı'ndan altın madalya; Şevkî fî rekbi'l-hâlidîn adlı eseriyle Eğitim Bakanlığı terâcim ve siyer dalında ödül; roman dalında Fi'z-zalâm romanıyla Eğitim Bakanlığı ödülü; el-Muctema'u'l-marîd adlı eseriyle ise Eğitim Bakanlığı'ndan psikososyal inceleme dalında ödül almıştır (Durmuş, 2016).

el-Kâ'ûd, Kîlânî'nin eserlerinin dört kapsamda incelenebileceğini belirtir (2005, s.13-15): İlk çerçevede yazarın romantik gerçekçilik romanı, insanların kaygılarını, cehalet, fakirlik, geri kalmışlık gibi toplumsal sıkıntıları içeren romanlarıdır. İkinci çerçeve, genel olarak İslam tarihinden ve Hz. Muhammed (sav)'in hayatından ilham aldığı tarihi romanlardır. Üçüncü çerçeve, Arap dünyasının sınırları dışında yaşayan Müslümanların sıkıntılarını konu edinen romanlardır. Son çerçeveyi de İslami gerçekçilik olarak adlandıran Kâ'ûd, yazarın vatan içinde yaşayan mazlumların maruz kaldığı toplumsal sorunları, zulmü, baskıyı ele aldığı yani toplumun günlük hayatını merkeze koyduğu romanlarının oluşturduğunu dile getirir.

Kîlânî, 1950'li yılların sonundan itibaren herhangi bir taassup göstermeksizin, güzel ve estetik olanı koruyarak İslami edebiyatın bilinçli bir şekilde gelişmesi için çaba sarf etmiştir. İslami edebiyatın unsurlarını bizzat eserlerinde uygulamakla kalmayıp bu konu üzerine kitaplar neşretmiş ve çeşitli konferanslara katılmıştır. Abdulhâlik (2010, s.89), onun İslami yönelime sahip olmasının altında İslam dini ve güzel ahlak prensipleri ile olan irtibatı ile birlikte Kur'an ve Hadislerden ezberleyip onları yaşamaya çalışmasının yattığını belirtir. Tabi ki ihvan grubunun düşüncelerini beğenip onlara katılması da bu yöneliminde etkili olmuştur.

Mahfûz, Kîlânî hakkında 'O, İslami edebiyatın kuramcısıdır' diyerek onun doğruluğunu, nesnellliğini övmüştür. Kîlânî, İslami edebiyatın sadece tarih gibi bir alanla sınırlı kalamayacağını, o günün sorunlarıyla ve hayatın gerçek problemleriyle İslami bakış açısıyla ve sanat anlayışıyla ilgilenmesinin asıl önemli bir kural olduğunu ortaya koymuştur (Abdulhâlik, 2010, s.71). el-'Arînî (2005, s.16) de, Kîlânî'nin genel olarak İslami edebiyata özellikle de İslami öykülere dikkat çektiğini belirtir. Çünkü onun, komünistlerin Rus yazar Maksim Gorki'nin 'Ana' öyküsünü okumaya teşvik ettiğini, bu ve bunun gibi romanları da görüşlerine hizmet etmesi için oluşturduklarını fark etmiş olduğunu dile getirir. Çünkü Kîlânî, komünistlerin, Marks ve Engels'in görüşlerini açıklamak yerine öykü vasıtasıyla aşılamanın daha kolay olduğunu bilincinde olduklarını vurgular.

Kîlânî'nin farklı türlerde 80'den fazla sayıda kaleme almış olduğu eserler aşağıda liste halinde verilmiştir (Abdulhâlik, 2010, s.83-88):

Tablo 3
Necîb el-Kîlânî'nin Romanları

Eser Adı	Eser Adı
1 نور الله (Nurullah)	21 طلائع الفجر (Talâi'û'l-feçr)
2 الطريق الطويل (et-Tarîku't-tavîl)	22 أرض الأنبياء (Ardu'l-Enbiyâ)
3 اليوم الموعود (el-Yevmu'l-mev'ûd)	23 عمر يظهر في القدس ('Omer Yazhuru fi'l-Kuds)
4 مواكب الأحرار (Mevâkibu'l-ehrâr)	24 رحلة إلى الله (Rihletu ilâ'l-lah)
5 النداء الخالد (en-Nidâu'l-hâlid)	25 رمضان حبيبي (Ramadân Habîbi)
6 دم لفظير صهيون (Dem Lifatîr Sihyûn)	26 على أبواب خيبر ('Alâ Ebvâb Habîr)
7 عذراء جاكارتا ('Azrâu Câkartâ)	27 حمامة سلام (Hamâmatu Selâm)
8 ليالي تركستان (Leyâli Turkistân)	28 حكاية جاد الله (Hikâyetu Câdullah)
9 عمالقة الشمال ('Amâlikatu's-şimâl)	29 اعترافات عبدالمجتلى (Î'tirâfât Abdulmutecellâ)
10 الظل الأسود (ez-Zillu'l-esved)	30 امرأة عبد المتجلى (Îmra'atu Abdulmutecellâ)
11 ليالي السهاد (Leyâli's-sehâd)	31 ملكة العنب (Meliketu'l-'ineb)
12 رجال وذئاب (Ricâl ve Ziâb)	32 قضية أبو الفتوح الشرفاوي (Kadiyyetu Ebu'l-Fettûhu's-Şarkâvî)
13 في الظلام (Fî'z-zalâm)	33 مملكة البلعوتي (Memleketu'l-Bel'ûtî)
14 قاتل حمزة (Kâtîlu Hamza)	34 أهل الحميدية (Ehlu'l-Hamîdiyye)
15 ليل الخطايا (Leylu'l-hatâyâ)	35 الرجال الذي أمن (er-Ricâlu'l-lezî Âmine)
16 ليل وقضبان (Leyl ve Kudbân)	36 ابتسامة في قلب شيطان (İbtisâmatun fî kalbi Şeytân)
17 رأس الشيطان (Ra'su's-şeytân)	37 لقاء عند زمزم (Likâ'un 'inde Zemzem)
18 عذراء القرية ('Azrâu'l-karye)	38 الرايات السوداء (er-Râyâtu's-sevdâ')
19 الذين يحترقون (Ellezîne Yehterikûn)	39 أميرة الجبل (Emiratu'l-cebel)
20 الربيع العاصف (er-Rabîu'l-'âsif)	40 الكأس الفارغة (el-Ke'su'l-fârîğâ)

Tablo 4
Kîlânî'nin Öykü Koleksiyonları

Eser Adı	Eser Adı
1 عند الرحيل ('Inde'r-rahîl)	5 حكايات طبيب (Hikâyâtu Tabîb)
2 العالم الضيق (el-'Âlemu'd-dayyîk)	6 دموع الأمير (Dumu'û'l-emîr)
3 موعدا غدا (Mev'idunâ Ğaden)	7 فارس هوازن (Fârisû Hevâzin)
4 الكابوس (el-Kâbûs)	

Tablo 5
Kîlânî'nin Tiyatro Eserleri

Eser Adı	Eser Adı
1 على أسوار دمشق ('Alâ Esvâri Dimaşk)	3 محاكمة الأسود العنس (Muhâkemetu'l-esvedî'l-'anesî)
2 الجنرال علي (el-Cenerâl Ali)	4 الوجه المظلم للقمر (el-Vechu'l-muzlim li'l-kamer)

Tablo 6
Kîlânî'nin Şiir Koleksiyonları

Eser Adı	Eser Adı
1 Nahve'l-'ulâ (نحو العلاء)	5 مدينة الكبائر (Medinetu'l-kebâir)
2 كيف ألقاك (Keyfe Elkâk)	6 مهاجر (Muhâcir)
3 عصر الشهداء ('Asru'ş-şuhedâ')	7 أغنيات الليل الطويل (Uğniyyetu'l-leyli't-tavîl)
4 أغاني الغرباء (Eğâniyu'l-ğurabâ')	8 لؤلؤة الخليج (Lu'lu'etu'l-halîc)

Tablo 7
Kîlânî'nin Çeşitli Çalışmaları

Eser adı	Eser adı
1 مدخل إلى الأدب الإسلامي (Medhal ilâ'l-edebi'l-İslâmî)	15 تحت راية الإسلام (Tehte Râyeti'l-İslâm)
2 آفاق الأدب الإسلامي (Âfâku'l-edebi'l-İslâmî)	16 نحن والإسلام (Nahnu ve'l-İslâm)
3 رحلتي مع الأدب الإسلامي (Rihletî me'a'l-edebi'l-İslâmî)	17 الثقافة في ضوء الإسلام (es-Sekâfatu fî dav'i'l-İslâm)
4 تجربتي الذاتية في القصة الإسلامية (Tecribetî'z-zâtiyye fî'l-kissati'l-İslâmiyye)	18 إقبال والشاعر الثائر (İkbâl ve-ş-şâiru's-sâir)
5 حول المسرح الإسلامي (Havle'l-mesrahi'l-İslâmî)	19 شوق في ركب الخالدين (Şevk fî Rakbi'l-hâlidîn)
6 القصة الإسلامية وأثرها في نشر الرعوة (el-Kissatu'l-İslâmiyye ve eseruhâ fî'n-neşri'-ra'vâ)	20 المجتمع المريض (el-Muctema'u'l-marîd)
7 نحو مسرح إسلامي (Nâhve Mesrah İslâmî)	21 الإسلام والقوى المضادة (el-İslâm ve'l-kuvvâ'l-mudâde)
8 أدب الأطفال في ضوء الإسلام (Edebu'l-etfâl fî dav'i'l-İslâm)	22 أعداء الإسلام (A'dâu'l-İslâm)
9 الإسلام والمذاهب الأدبية (el-İslâm ve'l-mezâhibu'l-edebiyye)	23 قصة الأيدز (Kıssatu'l-Eydz)
10 الطريق إلى اتحاد إسلامي (et-Tarîk ilâ İttihâd İslâmî)	24 الثقافة الصحية (es-Sekâfetu's-sihhiyye)
11 الإسلام وحركة الحياة (el-İslâm ve Hareketu'l-hayât)	25 الصوم والصحة (es-Savm ve's-sihha)
12 حول الدين والدولة (Havle'd-dîn ve'd-devle)	26 رعاية المسنين في الإسلام (Ri'âyetu'l-musinnîn fî'l-İslâm)
13 الأدب الإسلامي بين النظرية والتطبيق (el-edebu'l-İslâmî beyne'n-nazariyyeti ve't-tatbîk)	27 في رحاب الطب النبوي (Fî Rihâbi't-tibbi'n-Nebevî)
14 مستقبل العالم في صحة الطفل (Mustakbelu'l-'âlem fî Sihhati't-tifl)	

Kîlânî'nin tablolarında yer alan eserlerinin yanında, kaleme aldığı *لمحات من حياتي* (Lemahât min hayatî) adlı 2 ciltten oluşan ancak daha sonra yeni baskılarda "مذكرات الكيلاني" (Muzekkiratu'l-Kîlânî) başlığıyla yayımlanan otobiyografi eseri de bulunmaktadır.

Kîlânî, sadece İslami edebiyat kavramını ortaya koymakla kalmayıp aynı zamanda bu kavramın uygulamasını eserlerinde bizzat kendisi göstermiştir. İslam tarihinde kalıcı örnekleri romanlarında ele almış ve akıcı bir dille sunmuştur. Örneğin, ‘Kâtîlu Hamza’ adlı romanında Hz. Peygamber (sav)’in amcası ve aynı zamanda büyük bir destekçisi olan Hz. Hamza’nın Vahşi tarafından nasıl öldürüldüğünü ele almıştır. ‘Azrâ’u Cakartâ ve Leyâlî Turkistân gibi romanlarında da dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan Müslümanların durumunu ve gösterdikleri kahramanlıkları kaleme almıştır. Abdulhâlik (2010, s.330), Kîlânî’nin İslami romanları yazmasının amacının, İslam ülkelerinde İslami öğretileri yok etmeye çalışarak komünizm, sekülerizmin fikirlerini yerleştirme çabasında olan ve misyonerlik faaliyetleri yürüten sömürgecilere ve fikir savaşına karşı mücadele etmek olduğunu belirtir.

Kîlânî, eserlerinde olay örgüsünü oluştururken kahramanları bazen sahabeden, bazen tâbiinden bazen önemli tarihi şahsiyetlerden bazen de gerçek hayattan seçmiştir. Genel olarak hayatın gerçekleriyle eserlerini oluşturmuş ve bu eserlerde İslam dininin esaslarına meylederek sorunlar ya da yanlışlar yerine çözümler ve doğru olanları işlemeye çaba sarf etmiştir. Abdulhâlik (2010, s.299), Kîlânî’nin toplumsal gerçekçiliği ele aldığı eserlerinde toplumsal hayatı özellikle köy yaşamını şekillendirdiğini, modern hayat bağlamında sorunlara değindiğini, semboller kullandığını, yenilikçi rolleri sunduğunu, toplumsal ve ahlaki kötüleşmeyle yüzleştirdiğini bildirir. Bunun da roman yazarının toplumun hizmetinde olması ve kahramanları olaylarla ilişkilendirmesi gerekliliğiyle açıklanabileceğini ifade eder.

Kîlânî, gerek tarihi gerek toplumsal gerçekçi romanlarında yaşam olgularının betimlenmesine önem vermiştir. Çünkü yeni dönemde yeniliği destekleyen bir yazardır. Karışık ve derin anlam içeren bir dilin aksine basit anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir (Abdulhâlik, 2010, s.311). Beyca (2008, s.60), yazarın dilinin basit ama bayağılıktan uzak ahenkli bir dil olduğunu, üslup maharetini kısa cümleler, bağlaçlar, Kur’an’dan ayetler, deyimler kullanarak gösterdiğini ifade eder. Kîlânî, hikâye ve romanlarında betimlemeyi ustaca kullanmıştır. Eserlerinde fasih dil kullanan Kîlânî, bu dilin kullanılması gerektiğini her seferinde farklı mecralarda kaleme aldığı yazılarında vurgulamış ve bu dilin birliği sağlayacağını belirtmiştir. Günlük ya da haftalık yayımlanan gazete veya dergilerde, kitle iletişim araçlarında fasih dil kullanımının artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak bazı eserlerinde olay örgüsüne bağlı olarak bazen halk

Arapçasından yararlandığı da görülmüştür. Fasih Arapçanın kullanımının gerekliliğini de şu sözlerle savunmuştur:

el-Luġatu'l-fushâ (Fasih dil), sanatın, yazının, ilmin dilidir. Çünkü kavramları, anlamları sınırlandırılmış dildir. Fasihle kastettiğim sadece sözlüklerde yer alan üzerinden epey zaman geçmiş ve artık ölü sayılabilecek sözcüklerin kullanımı değil, anlaşılır, akıcı bir dil kullanımını kastediyorum. İnanıyorum ki ancak bu şekilde halk dili ile fasih dil arasındaki geniş boşluk yavaş yavaş daralacaktır ve böylelikle tek bir lehçede birleşmiş olacağız. Bunun sonucunda da bu ikilik sorunu ortadan kalkacaktır (el-Kîlânî, 1987b, s.76).

Eserlerinde fasih dili kullanan başka bir Mısırlı yazar Mahfûz'un da neden bu dilin kullanımına önem verdiği de görüşleri de fasih dil kullanımının önemini ortaya koyar. "Yazı dili bence fushâdır ve ben böyle yetiştim. Çocukluğumdan beri bu dili kullanırdım. Bu konuda hiçbir taviz vermem. Düşüncelerim avamcadır; ama yazıya dökülürken, fushâ'ya döner. Bence işin doğrusu da bu, zira insanlık ve kültür için tek bir dilin gerekliliğine inanırım (aktaran M. Yıldız, 2009, s.20)." Yazdıklarında fasih Arap dili yerine halk Arapçası kullandığını görülmemiştir. Çünkü halk Arapçası ile yazmaya inanmıyorum ancak fasih dilde kullanılan aynı zamanda halk dilinde kullanılıyorsa bunu kullanabilirim. Eserlerimi yazarken tercih ettiğim yöntem, fasih Arapça + halk Arapçasından doğru kullanımlar + halk Arapçasından zorunlu sözcükler'dir (aktaran Abdulhâlik, 2010, s.347). Her iki yazarın fasih Arapçaya dair sunmuş olduğu görüşler aslında Arap dünyasındaki lehçe sorununa bir çözüm niteliğindedir.

Kîlânî, edebi yönü ağır bassa da, belki de siyasi bir gruba dâhil olması ve 1952 yılında devrime şahit olması ve ardından siyasi çalkantılar ortaya çıkması sebebiyle bazı siyasi yazılar da kaleme almıştır. Kîlânî (2016, s.448), edebiyat kapısından, katıldığı müsabaka ve kazanmış olduğu ödüllerle giriş yaptığını belirtir. Ayrıca hapishanenin kendisi için farklı insanlar, düşünceler, çalkantılarla dolu acayip bir dünya olduğunu ve 'et-Tarîk'ut-tavîl' ile 'Azrâ'u'l-karye' adlı romanlarını mahkûm iken yazdığını ifade eder.

Siyasi çalkantılarla dolu bir dönemde her siyasi ya fikri grubun, edebi toplantı gibi başka isimler altında toplantı düzenlediğini belirten Kîlânî (2016, s.451-453), kendisinin de herhangi bir toplantıya gitme hissi duyduğunu ve gelişiminin bu şekilde mümkün olacağını düşündüğünü belirtir. Sonunda her Cuma günü Kahire'nin merkezi bir yerinde düzenlenen ve 'el-Harâfiş' diye adlandırılan Necîb Mahfûz'un toplantısına katılmaya karar verir. Bu toplantılara Ali Ahmed Bâkesir'in devamlı katıldığını ve Mahfûz'la geçmişe dayanan dostluklarının olduğunu ifade eder. Ayrıca Bâkesir'in Necîb Mahfûz, Abdulhamîd Cûde es-Sehhâr, Seyyid Kutub, Muhammed Abdulhalîm Abdullah'la üniversite yayın kurulunda ve Mısır kitabevinde bir araya geldiklerini ifade eder. Kîlânî de, bu toplantıya ilk

katıldığında en başta Mahfûz olmak üzere orada bulunan yazarların kendisini gayet hoş karşıladığını ve böyle bir ortamda bulunmaktan memnun olduğunu vurgulamaktadır. Geçerli bir özrü olmadığı sürece bu toplantıya katılmayı sürdürmüştür. Ayrıca bir süre bu edebiyat kulübünün sekreterliğini yürütmüştür.

Kîlânî (2016, s.467), 1962 yılında Mısır Devlet Başkanı Abdunasır tarafından düzenlenen Asya-Afrika Yazarları konferansına ‘İttihâdu’l-Kuttâb’ kulübünün temsilcisi olarak katılmıştır. Bu konferansta çeşitli edebi sanatlarda dünyanın farklı ülkelerinden ünlü kişiler bir araya gelmiştir. Rusya, Hindistan, Japonya, Çin ve Afrika ülkelerinden gelenlerin yanında Türkiye’den de Nazım Hikmet’in bu konferansa katıldığını ifade eder.

Kîlânî, eserlerinde İslami öğretileri, iyi ve güzel olanı ön plana çıkarmaya çalışmış böylelikle her fırsatta İslam’ın hayata dair tüm sorunların çözümü noktasına ana kaynak olduğunun unutulmaması gerektiğini okuyucularına aktarmayı amaçlamıştır. Tarih boyunca yaşamış olan önemli Müslüman şahsiyetleri romanlarında tanıtmış ve dünya üzerinde Müslüman olduğu için zulme maruz kalan Müslüman toplulukların hayatlarına eserlerinde yer vermiştir.

Kîlânî’nin Türkçeye Çevrilen Eserleri

Eser sayısı ve ele aldığı konuların çeşitliliği Kîlânî’nin dünyanın farklı ülkelerindeki Müslümanların ve bunun yanında özellikle de Mısır toplumunun sorunlarıyla yakından ilgilendiğini göstermektedir. Tarihi romanlarıyla İslam tarihindeki önemli kişileri veya olayları romanın olay örgüsü içerisinde anlatılmasını tarihsel anlatıma tercih etmiştir. Roman ve öykülerinde İslami hassasiyetini Kur’an’dan ya da Hadislerden alıntı yaparak hissettirmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi İslami edebiyat kavramını sonuna kadar savunan yazar, bunun üzerine çeşitli eserler kaleme almıştır.

Kîlânî’nin eserleri İngilizce, Fransızca, Çince, Farsça, Urduca gibi yabancı dillere çevrilmiştir. Yazarın başta romanları olmak üzere çeşitli eserleri, farklı zamanlarda Türkçeye çevrilmiştir. Kîlânî’nin Türkçeye çevrilen eserleri hakkındaki detaylı bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 8
Kilâni'nin Türkçeye Çevrilen Eserleri

Kitabın Adı	Çevirisi	Çevirmen	Yayınevi	Yılı	
1	عذراء جاكرتا	Cakartalı Kız	Ali Nar	Çığır Y. Elif Y.	1977 2016
2	عذراء جاكرتا	Cakartalı Mücahide	Mehmet Nuri Çalışkan	Beka Y.	1993
3	النداء الخالد	Özgürlük Çağrısı	Ramazan Ege	-	2004
4	النداء الخالد	Hürriyet Çığılığı	Ahmet İyibildiren	Uysal Kitabevi	1996
5	نور الله	İlahi Nur	Ali Nar / Salah Şerzad / Sezai Özel	Elif Y.	2002
6	نور الله	Hiradan Doğan Güneş(3 C.)	Mehmet Nuri Çalışkan	Beka Y.	1993
7	ليالي تركستان	Sevginin Bedeli Türkistan Geceleri	Necat Çavuş	Beka Y. Özgün Y.	1993 2009
8	الطريق الطويل	Uzun Yol Acıyı Kalbime Gömdüm	Hasan Akay	Petek Y. Beka Y.	1984 1993
9	طلوع الفجر	Şafak Akıncıları	Muhammet Tasa	Esra Y.	1996
10	ليالي السهاد	Uykusuz Geceler	Selahattin Hacıoğlu	Elif Y.	2003
11	عمالقة الشمال	Kuzey Kahramanları	Ali Nar	Elif Y.	2002
12	الظل الأسود	Kara Gölge	Ali Nar	Elif Y.	2002
13	قاتل حمزة	Hürriyet Uğruna	Muhammed H. Feyzi	Beka Y.	2000
14	ليل وقضببان	Gece ve Demir Parmaklık	Hüseyin Murat Arısal	Uysal Kitabevi	-
15	عمر يظهر في القدس	Ömer Kudüs'te	Abdullah Arslan / Mehmet Ulu	Beka Y.	1992
16	دم لفظير صهيون	Yahudinin Kanlı Çöreği Getto	Ali Nar	Elif Y.	2003
17	مدخل إلى الأدب الإسلامي	İslami Edebiyata Giriş	Ali Nar	Risale Y.	1988

Tabloda yer alan ilk 16 eser yazarın romanları iken son sıradaki eser bir inceleme eseridir. Yazarın 13 romanı ve 1 inceleme olmak üzere toplam 14 farklı eseri Türkçeye çevrilmiştir. Türkçeye kazandırılan bazı eserleri farklı zamanlarda yeni baskı yapmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde kaynak metin yazarı Kılânî'nin Türkçeye çevrilmiş olan romanlarından عذراء جاكرتا ('Azrâ'u Câkartâ) ve النداء الخالد (en-Nidâu'l-hâlid) adlı romanları çeviri stratejileri kapsamında incelenmiş ve Toury'nin eşdeğerlik yaklaşımı çerçevesinde kısaca değerlendirilmiştir. Eserlerin ulaşılabilen en yakın tarihli baskı olması tercih edilmiştir. İlk olarak romanın özeti verilmiş, ardından çeviri metinler kaynak metinle karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve son olarak da çeviri işlemi sırasında çevirmenler tarafından tercih edilen yöntemler, çeviri stratejileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylelikle çevirmenlerin çevirileri sırasında hangi stratejilere başvurmayı tercih ettikleri ortaya çıkarılmıştır. Kaynak ve hedef metinlerden karşılaştırmalı olarak ele alınan örneklerin, belirli bir bağlam içerisinde verilerek daha anlaşılır bir değerlendirme yapılması hedeflenmiştir. Kaynak metinden seçilen örnekler, önceki bölümde 'çeviri stratejileri' başlığı altında ele alınan ve farklı çeviribilimciler tarafından çeşitli isimlerle adlandırılan çeviri stratejileri bağlamında değerlendirilmiştir. Ayrıca Toury'nin eşdeğerlik yaklaşımındaki yeterli ve kabul edilebilir çeviri değerlendirmesi kapsamında, çevirmenlerin kaynak metin diline mi yoksa hedef metin diline mi yakın bir çeviri anlayışı tercih ettiklerine dair örneklerin sonunda kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın yeni çevirmenlere ve özellikle Arapçadan Türkçeye edebi çeviri yapmayı düşünenlere yararlı olacağı düşünülmektedir.

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere çeviri işlemi, çevrilen metnin türüne göre farklı yöntemler uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu yüzden kaynak dilden hedef dile aktarılacak olan metnin türüne göre çeviri sırasında bazı stratejilerden yararlanmak çevirmen için önem arz eder. Özellikle yazın çevirilerinin, kaynak metnin okuru üzerinde bıraktığı etkiye benzer bir etkiyi, hedef metin okurunda da bırakması beklenilmektedir. Bu

da ancak çevirmenin çeviri stratejilerine hâkim olması ve bunları hedef metninde uygulamasıyla yakından ilişkilidir. Hedef metin yazarı, yani çevirmenin çeviri sırasındaki stratejileri kullanabilme yetisinin hedef metnin okunabilirliği, akıcılığı, hedef dil kültüründe kabul edilebilirliği üzerinde oldukça etkili olacağı düşünülmektedir.

عذراء جاكرتا ('Azrâ'u Câkartâ) Adlı Romanın İncelenmesi

Bu bölümde incelenen عذراء جاكرتا adlı roman, Ali Nar ve Mehmet Nuri Çalışkan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ali Nar'ın çevirmiş olduğu eserin ilk baskısı 1977 yılında yayımlanmış olsa da, aynı eserin farklı bir yayınevi tarafından basılan yeni baskısına ulaşılmış, ancak diğer yazarın çevirdiği eserin yeni baskısı olmadığından eski baskısına ulaşılabilmiştir.

Romanda, 1960'lı yıllarda Endonezya'daki komünist partisinin emelleri, gerçekleştirmeye çalıştıkları darbe teşebbüsü ve bunun karşısında olan toplumun çektikleri, romanın başkahramanı olan Fatma'nın darbenin karşısında durarak bu girişimin başarısız olması için sonuna kadar çalıştığı ve sonunda bir partili tarafından öldürüldüğü anlatılmaktadır.

Romanın Özeti

Endonezya'da bir kısım insan fakirlikten çok kötü durumda iken diğer tarafta şatafat ve lüks kol gezmektedir. Parti liderinin ülke Başkanı ile arası gayet iyi görünse de parti lideri bir darbe hazırlığındadır. Darbeyi, dışarıdan aldığı destekle silahlandığı parti üyeleriyle ve askeriye içerisinde darbeyi destekleyenlerle gerçekleştirmeyi planlar. Darbe öncesinde planları işler, özellikle üniversite öğrencileri ve gençler partinin görüşlerini sahiplenir. Parti lideri de çeşitli yerlerde konuşmalar icra eder ve epey destek görür.

Bir gün üniversitede verdiği konferansta Fatma adında bir kızın onun görüşlerini reddettiğini, kendi görüşlerini cesurca savunduğunu ve onu destekleyen öğrenciler olduğunu görünce Fatma'ya başka bir ortamda tartışmayı teklif eder. Bunu kabul eden Fatma onun belirtmiş olduğu yere giderek partinin görüşlerinin gerçeği yansıtmadığını iddia eder. Bunun üzerine parti lideri bu kız hakkında üniversitede çeşitli dedikoduların çıkarılmasını isteyerek Fatma'nın sesinin farklı bir yolla kısılmasını ister. Akla gelmez iftiralarla boğuşmaktan yorulan kız, daha önce kendisine evlenme teklif eden Ebu Hasan adlı üniversite öğrencisiyle evlenmek istediğini babası Hacı Muhammed İdris'le paylaşır.

Kızının bu ani kararına anlam veremeyen Hacı Muhammed, genci ve ailesini tanıdığı belirterek evliliğe onay verir ve bu iki genç nişanlanır. Böylelikle de üniversitedeki dedikodular sona ermiş olur.

Ülke çalkalanmakta, parti yönetimi ise sıkı bir şekilde darbe hazırlığı yapmaktadır. Yönetimde sözü geçen ve darbeye karşı olanlar sırayla ortadan kaldırılır. Bu sırada ülkenin farklı bölgelerindeki medreseleri denetlemekle görevli Muhammed İdris dönüş yolunda Cakarta'ya gitmek üzere bindiği vapurda birtakım tuhafıklar olduğunu hissetse de iş işten geçer. Görevli olduklarını belirtip onu yaka paça tutuklayanlar daha önce darbeye engel olabilecek kişileri topladıkları bir hapisaneye onu da teslim ederler. Kendisine her türlü işkenceyi yapar ve birçok suçlamada bulunurlar. Muhammed İdris'in ölüm emrinin verilmesi beklerler. Bu arada babasını aramaya koyulan ve partililerin kaçırdığını düşünen Fatma, her yolunu dener. Hatta tartışmış olduğu parti lideriyle görüşebilmek için birçok girişimde bulunur. Nişanlısı Ebu Hasan da kayınbabasını bulmak için astığı afişler ve yaptığı konuşmalardan dolayı tutuklanır. Bu süreçte darbeye karşı durabilecek bazı generaller de tek tek öldürülür. Sadece meşhur bir general ellerinden kaçmayı başarabilir. Bir gün tüm Endonezya'da yönetimi ele geçirdiklerini ilan eden partililer, tüm resmi kuruluşlarda söz sahibi olduklarını, ülkenin birçok bölgesinde yönetimin kendilerinde olduğunu ulusal radyolarda darbe bildirisini ilan ederek duyururlar. Parti üyeleri, ülkenin her tarafında sevinç gösterileri düzenleyip darbeye karşı olan herkese zarar vermeye başlar. Hapishanedekiler sırayla öldürülür. Darbe taraftarları kamu binaları dâhil olmak üzere özel kuruluşlara dahi silahlarla saldırırlar. Karşı görüşte olan gazete binasını bile ateşe verirler.

Bandung ulusal radyosunda darbeye karşı birlikler oluşturan meşhur bir generalin Cakarta'yı ele geçirmek üzere olduğuna dair bir haber duyulur. Darbe yapanlar, şaşkın ve tedirgin halde ne yapacaklarını bilemez. Ülkesini seven her genç gibi Muhammed İdris'in kızı Fatma da generalin birliğinde çeşitli görevler almaktadır. General, darbecilere karşı birçok başarıya imza atar ve ülkenin farklı bölgelerinde darbeciler bertaraf edilir. Parti lideri ise son anda kaçmayı başarır. Onu bulmak için arama çalışmaları başlar. Fatma da parti liderini arayan ekip arasında görev almak için çok çabalar ve gerektiğinde parti üyelerinin arasına karışarak onun saklandığı yer hakkında bilgilere ulaşip yakalanması için elinden geleni yapar. Bir köy evinin kilerinde saklanmış olan liderin bulunmasına katkısı olan Fatma, liderin karşısına geçerek ona ağır sözler sarf eder.

Gazetelerde liderin yakalanma anına ait fotoğraflarda Fatma'yı gören parti üyelerinden biri de onu öldürmeye ant içer ve bir gün Fatma sokakta yürürken kör bir kurşunla yere yığılır.

Babasını bulmak için her türlü fedakârlığı gösteren ve darbecilere karşı cesurca duran Fatma, kendisini özlemle bekleyen babasının önüne tabutta kanlar içerisinde gelir.

Kaynak ve Hedef Dil Metinlerinin İncelenmesi

Kaynak ve hedef dil metinlerinin karşılaştırılmasındaki amaç, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi hata avcılığı değildir. Çevirmenlerin çeviri sırasında hangi yöntemleri tercih ederek çeviri yaptıklarını, çevirilerinde kaynak metne mi yoksa hedef dil normlarına mı bağlı kalarak çeviri yaptıklarını değerlendirmektir. Bu değerlendirmelerin, çeviri alanına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü çevirmenlerin yapılan çevirilerdeki tercih etmiş olduğu yöntemler, ister zorunlu ister tercihen olsun, hedef metnin okunabilirliği ve hedef dil kültüründe kabul edilebilirliği üzerinde oldukça etkilidir. Bunun yanında çevirmenlerin çeviri sırasında belki bazen bilinçli bazen de bilinçsiz olarak yaptığı değişiklikleri görebilmek, diğer çevirmenlerin çeviri alanında ortaya koyacakları yapıtları da olumlu etkileyecektir. Bu yüzden kaynak ve hedef dil metinlerinin karşılaştırmalı olarak belirli sınırlar içinde değerlendirilmesinin çeviri alanına ve hedef dillerde daha okunabilir ve anlaşılabilir metinlerin oluşumuna katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde kaynak metin yazarı Kîlânî'nin yukarıda belirtmiş olduğumuz romanının iki farklı çevirmen tarafından Türkçeye aktarılırken hangi çeviri stratejilerini tercih ettikleri incelenmiştir. İnceleme sırasında Necîb el-Kîlânî'nin *عذراء جاكارتا* ('Azrâ'u Câkartâ) romanı, 'kaynak metin' olarak yer alacaktır. Ayrıca hedef metin-1 (H.M.1) olarak Ali Nar tarafından 'Cakartalı Kız' adıyla çevrilen eser, hedef metin-2 (H.M.2) olarak da M. Nuri Çalışkan tarafından 'Cakartalı Mücahide' başlığıyla aktarılan çeviri eser kastedilmektedir.

Çeviri eserlerin henüz başlığına bakıldığında dahi çevirmenlerin başlık seçiminde farklı tercihlerde bulunduğu göze çarpmaktadır. Arapça "عذراء" kelimesi Türkçede 'bakire, kız' sözcükleri ile karşılanır. H.M.1 yazarı, romanın başlığını sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini tercih ederek 'Cakartalı Kız' olarak çevirmişken; H.M.2 yazarı, 'Cakartalı Mücahide' başlığını kullanarak romanın olay örgüsünden etkilenmiş bir bakıma özelleştirme yoluna gitmiştir. Çünkü romanın başkahramanı Fatma, ülkesinde komünist partililer tarafından planlanan darbe teşebbüsüne engel olmak için başarılı, vatansever bir generalin kontrolünde oluşturulan birliğe katılarak cesurca mücadele etmiştir. Çevirmen de buradan hareketle Fatma'yı 'mücahide' olarak nitelemeyi tercih etmiştir.

Örnek 1:

	Kaynak Metin	
	تناول الزعيم الكأس للمرة الخامسة، ومع ذلك فقد بقي محتفظا بتوازنه، متمالكا لأعصابه، عيناه تومضان في فرح طارئ، وملامح وجهه قد بدت منبسطة لا يعلوها هم أو كدر، كان متوسطة القامة آسيوي السمات بكل معنى الكلمة، جذاب السمرة (el-Kîlânî, 2015b, s.5).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	İydid, kadehini beşinci kez boşalttı. Buna rağmen hala dengesi bozulmamıştı. Sinirlerine hâkimdi. Gözleri geçici bir neşeyle parlıyordu. Yüzünde sıkıntı ve kederden iz yoktu. Orta boylu tatlı esmer, tam anlamıyla tipik bir Endonezyalıydı (Nar, 2016, s.7).	Ödünç Alma Özelleştirme Kültürel İkame Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	İydid, kadehini beşinci defa boşaltmış olmasına rağmen, dengesini hala yitirmemişti. Sinirlerine de aynı ölçüde hâkimdi. Gözlerinin hissedilir ölçüde neşeyle parlaması gibi, yüzünde sıkıntı ve kederden de iz yoktu. Orta boylu, esmer çehresiyle tipik bir Endonezyalıydı (Çalışkan, 1993, s.5).	Ödünç Alma Kültürel İkame Özelleştirme Sözcüğü sözcüğüne

Her iki hedef metin yazarı kaynak metnin çevirisi sırasında benzer stratejileri uygulamıştır. Kaynak metinde ‘الزعيم’ (lider) sözcüğü, her iki yazar tarafından romanın konusuna bağlı olarak 1960’lı yıllarda Endonezya’da yaşamış olan dönemin Endonezya Komünist Partisi lideri ‘Dipa Nusantara Aidit’ ismini ödünç alma stratejisi ile Türkçe sesletime uygun olacak şekilde ‘İydid’ olarak aktarmışlardır. Burada şunu açıklamakta yarar var. Her iki hedef metin yazarının bu işlemi çevirinin genelinde uyguladıkları görülmüştür. Örneğin kaynak metinde geçen ‘الرئيس’ sözcüğünü ‘başkan’ olarak çevirmek yerine dönemin başkanı olan ‘Sukarno’nun ismini kullanmayı tercih etmişlerdir. Buna benzer örnekler hedef metinlerde göze çarpmaktadır. Çevirmenler, tarihi bilgilere bağlı olarak bazı kahraman isimlerini çevirilerine eklemiştir.

Çevirmenler, kaynak metinde ‘تناول’ (bir şey yemek ya da içmek, almak)’ olarak geçen ifadeyi ‘kadehi boşaltmak’ olarak çevirmeyi tercih etmiş olsalar da aslında Türkçede ‘beşinci kadehini içti ya da argo olarak beşinci kadehini devirdi’ ifadelerini kullanmaları eşdeğerlik açısından daha uygun olabilirdi. Newmark’ın deyimiyle de iletişimsel çeviriyi tercih etmiş olurlardı. Hedef metinlerde geçen ‘yüzünde sıkıntı ve kederden iz yoktu’ ifadesi, Baker’in ‘kültürel ikame’ stratejisi ile çevrilerek kaynak metnin okuyucusunda bırakmış olduğu etkinin benzeri, hedef dil okuyucusunda da bırakılmak istenmiştir. Hedef metinlerdeki ‘geçici ve hissedilir’ sözcükleri de çevirmenler tarafından eklenmiştir.

‘*Tipik bir Endonezyalıydı*’ ifadesini her iki çevirmen de Mona Baker’in ortaya koymuş olduğu özelleştirme (alt anlamlı) yöntemi ile çevirmişlerdir. Kaynak metinde genel bir ifade olarak geçen ‘آسيوي (Asyalı)’ sözcüğünü, romanın konusuna bağlı olarak ‘*Endonezyalı*’ olarak çevirerek özelleştirme stratejisini tercih etmişlerdir. Bunun yanında çevirmenler, örnekteki bazı sözcüklere de sözcüğü sözcüğüne çeviri anlayışını uygulamışlardır. Ayrıca H.M.1 yazarı çevirisinde Arapçanın virgül özelliğini hedef metinde kısa cümleler şeklinde çevirerek ortaya koymuşken, H.M.2 yazarı bazı cümleleri bağlaçlarla bağlayarak birleştirme yoluna gitmiştir.

Örnek 2:

	Kaynak Metin	Çeviri Stratejisi
	استدارت صوب الباب المغلق، وهي تقول في غير قليل من الضيق: - أنا أعرفك (s.5).	
H.M.1	Kapalı kapıya doğru döndü. Ve oldukça sıkıntılı şöyle diyordu: - Ben seni tanıyorum (s.7).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Kapıya yöneldi. Sesinden sıkıntılı olduğu belliydi: - Ben seni tanırım (s.5).	Sözcüğü sözcüğüne Yer değiştirme Çıkarma

Bu kaynak metin örneğinde H.M.1 yazarı, her kelimeyi ilk anlamıyla çevirerek sözcüğü sözcüğüne çeviriyi tercih etmiştir. H.M.2 yazarı da aynı şekilde sözcüğü sözcüğüne çeviriyi tercih etmesinin yanında farklı stratejiler de kullanmıştır. Kaynak metinde geçen ‘المغلق (kapalı)’ sözcüğünü çıkarmıştır. Ayrıca Vinay ve Darbelnet’in belirtmiş olduğu yer değiştirme stratejisini uygulayarak, kaynak metinde fiil cümlesi olarak verilen ifadeyi, yakın anlam içeren isim cümlesi şekliyle aktarmıştır.

Hedef metin yazarları, ‘*ben seni tanıyorum/tanırım*’ ifadesini çevirirken sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemi yerine, kaynak metin bağlamına göre eşdeğerlik stratejisini tercih ederek ‘ben seni iyi bilirim/tanırım’ şeklinde çevirerek hedef dil metninde aynı etkiyi bırakabilirdi. Çünkü kaynak metinde tartışan iki insan arasındaki bir konuşma söz konusudur. Kaynak metnin durum bağlamında yer alan ifadenin etkisi, hedef metinde tam olarak oluşturulamamıştır. Özellikle H.M.1 yazarının çeviri tercihi, sözcüğü sözcüğüne bir çeviri olmuş ve kaynak metnin etkisini hissettirememiştir.

Örnek 3:

	Kaynak Metin	
	أشاحت بوجهها و هتفت مقاطعة: - أنت لا تفكر إلا في نفسك (s.6).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Kadın asık suratla sözünü keserek çıktı: - Sen her şeyi nefsin için hesaplırsın (s.7).	Değiştirme
H.M.2	Kadın suratını asıp adamın sözünü kesti: - Sen her şeyi kendi çıkarın açısından düşünürsün (s.6).	Ekleme Yer Değiştirme Sözcüğü sözcüğüne

H.M.1 yazarı ‘أشاح بوجهه’ yüzünü birinden çevirmek’ anlamına gelen ifadeyi ‘*asık suratla ve çıkışmak*’ ifadelerini ekleyerek değiştirme stratejisiyle çevirmiştir, H.M.2 yazarı da ‘*suratını asmak*’ ifadesini kullanmış ve zarf olarak verilen ‘sözünü keserek’ sözcüğünü, fiil olarak çevirerek yer değiştirme stratejisini uygulamıştır.

Her iki çevirmenin ‘*asık surat*’ ifadesini içeren bir çeviri tercih etmiş olması, çevirmenlerin, çeviri sırasında Arapçadaki ‘أشاح بوجهه’ (yüzünü çevirmek)’ ifadesini yanlış algılamış olabileceklere ihtimalini akıllara getirmektedir. Bunun yanında bu işlem, kaynak metindeki ifadenin okuyucusunda bıraktığı etkiye yakın bir etkiyi çevirmenlerin hedef dil metni okuyucusunda da bırakmak için farklı şekilde aktarma çabası olarak da değerlendirilebilir. Kaynak metinde ‘yüzünü ondan çevirdi ve sözünü keserek bağırdı’ şeklinde ifade edilen cümle, hedef metin normlarına uygun şekilde aktarılmaya çalışılarak değiştirilmiştir. Çevirmenlerin kaynak dilde geçen her kelimenin karşılığını hedef metinde verme isteği yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere zor bir yöntem tercih ettiklerini göstermektedir. Kaynak metinde ‘sen sadece kendini düşünürsün/sen kendinden başka kimseyi düşünmezsin’ anlamında yer alan cümlede, çevirmenlerin her kelimeye sözlük anlamını yükleme çabası, çeviri metnin anlaşılmasını zorlaştırmış ve anlam kaymasına sebep olmuştur. H.M.1 yazarının aynı ifadeyi ‘*sen her şeyi nefsin için hesaplırsın*’ şeklinde aktarması ‘kendi’ anlamına da gelen sözcüğü Türkçede farklı anlama sahip ‘*nefis*’ sözcüğüyle vermesi bu örnekte hedef dil kültürüne uzak bir çeviri anlayışı tercih ettiğini göstermektedir. H.M.2 yazarı ise aynı ifadeyi değiştirme yöntemiyle çevirerek ‘*çıkır*’ sözcüğünü eklemiştir. Çevirmenler bu örnekteki çeviri tercihleriyle anlamsal eşdeğerliği sağlayamamışlardır.

Örnek 4:

	Kaynak Metin	
	وتدرك جيدا أن زوجها يحب أربعة أشياء هي: الكأس والنساء والخطابة والشهرة. ولذا غمزت بإحدى عينيها قائلة: - أنا أعرف جيدا ما يدور في اجتماعاتك المغلقة بهن (s.6).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Tanti iyi bilirdi ki, kocası dört şeyi çok severdi; içki, kadın, nutuk atma ve şöhret. Bu yüzden; - ‘Hadi hadi, biliyorum, kızlarla yaptığın gizli toplantılarda neler döndüğünü’ diyerek bir gözünü kırptı (s.8).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme
H.M.2	Tanti, kocasını iyi tanıyan bir kadın olarak onun dört şeye ilgisinin yoğun olduğunu biliyordu. Bunlar da içki, kadın, şöhret ve nutuk atma idi. Bunları göz önüne getirerek kocasına döndü ve anlamlı anlamlı mırıldandı. - Hadi oradan, ben bilmiyorum mu sanıyorsun kızlarla yaptığın gizli toplantılarda ne dolaplar döndüğünü (s.6).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme Çıkarma Kültürel İkame Yer değiştirme

H.M.1 yazarı yukarıdaki örnekte genel itibariyle sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini tercih etmiş. Bunun yanında ‘hadi hadi’, ‘beni aldatamazsın/kandıramazsın’ anlamında kullanılan ifadeyi, ekleme stratejisi yoluyla çeviri metne eklemiştir. Böylelikle hedef dil kültürünü çevirisine yansıtarak çeviri metnin akıcılığını etkilemiştir. Kaynak metinde ‘şöyle diyerek gözünü kırptı’ cümlesine de değiştirme yöntemini uygulayarak aktarmıştır.

H.M.2 yazarı da kaynak metinde geçen ifadeleri sözcüğü sözcüğüne aktarmanın yanında ‘hadi oradan’, ‘bunları göz önüne getirerek’ ifadesi ile başlayan cümleyi, eklemiş, kaynak metinde geçen ‘göz kırpmak’ ifadesini ise çıkarmayı uygun görmüştür. Kaynak metindeki ‘kocasının dört şeyi sevdiğini çok iyi bilirdi’ anlamındaki cümleye sözcükler ekleyerek hedef metne değiştirme yöntemi ile aktarmıştır. Ayrıca son cümlede kaynak metinde ‘onlarla olan gizli toplantılarında neler döndüğünü çok iyi biliyorum’ ifadesini de kültürel ikame yöntemi ile çevirmiştir. Kaynak metnin bağlamına yakın bir anlamı verebilmek için Türkçedeki ‘dolap çevirmek/döndürmek’ deyimini kullanmayı tercih etmiştir. Aynı zamanda kaynak metinde olumlu düz cümle olarak ifade edilen cümleyi, hedef metne cümle yapısını değiştirerek aktarmıştır. Burada aynı ifade, hedef dil kültürüne uygun olabilecek, ‘kapalı kapılar ardında neler döndüğünü çok iyi biliyorum’ şeklinde de çevrilebilirdi.

Örnek 5:

	Kaynak Metin	
	- يجب أن تفهم أن كل ذلك تحت حدائي. أنا امرأة لها كرامتها. أخذ يلوح بسبابته اليمنى مستكرا ويقول، وقد لعبت الخمر برأسه (s.8).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	- Bütün bunların ayağımın altında olduğunu anlamın şart. Ben kendime özgü üstünlüğü olan kadını. İçki başına vurmuş adam, sağ şahadet parmağını, inkârcı bir edayla sallayarak konuşmaya başladı (s.9).	Sözcüğü sözcüğüne Eşdeğerlik Yer değiştirme
H.M.2	- Bütün bunların ayağımın altına atılmış olduğunu anlamamı isterim. Ben bunlar aracılığı ile değil, kendine özgülüğüyle değerli olan bir kadını. - Adam, sağ elinin parmağını havaya kaldırarak inkârcı bir tavırla konuşmaya başladı. Konuşmasından içkinin başına vurduğu belliydi (s.8).	Sözcüğü sözcüğüne Eşdeğerlik Yer değiştirme

Her iki çevirmen benzer stratejileri kullanmış olsa da hedef dilde farklı cümlelerin ortaya çıktığı görülmektedir. H.M.1 yazarı, ilk cümleyi hedef metne birebir aktarmıştır. Bu durum cümlelerin hedef metinde okunabilirliğini etkilemiştir. ‘*Bunların ayağımın altında olduğunu anlamalısın*’ şeklinde geçen ifade, hedef metne ‘bunların hiçbirine değer vermediğimi bilmelisin’ şeklinde aktararak anlamsal eşdeğerlik sağlanabilirdi. Ayrıca çevirmen, ‘ben onurlu/saygıdeğer bir kadını’ cümlesini, ‘*ben kendime özgü üstünlüğü olan kadını*’ şeklinde aktararak hedef dil kültürüne uzak bir çeviri tercih etmiştir. ‘*İçki başına vurmuş adam*’ ifadesinde eşdeğerlik stratejisini uygulamış olsa da ‘*sağ şahadet parmağını sallamak*’ tabiriyle sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini tercih etmiştir. H.M.2 yazarı ise yukarıdaki metnin ilk cümlesine belirli sözcükleri ekleyerek, değiştirme yöntemi ile kaynak metnin anlamını aktarmaya çalışmıştır. Kaynak metinde bağlam içerisinde ‘ben saygıdeğer bir kadını’ şeklinde geçen ifadeyi hedef dil normlarına uyarlamaya çalışarak aktarmayı tercih etmiştir. Ayrıca ‘*içkinin başına vurma*’ deyiimiyle eşdeğer bir anlatım tercih etmiş olsa da yer değiştirme stratejisi ile fiil cümlesi olan ifadeyi isim cümlesi olarak çevirmiştir. Hedef dil kültüründe ‘parmağını sallamak’ ifadesi zaten kaynak metinde kastedilen şekilde anlaşılmaktadır. Çevirmenlerin ‘*sağ elinin parmağını ya da sağ şahadet parmağını*’ gibi ifadeleri kullanmaları bu örnekte kaynak metne bağlı bir çeviri tercih ettiklerini göstermektedir. Kaynak metinde gayet anlaşılır olarak ifade edilen cümleler, her iki çevirmen tarafından Koller’in ortaya koyduğu düzanlamsal eşdeğerliği sağlamak uğruna olsa gerek, biçimsel olarak hedef dilden uzak bir çeviri olmuştur.

Örnek 6:

	Kaynak Metin	
	- أنت! أنت تعبد ذاتك. أنت كل شيء. والحزب بماله وكادراته وأيضا نساؤه الجميلات كل ذلك من أجلك. هز رأسه وتمتم: - أنت في حاجة إلى غسل مخ (s.9).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	- Evet sen, sen nefesine tapıyorsun. Sen her şeysin. Parti de bütün gücü ve sermayesiyle sensin. Ve bütün güzel kadınlar da senin için yaşıyor. Adam başını salladı ve mırıldandı: - Senin beynin yıkanmaya lüzum gösteriyor (s.9).	Sözcüğü sözcüğüne Genelleştirme Değiştirme Ekleme
H.M.2	- Evet sen nefesine tapıyorsun. Doğru, sen her şeysin. Parti de tüm güzel kadınlar da senin için yaşıyor öyle değil mi? Adam başını sallayarak mırıldandı: - Senin beynin yıkanmış Tanti. (s.8).	Sözcüğü sözcüğüne Genelleştirme Değiştirme Çıkarma

Her iki çevirmen kaynak metin örneğinde genel olarak sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini tercih etmiştir. Ancak kaynak metinde geçen ‘sen kendine tapıyorsun’ ifadesi, ‘*nefsine tapmak*’ şeklinde aktarılmıştır. Bu ifade hedef dil kültüründe kaynak metinde geçtiği şekilden farklı bir anlam taşımaktadır. Kaynak metinde ‘parti, sermayesi ve kadrolarıyla hatta güzel kadınlarıyla, tüm bunlar hep senin için’ gibi bir anlam taşıyan ifadeyi, H.M.1 yazarı değiştirme yöntemi ile kaynak dil metninin anlamını hedef metne aktarmaya çalışmıştır. Bunu yaparken genelleştirme yolunu seçerek kaynak metinde sadece partinin kadınları kastedilmesine rağmen, çevirmenlerin ikisi de ‘*tüm güzel kadınlar*’ olarak aktarmıştır. Ayrıca kaynak metinde ‘sen beynini yıkamalısın\beynini yıkamaya ihtiyacın var’ anlamı içeren cümleyi, çevirmen hedef dil kültürüne uzak bir anlatım tarzıyla çevirmiştir.

H.M.2 yazarı da, kaynak metinde geçen bazı sözcüklere çıkarma işlemi uygulamış ve anlamı değiştirme yöntemi ile aktarmıştır. Kaynak metinde ‘أنت في حاجة’ (ihtiyacın var/ - melisin) ifadesini sanki geçmiş zamanda olmuş gibi çevirerek hedef dil normuna uyarlamaya çalışmıştır. Çünkü Türkçede ‘beyin yıkamak’ birini başka şekilde düşünür hale getirmek anlamında kullanılan bir deyimdir. Ancak şunu belirtmekte yarar var. Bu örnek cümlede Türkçede yer alan ‘aklını başına almak/toplamak’ deyimini, kaynak metin bağlamında çeviri metinde kullanılabilecek uygun bir ifade olabilirdi. Bu örnekte her iki çevirmen de biçimsel eşdeğerliği tam olarak sağlayamamıştır.

Örnek 7:

	Kaynak Metin	
	ثم تحدث عن الحلال والحرام، أكد أن الخوف المبهم من الجحيم والآلهة، إنما هو مصدر العقد النفسية والأمراض العصبية، والتردد والوهن والجمود (s.15).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Sonra helal ve haramdan söz açtı: Tanrı ve cehennem korkusunun anlaşılabilir şeyler olduğuna işaret etti. Bunun bir ruh tikanıklığı olduğu ve sinir bozukluğu, şüphe ve zaafıtan geldiği, kafaları dondurmaya yaradığını vurguladı (s.14,15).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Bir din adamı gibi helal ve haramın neler olduğundan tutun da tanrı ve cehennem korkusunun anlaşılabilir saçmalıklar olduğundan başka pek çok soruna parmak basmıştı. Bu tür inançların bir tür ruhsal bozukluğun işareti olduğunu ve hastalık belirtisi olduğunu da belirtmekten geri kalmamıştı. Bunlar kafaları dondurmaktan başka bir işe yaramazdı ona göre (s.14).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme İletişimsel çeviri Değiştirme

H.M.1 yazarı bu örnekte kaynak metne bağlı kalarak sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini tercih etmiştir. Bunun yanında hedef metni oluştururken bazı değişiklikler yaptığı görülmektedir. İkinci cümlenin anlamını farklı bir yapıyla vermiştir. Ayrıca kaynak metnin bir özelliği olan uzun cümleleri, hedef metne bölerek aktarmıştır.

H.M.2 yazarı da, kaynak metne eklemeler yaparak ve hedef metnin okunabilirliğini artırmaya çabalarak iletişimsel çeviri yöntemiyle kaynak metnin okuyucusunda bıraktığı etkinin benzerini hedef metin okuyucusunda oluşturmak istemiştir. ‘*Bir din adamı gibi*’ ifadesini ekleyerek hedef dil kültüründe herkesin din hakkında konuşmasının hoş karşılanmadığında kullanılan bir ifadeyi hedef metne eklemiştir. Kaynak metinde ‘konuşmak, bahsetmek’ anlamında kullanılan fiili de hedef metin normlarına uygun olarak ‘*parmak basmak*’ deyiimiyle aktarmayı uygun görmüştür. H.M.2 yazarı çevirisini oluştururken Türkçede bazı ifadelerin karşılığı olarak kullanılan deyimsele ifadeleri kullanmayı tercih etmiştir. Ayrıca bu örnekteki bazı ifadeleri, kaynak metnin içeriğine çeşitli eklemeler yaparak hedef metne değiştirme yöntemi ile aktarmayı tercih etmiştir. Kaynak metnin anlamını farklı cümle yapılarıyla aktarmıştır. Buna rağmen H.M.1 yazarının üslup olarak kaynak metin yazarına yakın bir çeviri tercih ederek, H.M.2 yazarına göre daha anlaşılabilir bir hedef metin ortaya koyduğu söylenebilir. Çünkü H.M.2 yazarının, çevirisiyle kaynak metne gereğinden fazla müdahaleci olduğu söylenebilir.

Örnek 8:

	Kaynak Metin	
	اختلاف الناس في المهارات الشخصية والجسدية والمادية يجمعهم على معنى سام، هو الأخوة. الأخوة غير العدا الطبعي. الأخوة تجعل من الجميع سواسية كأسنان المشط أمام الله وأمام القانون (s.17).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ayrıcalıklar, kişisel beceri, bünye ve madde açısından. Onu da din harika bir mefhumda toplar. Bu kardeşliktir. Kardeşlik sınıf düşmanlığından başkadır. Kardeşlik bütün toplum fertlerini ‘Allah ve kanun önünde bir tarağın dişleri gibi eşit görür’ (s.16).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödüncleme
H.M.2	Ayrıcalıklar ise kişisel yetenek ve kabiliyet, bünye ve madde açısından. Onları da din, oldukça güzel bir kavram altında toplamaktadır. Bu kavram da kardeşlik kavramıdır. Kardeşlik, sınıf düşmanlığını yok eden en etkili güçtür. Kardeşlik bir toplumun üyelerini bir tarağın dişleri gibi eşit kılar (s.16).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödüncleme Çıkarma

Her iki hedef metin yazarı birebir çeviriyi tercih etmişlerdir. Ancak kaynak metinde geçen ‘مادية’ sözcüğünü aynı şekilde aktarmaları hedef metinde anlaşılamamaktadır. Oysa Arapçadaki bu sözcüğün karşılığı olarak ‘maddi’ sözcüğü kullanılabilirdi. Çünkü kaynak metindeki cümlede ‘insanlar, kişisel beceri, fiziksel ve maddi durum olarak farklıdır’ gibi bir anlam vardır. H.M.1 yazarının ‘onu da din harika bir mefhumda toplar’ cümlesi, hedef metinde muğlak bir anlam barındırmaktadır. Çünkü kaynak metinde ‘insanları, kardeşlik gibi yüce bir mana içerisinde bir araya getirir’ anlamına gelen cümle vardır. H.M.1’de yer alan ‘onu da’ ifadesinin kaynak metinde yer alan hangi ifadeye karşılık olarak aktardığı anlaşılamamaktadır. Bunun yanında H.M.2 yazarı, kaynak metinde yer alan ‘Allah nezdinde ve kanun önünde’ anlamına gelen ifadeyi de çıkarmıştır.

Her iki çevirmen, çevirilerinde ‘tarağın dişleri gibi eşit olmak’ ifadesini kültürel ödüncleme yöntemi ile aktarmayı tercih etmiştir. İktibas sanatının kullanıldığı bu cümlede ‘الناس سواسية كأسنان المشط، لا فضل لعربي على عجمي، إنما الفضل بالتقوى’ (‘el-Mevsu’atuş-Şâmîle’, 2018) Hadis-i Şerif’i yer almıştır. Hadis-i Şerif’in birebir çevirisi şöyledir: ‘İnsanlar bir tarağın dişleri gibi eşittir. Arap olanın Arap olmayana bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadır.’ Türkçede de bu Hadis-i Şerif incelendiğinde genellikle benzer şekilde birebir çeviri yöntemi ile çevrildiği göze çarpmaktadır. Hâlbuki kaynak dildeki aynı anlamı, hedef dilde ‘tüm insanlar eşittir’ ifadesiyle vermek de mümkündür. Çevirmenler, kaynak metnin gayet sade ve anlaşılır ifadelerini hedef metinlerde oluşturamamıştır.

Örnek 9:

	Kaynak Metin	
	إننا نلعب بالنار إذ نستغل انهيار الأوضاع الاقتصادية، ومأساة الفقر في تحويل الناس إلى العقائد الفاسدة الداخلية. ونقضي على تميزنا القومي والديني بفلسفات مرفعة (s.18).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Biz ateşle oynuyoruz. Zira; ekonomik konuları deşeyip ortaya dökmekle, yoksulluk edebiyatı yapmakla, halkı iç bozukluğa götürecek yöntemlere itiyoruz. Derme çatma düşüncelerle, dini ve milli faziletlerimizi yıkıyoruz (s.17).	Kültürel ikame
H.M.2	Biz ateşle oynuyoruz. Ekonomik konuları deşip ortaya atmakla, yoksulluk edebiyatı yapmakla halkın iç huzuruna zarar verip büsbütün işleri çıkmaza sürüklüyoruz. Uydurma fikirler ile dini ve milli hasletlerimizi ve faziletlerimizi yıkıyoruz (s.16).	Kültürel ikame Değişirme

Kaynak metinde geçen ‘ateşle oynamak’ deyiminin birebir karşılığı Türkçede de yer aldığından her iki çevirmen de bu deyim olduğu gibi aktarmıştır. Bu deyim Türkçede ‘zarar verecek bir işin üstüne ısrarla gitmek’ anlamında kullanılmaktadır. Kaynak metin bağlamında da aynı deyim benzer kullanımı olduğu görülmektedir.

Çevirmenler, ‘*deşmek, yoksulluk edebiyatı, derme çatma*’ gibi ifadeleri çevirilerinde kullanarak kültürel ikame stratejisini tercih etmişlerdir. Böylelikle kaynak metnin durum bağlamına benzer bir bağlamı hedef dilde çağrıştırmayı hedeflemişlerdir.

H.M.1 yazarı, ‘*iç bozukluk*’ ifadesini ise sözlük anlamıyla çevirmeyi tercih etmiş ve bu da hedef metnin okunabilirliğini olumsuz etkilemiştir. Bunun yerine ‘iç karışıklık’ ifadesini kullanarak hedef metnin anlatımına daha uygun bir tercihte bulunabilirdi.

Kaynak metinde ‘etnik ve dini üstünlüğümüzü, zamanı geçmiş felsefi düşüncelerle yok ediyoruz’ gibi bir anlama gelebilecek olan cümleyi, iki çevirmen de deşirme stratejisi ile birbirine yakın ifadelerle çevirerek kaynak metne yakın bir anlam vermeye çalışmıştır. Ancak tercih etmiş oldukları ‘*derme çatma ve uydurma*’ sözcüklerinin göndergesel anlamları birbirinden farklıdır. Tercih edilen sözcükler, çevirmenlerin bakış açılarından kaynaklanmış olabilir.

Bir başka örnek cümlede H.M.2 yazarı, ‘*halkın iç huzuruna zarar verip büsbütün işleri çıkmaza sürüklüyoruz*’ cümlesini deşirme yöntemi ile aktararak kaynak metindeki anlamı, hedef metne daha anlaşılır şekilde aktarmayı tercih etmiştir. Aynı zamanda ‘*işleri çıkmaza sürüklemek*’ deyimini de hedef metne eklemiştir.

Örnek 10:

	Kaynak Metin	
	ابتسم حاجي محمد، وقال: - أرى أن ذهابك عديم الجدوى (s.20).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Hacı Muhammed gülerek dedi ki: - Görüyorum ki boşa kürek sallıyorsun (s.19).	Eşdeğerlik
H.M.2	Hacı Muhammed gülerek kızına yöneldi: - Görüyorum ki boşa kürek sallıyorsun (s.18).	Eşdeğerlik Çıkarma

Her iki çevirmen kaynak metinde geçen ‘gidişinin faydasız olduğunu düşünüyorum ya da bence boşuna gidersin’ anlamına gelen ifadeyi, Türkçede gerçekleşmeyecek bir iş uğrunda boşuna çaba sarf etmek anlamında kullanılan ‘boşa küre çekmek’ deyimiyile vererek eşdeğerlik yöntemini ya da Newmark’ın deyişiyile iletişimsel çeviri yöntemini uygulamıştır. Çevirmenler, ‘أرى’ fiilinin ilk anlamını kullanarak sözcüğü sözcüğüne bir anlam vermeyi tercih etmiş olsalar da, kaynak metnin anlamını ve etkisini hedef metne yansıtmışlardır. Ayrıca fiilin ‘düşünmek’ anlamını kullanarak da kaynak metne eşdeğer bir anlam verilebilirdi. H.M.2 yazarı, kaynak metinde geçen ‘Hacı Muhammed gülümsedi ve şöyle dedi’ cümlesini değiştirme stratejisi ile aktarmıştır. Ayrıca kaynak metinde ‘yönelmek’ anlamında bir sözcük olmamasına rağmen hedef metne eklemiş, kaynak metindeki ‘dedi, söyledi’ anlamındaki sözcüğü de çıkarmıştır.

Örnek 11:

	Kaynak Metin	
	ضحك حاجي محمد إدريس وقال: - أربعة أخماس العالم مخدوعون بطريقة أو بأخرى. - أود أن أقاله (s.21).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Hacı Muhammed İdris güldü ve: ‘Dünyanın beşte dördü, şu veya bu yolla aldatılmıştır.’ - Karşılığını göstermek istiyorum (s.19).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Hacı Muhammed gülümsedi ve ekledi: Dünyanın beşte dördü, şu veya bu yolla aldatılmıştır bilirsin. - Karşılığını vermek istiyorum (s.19).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme

Her iki hedef metin yazarı yukarıdaki örnekte sözcüğü sözcüğüne çevirmeyi tercih etmiştir. Kaynak metinde geçen ‘şu veya bu yolla’ ifadesi hedef dil kültürüne pek uygun bir ifade olmamıştır. Onun yerine hedef dilde daha çok karşılaşılan ‘öyle ya da böyle, bir şekilde’ gibi olasılık bildiren ifadelerin kullanılması daha uygun olabilirdi. H.M.2 yazarı da, hedef dil metninde örnek cümlelerin sonuna ‘*bilirsin*’ ifadesini eklemeyi tercih etmiştir.

Çevirmenler, kaynak metinde geçen ‘قابل bir konuyu konuşmak ya da görüşmek için bir araya gelmek, karşılaşmak, karşısında olmak’ anlamlarına gelen sözcüğü ve Arapça kaynak metinde de ‘onunla görüşmek/karşılaşmak/yüzleşmek’ istiyorum anlamındaki ifadeyi, ‘*karşılığını vermek/göstermek*’ anlamında aktararak hedef metne kaynak metinden farklı bir anlam yüklemişlerdir. Her ne kadar kaynak metindeki fiilin ‘karşılık vermek’ anlamı olsa da metnin bağlamından bu anlamda kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Her iki çevirmenin yapmış olduğu çeviri hedef metinde anlaşılammamaktadır.

Örnek 12:

	Kaynak Metin	
	ربت الزعيم على كتفها قائلاً: "عزيزتي" فانتفضت وابتعدت عنه قائلة: - لا تلمسني (s.24).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	İydid bu anda elini kızın omzuna koydu ‘sayın bayan’ diyerek. Kız geriye çekildi ve: - ‘Bana dokunma’ diye uzaklaştı (s.21).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	İydid bu anda elini kızın omzuna koydu: - Sayın bayan! Kız yalan yılan görmüş gibi geriye çekildi: Bana dokunma! (s.22).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme Değiştirme

H.M.1 ve H.M.2 yazarı, sözcüğü sözcüğüne çevirmeyi tercih etmiş olsa da ‘ربت على كتفه’ (sırtını sıvazlamak)’ anlamındaki ifade yerine hedef metinde daha sık kullanılan ‘*elini omzuna koymak*’ söylemini tercih etmişlerdir. Böylelikle kaynak metindeki anlamı farklı bir yapıyla aktarmayı tercih ederek değiştirme yöntemini uygulamışlardır.

Her iki çevirmen ‘عزيزتي’ sözcüğünü hedef dile ‘*sayın bayan*’ ifadesiyle çevirmiştir. Ancak kaynak metinde kullanılan sözcük, ‘canım, sevgili, tatlım’ anlamında kullanılan bir sözcük olsa da, metnin bağlamından roman kahramanına yönelik küçümseme anlamında kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Çevirmenler bu sözcüğün çevirisinde standartlaştırma

yöntemini kullanarak ‘*sayın bayan*’ ifadesiyle bir resmiyet yüklemişlerdir. Oysa hedef metin kültüründe de bağlama göre ‘canım’ sözcüğünün kaynak metin örneğindeki yakını bir anlamda kullanıldığına dair örnekler vardır.

Kaynak metinde geçen ‘انتفض’ (silkinmek, titremek, kıvıldamak)’ sözcüğüne H.M.1 yazarı çıkarma işlemi uygulamıştır. H.M.2 yazarı da aynı sözcüğü çıkararak yerine, ‘*yalan yılan görmüş gibi*’ ifadesini eklemeyi tercih etmiş ve anlaşılabilir bir ifadeyle çevirmiştir. Ancak kaynak metinde geçen ifadeyi ‘kız birden irkildi ve şöyle diyerek ondan uzaklaştı’ şeklinde aktararak iletişimsel çeviriyi yakalamak mümkün olabilirdi.

Örnek 13:

	Kaynak Metin	
	الجنرالات أفسدوا الثورة السابقة. أغلبهم مسلمون متدينون. وقد سحقوا رجال تلك الثورة. إذا سقط الجنرالات هذه المرة، فسيكون النصر أسرع مما نتصور (s.30).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	1948 devrimini generaller bozdu. Dindar Müslümanlar da onları yendi. O sefer Amir Şerafeddin’in adamları ezilmişti. Bu sefer generaller bertaraf edilirse umduğundan çok çabuk başaracağız (s.26).	Çıkarma Ekleme Değiştirme
H.M.2	1948 devrimini generaller bozmuştu. Ayrıca dindar insanlar da onları ezip geçmişti. Bu sefer generaller ortadan kaldırılsa sonuca çok daha çabuk ulaşılır herhalde (s.27).	Çıkarma Ekleme Değiştirme

Her iki çevirmen yukarıdaki örnekte kaynak metinde yer almayan bazı ifadeleri hedef metne eklemeyi tercih etmiştir. Örneğin kaynak metinde ‘önceki devrim’ ifadesi yer alırken çevirmenler, ‘*1948 devrimi*’ diye aktarmayı tercih ederek tarihi bir bilgi eklemişlerdir. Ayrıca H.M.1 yazarı, kaynak metinde yer almayan ‘*Amir Şerafeddin*’ özel ismini de çeviri metnine eklemiştir. Her iki hedef metinde de ‘çoğu dindar Müslümanlardı’ ifadesi yer almamaktadır. Arapçadaki ‘أغلب’ çoğu, büyük kısmı’ anlamında kullanılan ifade, hedef metinlerden çıkarılmıştır. Ayrıca hedef metinlerde bir anlam karmaşası vardır. Çünkü kaynak metinde ‘çoğu dindar Müslüman bu devrimin adamlarını hezimete uğrattı’ cümlesi aktarılırken değişikliğe uğratılmış, bu da anlamı etkilemiştir. Aslında kaynak metinde ‘çoğu dindar Müslümanlardı’ diye kastedilen devrimin başarısız olmasına sebep olan generallerdir. Ancak hedef metinde böyle bir anlam yer almamaktadır. Çeviride kullanılan ‘*onları*’ zamiri anlam karmaşasına yol açmıştır. Ayrıca kaynak metnin son cümlesinde ‘zafer, hayal ettiğimizden daha hızlı gerçekleşecek’ gibi bir anlam içeren

cümleyi, her iki çevirmen değiştirerek aktarmayı tercih etmiştir. H.M.1 yazarı, cümleyi ‘çok çabuk başarmak’ ifadesi ile karşılamışken, H.M.2 yazarı, ‘sonuca daha çabuk ulaşmak’ şeklinde çevirmiş ve ‘herhalde’ sözcüğünü eklemiştir.

Örnek 14:

	Kaynak Metin	
	من الحماسة أن نشدد عليها العقاب في هذا الوقت بالذات. إن أصابع الاتهام ستشير صوبنا بالتأكيد. - آخر التقارير تفيد بأن عددا من الفتيات أخذ يتبعها (s.31).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Şimdilik ona doğrudan bir kötülük yönelmek ahmaklık olur. İftira kampanyamız bize yöntemimizi gösterecek. - Son gelen haberler gösteriyor ki; çok sayıda kız talebeler ona uymuş (s.26).	Çıkarma Ekleme
H.M.2	Şimdilik ona doğrudan bir kötülük yapmak safdillik olur. İftira yöntemimiz bize yeni bir yol açacaktır. - Fakat son gelen haberlere göre pek çok sayıda kız onun yoluna yöneliyormuş (s.28).	Çıkarma Ekleme

Kaynak metinde ‘böyle bir zamanda ona karşı kötülük yapmak ahmaklık olur’ anlamını içeren cümle, çevirmenler tarafından benzer anlamda hedef metne aktarılmıştır. Ancak ardından gelen ifadeyi değiştirme yoluna giderek bambaşka bir şekilde çevirmişlerdir. Kaynak metinde birebir çeviri ile ‘parmaklar kesinlikle bizi işaret edecektir’ anlamındaki cümle çıkarılmıştır. Bunun yerine hedef metinlerde çok farklı bir cümle ile karşılaşılmaktadır. Bu durum hem sözcük düzeyinde eşdeğerlik sağlanamamasına hem de kaynak metnin anlamından uzaklaşılarak anlamsal eşdeğerliğin oluşmamasına sebep olmuştur. Aynı cümle Türkçeye aktarılırken kültürel ikame ya da iletişimsel çeviri yöntemi ile daha anlaşılır aktarılabilirdi. Örneğin; hedef dilde davranışlarıyla ya da yaptıklarıyla çevredekilerin eleştirilerine ya da saldırılarına maruz kalmak anlamında kullanılan bir deyim yukarıdaki cümlenin aktarımında kullanarak ‘kesinlikle şimşekleri üzerimize çekeriz’ gibi bir çeviri tercih edilseydi hedef dil kültüründe daha anlaşılır bir çeviri metin olabilirdi. Her iki çevirmen, örneğin son cümlesini de değiştirerek aktarmayı tercih etmiştir. Son cümlede geçen ‘raporlar’ sözcüğünü, ‘haberler’ sözcüğüyle çevirmişlerdir. Ayrıca H.M.1 yazarı ‘talebeler’ sözcüğünü de hedef metne eklemeyi tercih etmiştir.

Örnek 15:

	Kaynak Metin	
	يكتفي بأن يثار حولها الغبار. قولوا مثلا إن أبها عميل هولندي سابق، وإنه يتلقى المعونات من الخارج وإنه تربطه بالمخابرات الأجنبية صلة. وشوها سمعتها. انسجوا من حولها القصص العاطفية المثيرة. أتعلم ذلك يا رامي؟ إنها بالتأكيد ستجن أو تكون مناط السخرية بين الطلبة والطالبات. وقهقهه قانلا. – الموت أنواع (s.31).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Onun çevresinde toz koparmak yeter, mesela dersiniz ki; babası, Hollandalıların eskiden beri ajanıymış ve dışardan da şu an yardım görüyormuş. CIA'dan da maaş alıyormuş. Laf atın, çeşitli aşk maceraları olduğunu yakıştırın. Öğrendin mi şimdi Rami? Böylece o mutlaka ya kendini hapseder ya da talebeler arasında eğlence konusu olur. Ve İydid kahkahayla ilave etti. – Ölümlerden ölüm beğensin! (s.27).	Kültürel ikame Değiştirme Özelleştirme
H.M.2	Onun çevresindeki insanlar arasında gürültü koparmaya bakın. Mesela babasının Hollandalıların ajanı olduğunu, CIA'den maaş aldığını falan etrafa yayın. Ayrıca çeşitli aşk masalları da uydurabilirsiniz. Şimdi taktikleri anladın değil mi Rami? Böylece onun talebeler arasında kahkaha konusu olacağını düşünen İydid, kahkaha ile güldü: - Ölümlerden ölüm beğensin o zaman (s.28).	Kültürel ikame Ekleme Değiştirme Çıkarma Özelleştirme

H.M.1 yazarı, değiştirme yöntemini uygulayarak Türkçedeki ‘toz kaldırmak, ortalığı karıştırmak’ anlamında ‘toz koparmak’ ifadesini hedef metinde kullanmıştır. H.M.2 yazarı da, aynı ifadeye ekleme stratejisini kullanarak ‘insanlar’ sözcüğünü eklemiş ve kaynak metindeki cümlelerin anlamını, hedef dilde ‘karışıklık oluşturmak’ anlamında da kullanılan ‘gürültü koparmak’ ifadesiyle vermeye çalışmıştır. Her iki çevirmen kaynak metinde yer alan ‘yabancı istihbaratlar’ ifadesini de somut bir şekilde ‘CIA’ olarak hedef metne aktararak değiştirme ve özelleştirme stratejisini uygulamıştır. Ayrıca ‘onu küçük düşürün’ anlamına gelen ifadeyi, H.M.1 yazarı, aşırı yorum katarak ‘laf atın’ şeklinde çevirirken, H.M.2 yazarı çıkarmıştır. Kaynak metinde geçen ‘ya çıldıracak ya da öğrenciler arasında alay konusu olacak’ anlamındaki cümlelerin ilk bölümünü de H.M.1 yazarı, ‘kendini hapsedecek’ şeklinde aktarırken, H.M.2 yazarı bu cümleye çıkarma stratejisini uygulamıştır. Ayrıca her iki yazar kaynak metinde geçen sözcüğü sözcüğüne çeviride ‘ölüm çeşitlidir’ gibi bir ifade içeren cümleyi, ‘ölümlerden ölüm beğensin’ şeklinde kültürel ikame stratejisiyle ya da Newmark’ın deyimiyle iletişimsel çeviri yöntemiyle çevirmiştir.

Örnek 16:

	Kaynak Metin	
	وحاجي محمد إدريس يشعر بضيق من نوع آخر مصدره ابنته فاطمة الطالبة بكلية الآداب، لقد أنتت بالأمس من الكلية محتقنة العينين، شاحبة الوجه، وما إن دخلت المنزل حتى انفجرت باكياً، ثم تردد في تعاسة: أنا مظلومة، مظلومة يا أبتِ (s.38).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Hacı M. İdris'in bir başka yönden de sıkıntısı vardı: Edebiyat fakültesinde talebe olan kızı Fatma geçen akşam eve geldiğinde gözleri dolu dolu, yüzü mosmordu. Eve girer girmez ağlamayı koyvermişti. Sonra kahrolarak tekrarlamıştı; 'Ben masumum, Anneciğim bana iftira ediyorlar' (s.32).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Hacı İdris'in etrafta dolaşan iftiralardan da başı dertliydi. Geçen akşam eve dönen kızı Fatma, annesinin dizlerine başını koyarak ağlamış ve masum olduğunu söylemişti (s.33).	Uyarlama Çıkarma

H.M.1 yazarı kaynak metni genel olarak sözcüğü sözcüğüne aktarmayı tercih etmiştir. Ancak bazı ifadeleri hedef metne uyarlamaya çalışmış olsa da, hedef dil kültürüne uzak ifadeler kullandığı göze çarpmaktadır. Oysa tercih etmiş olduğu ifadelerin yerine iletişimsel çeviri ya da kültürel ikame yöntemlerini tercih ederek daha okunabilir bir hedef metin üretmesi mümkün olabilirdi. Örneğin, 'yüzü mosmordu' yerine kaynak metinde geçen ifadeyi Türkçede karşılayacak olan 'beti benzi atmıştı' ifadesi kullanılabilirdi. Yine 'ağlamayı koyvermişti' ifadesinin yerine 'gözyaşlarına boğuldu' ifadesi hedef metnin yapısına uygun bir tercih olurdu.

H.M.2 yazarı da kaynak metnin bu kısmından anlamış olduğu ifadeyi çıkarma ve uyarlama yöntemini uygulayarak kaynak metindeki ifadenin anlamını hedef metinde vermeyi tercih etmiştir. Çünkü kaynak metinde 'annesinin dizlerine başını koyarak ağlama' durumu yokken çevirmen, hedef kültürde yer alan bir durumu kullanarak kaynak metnin içeriğini yansıtmaya çalışmıştır. H.M.2 yazarının tercih etmiş olduğu çıkarma yönteminden dolayı kaynak metinde yer alan ayrıntılı betimlemeler bazen hedef metne aktarılamamıştır.

Kaynak metnin sonunda yer alan 'يا أبتِ' (babacığım) ifadesini, H.M.1 yazarı 'anneciğim' diye çevirmeyi tercih etmişken, H.M.2 yazarı cümlenin yapısını değiştirerek karşılamıştır. Çevirmenler, bu tercihleriyle düz anlamsal eşdeğerliği sağlayamamışlardır. Bunun yanında çevirmenler, kaynak metnin başka bir yerinde geçen 'يا أبتِ' ifadesini, 'babacığım' diye çevirmişlerdir.

Örnek 17:

	Kaynak Metin	
	أرجو ألا تكون ظروف الحملة القاسية التي تعرضت لها في الجامعة هي التي أرغمتك على الزواج. قالت في صدق: - لا شك أن لها دخلا في ذلك (s.42).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Olmaya ki, fakültede saldırıya uğradığın o sıkıntılı anlarında sana yardımcı olması seni böyle bir evliliğe çekmiş olsun. Fatma samimi olarak: - Şüphesiz onun da payı var, dedi (s.35).	Ekleme Değiştirme
H.M.2	Yoksa fakültedeki sıkıntılı anlarında sana yardımcı olduğu için mi böyle bir evlilik kararını onunla gerçekleştirmeyi düşünüyorsun. Fatma samimi olarak babasına cevap verdi: - Şüphesiz bunun da payı var babacığım (s.36).	Ekleme Değiştirme

Her iki çevirmen de kaynak dildeki anlamı farklı bir yapıyla hedef dile aktararak değiştirme stratejisini uygulamayı tercih etmiş ve bunun yanında kaynak metne yakın anlamı vermek için ekleme yapmıştır.

Kaynak metnin bağlamında ‘baba, kızına evlilik kararını almasındaki etkinin üniversitede maruz kalmış olduğu sıkıntılı durumlardan kaynaklanmış olmamasını arzu ettiğini’ bildirirken, çevirmenler ‘*evlenmeyi düşündüğü kişinin kıza yardımından dolayı evlenmesi*’ gibi bir anlamla bu durumu aktarmışlardır. Ancak kaynak metinde geçen durum bağlamı farklıdır. Kaynak metinde evliliğe zorlayan şartlardan bahsedilirken, hedef metinlerde diğer kahramanın davranışı dolayısı ile evliliği düşünmesi durumu üzerinde durulmuştur.

H.M.1 yazarı çevirisinde Türkçede kullanımına çok fazla rastlanılmayan ‘*olmaya ki*’ gibi bir ifadeyi ekleyerek çevirisine başlamıştır. Ayrıca kaynak metinde ‘saldırıya uğramak’ ifadesi, hedef metindeki aktarılmış haliyle yer almamaktadır.

H.M.1 ve H.M.2 yazarı kaynak metinde ‘şüphesiz bunun da ilgisi var’ anlamına gelen cümleyi de hedef metne ‘*bunun da payı var*’ ifadesiyle aktarmışlardır. Bu ifade hedef dil kültürüne daha uygun bir ifade olmuştur. Ayrıca H.M.2 yazarı, bu cümlenin sonuna kaynak metinde geçmemesine rağmen ‘*babacığım*’ sözcüğünü de ekleyerek hedef metnin daha akıcı ve anlaşılır olmasını hedeflemiş olabilir.

Örnek 18:

	Kaynak Metin	
	رد أحد الركاب قائلاً: - كف عن الحديث لأنه لا معنى لاعتراضك. – وما شأنك أنت؟ نحى المسافر الصحيفة التي في يده جانباً، وقال ساخراً: - مما تخاف؟ السمك في البحر. ولدينا كمية كافية من الطعام. والضرب في أعماق البحار متعة فريدة (s.52).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Kaptanlardan biri cevap verdi: - Sesini kes zira itirazının artık anlamı kalmadı. – Sen kim oluyorsun? Elinde gazete olan, yana eğilerek ve alaylı; - Neden korkuyorsun? Balık denizde, yanımızda da kâfi miktar yiyecek var. Ve denizin dibinde de faydalı şeyler var, dedi (s.42, 43).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Kaptanlardan biri çıkışmaya başladı: - Sesini kes ve otur. Artık itiraz etmenin bir anlamı yok. – Sen kim oluyorsun be? Elinde gazetesi olan adam yana doğru eğilip alaylı alaylı söylendi: - Neden korkuyorsun bey amca? Balık denizde, gemide yeterli miktarda yiyecek var. Ayrıca denizin dibinde de faydalı şeyler her zaman mevcuttur (s.45).	Değiştirme Uyarlama Ekleme

Her iki çevirmen de öncelikle kaynak metindeki ‘ركاب (yolcular)’ sözcüğünü sebebi anlaşılacak bir şekilde ‘*kaptan*’ diye aktarmışlardır. Bunun yanında iki çevirmen de ‘ما شأنك أنت (sana ne oluyor)’ ifadesini, hedef kültürde daha sık kullanılan ‘*sen kim oluyorsun*’ ifadesiyle aktarmayı tercih etmiştir. Ancak iki çevirmen de, ‘*sesini kes*’ ifadesiyle kaynak metne göre daha sert bir ifade seçmiştir. Ayrıca H.M.2 yazarı konuşma dilinde rastlanılan ‘*be*’ ünlemine de ekleyerek kaynak metnin durum bağlamını yakalamaya çalışmıştır. H.M.1 ve H.M.2 yazarı, ‘yolcu elindeki gazeteyi yana bıraktı ve alaylı bir şekilde şöyle dedi’ cümlesine de değiştirme yöntemini uygulayarak çevirmiştir. H.M.2 yazarı bu cümleye ‘*bey amca*’ ifadesini ekleyerek kaynak metindeki duruma uygun bir şekilde hedef dil kültürüne uyarlamayı tercih etmiştir. Ayrıca H.M.1 yazarı, kaynak metinde ‘yeterli miktarda yiyeceğimiz de var’ anlamındaki cümleyi ‘*kâfi miktar yiyecek var*’ şeklinde aktarmayı tercih ederek hedef metinde okunabilirliği olumsuz etkileyen bir çeviri yapmıştır.

Örnek 19:

	Kaynak Metin	
	كان بالإمكان أن نخنقه، أو نلقي به في البحر أو نطلق عليه الرصاص. كل هذا التعب لرجل تافه؟ نحن ننفذ الأوامر فحسب. لا شك للحزب وجهة نظر في الاحتفاظ به حيا (s.54-55).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Onu boğup denize atmak elimizdedir. Veya kurşuna dizmek. Böyle bir moruk için mi bütün yorgunluklarımız? Biz sadece emirleri yerine getiririz. Elbette yoldaşlar için, onu diri olarak elde tutmanın lüzumu vardır (s.44).	Kültürel ikame Uyarlama Ekleme
H.M.2	Onu boğup denize atmak ya da kurşuna dizmek bizim elimizde hâlbuki. Bu moruk için bunca sıkıntıya değer mi yani? Bizim görevimiz emirleri yerine getirmek. Herhalde onu sağ ele geçirmenin yoldaşlarımız için bir önemi vardır (s.46).	Kültürel ikame Uyarlama Değiştirme Ekleme

Her iki hedef metin yazarı kaynak metinde yer alan ‘önemsiz bir adam’ ifadesini kaynak metnin okuyucusunda bıraktığı etkiye benzer bir etki bırakabilmek için ve kahramanın romanın genelinden yaşlı biri olduğu anlaşıldığı için olsa gerek, hedef metne ‘*moruk*’ sözcüğüyle aktarmayı tercih etmiştir. Hatta H.M.2 yazarı kaynak metne daha yakın bir etki bırakmak, yani metinsel eşdeğerliği sağlayabilmek için hedef metnin özelliklerinden yararlanmıştır. Kaynak metinde ‘tüm bu yorgunluk önemsiz/boş bir adam için mi’ cümlesini değiştirme yöntemiyle farklı bir yapıda aktarmıştır. Çevirmenler kaynak metinde ‘onu boğabilir, denize atabilir ya da kurşuna dizebiliriz’ anlamına gelen cümleyi değiştirme yöntemiyle farklı bir yapıda vermişlerdir.

Kaynak metinde ‘biz sadece emirleri uyguluyoruz’ anlamındaki cümleyi de, H.M.1 yazarı birebir aktarmışken, H.M.2 yazarı hedef metne ‘*bizim görevimiz*’ ifadesini eklemiştir. Ayrıca kaynak metinde ‘partinin görüşü onun canlı kalması’ anlamındaki cümlede de, ‘parti’ sözcüğünün yerine ‘*yoldaşlar*’ sözcüğünü eklemiştir. Çevirmenlerin bu yönde bir karar almasının altında benzer durumlarda hedef dil kültüründe yerleşmiş bazı ifadelerin kullanılmasının etkisi olabilir. Ancak H.M.1 yazarının ‘*diri olarak elde tutmak*’ ile H.M.2 yazarının ‘*sağ ele geçirmek*’ ifadeleri hedef dilde farklı anlamlar içermektedir. Bunun yanında H.M.2 yazarı, ‘*sağ ele geçirmek*’ ifadesini kaynak metindeki anlamı, hedef metne uyarlamak için tercih etmiş olabilir. Çünkü kaynak metindeki cümle, ‘parti, onun canlı kalmasını istiyor’ anlamını içermektedir. Çevirmenler burada anlamsal eşdeğerliği tam olarak sağlayamamıştır.

Örnek 20:

	Kaynak Metin	
	فلم يجد شيئاً على الإطلاق. لا ماء ولا طعام. إنه يشعر بالظماً، وتذكر الكلمات التي كان يسبح بها "ذو النون" وهو في بطن الحوط كما ورد في القرآن، وأخذ حاجي محمد يردد كلمات ذي النون (s.63).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Her şey kökünden yokluk. Ne su ve ne ekmek. Halbuki ciğerleri yanıyor. Hemen teşbihi olan kelimeleri hatırladı: 'Zennûn!' o şimdi Kur'an'da geçtiği gibi balığın karnındaydı. Hacı Muhammed başladı, Zennûn sözünü tekrara (s.49).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Su ve ekmek şu an ne kadar da özlediği şeylerdi. Ciğeri harareten yanmaktaydı. Hemen aklına her günkü tesbihi geldi: Za ennun. O şimdi balığın karnındaydı, tıpkı Kur'an'da geçtiği gibi. Hacı Muhammed hemen tesbihe başladı (s.52).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

H.M.1 yazarı kaynak metin örneğinde genellikle sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini tercih etmiştir. Fakat 'hiç bir şey yoktu' cümlesini farklı bir yapıyla aktarmıştır. Ardından gelen bağlacın kullanımında da hata yapmıştır. H.M.2 yazarı ise kaynak metindeki 'hiçbir şey yoktu' cümlesini çıkarmış, ayrıca 'ne su ne de yiyecek bir şey vardı' ifadesini de değiştirerek '*su ve ekmek şu an ne kadar da özlediği şeylerdi*' şeklinde çevirerek kaynak metindeki anlama duygusallık katarak farklı bir yapıyla aktarmıştır. Bunun yanında H.M.1 yazarı 'susamıştı' sözcüğünü, '*ciğerleri yanıyor*' deyimini aktarmayı tercih etmiştir. Ancak 'ciğerleri yanmak' deyimini daha çok Türkçede 'çok acı ve sıkıntı çekmek' anlamında kullanılan bir deyim olmakla birlikte yer yer bu kullanımına da rastlanılmaktadır. Eşdeğer bir çeviri sağlamak isteyen çevirmen, kaynak metinde geçen ifadeyi 'susuzluktan ölmek' deyimini de karşılayabilirdi. H.M.2 yazarı aynı ifadeyi, '*ciğerleri harareten yanmaktaydı*' şeklinde aktararak çeviri metne '*hararet*' sözcüğünü eklemiş ve kaynak metnin anlamından sapmıştır. Her iki çevirmen, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yunus için kullanılan bir ifade olan 'Zunnûn' sözcüğünü yanlış aktararak hedef metinde anlaşılması zor bir çeviri oluşturmuştur. Kaynak metnin vermek istediği anlamdan tamamen uzaklaşmıştır. Kaynak metinde geçen ifadeye birebir çeviri olarak; 'Kur'an'da geçtiği gibi balığın karnında iken Hz. Yunus (Zunnûn)'un yapmış olduğu tesbihatı hatırladı' cümlesi yer almaktadır. İletişimsel çeviriyi sağlamak isteyen çevirmen, kaynak metindeki ifadeyi 'Hacı Muhammed, Kur'an'da geçtiği üzere balığın karnında iken Hz. Yunus'un çekmiş olduğu tesbihatı hatırladı' gibi benzer bir cümle ile aktarabilirdi.

Örnek 21:

	Kaynak Metin	
	أريد أن تحاسبني في قانون معروف يظهر لي وما عليّ وأريد أن يكون لي الكفالة التي ينص عليها الدستور. لأنه كما يبدو لا توجد تهمة ذات قيمة موجهة إليّ (s.66).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ben kanun önünde hesap vermeliyim, hata ve sevabım ortaya çıksın. Aynı zamanda kanunun saptadığı kefaret işlemi isterim. Çünkü görüyorsunuz, bana yöneltilen ithamlar ipe sapa gelir cinsten değil (s.52-53).	Değiştirme
H.M.2	Ben kanun önünde hesap vermedikten, hata ve sevaplarım orada ortaya çıkarılmadıktan sonra kanunun ve yönetimin ne anlamı olur. Ayrıca kefaret isteyebilmem gerekir. Bu tür ithamların ipe sapa gelmez şeyler olduğunu söyleyebilmem gerekir (s.55-56).	Değiştirme Ekleme

Her iki çevirmen kaynak metinde geçen anlamı, hedef metne farklı bir yapıyla aktarmayı tercih etmiştir. Kaynak metinde geçen bazı ifadeler farklı anlamlarla ifade edilmek üzere değiştirilmiştir. Ancak kaynak metinde ‘الكفالة’ (koruma, garanti)’ anlamında gelen sözcük her iki çevirmen tarafından ‘kefaret’ şeklinde aktarılmış ve farklı bir anlam ortaya çıkmıştır. Kefaret istemenin hedef metinde herhangi bir anlam karşılığı bulunmamaktadır. Kefaret, dini bir terim olarak kullanılan ve farklı bir anlama sahip olan bir sözcüktür.

Kaynak metinde ‘lehime ya da aleyhime yöneltilen’ anlamında kullanılan ifade, her iki çevirmen tarafından ‘hata ve sevap’ şeklinde aktarılarak kaynak metinden uzak bir anlamın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda H.M.2 yazarı, bu ifadelere ek olarak ‘kanunun ve yönetimin ne anlamı olur’ cümlesini hedef metne eklemiştir.

Kaynak metin örneğinin sonunda geçen ‘göründüğü gibi bana yöneltilen kayda değer bir suç yok’ anlamındaki ifade, hedef metin yazarları tarafından değiştirme yöntemi ile yakın anlama gelebilecek ‘ipe sapa gelmez’ deyiimiyle aktarılmıştır. H.M.1 yazarının, çevirinin sonunda kullanmış olduğu ‘değil’ edatı cümlenin anlamını tamamen değiştirmiş ve kaynak metnin anlamına zıt bir anlam oluşmuştur. H.M.2 yazarı da, cümlenin anlamını tamamen değiştirerek ‘bu tür ithamların ipe sapa gelmez şeyler olduğunu söyleyebilmem gerekir’ şeklinde çevirmiştir. Çevirmenlerin tercihlerinden dolayı biçimsel ve anlamsal eşdeğerliği sağlayamadıkları söylenebilir.

Örnek 22:

	Kaynak Metin	
	الموت، ولا شيء غيره. أهنالك فارق كبير بين أن يزيد العمر أو ينقص عشر سنوات؟ أريد أن أفهم، أتدرون كيف ينتصر الرجال؟ أنت، أنت، وأنت أجيوا. سأجيب أنا، ننتصر بالموت. المنهزمون يموتون موتا ماديا ومعنويا. فما قيمة الحياة بالنسبة للمنهزمين (s.191).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ölüm...ötesi yok. Uzun ömürlü olmak ya da on yıl eksik yaşamak arasında fazla bir fark var mı? Anlamak istiyorum. Erkekler nasıl kurtulacaklarını umuyorlar? Mesela, sen sen! Ve Sen! Cevap verin. Ben söyleyeyim. Ölmekle kurtulur, zafere ulaşırsınız. Yenilenler ölüyor. Maddi veya manevi ölüm. Ölenler için hayatın ne kıymeti var (s.142).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Ölüm! Ötesi yok. Çok yaşamak ya da on yıl önce ölmek arasında bir fark var mı yani? Erkekler oturarak nasıl kurtulacaklarını sanıyorlar? Anlamak istiyorum doğrusu. Ölmekle kurtuluruz ancak. Yenilenler ölür. Maddi veya manevi anlamda ölürler. Ölenler içinse hayatın ne anlamı olabilir ki (s.157).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

Her iki hedef metin yazarı bu örnekte kaynak metni genel olarak sözcüğü sözcüğüne ve değiştirme stratejilerini kullanarak aktarmayı tercih etmiştir. Her iki çevirmen, kaynak metinde geçen ‘on yıl fazla yaşamakla on yıl az yaşamak arasında büyük bir fark var mı’ anlamındaki cümleyi yakın anlamı vermek kaydıyla, ancak yukarıda görüldüğü gibi farklı bir yapıyla çevirmiştir. Bunun yerine belki de eşdeğerlik yöntemi kullanılarak ‘ha on yıl fazla ha on yıl eksik yaşamak arasında ne fark var’ şeklinde bir çeviri tercih edilebilirdi.

‘Erkekler nasıl zafere ulaşacaklarını biliyorlar mı’ anlamındaki cümleyi de, her iki çevirmen ‘kurtulmak’ olarak aktarmıştır. Ayrıca H.M.2 yazarı bu cümleye ‘oturarak’ ifadesini de ekleyerek hedef dil kültürüne uyarlamaya çalışmıştır. Çevirmenler tarafından ‘yenilenler madden ve manen ölürler’ anlamına gelen cümle, birleştirilerek aktarılsaydı kullanımsal eşdeğerlik açısından daha uygun olabilirdi.

Kaynak metin örneğinin son cümlesindeki ‘yenilenler için hayatın ne kıymeti olabilir’ ifadesi de, her iki hedef metin yazarı tarafında ‘ölenler’ olarak aktarılarak kaynak metin anlamı değiştirilmiştir. Böylelikle anlamsal eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Örnek 23:

	Kaynak Metin	
	إن ثلاثة أرباع ما كتبت عن الحرب ضد الهولنديين. أتريد أن توهمنا بأنك بطل؟ - معذرة أيها القائد. فأنا عبد ضعيف من عباد الله، ولا أمن بجهادي. فالثواب عند الله. ولكني نفذت ما طلبته مني (s.103).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Yazdıklarının dörtte üçü, Hollandalılarla yapılan harplerine ait. Yani bize kahramanlığını mı empoze etmek istiyorsun? - Kumandan bey mazur görünüz. Ben Allah'ın zavallı kuluyum. Yaptıklarım da övünmem, Allah bilsin. Ne var ki, ben sadece sizin isteğinizi yerine getirdim (s.78).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Bu ne rezalet! Yazdıklarının dörtte üçü Hollandalılar ile olan macerayı anlatmakta. Bize kendi kahramanlıklarını anlat diye hayatını yazmanı istemedik senden. - Kumandan bey mazur görün beni. Ben zavallı bir kulum. Allah bilsin yaptıklarımı, ben onlar ile öğünmeyi sevmem. Ben sadece sizin benden istediğiniz şeyi yerine getirmeye çalıştım (s.86).	Ekleme İletişimsel çeviri Değiştirme

H.M.1 yazarı, kaynak metindeki ifadeleri sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemiyle aktarmayı tercih etmiştir. Yine de hedef metne aktarırken bazı değişiklikler yapmıştır. Örneğin, 'bizim senin kahraman olduğuna inanmamızı mı istiyorsun?' anlamındaki cümle, 'bize kahramanlığını mı empoze etmek istiyorsun' şeklinde değiştirme yöntemiyle farklı yapıda aktarılmıştır. H.M.2 yazarı ise, kaynak dildeki olay örgüsüne bağlı olarak hedef dil okuyucusunda aynı etkiyi bırakmak isteyerek iletişimsel yöntemi uygulamıştır. Çevirmen, 'bu ne rezalet, kahramanlıklar' sözcüklerini kaynak metinde yer almamasına rağmen hedef metne eklemiştir. Böylelikle de kaynak metnin durum bağlamını hedef metinde vermeye çalışmıştır. Ancak her iki çevirmen de kaynak metindeki 'Hollandalılara karşı' ifadesini değiştirmiştir. H.M.1 yazarı, 'Hollandalılarla yapılan harpler' şeklinde yakın anlam vermişken; H.M.2 yazarı, 'Hollandalılar ile olan macera' ifadeleriyle kaynak metnin anlamından tamamen uzaklaşmıştır. Hedef metinlerdeki 'Allah bilsin' ifadesi de, kaynak metindeki 'karşılığı/sevabı Allah katındadır' ifadesinin değiştirilmiş hali olarak yer almaktadır. Çevirmen bu değişikliklerle hedef dil kültüründe bu bağlam için kullanılan ifadeyi kültürel ikame yöntemini uygulayarak yansıtmıştır. Ayrıca kaynak metindeki 'ben mücadelele başa kakmam/cihadıma güvenmem' gibi bir anlama gelen cümle de, çevirmenler tarafından 'övünmek' olarak aktararak değiştirme stratejisi uygulanmıştır.

Örnek 24:

	Kaynak Metin	
	تذكرت أن إحدى صديقاتها في المجتمع الراقى قد دعته إلى حفلة في هذا المساء بالذات. وبدون إبطاء أسرع إلى التليفون، كانت تسمع من خلال السماع الضحكات المختلفة بأنغام الموسيقى: حسنا عزيزتي سوف أحضر الحفل. سوف آتي إليك حالا. وأغلقت التليفون ثم دقت الجرس مستدعية الخادمة. – أخبرني السائق أن يعد السيارة. سوف أنزل في خلال ربع ساعة (s.113).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Tanti birden, bir arkadaşının yaş günü dolayısıyla bu akşam içki âlemine çağırılmış olduğunu hatırladı ve hemen telefona koştu. Telefonda konuşmalara müzik sesleri ve haykırışlar kahkahalar karışıyordu. Çok hoş aziz dostum gününüze katılacağım derhal geliyorum. Telefonu kapadı, hademeyi çağırmak için zile bastı. ‘Şoför arabamı hazırlasın, çeyrek saat içinde iniyorum’ dedi (s.86).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme Çıkarma
H.M.2	Bu sırada Tanti, bir arkadaşının içkili bir davetini hatırladı. Hemen telefona koşarak arkadaşına telefon açtı. Karşı taraftan müzik sesleri, haykırışlar ve gülüşmeler geliyordu. Hemen geliyorum dostum! diyerek telefonun ahizesini yerine koydu. Hademeyi çağırmak için zile bastı ve seslendi: ‘Şoför arabamı derhal hazırlasın! 15 dakika içinde yola çıkıyorum (s.96).	Ekleme Çıkarma Değiştirme Uyarlama

İki çevirmen de çeviri sırasında birbirine yakın yöntemler tercih etmiştir. Kaynak metinde yer alan ‘المجتمع الراقى (sosyete)’ anlamına gelen ifadeyi çıkararak yapılacak olan partinin içkili olacağına dair bilgi yer almazken romanın başka bir yerinden içkili olduğu anlaşıldığı için bu bilgiyi eklemişlerdir. ‘Dostum partiye katılacağım hemen geliyorum’ ifadesine H.M.1 yazarı, ‘çok hoş aziz dostum, gün’ ifadelerini ekleyerek aktarmıştır. H.M.2 yazarı ise, ‘hemen geliyorum dostum’ olarak aktarmış ve çıkarma işlemi uygulamıştır.

H.M.1 yazarı, kaynak metinde yer almazken bu davetin ‘yaş günü dolayısıyla’ olduğunu da eklemiştir. Aynı zamanda hedef dilde daha sık kullanılan ‘on beş dakika’ söyleminin yerine kaynak metinde geçtiği gibi ‘çeyrek saat’ olarak aktararak kültürel ödünleme yöntemini uygulamıştır. H.M.2 yazarı da, kaynak metindeki ‘telefona koştu, telefonu kapattı’ ifadeleri yerine değiştirme stratejisini uygulayarak ‘telefona koşarak arkadaşına telefon açtı, telefonun ahizesini yerine koydu’ şeklinde aktarmayı tercih etmiştir. Çevirmenin tercih ettiği bu yöntem uyarlama, kültürel ikame ya da iletişimsel çeviri yöntemi de denilebilir. Bu yöntemler uygulamaları itibarıyla birbirine yakın yöntemlerdir.

Örnek 25:

	Kaynak Metin	
	شعر أبو الحسن بغير قليل من الحزن وهو يتذكر فاطمة، أدرك أنها ضرورة له كالماء والهواء والطعام وأنها فوق ذلك كله تشكل جزءاً من روحه وكيانه، وتبين له مدى عمق حبه الكثير لها وتناوبته الوسوس أيمن أن تنصرف عنه ويتعلق قلبها بغيره؟ (s.119).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ebu Hasan küçümsenmez derece hüznüydü. Fatma'yı hatırladı, anladı ki o kendisi için, su ve ekmek kadar lüzumludur. Belki o bundan da fazla bir şey. Ruh ve vicdanının bir parçası gibi biçimleniyor. Ona olan büyük aşkının derinliği nispetinde de vesvesesi başlıyordu: Acaba vazgeçebilir miydi kız? Kalbi bir başkasına bağlanır mıydı (s.91)?	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ikame Değiştirme
H.M.2	Ebu Hasan, tarif edilemez ölçüde hüznüydü. Fatma'yı hatırladıkça onun kendisi için su ve ekmek kadar gerekli olduğunu düşünüyordu. Belki de bunlardan daha fazla ve daha önemli bir şeydi kendisi için. O, ruhunun ve kalbinin bir parçası olarak içinde şekilleniyordu. Aşkının bu ölçüde artması ona olan sevgisini olduğu kadar, ona yönelik kıskançlığını da artırmaktaydı. Fatma'nın kendisinden vazgeçip geçmeyeceği gibi şüpheler bile zihnini sarabiliyordu kimi zaman. Acaba kalbi kendisinden başka birine bağlanabilir miydi diye az mı düşünmüştü (s.101).	Ekleme Kültürel ikame Değiştirme Sözcüğü sözcüğüne

H.M.1 yazarı, kaynak metni sözcüğü sözcüğüne çevirmeyi tercih etmiştir. Bundan dolayı bazı cümleler hedef metnin okunabilirliğini olumsuz etkilemiştir. Örneğin, '*ruh ve vicdanının bir parçası gibi biçimleniyor*' ifadesiyle çevirmen, hem kaynak metinden uzaklaşmış hem de hedef metinde anlaşılabilir bir cümle oluşturmuştur. Roman kahramanının ruh halini yansıtabilecek ifadelerden yoksun bir çeviri olmuştur. Bunun yerine çevirmenlerin, kaynak metinde geçen ifadeyi, iletişimsel çeviriyi tercih ederek 'kendisinden bir parça olmuştu' şeklinde aktarması mümkün olabilirdi. H.M.2 yazarı ise kaynak metni hedef metne aktarırken eklemeler yapmıştır. '*Kıskançlığını artırması, vazgeçip vazgeçmeyeceği gibi şüpheler*' gibi ifadeleri ekleyerek kaynak metnin anlamını hedef metne uyarlamayı tercih etmiştir.

Her iki hedef metin yazarı kaynak metinde geçen 'onun için su, hava ve yemek kadar gerekliydi' ifadesini kültürel ikame yöntemiyle '*su ve ekmek kadar gerekli*' şeklinde aktarmayı tercih etmişlerdir. Ancak hedef metne 'çok üzgündü' olarak aktarılabilecek

kaynak metnin ilk cümlesini iki çevirmen de sözcüğü sözcüğüne çevirmeye gayret sarf etse de hal cümlesi olarak gelen cümleyi yanlış aktarmışlardır. Ayrıca H.M.1 yazarının ‘küçümsenmez derece hüznüydü’ çevirisi, hedef dil kültüründen uzak bir çeviri olmuştur. Ayrıca her iki çevirmen bu örnekte değiştirme stratejisini de uygulayarak kaynak metindeki anlamı, farklı bir yapıyla vermeye çalışmıştır.

Örnek 26:

	Kaynak Metin	
	ولقد ابتدأنا في اعتقال وخطف رؤوس الفكر السياسي الديني في البلاد. أغلبهم وراء الأسوار. وسنقضي عليهم نهائيا أثناء الثورة وفور استتباب الأمور لنا. كل شيء يمضي على ما يرام يا سيادة الرئيس (s.142).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Memleketteki dini ve siyasi fikrin başlarını da zaten şimdiden hapsedip kaybetmeye başladık bile. Çoğu parmaklıkların arkasındadır. Devrim anında ve ipler bizim elimize geçince de son hükümlerini vereceğiz. Her şey yolunda gidiyor aziz başkanım (s.108).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ikame
H.M.2	Memleketteki siyasi ve dini hareketin liderlerinin de hepsi hapiste. Her an başları kesilip etkisiz hale getirilebilirler. Devrim anında söz bizim olunca tüm ipler bizim elimize geçecek efendim. Şu an her şey yolunda gitmekte (s.120).	Değiştirme Çıkarma Ekleme

H.M.1 yazarının kaynak metni sözcüğü sözcüğüne aktarmaya çabaladığı görülmektedir. Ancak ‘قضى على’ (yok etmek, öldürmek) anlamına gelen ifadeyi değiştirme yöntemiyle ‘son hükümlerini vermek’ şeklinde çevirmiştir. Ayrıca ‘فور استتباب الأمور لنا’ (işlerin lehimize gelişmesinden hemen sonra) ifadesini de ‘ipler elimize geçince’ şeklinde deyimsel bir ifade ile çevirmeyi tercih etmiştir. H.M.2 yazarı ise aynı ifadeyi ‘söz bizim olunca ipler elimize geçecek’ şeklinde aktararak kaynak metnin anlamını değiştirmiş ve anlaşılması zor bir ifade ortaya koymuştur. Ayrıca H.M.2 yazarı kaynak metinde, ‘muhafazakâr siyasi fikir önderlerini kaçırmaya ve tutuklamaya başladık’ şeklinde detaylı verilen cümleyi ‘hepsi hapiste’ ifadesiyle genelleştirmiştir. Ayrıca kaynak metindeki cümleleri birleştirerek bazı sözcükleri çıkarmıştır. ‘Onların hepsini yok edeceğiz’ anlamındaki ifadeyi de, değiştirme yöntemi ile ‘başlarını kesip etkisiz hale getirmek’ olarak aktarmayı tercih etmiştir. Böylece kaynak metindeki anlamı farklı bir yapıyla aktarmış ve çevirisinde metnin üslubunu sertleştirmiştir.

Örnek 27:

	Kaynak Metin	
	الدور دوري، فكيف تسمح لغيري بأن يأخذ ركابي ويرحل؟ لأنه دفع لك الرشوة؟ ليست هذه أخلاق رجال (s.147).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ne devirdir bu yahu, nasıl müsaade edersin benim yolcumu başkasının alıp gitmesine? Yoksa rüşvet mi verdi. Bu erkeklığe sığmaz (s.112).	Değiştirme İletişimsel çeviri
H.M.2	Hangi zamanda yaşıyoruz be? Nasıl benim yolcumu almasına izin verirsin sen? Rüşvet mi verdi yoksa sana? Bu yaptığın erkeklığe sığar mı (s.124)?	Değiştirme İletişimsel çeviri

Yukarıdaki kaynak metinde geçen ilk ifadeyi, her iki hedef metin yazarının yanlış anlamış olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü çevirmenler, kaynak metinde geçen ‘الدور دوري’ sıra benim/benim sıram/şimdi sıra benim’ anlamına gelebilecek ifadeyi, ‘*ne devirdir bu yahu*’, ‘*hangi zamanda yaşıyoruz be*’ ifadeleriyle çok farklı anlamda çevirmişlerdir. Kaynak metindeki cümlelerin anlamını tamamen değiştirmişlerdir.

Kaynak metinde ‘nasıl yolcularımı alıp gitmesine izin verirsin? Sana rüşvet verdi değil mi?’ anlamına gelen cümleyi, H.M.1 yazarı birebir aktarırken, H.M.2 yazarı, ‘رحل’ (gitmek, hareket etmek)’ sözcüğünü hedef metne aktarırken çıkarmıştır. Ayrıca kaynak metinde ‘benden başkasına nasıl izin verirsin’ anlamındaki cümleyi de ‘*nasıl benim yolcumu almasına izin verirsin sen?*’ şeklinde değiştirerek çevirmiştir.

Kaynak metinde dikkat çekilmek istenen bir başka cümle de, metnin sonunda geçen ‘ليست هذه أخلاق رجال’ cümlesi eğer Türkçeye birebir aktarılsaydı ‘bu yaptığın erkek ahlakı/davranışı değil’ gibi bir çeviri ortaya çıkardı. Ancak her iki hedef metin yazarı, bu ifade yerine ‘*erkeklığe sığmamak*’ deyimsel ifadesini kullanarak hedef dil kültürünü dikkate almıştır. Ayrıca H.M.2 yazarı, bunu yaparken kaynak metinde olumsuz cümle yapısıyla verilen ifadeyi soru cümlesi kullanarak vermeyi tercih etmiştir. Çevirmenler, bu cümle ile hedef dil kültüründe daha anlaşılabilir bir cümle oluşturmayı hedeflemişlerdir.

Örnek 28:

	Kaynak Metin	
	وتتمتع فاطمة في أسي: "دنيا" أهذه هي جاكارتا التي أعرفها؟ مستحيل. الناس كأنهم يرتعون في غابة لا يحكمها قانون (s.148).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ve Fatma nefretle mırıldandı. ‘Gidi dünya’, bu muydu bizim tanıdığımız Cakarta? Olamaz, insanlar kanun uygulanmadığı esnada ormanda otlayan sürü gibi (s.112).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme
H.M.2	Hey gidi Cakarta? Bizim tanıdığımız şehir sen miydin? Hayır, sen olamazsın. Görüyorsunuz ya insanlara Hakk’ın kanunları uygulanmadığı zaman insanlar nasıl da sürüleşebiliyorlar (s.125).	Ekleme Değiştirme Çıkarma

H.M.1 yazarı kaynak metin örneğinde genel itibariyle birebir çeviriyi tercih etmiştir. Hedef metne ‘Fatma dertli bir şekilde söyleniyordu’ şeklinde aktarılabilecek cümleyi, kaynak metin sözcüklerini hedef metindeki ilk anlamlarıyla aktarmıştır. Ancak hedef dilde ‘hey gidi dünya’ şeklinde kullanılan ifadeyi, ‘*gidi dünya*’ şeklinde çevirmiştir. Ayrıca çevirmen, bu örnekte kaynak metinde ‘kanunun uygulanmadığı bir ormanda’ ifadesini, ‘*kanun uygulanmadığı esnada*’ şeklinde çevirerek anlamı değiştirmiş ve metnin anlamından sapmıştır. Hedef dilde okunabilirliği olmayan anlaşılmaz bir ifade olmuştur.

H.M.2 yazarı ise kaynak metnin cümlelerini hedef dile aktarırken bazı öğeleri değiştirmiştir. Kaynak metnin ilk cümlelerini hedef dile aktarırken kaynak metinden uzak bir yapı tercih etmiştir. İlk cümlelerde Nida’nın deyimiyle dinamik eşdeğerlik sağlanmış olsa da, biçimsel eşdeğerlikten uzak bir çeviri ortaya çıkmıştır. Ayrıca çevirmen, kaynak metinde yer almayan ‘*görüyorsunuz ya*’, ‘*Hakk’ın kanunları uygulanmadığı zaman*’ ifadelerini de hedef metne eklemiştir. Böylece kaynak metindeki anlamı değiştirerek farklı bir yapıda çevirmiştir.

Kaynak metinde roman kahramanının gördüğü manzaralar karşısında ‘insanlar, kanunların geçerli olmadığı bir ormanda otlanıyor gibiler’ anlamına gelebilecek cümleyi, her iki çevirmen farklı şekilde aktarmıştır. H.M.1 yazarı, ‘*insanlar kanun uygulanmadığı esnada ormanda otlayan sürü gibi*’ şeklinde çevirirken, H.M.2 yazarı, ‘*Hakk’ın kanunları uygulanmadığı zaman insanlar nasıl da sürüleşebiliyorlar*’ olarak tamamen farklı bir yapıda ve anlamda aktarma yolunu seçmiştir. Oysaki Hakk kanunu ile orman kanunları ifadelerinin anlamsal göndergesi ve okuyucunun zihninde oluşturduğu şemaları birbirinden tamamen farklıdır.

Örnek 29:

	Kaynak Metin	
	لا أحد يدري ما يحدث في هذه الأيام. - وروت له أحداث المدرسة، وعبث رجال الحزب، وطلبت منه أن يكتب عن الموضوع، وبلغت النظر إلى هذه المخالفات الخطيرة (s.151).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Bugünlerde olanları kimse bir şey çözemiyor deyince. Kız ona lisede olanları ve komünistlerin kötülüklerini nakledip, bu meseleyi yazmasını ve böylesi tehlikeli çatışmalara dikkat çekmesini istedi (s.115).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Bugünlerde kimsenin ağzından olaylar hakkında laf almak mümkün olmuyor. - Fatma, başyazara az önce gördüğü olayları naklederek bunlara gazetesinde dikkat çekerek olaylara seyirci kalınmadığının gösterilmesi gerektiğine işaret etti (s.127).	Değiştirme Çıkarma

Her iki çevirmen kaynak metindeki ilk cümleyi çok farklı aktarmıştır. Kaynak metinde gayet anlaşılır olan cümleyi, H.M.1 yazarı, hedef metinde anlaşılacak şekilde çevirmiştir. Ayrıca kaynak metinde ‘okuldaki olayları ve partililerin saçmalıklarını’ gibi bir anlam içeren ifadeyi ‘*lisede olanları*’ şeklinde aktararak özelleştirmiş ve kaynak metindeki anlamı değiştirmiştir. Ardından gelen diğer ifadeyi de, romanın olay örgüsüne ve tarihi bilgilere dayanarak ‘*komünist*’ sözcüğüyle somutlaştırmıştır.

‘Bugünlerde neler olduğunu hiç kimse anlayamıyor’ gibi bir anlama gelen ifade, H.M.2 yazarı tarafından da bambaşka bir anlamda çevrilmiştir. H.M.2 yazarının bu çevirisinin kaynak metindeki ‘حدث’ fiilinden türeyen ve başka bir anlama gelen sözcükle karıştırmış olma ihtimalinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu yüzden çevirmen söz konusu cümleyi değiştirme yöntemiyle çevirerek hedef dilde anlaşılabilir bir ifade oluşturmaya çabalamıştır. Ayrıca H.M.2 yazarı çıkarma yöntemiyle de ‘المخالفات الخطيرة’ ifadesini hedef metne aktarmamıştır onun yerine ‘*olaylar*’ ifadesini kullanmayı tercih etmiştir.

H.M.1 yazarı örnek metnin son cümlesini de birebir aktarmayı tercih etmişken, H.M.2 yazarı değiştirme yöntemi ile çevirmiştir. Kaynak metindeki cümlelerin sıralanışını hedef metne farklı şekilde aktarmış ve ‘*seyirci kalınmadığı*’ ifadesini de değişiklik sebebiyle ekleme gereği duymuş olabilir.

Örnek 30:

	Kaynak Metin	
	يجب أن تعرفي أن الصحيفة تخسر باستمرار. فليس لنا تدعيم من الخارج والسبق الصحفي هنا شبه منعدم لأننا لسنا على صلة وثيقة بالحكام، ولا يمكننا نشر الصور العارية، أو تمجيد أبطال المعسكرين الكبيرين في العالم. نحن نمجد الحقيقة. ورجال الحقيقة يقاسون من الفقر والاضطهاد وقلة الشهرة (s.153).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Bilmelisin ki gazete sürekli zarar ediyor. Üstelik bana Rusya'dan, Çin'den ya da Amerika'dan yardım da gelmiyor. Gazetecilik alanında yokluğa mahkûmuz çünkü yöneticilerle hiçbir yakınlığımız yok. Ee, bize çıplak resimler yayınlamakta yakışmaz. Veya dünyaca meşhur kahraman askerleri övmek. Biz gerçeğin meddahıyız. Gerçekçi kişiler, yoksulluk, çileyi ve meçhul kalmayı tercih ederler (s.116).	Sözcüğü sözcüğüne Özelleştirme Ekleme Değiştirme
H.M.2	Bilmelisiniz ki gazetemiz sürekli zararda. Ayrıca bana Amerika, Çin ya da Rusya'dan yardım falan da gelmiyor Gazetecilik alanında büyük sıkıntılarımız var aslında. Biz diğerleri gibi renkli resimlerle sayfalarımızı dolduramıyoruz. Meşhur artistleri ya da sanatçıları övmek gibi bir amaç peşinde değiliz. Biz gerçeğin ve hakkın davasını güttüğümüz için yoksulluk ve çile içinde günlerimiz geçmekte (s.129).	Sözcüğü sözcüğüne Özelleştirme Genelleştirme Değiştirme Standartlaştırma

Her iki hedef metin yazarı kaynak metin örneğini benzer yöntemleri kullanarak çevirmiştir. Özelleştirme yöntemiyle kaynak metinde genel olarak verilen 'dışarıdan bir desteğimiz yok' anlamına gelen ifadeyi iki çevirmen de kaynak metinde yer almayan '*Rusya, Çin, Amerika*' gibi bazı ülke isimlerini ekleyerek aktarmıştır.

H.M.1 yazarı, 'çıplak resimler de yayımlayamayız' ifadesini birebir aktarırken, H.M.2 yazarı bu ifadeyi belki de uygun bulmadığı için standartlaştırma yöntemi ile genel ve soyut bir anlama gelecek şekilde '*renkli resimler*' olarak aktarmayı tercih etmiştir. Ayrıca H.M.2 yazarı kaynak metinde geçen 'dünyanın büyük ordularından kahramanları övmek' anlamındaki ifadeyi de genelleştirerek, '*meşhur artistler ya da sanatçıları övmek*' şeklinde aktarmıştır. Çevirmenlerin burada biçimsel ve anlamsal eşdeğerliği sağlayamadığı söylenebilir. Ayrıca kaynak metinde 'biz gerçeği öne çıkarıyoruz' gibi bir anlama gelebilecek ifadeyi, H.M.1 yazarı '*biz gerçeğin meddahıyız*' şeklinde aktararak yer değiştirme stratejisini uygulamıştır. H.M.2 yazarı ise aynı ifadeyi '*gerçeğin ve hakkın davasını gütmek*' şeklinde aktararak hem ekleme yapmış hem de kaynak metindeki anlamı,

hedef metinde farklı bir şekilde vermeyi tercih etmiştir. Her iki çevirmen de kaynak metinde geçen son cümleyi ise, hedef metne farklı bir yapıyla aktarmıştır.

Örnek 31:

	Kaynak Metin	
	سرعان ما دوت الصفارات وأضيئت الأنوار الكاشفة وهول العشرات من أفراد كتبية الحراسة المسلحين وتجمهروا حول المصابين، وفي دقائق أتى القائد الذي نظر إلى جثة أنانج بعد أن لفظ أنفاسه الأخيرة: - هذا الخائن أراد أن يهرب خائنا مثله. ثم ركله بقدمه في احتقار ونظر إلى حاجي محمد إدريس وقال في دهشة: - وأنت ألم تمت بعد؟ حسنا. انقلوه إلى غرف الإسعاف (173 - 172.s).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Hemen ısıklklar ötüşmeye ve fener ışıkları çevreyi taramaya başladı. Bir grup silahlı bekçi koşuştu. Vurulanların etrafına toplandılar. Birkaç dakika içinde son nefesini veren Enanec'in cesedine bakıp duran komiser de orada idi: - Bu hain kendisi gibi bir haini kaçirtmak istiyordu. Ve cesedi tekmeledi söverek. Sonra Hacı Muhammed İdris'e dönüp çıkıştı. - Sen de hala gebermedin mi? Güzel, alın bunu revir odasına (s.129).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ikame
H.M.2	Tam bu sırada silenler çalmaya ve ışıklar yanmaya başlamıştı. Bir grup bekçi koşup geldi. Komiser, Enanec'e bir tekme atarak söylenmeye başladı: - Bu hain kendisi gibi bir yaşlı öküzü kaçıracaktı akli sıra ha? Hacı Muhammed İdris'e dönerek baktı: - Sen de hala gebermedin ha? Alın bunu revire (s.142).	Çıkarma Kültürel ikame Ekleme

H.M.1 yazarı kaynak metinde geçen bazı sözcükleri birebir ilk anlamıyla çevirmiştir. Örneğin 'siren' anlamına gelen sözcüğü 'ısıklklar' olarak aktarmış ancak bu ifade hedef dile uygun olmamıştır. Çünkü hedef dilde 'ısıklkların ötüşmesi' gibi bir ifade bulunmamaktadır. Ayrıca çevirmenin 'kaçırmak' anlamındaki sözcüğü neden 'kaçirtmak' olarak aktardığı anlaşılamamaktadır.

Her iki çevirmen kaynak metinde geçen 'sen hala ölmedin mi' anlamındaki cümleyi kaynak dil metnindeki bağlamdan yola çıkarak ve hedef dil okuyucusunda aynı etkiyi bırakmak için 'sen hala gebermedin mi' şeklinde aktarmıştır. Bunun yanında 'قائد' sözcüğü olay bir cezaevinde geçtiği için 'komiser' olarak çevrilmiş olsa da kaynak metin bağlamında bu kelimenin darbeye görev alan bir komutan ya da görevli bir lider için kullanıldığı görülmektedir.

H.M.2 yazarı, çeviri sırasında kaynak metinden bazı cümleleri ve sözcükleri çıkarırken bazı ifadeleri eklemeyi tercih etmiştir. Örneğin kaynak metinde ‘bu hain kendisi gibi bir haini kaçırmak istedi’ ifadesini, ‘*bu hain kendisi gibi bir yaşlı öküzü kaçıracaktı*’ şeklinde kaynak metinde olmayan aynı zamanda çok anlaşılamayan bir sıfatı kahramana yüklemeyi tercih ederek ekleme yoluna gitmiştir.

Örnek 32:

	Kaynak Metin	
	وما وجه الغرابة في ذلك، إن حماقة الرجل لا شك هي المسؤولة عما جرى له، هناك احتمال بأن بعض شباب الحزب ضاقوا به ذرعا. لكنني لا أعرف، إن المنظمات الحزبية التابعة لنا سلطة محلية، وكل زعيم يتصرف حسبما يرى. لا يمكن أن يؤخذ رأيي في كل شيء. إننا أكثر من عشرين مليوناً الآن (s.175).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ne bakımdan gariplik var ki? Kişinin başına gelenden sorumlu olan, ahmaklığıdır. Bir insan ihtimal, ona partili gençlerden bazılarının canı sıkılmıştır. Ama bilmem, parti teşkilatı, evet mahalli yönetim bakımından bize bağlıdır ama her lider kendi görüşüne göre iş yürütür. Her işte benim reyimin alınması imkânsızdır. Şu anda 20 milyondan fazlayız (s.131).	Sözcüğü sözcüğüne Ödünç alma
H.M.2	Nasıl yani? Kişilerin başına gelen her olaydan haberdar olmamı beklemiyorsun öyle değil mi? Ayrıca her olay kişilerin başına ahmaklıkları yüzünden gelir hayatım. Sonra mahalli idareler bilirsin ki kendi liderlerine sahiptir ve bizden bağımsız olarak karar verme yetkisine sahiptirler. Her işte benim parmağımın bulunmasını aramak biraz safdillik olmaz mı? Şu anda 20 milyon insan var bu ülkede (s.145).	Çıkarma Ekleme İletişimsel çeviri Genelleştirme

H.M.1 yazarı bu örnekte de romanın genelinde tercih etmiş olduğu sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini tercih etmiştir. Ancak kaynak metindeki ‘هناك احتمال’ ifadesi ile başlayan cümle, hedef metne anlaşılabilir bir şekilde aktarılmıştır. Kaynak metinde ‘muhtemelen bazı partili gençler ona tahammül edememiştir’ gibi bir anlama gelebilecek olan cümle, H.M.1’de ‘*bir insan ihtimal, ona partili gençlerden bazılarının canı sıkılmıştır*’ şeklinde aktarılarak kaynak metindeki anlam, anlaşılamayacak şekilde hedef metinde yer almıştır. Ayrıca çevirmen, kaynak metinde geçen ‘رأيي (benim görüşüm)’ sözcüğünü Arapçadaki haliyle ‘*rey*’ şeklinde ödünç alarak hedef metne aktarmayı tercih etmiştir. Aslında eskiden

Türkçede ‘oy, düşünce, görüş’ anlamında kullanılan bir sözcük olan ‘rey’ son zamanlarda çok sık kullanılmamaktadır. Bunun yerine ‘görüş, düşünce’ sözcükleri yerleşmiştir.

H.M.2 yazarı ise kaynak metin çevirisine çıkarma işlemi uygulayarak başlamıştır. ‘Bu konuda garip olan ne’, ‘bir ihtimal bazı partili gençler ona tahammül edememiştir’ anlamına gelen ifadeler hedef metne aktarılmamıştır. Ayrıca çevirmen, ‘*kişilerin başına gelen her olaydan haberdar olmamı beklemiyorsun öyle değil mi?*’ ifadesini hedef metne eklemiştir. Bunun yanında kaynak metinde geçen ‘her şeyde benim görüşümün alınması mümkün değildir’ anlamına gelebilecek cümleyi, hedef metinde farklı bir etki bırakabilmek için ‘*her işte benim parmağımın bulunması*’ ifadesiyle aktarmıştır. Aynı zamanda bu cümleye saf, kolayca aldatılan anlamında kullanılan ‘*safdil*’ sözcüğünü de eklemiştir. Bunun yanında H.M.2 yazarı, örneğin son cümlesinde yer alan ve metnin bağlamından parti üyelerinin kastedildiği anlaşılan ‘*şu an 20 milyondan fazlayız*’ anlamındaki ifadeyi de, ‘*şu anda 20 milyon insan var bu ülkede*’ şeklinde genelleştirerek aktarmış ve kaynak metindeki anlamı tamamen değiştirmiştir.

Örnek 33:

	Kaynak Metin	
	- أنا لا أفكر في اصطيات قذرة مثلها. - أنت لا تفرق بينهن. قال وهو يغمز بعينيه: - أنا ذواقه، وليس لدي وقت للعبث الواسع (s.176).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	- Ben öyle bir burjuvayı elde etmeyi bile düşünmem, dedi. - Sen kadın seçmezsin! Adam gözlerini kırıştırarak söylendi: - Ben maymun gönüllü müyüm? Bırak, benim abesle uğraşmaya vaktim yok! (s.132).	İletişimsel çeviri Ödünç alma Değiştirme
H.M.2	- Ben öyle pis gericiyi ne yapayım. - Sana kadın olsun da, fark etmez. Adam gözlerini kadına daha bir dikti: - Ben maymun iştahlı mıyım hayatım? Benim böyle işlerle uğraşmaya vaktim mi var sanıyorsun sen? (s.146).	İletişimsel çeviri Yer değiştirme Değiştirme

Her iki çevirmen, hedef metni oluştururken öncelikle kaynak metindeki ifadenin okuyucusunda bıraktığı etkinin benzerini hedef dil okuyucusunda bırakmayı amaçlamıştır. Ancak bunu gerçekleştirirken bazı eklemeler ve değişiklikler yapmışlardır. H.M.1 yazarı kaynak metinde geçen ‘böyle pis biri’ ifadesini ‘*burjuva*’ sözcüğüyle aktarmayı tercih

etmiştir. H.M.2 yazarı ise aynı ifadeyi ‘*pis gerici*’ olarak aktarmıştır. Belki de burada çevirmenlerin çeviri sırasında yaşadıkları toplumdan etkilenmiş oldukları söylenebilir. Çünkü toplum içerisinde romanda geçen kahramanlara benzer düşünceye sahip bazı kişiler için kullanılan ifadeler hedef metinlerde yer almıştır. Buna rağmen H.M.1 yazarının tercih etmiş olduğu sözcük, bağlam açısından pek uygun olmamıştır. *Burjuva* sözcüğü, ‘orta sınıftan olan, kentli’ anlamında kullanılan yabancı bir sözcüktür. Kaynak metinde geçen ‘pis biri’ ifadesinin böyle bir sözcükle karşılanması anlamı değiştirmiştir.

Kaynak metnin bir başka cümlesinde de H.M.2 yazarının, ‘*sana kadın olsun da, fark etmez*’ şeklindeki aktarımı ile iletişimsel çeviriyi, H.M.1 yazarına göre daha çok tercih ettiği görülmektedir. Ancak kaynak metinde bu cümlenin ardından gelen cümlede her iki çevirmen de kaynak metni farklı anlayıp aktarmıştır. Kaynak metinde geçen ‘gözlerini kırparak şöyle dedi’ cümlesi hedef metinlerde iki farklı şekilde çevrilmiştir. H.M.1 yazarı ‘*gözlerini kırıştırarak söylendi*’ şeklinde çevirirken, H.M.2 yazarı, ‘*gözlerini kadına daha bir dikti*’ şeklinde çevirmiştir. Böylelikle her iki çevirmen de kaynak metindeki anlamı, farklı bir yapıyla anlatmaya çalışmıştır. Özellikle H.M.1 yazarının tercih etmiş olduğu ifade, hedef dilde farklı şekilde kullanılmaktadır. H.M.2 yazarı ise kaynak metnin bağlamını göz önünde bulundurarak böyle bir aktarım tercih etmiş olabilir.

Kaynak metinde ‘ben zevk sahibi biriyim’ gibi bir anlama gelen ifadeyi, her iki çevirmen birbirinden farklı anlamda çevirmiştir. H.M.1 yazarı, ‘*maymun gönüllü*’ ifadesini hedef dile aykırı şekilde kullanmıştır. Çünkü hedef dilde ‘maymun gönüllü’ gibi bir ifade yer almamaktadır. H.M.2 yazarı da, ‘hevesi çabuk geçen’ anlamında kullanılan ‘*maymun iştahlı*’ ifadesini tercih etmiştir. Bu da çevirmenin hedef dil metni okuyucusunda kaynak metindeki anlamın etkisini bırakma isteğini göstermektedir.

H.M.1 yazarı kaynak metnin son cümlesinde ise ödünç alma yöntemi ile ‘*abes*’ sözcüğünü hedef metne birebir aktarmıştır. Bu sözcüğün geçtiği cümlede hedef metne uygun bir anlatım tercih etmemiştir. H.M.2 yazarı ise kaynak metinde düz cümle şeklinde yer alan ifadeyi yer değiştirme yöntemini uygulayarak soru cümlesiyle aktarmayı tercih etmiştir.

Her iki çevirmen de kaynak metnin etkisini hedef metne yansıtmaya çabalamış olsa da biçimsel ve anlamsal eşdeğerliği tam olarak sağlayamamıştır. Örneğin ‘*benim abesle uğraşmaya vaktim yok*’ gibi bir anlam hem kaynak metinde tam olarak bu şekilde yer almamaktadır, hem de bu ifade hedef dilde anlaşılabilir değildir.

Örnek 34:

	Kaynak Metin	
	ابتدأ المهاجمون في تكسير الباب الغليظ المغلق، وقدمت أخت القائد وحاولت الخروج هي والزوجة والصغيرة. لقد انهال عليهن الرصاص، بينما دفعت الزوجة زوجها صوب الحمام ثلاث رصاصات استقرت في قلب الصغيرة فلفظت أنفاسها. أصيبت الأخت بأعيرة نارية قاتلة وكذلك الزوجة. أما الجنرال فقد وثب إلى داخل السفارة المجاورة لبيته وبقي بها حتى الصباح (s.184).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Saldırganlar kalın ve kilitli kapıyı kırmaya giriştiler. Komutanın bacısı aldırmandan ilerledi ve karısı, küçük kızı Edi Irama ile birlikte çıkmaya davranırken üzerlerine kurşunlar yağdı. Hamam tarafından kadın kocasını kaçırırken, üç kurşun küçük İram'ın kalbine saplandı ve nefesini bitirdi. Abla öldürücü ateşe hedef oldu, hanım da öylece vurulmuştu. Ancak kocası Ebu Haris Nasutiyon, komşu Irak sefaretine atlayabildi. Sabaha kadar orada kaldı (s.137).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme
H.M.2	Saldırganlar kilitlenmiş kapıyı açmaya ve kırmaya çalıştılar. Komutan aldırmandan ve oralı olmadan ilerliyordu. Ama karısı, ablası, kızı üzerine bir sürü kurşun yağmıştı. Banyo tarafından adam kaçarken küçük kızcağız üç kurşunla ölmüştü. Sadece Ebu Haris olay yerinden sağ kurtulabilmişti. O da komşu Irak elçiliğine sığınarak hayatını kurtarabilmişti (s.152).	Ekleme Değiştirme Çıkarma

Her iki yazar belirli ölçüde kaynak metne bağlı kalmaya çalışırken hedef metinlere bazı eklemeler yapmıştır. Hedef metinlerde yer alan özel isimler kaynak metinde yer almamaktadır. Örneğin kaynak metinde 'general' olarak geçen kahraman, her iki hedef metne 'Ebu Haris' olarak aktarılmıştır. Ayrıca kaynak metindeki 'evinin yanındaki elçiliğe atladı' cümlesine, hedef metinlere 'Irak elçiliği' olarak ekleme yapılmıştır. Kaynak metinde 'kadın kocasını banyoya doğru itelerken küçük kızın kalbine üç kurşun isabet etti ve son nefesini verdi' cümlesini, H.M.1 yazarı, 'kocasını kaçırırken' şeklinde aktarmış, ancak bu çeviri kaynak metne eşdeğer bir anlatım olmamıştır. Ayrıca 'nefesini bitirdi' ifadesiyle de kaynak metinle eşdeğer bir anlatım yakalanamamıştır. Aynı cümlelerde H.M.2 yazarı, çıkarma ve değiştirme yöntemiyle hedef metinde anlaşılabilir bir aktarım tercih etmiştir. Kaynak metinde 'komutanın kız kardeşine ve karısına ölümcül bir kurşun isabet etti' gibi bir anlam içeren cümleyi, H.M.1 yazarı, 'öldürücü ateşe hedef oldu, hanım da öylece vurulmuştu' diyerek kaynak metne yakın bir çeviri tercih etmiştir. H.M.2 yazarı ise aynı cümleye çıkarma işlemi uygulamış ve değiştirme yöntemini tercih ederek cümleyi

‘sadece Ebu Haris olay yerinden sağ kurtulabilmişti’ şeklinde aktarmıştır. Çevirmenlerin tercih etmiş oldukları yöntemlerden dolayı hedef metinlerin okunabilirliği bazen olumsuz etkilenmiştir.

Örnek 35:

	Kaynak Metin	
	قالت العجوز ، وقد اقشعرت بدنھا: - أعوذ بالله، ولماذا تكرر هونہ لهذا الحد؟ هل سرق أو قتل أو اعتدى علی عفاف إحدكن؟ إنه مجرم في حق الشعب (s.187).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	İhtiyar kadın, tüyleri diken diken olmuştu. - Neuzu billahi. Peki bu derece adama neden hakaret ediyorsunuz? Hırsızlık mı yaptı, adam mı öldürdü, yoksa birinizin namusunu mu kirletti? - O halka karşı suçludur (s.139).	Kültürel ödüncleme Eşdeğerlik Değiştirme
H.M.2	Kadının tüyleri diken diken olmuştu: - Neuzu billah! Adama niçin işkence ediyorsunuz kızım? Hırsızlık mı yaptı? Adam mı öldürdü? - O halka karşı suç işledi anne (s.154).	Kültürel ödüncleme Eşdeğerlik Çıkarma

Her iki çevirmen kaynak metin örneğini aktarırken birbirine yakın stratejiler uygulamışlardır. Çevirmenler kaynak metindeki ‘اقشعرت’ titremek, donakalmak, şok olmak’ anlamlarına gelebilecek sözcüğü hedef metne aktarırken hedef dil kültüründe aynı etkiyi bırakabilecek olan ‘tüyleri diken diken olmak’ şeklinde çevirmişlerdir. Ancak kaynak metindeki cümle hal cümlesi olarak gelmiştir ve ‘tüyleri diken diken olan yaşlı kadın şöyle dedi’ şeklinde bir çeviri tercih edilebilirdi. Hedef metin yazarları, kaynak metinde geçen ‘E’ûzu billah’ olarak geçen ifadeyi de, dilbilgisel olarak değiştirerek ‘Neuzu billah’ olarak verip kültürel ödüncleme yöntemi ile hedef metne aktarmayı tercih etmişlerdir. Bunun yerine belki de kaynak metne benzer bir etkiyi bırakmak için hedef metnin anlatımsal özelliklerinden yararlanarak ‘kulaklarıma inanamıyorum, aman Allah’ım!’ gibi ifadelerle eşdeğer bir çeviri uygulama imkânı yakalayabilirlerdi. Ayrıca çevirmenler ‘neden ondan bu kadar nefret ediyorsunuz’ anlamındaki cümleyi de değiştirme yöntemi ile hedef metne aktarmışlardır. Ayrıca H.M.2 yazarı, kaynak metinde geçen ‘sizden birinize mi saldırdı/birinize tecavüz mü etti ya da birinizin namusuna dil mi uzattı’ gibi bir anlama gelen cümleye de çıkarma işlemi uygulamıştır.

Örnek 36:

	Kaynak Metin	
	اقذفوا بالقنابل المسيلة للدموع! ثم اهربوا من النوافذ والثغرات. أو انزلقوا على أنابيب المياه. افعلوا أي شيء كي تخرجوا من هنا وإلا احترقنا (s.198).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Göz yaşartıcı bombaları atın ve hemen pencerelerden deliklerden kaçın; yahut su pompalarını açın yani ne yapın yapın, buradan çıkın, yoksa hepimiz yanacağız (s.147).	Uyarlama
H.M.2	Göz yaşartıcı bombaları dışarı atın ve pencerelerden çekilin. Hemen de çıkmaya çalışın buradan. Hepimiz yanacağız (s.161).	Çıkarma

Her iki çevirmen kaynak metindeki örnek cümlede geçen olayı, uyarlama yöntemi ile hedef dil okuyucusunun gözünde canlandırmaya çalışmıştır. Ancak H.M.1 yazarı, kaynak metindeki 'انزلقوا على أنابيب المياه' (su borularından kayın/su borularına asılıp kayın)' cümlesini değiştirerek başka bir anlamda aktarmıştır. Ayrıca hedef metinde 'ne yapın ne edin ya da elinizden geleni yapın' gibi bir ifade ile anlatılacak cümleyi '*ne yapın yapın*' şeklinde çevirmiştir. Oysa kaynak metinde geçen cümlenin birebir çevirisi 'buradan çıkmak için bir şey yapın' anlamındadır. Bu anlamın eşdeğerliğini sağlamak için farklı stratejiler tercih edilebilirdi. Örneğin, aynı durum bağlamında geçen olayı hedef metinde 'buradan çıkmak için her yolu deneyin, ne yapın ne edin buradan çıkın' ifadeleriyle anlatmak mümkün olabilirdi.

H.M.2 yazarı ise kaynak metinde geçen 'هرب' (kaçmak, uzak durmak)' fiilini aktarırken yanlış anlamış olabilir. Çünkü kaynak metnin bağlamından o ortamdan kaçın anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda çevirmen olay örgüsünü hedef metne uyarlamaya çalışmış olsa da, çıkarma işlemi uygulaması kaynak metindeki ayrıntılı betimlemelerin yer almadığı bir hedef metin oluşmasına sebep olmuştur. Aslında çıkarma yöntemi bu gibi olumsuzluklarından bazı çeviribilimciler tarafından eleştirilmiştir. Buna benzer durumlar düşünüldüğünde kaynak metnin anlatım gücünü kaybettiren çıkarma işleminden kaçınılması gerekmektedir. Çünkü kaynak metindeki anlam, yazar tarafından yoğun betimlemelerle oluşturulmuş olmasına rağmen çıkarma işleminin gelişigüzel uygulanması hedef metinde aynı etkiyi bırakmaya engel olabilir. Bu yüzden çıkarma stratejisinin, kaynak metni aşırı derecede anlam kayıplarına uğratmadan yerli yerinde kullanılması gerekmektedir.

Örnek 37:

	Kaynak Metin	
	فقد اتجه القائد بنفسه ووراءه الجنود المسلحون، ثم فتحوا أول حجرة. كان بعض المسجونين نائمين، والبعض الآخر جالسا يترقب، ولم تطل دهشة المسجونين أو تساؤلهم فقد انهمر الرصاص في جنون، وانداحت بضع صرخات واهنة في جوف الصمت والظلام (s.204).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Şef arkasında silahlı ekipleriyle yürüdü ve ilk odayı açtılar. Hapislerin bazısı uyuyor bazısı da oturmuş düşünüyordu. Zavallılar şaşkın bir şey sormaya fırsat bulmadan, çılgın tüfekler patladı. Sessizlik ve karanlığın içinde birkaç feryat yayılıp kayboldu (s.152).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme
H.M.2	İlk odayı açtıkları zaman tüm mahkûmlar uykudan sıçrayıp ne olduğunu bile anlamadan ölüme terkedildiler. Zavallılar şaşkınlıktan bir şey sormaya bile fırsat bulamamışlardı. Sadece karanlığın içinde birkaç feryattan başka bir şey duyulmamıştı (s.165).	Değiştirme Çıkarma

H.M.1 yazarı kaynak metni birebir aktarmayı tercih etmiş olsa da bazı fiilleri farklı anlamda aktarmıştır. Örneğin, ‘mahkûmların bazısı oturmuş olan biteni izliyordu’ anlamındaki cümle, ‘*oturmuş düşünüyordu*’ şeklinde çevrilmiştir. Ayrıca kaynak metindeki ‘üzerlerine çılgınca mermiler boşaldı’ cümlesi, H.M.1 yazarı tarafından değiştirilerek ‘*çılgın tüfekler patladı*’ şeklinde kaynak metinde geçmeyen bir ifade ile aktarılmıştır. Bu ifade hedef dilin yapısına da uygun değildir. Tüfekler için kullanılan ‘çılgın’ sıfatının bu şekilde kullanımı hedef dil kültüründe bulunmamaktadır. Son cümlede de çevirmen, kaynak metinde ‘*kaybolmak*’ fiili olmamasına rağmen bunu hedef metne eklemiştir. Ayrıca kaynak metindeki ‘mahkûmların şaşkınlığı uzun sürmedi’ cümlesi de çıkarma yöntemiyle hedef metinde yer almamıştır.

H.M.2 yazarı ise önceki örneklerde de görüldüğü üzere hedef dil kültürünü dikkate alarak çevirmeyi seçmiş ve kaynak metni, bazı değişiklikler uygulayarak, kendinden eklemeler yaparak aktarmıştır. Çünkü ‘*uykudan sıçramak, ölüme terkedilmek, fırsat bulamamak, bir şey duyulmamak*’ gibi ifadeler kaynak metinde bulunmamasına rağmen çevirmen, bu ifadeleri hedef metne eklemiştir. Kaynak metinde bunların yerine geçen sözcükleri de çıkararak hedef metne farklı bir yapıda aktarmayı tercih etmiştir. Ancak çevirmenin bu tercihi, kaynak metinde geçen birçok ayrıntının kaybolmasına sebep olmuştur. Bunun yanında kaynak metinde yer almayan ‘*zavallılar*’ sıfatını çeviri metnine ekleyen çevirmen, ‘kurşunların boşalması’ ifadesini de çıkararak hedef metni oluşturmuştur.

Örnek 38:

	Kaynak Metin	
	ساق الملازم الجميع إلى زنانات خالية في السجن، ثم أغلق عليهم الأبواب، وهو يقول: - ذوقوا أياما قليلة حتى يأتي يوم المحاكمة العادلة (s.211).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ve Subarco hepsini süpürüp boşalan hapisane hücrelerine doldurdu. Ve kapıları üzerlerine kapatırken: - ‘Bir nebze tadın bakalım, adil mahkemeye çıkıncaya kadar’ diyordu. (s.156).	Ekleme Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Subarco herkesi boşalan hapisane hücrelerine doldurmuştu. - Bir an da olsa siz tadın bakalım mahkûm olmanın güzelliğini. Fakat biz sizlere işkence yapmayacağız. Sadece mahkeme olacaksınız. Bekleyin o zamana kadar bakalım (s.169).	Ekleme Değiştirme

Her iki hedef metin yazarı kaynak metinde ‘teğmen’ olarak yer alan kahramanı, sebebi anlaşılamayacak şekilde ‘Subarco’ özel ismini kullanarak hedef metne aktarmıştır.

H.M.1 yazarı, ‘Teğmen, hepsini hapisanenin boş zindanlarına gönderdi’ cümlesini, ‘hepsini süpürüp’ ifadesiyle çevirmiştir. Bunun da sebebi kaynak metinde kullanılan fiilin ‘önünde sürükledi’ anlamını da içermesi olabilir. Çevirmen fiilin bu anlamına dayanarak olay anımı canlandırmaya çalışmış olabilir.

Ardından gelen ve iletişimsel çeviri yöntemi temel alarak çevrildiğinde ‘adil olarak yargılanacağınız gün gelene kadar ki birkaç günün tadını çıkarın!’ anlamındaki cümleyi, her iki çevirmen de farklı çevirmiştir. H.M.1 yazarı, ‘birkaç gün’ anlamındaki ifade yerine ‘bir nebze’ ifadesini tercih etmiştir. Ayrıca ‘adil mahkemeye çıkıncaya kadar’ şeklinde aktarılan cümle de kaynak metindeki cümleden farklı bir yapıda çevrilmiştir.

H.M.2 yazarının ‘mahkeme olacaksınız’ şeklinde aktarımı da hedef metinde kullanılan bir söylem değildir. Ayrıca H.M.2 yazarı, ‘mahkûm olmanın güzelliği, işkence yapmak, bekleyin’ gibi ifadeleri hedef metinde eşdeğer bir metin oluşturmak için eklemiş olsa da kaynak metindeki anlamdan uzaklaşmıştır. H.M.2 yazarının çevirinin genelinde tercih etmiş olduğu ekleme yöntemiyle kendi üslubunu oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. Bu tercihiyle de biçimsel eşdeğerlikten uzak bir çeviri ortaya koymuştur.

Örnek 39:

	Kaynak Metin	
	هذا المكان غريب. الكثيرون أتوا إليه سجناء ثم خرجوا منه وزراء. كثير من الزعماء عادوا إليه تثقلهم القيود. هكذا الدنيا. ولذا تراني لا أكثرث كثيرا لما يحدث. أنني أؤدي عملي هنا بأمانة دون النظر لأي ماض أو مستقبل. المعارض والمؤيد عندي سواء. والإنسان سواء أكان وزيرا ذا سلطة، أو سجيناً مسلوب الإرادة (s.215).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Burası acayip yerdir. Çok kimse buraya hapis olarak gelir. Sonra bakan olarak çıkar. Öyle liderler de olur ki kelepçeli çıkarlar. Dünya böyle... Onun için, görüyorsun lafa pek önem vermem. Olmuşa olacağı bakmadan buradaki vazifemi doğrulukla yaparım. Muarız muvafik bence eşittir (s.159).	Çıkarma Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Burası bir mekteptir dostum. Buraya hapis olmaya gelen bir gün sonra bakarsın bakan olarak çıkar. Bazı liderler de kelepçeli olarak gelirler. Bu nedenle lafa önem vermem ben. Dünyanın hali... Olmuşa bakmadan buradakilerin lafları ile zihnimizi kurcalamadan vazifemize bakarız biz. Benim için buradaki herkes aynıdır (s.172).	Ekleme Değiştirme Çıkarma Genelleştirme

H.M.1 yazarı kaynak metni sözcüğü sözcüğüne aktarmayı tercih etmiş olsa da, bazı cümleleri çıkarmış ya da değiştirerek hedef metni oluşturmuştur. Çevirmen, ‘عادوا geri dönmek’ anlamına gelen fiili, ‘çıklarlar’ olarak çevirmiş olsa da bu fiilin böyle bir anlamı bulunmamaktadır. Buna benzer olarak kaynak metinde ‘olanlarla çok ilgilenmem’ gibi bir anlam içeren ifadeyi ‘görüyorsun lafa pek önem vermem’ şeklinde aktarmıştır. Kaynak metinde ‘benim nazarımda muhalif olsun ya da olmasın herkes eşittir’ anlamını içeren cümleyi de ‘muarız ve muvafik bence eşittir’ şeklinde aktararak yabancılaştırma yöntemiyle çevirmiştir. Aslında eskiden Türkçede kullanılan bir sözcük olan ‘muarız’ kelimesi günümüzde anlaşılabilir. Bu yüzden çevirmen hedef dil kültürüne uzak bir aktarım tercih etmiştir denilebilir. Ayrıca çevirmen, kaynak metnin son cümlesine çıkarma işlemi uygulayarak hedef metne aktarmamayı tercih etmiştir.

H.M.2 yazarı ise kaynak metni değiştirerek hedef metne aktarmıştır. Değiştirme esnasında bazı eklemeler ve çıkarmalar da yaptığı görülmektedir. Kaynak metinde ‘mektep’ sözcüğü yer almazken çevirmen, Türkçede cezaevi için kullanılan ‘medrese-i yusufiye’ ifadesinden etkilenerek kaynak metinde ‘burası garip bir yerdir’ cümlesine eşdeğer olarak aktarmayı tercih etmiştir. Ayrıca ‘lafı önem vermem ben’, ‘buradakilerin lafları ile zihnimizi kurcalamadan vazifemize bakarız biz’ cümlelerini de hedef metne eklemiştir. Kaynak

metnin son cümlesinde daha özel olarak verilen ifadeyi de genelleştirme yöntemiyle ‘benim için buradaki herkes aynıdır’ şeklinde aktarmıştır.

Örnek 40:

	Kaynak Metin	
	عاد أبو الحسن وعاد حاجي محمد إدريس. لكن فاطمة لم تعد إلا في صندوق خشبي وملابسها البيضاء الطاهرة مهضبة بالدماء. انطلقت في الظلام رصاصة آتمة أودت بحياتها. سقطت عذراء جاكارتا شهيدة، وفي يدها وردة حمراء ذات أشواك وعلى ثغرها ابتسامة رضى وفي جيبها مصحف صغير، تبلل أهدابها الطويلة دموعه عشق خالد (s.224).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ebu Hasan dönmüş, Hacı Muhammed İdris gelmişti. Ama Fatma evet o, tahta bir sandık içinde dönebilmişti, ancak. Temiz beyaz elbisesi kana bulanmıştı, gül rengi. Karanlıklarda hain kurşun havalanmış, onun hayatını alıp gitmişti. Cakarta'nın güzel kızı şehit düşmüştü. Elinde kırmızı gül vardı, dikenli. Dudaklarında sevinç gülümsemesi vardı. Koltuğunda küçük bir Kur'an. Uzun kirpikleri de, ebedi aşka nişane, yaş yaş... (s.166).	Sözcüğü sözcüğüne Yer değiştirme
H.M.2	Ebu Hasan ve Hacı Muhammed İdris evlerine dönmüşlerdi. Fakat Fatma, evine bir tabut içinde geri gelmişti. Temiz beyaz elbisesi gül kırmızısı gibi kanlar içindeydi. İşte şimdi güller onun için açıyordu. Karanlıkta bir kurşun onu hunharca yere sermişti. Cakarta'nın gül gibi kızı şimdi yerde kanlar içindeydi. Ama şehitti o artık. Elindeki kırmızı gülü sımsıkı tutmuştu. Dudaklarında sevinç gülümsemeleri görünüyordu. Öteki eline de bir Kur'an almıştı. Kirpikleri yaşlar içinde kalmıştı (s.179).	Ekleme Değiştirme Yer değiştirme

Kaynak metin örneğinde ‘مهضبة’ olarak geçen sözcük, bağlam içerisinde değerlendirildiğinde anlamlı olmamaktadır ve basım hatası olduğu düşünülmektedir. Onun yerine Arapçada ‘مخضب (boyalı, bulanmış)’ anlamındaki fiilin yer alması bağlam açısından daha uygundur.

H.M.1 yazarı kaynak metni aktarırken genel olarak tercih ettiği sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini burada da devam ettirmiştir. Ancak bu tercihten dolayı hedef dil metninin okunabilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun yanında ‘gül rengi, dudaklarında, koltuğunda’ gibi sözcükleri kaynak metinde yer alan ifadelerden farklı olarak eklemiş ya da değiştirerek aktarmıştır. Örneğin kaynak metinde Kur'an koltuğunda değil cebinde

olarak geçmektedir. Çevirmenin kaynak metni birebir aktarma gayreti, ‘*karanlıklarda hain kurşun havalanmış, onun hayatını alıp gitmişti*’ cümlesiyle apaçık ortaya çıkmaktadır. Çünkü hedef dilde ‘*kurşunun havalanması*’ gibi bir ifade kaynak metindeki durumu anlatmaktan uzaktır. Oysa kaynak metin örneğini eşdeğer ya da iletişimsel çeviri yöntemiyle aktarmak hedeflense idi ‘karanlıkta kör bir kurşun ona isabet etmiş ve onu öldürmüştü’ anlamına benzer şekilde çevirmek tercih edilebilirdi. Ayrıca çevirmen bu örnekte kaynak metinde yer alan ifadeleri hedef metne bazen farklı dilbilgisel normlarda aktararak yer değiştirme stratejisine de başvurmuştur.

H.M.2 yazarının da sıkça kullandığı yöntemi bu örnekte de tercih etmiş olduğu göze çarpmaktadır. Kaynak metindeki ifadeleri hedef metne değiştirme yöntemi ile eklemeler yaparak aktarmıştır. Kaynak metinde romanın asıl kahramanının betimlendiği bir cümleyi, hedef metne farklı bir formda ‘*Fatma, evine bir tabut içinde geri gelmişti. Temiz beyaz elbisesi gül kırmızısı gibi kanlar içindeydi*’ şeklinde aktararak yer değiştirme stratejisini uygulamıştır. Çünkü kaynak metinde aynı olay, ‘Fatma temiz beyaz elbiseleri kana bulanmış olarak tahta bir sandık içerisinde dönmüştü’ şeklinde geçmektedir. Ayrıca çevirmen, duygusal olarak uzak olan ‘*ahşap sandık*’ ifadesini de değiştirme yöntemi ile somutlaştırarak ‘*tabut*’ şeklinde aktarmıştır. ‘*İşte şimdi güller onun için açıyordu*’ cümlesini de hedef metne eklemiştir. Bunun yanında yine kaynak metinde yer almayan ‘*hunharca, gül gibi kız, sımsıkı*’ gibi sıfatları da hedef metne ekleyerek olay örgüsünü yansıtmaya çalışmıştır.

عذراء جاكرتا Romanı Çevirilerinin Genel Değerlendirmesi

Yukarıda incelenmiş olan kaynak metin ile hedef metinler arasında birkaç bölüm içerisinde paragraf olarak bazı farklılıkların olduğu dikkat çekmektedir. Elimizdeki kaynak metnin yakın tarihli baskısı ile 2005 yılındaki baskısı karşılaştırıldığında bunlar arasında herhangi bir değişiklik olmamasına rağmen hedef metinlerde cümle ve paragraf bazında yer alan bazı fazlalıkların olmasının sebebi anlaşılammıştır. Ayrıca hedef metinlerde yer alan ‘*Sukarno, Subarco, Ebu Haris Nasutiyon, İrama*’ gibi bazı özel isimlerin kaynak metinde yer almadığı da göze çarpmaktadır. Bazı isimler tarihle bağlantılı olarak yer alsa da diğer özel isimlerin neden hedef metinlerde yer aldığı anlaşılammıştır. Belki de çevirmenler kaynak metinde ‘başkan, general, teğmen, parti lideri’ olarak geçen ifadelerin özel bir isimle nitelendirilmesinin metnin okunabilirliği üzerinde olumlu yönde etkisi olacağını düşünmüşlerdir. Bunun yanında kaynak metinde geçen ‘*حزب (parti)*’ sözcüğünün

çevirmenler tarafından tarihi bilgiler ışığında ‘komünist partisi’ diye aktarıldığı açıktır. Çünkü romandaki olay zamanı ile Endonezya tarihindeki yaşanan komünist devriminin zamanı aynı zamana denk gelmektedir. Bu yüzden romanın bazı bölümlerinde çevirmenler ‘kıpkızıl vahşet, orak, çekiç’ gibi sembolleri kaynak metinde yer almamasına rağmen hedef metinlerine eklemiştir.

Kaynak metin yazarı Kîlânî, romanında genel olarak karmaşık, uzun cümleler yerine, gayet sade ve anlaşılır bir üslup tercih etmiştir. Ancak bunun aksine çevirmenler, hedef metinleri yer yer anlaşılamayacak derecede karmaşık ifadelerle oluşturmuşlardır. Yani çevirmenler, kaynak metin yazarının üslubunu tam olarak yansıtamamışlardır.

عذراء جاکرتا adlı romandan karşılaştırmalı olarak incelenen örnekler kapsamında çevirmenlerin bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde tercih etmiş olabilecekleri stratejiler hakkında şu değerlendirmeleri yapabiliriz:

Genel olarak her iki çevirmen de sözcüğü sözcüğüne, değiştirme, ekleme ve çıkarma gibi birbirine yakın çeviri stratejilerini uygulamıştır. Hatta kaynak metni bazen o kadar birbirine yakın cümlelerle ifade etmişler ki çevirmenlerin birbirlerinin çevirilerinden etkilendiği hissi uyanmıştır. Bunun yanında H.M.1 yazarının sözcüğü sözcüğüne çeviriyi, H.M.2 yazarından daha çok tercih etmiş olduğu görülmektedir. Bu da, H.M.1’in genelinde kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışının hâkim olduğunu bizlere göstermektedir. Bunun sonucu olarak kaynak metnin durum bağlamı ve okuyucusu üzerinde bıraktığı etki hedef metinde tam olarak oluşturulamamıştır.

H.M.2 yazarı birçok örnekten de anlaşılacağı üzere genellikle kaynak metindeki anlamı hedef metne farklı bir yapıda aktararak çevirisinde değiştirme stratejisini uygulamıştır. Bunun sonucunda da H.M.2 yazarının kaynak metni aktarırken daha fazla ekleme ve çıkarma yaptığı göze çarpmaktadır. Ayrıca H.M.2 yazarının kaynak dil metninde çıkarma yöntemini de sıkça kullanması, bazı durumlarda kaynak metinde geçen ayrıntılı betimlemelerin kaybolmasına ve hedef metne yansıtılamamasına sebep olmuştur.

Çevirmenler, bazen kaynak metni anlamsal olarak o kadar çok değiştirip metinden uzaklaşmışlar ki, kaynak metnin akıcılığı, doğallığı ve verilmek istenilen mesajlar maalesef hedef dil metinlerinde oluşturulamamıştır. Oysa yazın çevirilerinde çevirmenlerden beklenen, kaynak metinden sapmadan, kaynak metnin okuyucusunda bıraktığı etkinin bir benzerini hedef dil okuyucusunda da bırakmaktır. Buna ulaşabilmek için çevirmenler, biçimsel eşdeğerliğin yanında dinamik eşdeğerliği de sağlamak için çaba sarf etmelidir. Bu

yüzden eğer çevirmenler her iki dile ve kültüre hâkim olmakla beraber çeviri işleminin uygulamasına dair bilgi sahibi olursa, Toury'nin eşdeğerlik anlayışında yer alan kabul edilebilir çevirilerin oluşması mümkün olacaktır.

Toury'nin eşdeğerlik anlayışı açısından hedef metinler değerlendirildiğinde H.M.1 yazarının kaynak metne yakın durarak yeterli bir çeviri anlayışı tercih ettiğini söylemek mümkün iken, H.M.2 yazarının hedef dil normlarını göz önünde bulundurarak kabul edilebilir bir çeviri oluşturmaya yönelik çaba sarf ettiği ifade edilebilir. Ancak Toury'nin de belirtmiş olduğu gibi her iki hedef metin için bunu net olarak dile getirmek mümkün değildir. Çünkü yer yer çevirmenler yeterli ya da kabul edilebilir bir çeviri anlayışı tercih etmişlerdir. Örnekler nezdinde böyle bir değerlendirmeye gidilecek olsaydı tabi ki bazen H.M.1 yazarının da hedef metne yakın bir çeviri anlayışı tercih ederek kabul edilebilir bir hedef metin oluşturma çabası içerisinde olduğu da söylenebilirdi. Aynı zamanda her ne kadar H.M.2 yazarının kabul edilebilir bir çeviri oluşturma çabasında olduğunu söylesek de yer yer çevirisinde kaynak metinden aşırı derecede uzaklaştığı söylenebilir. Çevirmenin bu tercihi de biçimsel ve dinamik eşdeğerliğin sağlanmasını güçleştirmiştir.

Hedef dil normları temel alınarak yapılan kabul edilebilir çevirinin hedef dil okuru tarafından daha fazla okunacağı düşünüldüğünde her iki hedef metnin bu çerçeveye ulaştığını söylemek güçleşmektedir. Çevirmenler çeviri metinlerin hedef dilde okunabilirliğini artırabilmek için Nida'nın ifade ettiği gibi biçimsel eşdeğerliğe de dikkat ederek dinamik eşdeğerliğe yakın olmayı tercih etmelidir.

Hedef metinlerden alınan bazı örneklerde -her ne kadar Popovic'e göre hatalı çeviri olmasa da- çevirmenlerin bir sözcüğü ya da yapıyı yanlış anlamasından kaynaklı bazı cümleleri hatalı çevirdikleri söylenebilir. Bu da genellikle kaynak dil metninde geçen sözcüğün sözlükte geçen ilk anlamını çeviriye yansıtma çabasından ya da sözcüğün kaynak dildeki başka bir sözcükle karıştırılmış olmasından kaynaklanmıştır. Fakat karşılaştırmalı örneklerde de ele almış olduğumuz 'رد أحد الركاب قاتلا' cümlesindeki altı çizili sözcüğü, her iki çevirmenin de neden Arapçadaki 'رُبَّان' (kaptanlar) olarak çevirdiği anlayamamıştır. Bu kapsamda ele alınmış olunan örneklere ve hedef metinlere genel olarak bakıldığında hedef metinlerin Koller'in ortaya koymuş olduğu biçimsel eşdeğerlikten uzak oldukları sonucuna varılabilir. Çünkü çevirmenler, kaynak metnin üslubunu, iletişimsel içeriğini ve metnin kendine özgü anlatımını benzer bir etkiyi sağlayacak şekilde hedef metinlere aktaramamışlardır.

النداء الخالد (en-Nidâu'l-hâlid) Adlı Romanın İncelenmesi

Bu bölümde incelenmiş olan romanın çevirisi iki farklı çevirmen tarafından yapılmıştır. İlki, 1996 yılında Ahmet İyibildiren tarafından 'Hürriyet Çığılığı' başlığıyla, diğeri de 2004 yılında Ramazan Ege tarafından 'Özgürlük Çağırısı' başlığıyla çevrilmiştir. Ege'nin 2010 yılında yayımlanmış baskısına ulaşılmasına rağmen bu baskının yayınevi bilgileri yer almamaktadır.

Romanda, Mısır halkının I. Dünya Savaşı yıllarında çektiğı sıkıntılar, İngilizlerin hâkimiyeti ele geçirmesi, yöneticileri emirleri altında tutmaları ve Mısır halkına uyguladıkları baskı, zulüm anlatılmaktadır. Ayrıca Mısır halkının baskı rejimine karşılık ortaya koymaya çalıştığı demokratik devrimin gerçekleşmemesi konu olarak işlenmektedir.

Romanın Özeti

I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden sonra Mısır'da her gün farklı sıkıntılar ortaya çıkar. İngilizler hâkimiyeti sağlayarak köylerdeki ekili alanlara, köy halkının hayvanlarına el koymakta ve insanları ağır işlerde çalıştırmak üzere esir almaktadırlar. Köyün sevilen insanı Abdulaziz Şelebî de yaşlı haliyle esir alınır. Ahmet babasının esir alınmasından muhtarı sorumlu tutar. İngiliz subay, yanındaki görevli ve muhtarla birlikte köyde dolaşarak emirler yağdırır ve köy halkının elinde ne var ne yok hepsine el konulur. Karşı gelenlere de ağır cezalar verilir. Muhtar, İngiliz subayına ve beraberindekilere ziyafet vermenin telaşını yaşar ve onları memnun etmek için her şeyi kusursuz yapmaya çalışır. Abdulaziz'in karısı, subayın karşısına geçerek üzgün bir şekilde bir şeyler anlatır. Subaya anlatılanlar tercüme edilince subay, kocasının serbest bırakılacağını ama bunun bir karşılığı olması gerektiğı belirterek istediğı para miktarını söyler. Ardından dışarı çıkan subay, etrafa bakınarak gençlerden birinin o yaşlı adamın yerine esirlerin yanına götürülmesi emrini verir. Muhtar, onun yeğeni olduğunu söylemek istese de görevli, itiraz etmenin bir fayda vermeyeceğini belirtir. Herkes, muhtar için, Abdulaziz Şelebî'ye yaptığının cezasını çekiyor yorumları yapar.

Köyün bilge insanı konumunda olan Şeyh Anbe bir gün muhtarla uzun uzadıya konuşur. Kendisinin muhtar makamında oturan biri olarak köy halkının yanında yer alması gerektiğini anlatır. Muhtar yaptıklarından pişmanlık duyar ve telafi etmek ister. Abdulaziz Şelebî köye döndüğünde herkes onu ziyarete gider. Muhtar da onu ziyareti sırasında köy

halkından birçok kişinin orada olmasını fırsat bilerek bir konuşma yapar, yaptıklarından pişman olduğunu belirterek oradakilerle kucaklaşır.

Genelde pamuk toplama mevsiminde bu bölgede bayram havası yaşanırken savaşın alevlenmesiyle durum kötüye gider. İngilizler hububata olan ihtiyacın fazlalığından pamuk ekimini kısıtlar, bu da köy halkını zor durumda bırakır çünkü ekilen hububata da ya el konulur ya da hububat çok az bir para karşılığında alınır. Çiftçiler geçinmekte zorlanır ve kat kat faizle geri ödemek koşuluyla köyün aynı zamanda tefecisi konumunda olan Yanni Bey'e borçlanır. Bunu fırsat bilen Yanni, borçluları çağırarak ödeme yapmalarını yoksa topraklarına el koyacağını belirtir.

Bu arada Abdulaziz Şelebî'nin oğlu Ahmet, Kahire'de mühendislik okuyan köyün önde gelen isimlerinden biri iken, muhtarın kızı Sabrîn de köyün kızları arasında güzelliğiyle öne çıkan biridir. Ahmet, geçmiş olayların etkisi, Sabrîn de babasının dayıoğluna verdiği evlilik sözünden ötürü aralarındaki aşkın imkânsızlığı üzerinde durur ve ikisi de içindeki sevdâyı saklar. Ahmet bir gün dayanamaz ve Kahire'ye üniversiteye gitmeden önce Sabrîn'e bir kitap arasında yazdığı mektubu verir.

Yanni, köyde herkese korku saçan, hiç kimsenin isteğine karşı koyamadığı Haffâce adında zalim birini ikna ederek yanına alır ve ulaşmak istediği kötü emellerine bu ismin yanında olmasıyla ulaşacağına inanır. Bir gün Haffâce, Yanni ile yaptığı görüşmenin ardından muhtarın köylülerin yanında yer almasının icar işlerini zorlaştırdığını ve insanların ondan güç alarak bazı kurallara karşı geldiğini ifade eder. Onu öldürmeyi planlar ve bir gün civar köyü ziyaretten gelen muhtarı görür ve silahını ona doğrultur. Silahı tutuklu kalan Haffâce, muhtarın korumasından gelen kurşunla yere yığılır ve ölür. Ölümü üzerine köyde sevinenler bile olur. Yanni de okların kendisine yöneleceğini düşünerek bir süre İskenderiye'ye gider.

Savaş, 1918 yılında İngiliz müttefiklerinin zaferiyle sonuçlanır. Wilson ilkelerine göre her ülke kendi geleceğini belirleyecektir. Ancak İngilizler, Mısırlıların Uluslararası Barış Konferansı'na heyet göndermesine dahi karşı çıkar. Bu yönde çalışma yapan toplumun önde gelen isimleri tutuklanır. Köyden de Muhtar, Şeyh Anbe, Abdulaziz gibi isimler de tutuklanır. 1919 yılı mart ayında halk arasında devrim patlak verir. Halkın kendisi özgürlüğünü düşünerek bu devrimi organize eder. Halk, devrime karşı olan İngiliz kuvvetlerini durdurabilmek için ülkenin farklı yerlerinde demiryollarını tahrip eder, telefon hatlarını koparır. İngiliz askerleri de hiç acımadan yığın yığın toplanan insanların üzerine kurşunlar yağdırır. Köydeki gençler devrime destek olmak için Ziftâ şehrine giderek orada

protestolara katılırlar. Ahmet de Kahire’de düzenlenecek olan bazı programlara katılmak istese de İngiliz askerlerinin şehrin dört bir tarafını sarmış olduğunu görür. Haberler hiç de iyi değildir. Her gün nice insan özgürlük mücadelesi için ölmektedir. Ahmet arkadaşlarına özgürlüğün halkın isteğiyle geleceğini vurgular ve kendisinin Ziftâ şehrine giderek oradakilere destek olacağını söyler. Ziftâ şehrinde de halk, yönetim binasını ele geçirerek cumhuriyeti ilan ettiklerini haykırır. Ertesi gün de bağımsız bir gazete çıkarılarak cumhuriyetin ilanı duyurulur.

Bu arada Sabrîn babasına evlilik konusunu açar ve dayıoğlu ile evlenmek istemediğini belirtir. Muhtar, bu cesareti karşısında kızına hakaretler yağdırır ve kızına gelenekleri çiğnemenin imkânsız olduğunu söyler. Ahmet de evlilik konusunu babasına açması için Şeyh Anbe’ye gider, o da öncelikle muhtarla konuşsa da kesin bir sonuca ulaşamaz. Ahmet, Ziftâ şehrinde katıldığı bir gösteri sırasında yaralanır ve tedavi sırasında köylerinden birinin cesedini tanıyarak onu defnetmek için köye götürür. Bu ölüm köyde hüzne sebep olur. Sabrîn’in dayıoğlu ve ailesi de köyde dolaşan bazı dedikodulara daha fazla dayanamayarak muhtarın yanına gelir ve evlilik tarihini netleştirmek istediklerini belirtirler. Muhtar böyle zor bir zamanda düğün konuşmanın çok abes olduğunu anlatsa da, karşı taraf ısrara devam eder ve Sabrîn hakkındaki dedikoduların hesabını sormak ister. Muhtar, artık kızının böyle biri ile evlenmesinin mümkün olmadığını kendilerine söyler.

Avustralya askerlerinin Ziftâ şehrine doğru yola çıktığı haberi köyde yayılır. Onlara direnmek için yola çıkanlar arasında Ahmet her ne kadar olmak istese de yarasından dolayı annesi onun gitmesine izin vermez. Ziftâ şehrinin yetkilisi İsmail Bey, işin vahametini kestirerek sonuçlarının ağır olacağını düşünür ve askerlerin komutanıyla görüşerek şehri teslim eder. Böylelikle de bu şehirde cumhuriyetin ilanı kısa sürer. Bir süre sonra devrim aevlense de Londra’daki barış görüşmeleri bir bakıma insanları oyalamak için yürütülür. Devrim, duraklamış görünse de içten içe devam eder. Ahmet köye mühendis olarak döner ve Sabrîn’le evlilikleri kısa sürede gerçekleşir. Şeyh Anbe ilerlemiş yaşına rağmen etrafına köydeki gençleri toplayarak halkın özgürlük mücadelesini, bir İngiliz yazarın kaleme aldığı İngilizlerin asıl emellerinin ne olduğuna dair itiraflarını uzun uzadıya onlara anlatmaktadır.

Mısır’da devrim ancak 1952’de gerçekleşir ve Mısır nihayet kendini yönetir hale gelir. Şeyh Anbe öleli otuz yıl olmuştur, köylü çiftçiler de Yanni’nin kendilerinden haksız yollarla aldığı topraklarına kavuşur. Ahmet ve Sabrîn de yaşlı halleriyle bir köşede oturmuş mühendis olan oğullarından övgüyle bahsetmektedirler.

Kaynak ve Hedef Dil Metinlerinin İncelenmesi

Kaynak ve hedef dil metinlerden örneklerin karşılaştırmalı olarak inceleneceği bu bölümde daha önceki roman çevirilerinin incelenmesinde izlenen yöntem uygulanacaktır. Kaynak metinden örnekler verilecek ve ardından çevirmenlerin çeviri sırasında hangi stratejileri tercih ettikleri üzerinde durulacaktır.

İnceleme sırasında Necîb el-Kîlânî'nin النداء الخالد (en-Nidâu'l-hâlid) adlı romanı, 'kaynak metin' olarak yer alacaktır. Hedef metin-1 (H.M.1) olarak Ramazan Ege tarafından 'Özgürlük Çağrısı' adıyla çevrilen eser, hedef metin-2 (H.M.2) olarak da Ahmet İyibildiren tarafından 'Hürriyet Çılgılığı' başlığıyla çevrilen eser kastedilmektedir.

İncelemiş olduğumuz roman, iki ana bölümün altında birinci bölüm, ikinci bölüm gibi isimlerle ayrılan bölümlerden oluşmuştur. İlk bölüm في جحيم الحرب (Savaş cehenneminde) olarak, ikinci bölüm ise طوفان الثورة (Devrim tufanı) olarak isimlendirilmiştir.

H.M.1 yazarı, çeviri eserin önsözünde nasıl bir çeviri anlayışı izlediğine dair bilgi vermiş ve 'Özgürlük Çağrısı' başlığını tercih etmesinin sebebini açıklamıştır. Ayrıca romana başlamadan önce de kaynak metin yazarı Kîlânî'nin hayatına dair bilgi vermiştir.

H.M.2 yazarı da çevirinin genelinde kaynak metinde yer alan bazı isimleri Türkçeye uyarladığını çeviri eserin başlangıcında verdiği dipnotta ifade etmiştir. Örnek olarak kaynak metinde kahramanlardan أم أحمد (Ahmet'in annesi) olarak geçen kişiyi, 'Leyla Hanım' olarak ve خلف عبد المتجلي (Hallâf Abdulmutecellî) olarak geçen kahramanı da, 'Muhtar Halid' olarak çevirmiştir. Ancak bu özel isim değişiklikleri çevirinin tümünde yer alan diğer özel isimler için yapılmamıştır. Çevirmen, yer yer hedef metin okuyucusuna yabancı gelecek isimleri birebir çevirmiştir.

Hedef metin yazarları, kaynak eserin النداء الخالد (Sonsuz/Ebedi Çağrı) başlığını birbirinden farklı çevirmiştir. H.M.1 yazarı, 'Özgürlük Çağrısı' olarak tercih etmesinin sebebini çeviri eserin önsözünde açıklamış ve roman içerisinde birkaç yerde ebedi çağrıyla özgürlüğün kastedildiğini belirtmiştir. H.M.2 yazarı ise 'Hürriyet Çılgılığı' başlığını tercih etmiştir. Arapçada 'نداء' sözcüğü 'seslenme, çağrı, bağıрма' gibi anlamlara gelmektedir. Romanın olay örgüsünden kaynak metnin başlığının, halkın ulaşmak istediği özgürlüğe ve buna ulaşmak için ortaya koyduğu devrim çağrısına vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Türkçede hedef metin yazarlarının tercih etmiş olduğu 'hürriyet ve özgürlük' sözcükleri aynı anlamı taşıyorken 'çağrı ve çılgılık' sözcükleri arasında anlam farkı vardır. Çağrı sözcüğü davet, seslenme anlamı taşıırken, çılgılık sözcüğünde feryat etme anlamı vardır.

Örnek 1:

	Kaynak Metin	
	انطلقت صيحة ملناعة من بيت عبد العزيز شلبي، وتردد صداها في أفق القرية الواجمة، فمزقت سكون الليل الدامس، ولم يكن من المتوقع أن تمضي هذه الصرخة سدى، أو يتبدد صداها دون أثر، إذ سرعان ما تيقظ الكثيرون من أهل القرية نحو بيت عبد العزيز شلبي يستجلون حقيقة الأمر (el-Kilâni, 1981, s.7).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Abdülaziz Çelebinin evinden acı bir çığlık yükseldi ve yankısı sessiz köyün ufkunu kapladı; karanlık gecenin sükûnunu yırttı. Bu çığlığın ya da yankısının hiçbir iz bırakmadan kaybolması beklenemezdi. Ve nitekim köylülerden çoğu işin mahiyetini öğrenmek üzere Abdülaziz Çelebinin evine doğru kulak kesildi (Ege, 2010, s.8).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Abdülaziz Şelebi'nin evinden acı bir feryat yükseldi. Bu feryad, endişeli bir sessizliğe bürünmüş olan köyün ufkunda yankılandı ve karanlık gecenin suskunluğunu parçalayıverdi. Böyle bir feryadın hiçbir şeyi etkilemeden dağılıp gitmesi beklenmezdi. Zira Abdülaziz Şelebi'nin evinin civarındaki pek çok kasabalı, olayın iç yüzünü öğrenmek için yataklarından fırlamışlardı (İyibildiren, 1996, s.5).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

Her iki çevirmenin bu kaynak metni birebir yansıtma amacı güttüğü anlaşılmaktadır. H.M.1 yazarı, Arapça تَرَدَّدَ 'yankılanmak, ses çıkarmak' anlamındaki sözcüğü 'kaplamak' şeklinde çevirerek durumu farklı bir sözcükle vermiştir. مَرَّقَ (yırtmak) fiilinin de sözlükteki ilk anlamını kullanarak hedef dil kültürüne yakın bir çeviri tercih etmemiştir. H.M.2 yazarı da, bu sözcüğe ilk anlamı yüklemiş ve 'parçalamak' olarak çevirmiştir. Hedef dil kültüründe ise bu durumda bağlama da uyan 'gecenin sessizliğini bozmak' ifadesi daha sık kullanılmaktadır. Ardından gelen cümlede de H.M.1 yazarı, her kelimeye anlam yüklemeyi tercih etmişken, H.M.2 yazarı cümlenin anlamını farklı bir yapıyla vererek değiştirmiştir.

Kaynak metnin genelinde قرية sözcüğünü H.M.1 yazarı 'köy' olarak, H.M.2 yazarı ise hem köy hem 'kasaba' olarak çevirmiştir. 'Çok geçmeden köy halkının çoğu uyandı ve işin aslını öğrenmek için Abdulaziz Şelebi'nin evine doğru yöneldi' anlamına gelen cümleyi, H.M.1 yazarı, 'evine doğru kulak kesildi' olarak, H.M.2 yazarı ise aynı cümleye 'evinin civarı' ifadesini ekleyerek çevirmiştir. H.M.1 yazarının kullanmış olduğu 'kulak kesilmek' deyimini Türkçede bütün dikkatini vererek dinlemek anlamında kullanılmaktadır. Oysa kaynak metinde geçen durum bağlamı farklıdır. Ayrıca her iki çevirmen kaynak metindeki سرعان ما 'çok geçmeden, ne de çabuk' anlamına gelen bağlaca çıkarma işlemi uygulamıştır.

Kaynak metinde ardışık sıralı verilen cümleler hedef metinlerde noktalarla bölünmüştür. Kaynak metin kahramanının özel ismi, H.M.1 yazarı tarafından hedef dil sesletimine daha uygun olacağı düşünülerek ‘Çelebi’ olarak verilirken; H.M.2 yazarı, metinde geçtiği şekliyle ‘Şelebi’ olarak aktarmıştır.

Örnek 2:

	Kaynak Metin	
	ران على الجميع صمت رهيب، وشل الخوف ألسنتهم عن النطق، وأوقف أعضاءهم عن الحركة، وتسمروا في أماكنهم كتمائيل من حجر (s.8).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Topluluğun üzerini korkunç bir sessizlik kapladı ve sanki dilleri tutuldu, uzuvları felç oldu, taştan heykeller gibi yerlerine çakılıp kaldılar (s.9).	Değiştirme Eşdeğerlik
H.M.2	Hepsinin üzerine korkunç bir sessizlik çökmüştü. Korkudan dilleri tutulmuş, bütün azaları hareketsiz kalmıştı. Sanki taştan heykeller gibi yerlerinde çakılıp kalmışlardı (s.7).	Sözcüğü sözcüğüne Eşdeğerlik

Her iki çevirmen çeviri sırasında benzer stratejileri kullanmıştır. İlk cümlede geçen ‘ران على’ herkes sessizliğe büründü’ anlamındaki cümle için, H.M.1 yazarı, ‘sessizlik kaplamak’ ifadesini tercih etmişken, H.M.2 yazarı benzer anlama gelen ‘sessizlik çökmek’ ifadesini seçmiştir. Kaynak metinde birebir çevirisi ‘korkudan dilleri felç oldu’ gibi bir anlam içeren cümleyi de, her iki çevirmen eşdeğer olarak ‘dilleri tutulmak’ deyimiyle ifade etmiştir. H.M.1 yazarı bu cümlede geçen ‘korku’ sözcüğünü çıkarmayı tercih etmiştir. Aynı zamanda kaynak metindeki önceki cümleye ait fiili sonraki cümlede kullanmıştır. Kaynak metinde ‘شل’ ‘felce uğramak, felç olmak’ anlamındaki fiil, ardından gelen vücudun organlarının hareketsiz kalması anlamındaki cümleyle kullanılmıştır. Yani H.M.1 yazarı kaynak metnin anlamını farklı yapıyla vermeye çalışmıştır. Her iki çevirmen, bu cümlede geçen ‘أعضاء’ ‘uzuv, organ’ anlamındaki sözcüğü ilk anlamıyla çevirmiştir. Ancak kaynak metindeki anlam, ‘vücutlarının hareketsiz kaldığını’ ifade etmektedir. Bu durum ardından gelen cümleden anlaşılmaktadır. Bu cümlede hedef dil kültüründeki ‘taş kesilmek’ deyimi kullanılarak eşdeğer bir anlam oluşturulabilirdi. Çevirmenler, metnin son cümlesinde geçen ve Arapçada ‘تسمر في مكانه’ hareketsiz kalmak’ anlamına gelen ifadeyi de, uzun süre bir şey yapmadan beklemek anlamındaki ‘çakılıp kalmak’ deyimiyle çevirerek kaynak metnin anlamsal etkisini hedef dilde oluşturmaya çalışmışlardır.

Örnek 3:

	Kaynak Metin	
	إن ما حدث يحدث كل يوم منذ أن اشتغلت الحرب عام 1914. ألا تعرفون؟ كلكم لا تجهلون الحقيقة المرة. والعمدة يستغل الظروف القاسية، ويدوس على ضميره وينتقم من أعدائه، لقد دبر الأمر بليل، وهكذا قبضوا على أبي في مدينة زفتى اليوم. قبضت عليه السلطة كي يبعثوا به إلى ميدان القتال في خدمة القوات الإنجليزية (s.9).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Cereyan eden olay, 1914 yılında savaşın patlak vermesinden sonra hemen her gün vuku bulmaktadır. Bilmiyor musunuz? Hepiniz acı gerçeği bilmiyorsunuz. Muhtar zor şartları ganimet biliyor, vicdanına ihanet ediyor ve düşmanlarından intikam alıyor. İşi geceden ayarlamış. Sonuçta bugün Zifti şehrinde babamı tutukladılar. Yönetim, İngiliz kuvvetlerinin hizmetinde bulunmak üzere beni savaş meydanına göndermek için babamı tutukladı (s.9).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	1914 yılında harp başladığından beri her gün olaylar oluyor. Sanki bilmiyor musunuz? Hepiniz bu acı gerçeği biliyorsunuz. Muhtar da bu zor şartları istismar ediyor. Vicdanının ayaklarıyla çiğniyor. Düşmanlarından intikam alıyor. Bu işi geceleyin planladı. Ve böylece babamı Zifte şehrinde bugün yakaladılar. Polis onu, İngiliz kuvvetlerine hizmet etmesi için savaş alanına göndermek üzere tutukladı (s.7).	Genelleştirme Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

H.M.1 yazarı kaynak metinde geçen anlamı, farklı bir yapıyla vermeyi tercih etmiştir. Kaynak metinde ‘yaşanan olayın 1914 yılından itibaren devam eden savaştan dolayı hemen hemen her gün yaşanan olaylardan biri olduğu’ anlatılmaktadır. Çevirmen, bu cümledeki anlamı, hedef dil kültüründe kullanılan ‘*patlak vermek*’ deyimiyile ifade ederek eşdeğer bir anlatım oluşturmaya çabalamıştır. H.M.2 yazarı da, cümleyi ‘1914 yılından beri her gün olaylar oluyor’ cümlesiyle genelleştirerek aktarmıştır. Ardından gelen cümle birebir çeviri olarak ‘hiçbiriniz acı gerçeği bilmiyor değilsiniz’, yani ‘hepiniz acı gerçeği biliyorsunuz’ anlamına gelmektedir. H.M.1 yazarı, bu cümleyi olumsuz olarak çevirmiş ve kaynak metindeki anlamı verememiştir.

‘Muhtar zor şartlardan yararlanıyor, vicdanını ayaklar altına alarak düşmanlarından intikam alıyor’ anlamındaki cümleyi de, H.M.1 yazarı, Türkçede ‘fırsattan istifade etmek’ anlamında kullanılan ‘*ganimet bilmek*’ deyimiyile karşılamış. ‘Vicdanını ayaklar altına almak’ ifadesini de ‘*vicdanına ihanet etmek*’ olarak çevirmiştir. H.M.2 yazarı ise, sözcüğü

sözcüğüne çevirmeyi tercih etmesine rağmen çeviri metindeki ‘*vicdanının ayaklarıyla çiğniyor*’ cümlesi hedef dilde anlaşılammaktadır. Arapçada *دُبِر أمر بليل* deyimini bir kişinin başka birine tuzak kurmayı planlamasından dolayı kullanılmaktadır. ‘Tuzak kuruldu/bu iş gizlice planlandı’ anlamındaki deyim her iki çevirmen tarafından ‘iş geceden planlanmış/ayarlanmış’ şeklinde çevrilmiştir. Ayrıca Mısır’a bağlı olan Ziftâ şehrini H.M.1 yazarı, Zifti olarak çevirmiştir. Buna benzer şehir ya da bölge gibi özel isim çevirilerinde çevirmenlerin, o ismin genel olarak nasıl geçtiği bilgisine sahip olarak çeviri yapması daha uygun olabilir. Son olarak kaynak metnin son cümlesini H.M.1 yazarı, ‘*yönetim, İngiliz kuvvetlerinin hizmetinde bulunmak üzere beni savaş meydanına göndermek için babamı tutukladı*’ olarak çevirmiş olsa da, kaynak metinde ‘*beni savaş meydanına göndermek için*’ gibi bir anlam yer almamaktadır. Çevirmen bu çevirisiyle metinden uzaklaşmış bu da metnin anlaşılabilirliğini etkilemiştir. Aynı cümledeki *سلطة* (yönetim, otorite, yetkili) sözcüğünü, H.M.2 yazarı, ‘*polis*’ olarak çevirerek hedef metne yorumunu katmıştır.

Örnek 4:

	Kaynak Metin	
	إن منظر العمدة بعوده القصير، وهو يتدحرج كالكرة، بين أقدام اللاعبين منظر يبعث على الضحك فعلا. لماذا لا يضحك الناس جميعا (s.24)?	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Muhtarın, kısa bastonuyla ve oyuncuların ayaklarının önündeki top gibi yuvarlanması fiilen gülünç bir manzara arz ediyor. Fakat diğer insanlar niçin gülmüyor (s.19)?	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Muhtarın, kısa bastonu ile ve sanki bir top gibi oyuncuların ayaklar arasında yuvarlanırken görünümü insanı gülmeye teşvik edici bir görünümdür. Peki, niçin herkes gülmüyor (s.19)?	Sözcüğü sözcüğüne Çıkarma

Her iki çevirmen kaynak metin örneğini birebir çevirmiştir. Ancak çevirmenlerin tercih etmiş oldukları bu yöntemden dolayı hedef dil metnin okunabilirliği olumsuz etkilenmiştir. Kaynak metinde geçen durumda ‘muhtarın kısa bastonuyla sanki futbolcuların ayakları arasında yuvarlanan bir top gibi yuvarlanmasının gülünç bir durum olduğu’ anlatılmaktadır. Ancak H.M.1 yazarının ‘*fiilen gülünç bir manzara arz ediyor*’ ifadesi, H.M.2 yazarının da ‘*insanı gülmeye teşvik edici bir görünümdür*’ çevirisi hedef dil normlarına yakın bir çeviri olmamıştır. Kaynak metinde geçen *فعلا* sözcüğü Türkçede ‘gerçekten’ anlamında kullanılan bir durum zarfıdır. H.M.1 yazarı, bunu ‘*fiilen*’ olarak

çevirmiş, H.M.2 yazarı da, bu sözcüğü çıkarmayı tercih etmiştir. Tercih edilen bu çevirilerden dolayı kaynak metin cümlelerindeki üslup ve içerik hedef metinlere yansıtılamamış ve biçimsel eşdeğerlilik sağlanamamıştır.

Örnek 5:

	Kaynak Metin	
	كان الشيخ عنبة لا يترك مناسبة تمر دون أن يعلق عليها، ولم يكن التعليق من بنات أفكاره، فقد كان يحفظ كلمات الشيخ جمال الدين الأفغاني ومقالاته عن ظهر قلب لطول ملازمته إياه أيام أن كان طالبا في الأزهر، وكانت يطلق على الأفغاني كلمة "حبيبي" فما أن سمع ما قاله أحمد حتى شحب وجهه وارتعشت شفته وتمتم: - يقول حبيبي: إن الأزمة تلد الهمة (s.10).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Şeyh Anbe, meydana gelen herhangi bir hadise hakkında yorum yapmadan duramıyordu. Bu yorumların kaynağı kendisi değildi. Ezher’de öğrenci iken kendisiyle uzun süren münasebetleri sırasında sözlerini ezberlediği Şeyh Cemaleddin el-Afgânîye aitti. Kendisi için dostum sözünü kullanırdı. Ahmet’in dediklerini yeni duymuştu ki yüzü sarardı, dudakları titredi ve kekeledi: - Dostum der ki: Bunalım, himmeti doğurur (s.10).	Açıklama Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödüncleme Değiştirme
H.M.2	Şeyh Anbe, yakaladığı her fırsatı değerlendirir, açıklamalarda bulunurdu. Onun açıklamaları kendi fikirleri değildi. Ezher Üniversitesi’nde öğrenci olduğu günler uzun müddet kendisiyle beraber bulunduğu için Şeyh Cemaleddin Afgânî’nin sözlerini ve makalelerini ezberlemişti. Afgânî için ‘dostum’ kelimesini kullanırdı. Şeyh Anbe, Ahmet’in sözlerini işitir işitmez yüzünün rengi soldu, dudakları titredi ve aceleyle şu sözleri kekeledi: - Dostum, der ki: Sıkıntı ve şiddetler, azim ve gayretleri doğurur (s.8).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödüncleme Değiştirme

Çevirmenler, kaynak metinde geçen ‘Şeyh Anbe her duruma yorum yapardı, ancak yorumlar kendi düşünceleri değildi’ cümlesini değiştirerek yakın anlamı vermeye çabalamıştır. Bu yüzden hedef metinlerde ‘*yorum yapmadan duramamak*’, ‘*yakaladığı her fırsatı değerlendirmek*’ ifadeleri yer almıştır. H.M.1 yazarı, kaynak metinde geçen Cemâleddîn Afgânî ismi için açıklama yöntemini kullanarak dipnotta bu kişi hakkında kısa bir bilgi vermiştir. H.M.1 yazarı, ‘*bu yorumların kaynağı kendisi değildi*’ cümlesi ile kaynak metnin anlamına benzer bir etki bırakmak istemiştir. Ancak H.M.2 yazarının ‘*sözlerini ve makalelerini ezberlemişti*’ cümlesindeki makale sözcüğü bağlam açısından

uygun olmamıştır. Kaynak metinde yakın anlamlı iki sözcük kullanılmıştır. Arapçadaki ‘مقالات’ sözcüğü aynı zamanda ‘öğreti, fikir’ anlamlarına da gelmektedir. Çevirmenlerin bu sözcüğün farklı anlamlarını da göz önüne alarak çeviri yapmaları daha uygun olabilirdi. Ayrıca ‘Ahmet’in dediğini duyunca beti benzi attı, dudakları titreyerek şöyle dedi’ anlamındaki cümleyi, iki çevirmen de sözcüklerin ilk anlamlarını çevirerek aktarmıştır. Arapçada bir veciz söz gibi ele alınabilecek olan metnin son cümlesini de H.M.1 yazarı, sözcüklerin anlamlarını vererek çevirmiş, H.M.2 yazarı da hedef dilde birbirine yakın anlamlı sözcükleri vererek yorumlamıştır. Aslında çevirmenler, kaynak metnin durum bağlamını düşünerek ve eşdeğerlik yöntemine dayanarak hedef dil kültüründe benzer bir duruma uygun düşecek ‘her karanlık gecenin bir sabahı vardır’ ya da ‘her sıkıntıdan sonra bir ferahlık vardır’ ifadelerini tercih ederek anlamsal eşdeğerliği oluşturabilirlerdi. Böylelikle hedef dilde daha okunabilir ve anlaşılabilir bir metin ortaya çıkmış olurdu.

Örnek 6:

	Kaynak Metin	
	<p>نام الأطفال ملء جفونهم، وارتسم على وجوههم النحيلة براءة وطهر، وانبعث غطيظهم خافتا، إلا البالغين من النساء والرجال، فقد خاصم النوم عيونهم، وكيف ينامون والمأساة الجديدة تنسج خيوطها غدا؟ أه.. ما أشد رعبهم من الغدا! إنهم يعيشون على حافة هوة سحيقة (s.12).</p>	Çeviri Stratejisi
H.M.1	<p>Çocuklar derin uykularına hemen dalıverdiler. Tedirginlik masum ve temiz çehrelerinde açıkça görünüyordu. Hafifçe horultuları yayılmaya başladı. Daha yaşlı kadınların ve erkeklerin gözleri uykuya direniyordu. Nasıl uyusunlar ki yeni felaketler yarın onların ağlarını örüyordu. Âh... Yarından korkuları ne kadar da çok! Şüphesiz onlar dipsiz bir kuyunun kenarında yaşamaktadılar (s.12).</p>	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme
H.M.2	<p>Çocuklar deliksiz bir uykuya daldılar. Yorgun ve bitkin yüzleri sıhhat ve aydınlığa kavuştu. Horultuları sessizliğe dönüştü. Sadece yetişkin erkek ve kadınların gözleri uykuya karşı direnmekteydi. Nasıl uyusunlar ki, yeni bir trajedi yarın onların başına ne çoraplar örecekti? Ah... Yarına ait korkuları ne kadar da şiddetli idi! Gerçekten onlar derin bir uçurumun kenarında yaşıyorlardı (s.10).</p>	Değiştirme Eşdeğerlik

Her iki çevirmen de Arapça metindeki uzun cümleleri noktalarla ayırarak çevirmiştir. H.M.1 yazarı, ilk cümleye ‘hemen’ zarfını eklemiştir. H.M.2 yazarı da, ‘derin uykuya

dalmak' anlamını, '*deliksiz bir uykuya dalmak*' şeklinde vermiştir. Bu ifade ise hedef dil kültüründe bu şekilde kullanılmamaktadır. 'Deliksiz uyku' hedef dilde hiç uyanılmadan uyunan uyku için kullanılan bir ifadedir.

'Masumiyet ve saflıkları zayıf yüzlerine yansıdı' anlamındaki cümle de, H.M.1 yazarı tarafından sözcüklerin yeri değiştirilerek çevrilmiştir. H.M.2 yazarı ise, kaynak metnin anlamını tamamen değiştirmiştir. Ardından gelen cümleyi, H.M.1 yazarı '*daha yaşlı kadınların ve erkeklerin gözleri*', H.M.2 yazarı da, '*sadece yetişkin erkek ve kadınların gözleri*' şeklinde çevirerek sözcüğü sözcüğüne bir çeviri tercih etmişlerdir. Aslında hedef dilde 'yetişkin' sözcüğünün kullanılması hem erkek hem de bayanlar için kullanıldığından bu cümlede çıkarma işlemi uygulanabilirdi. Ayrıca H.M.2 yazarının '*sadece*' anlamını verdiği sözcük, 'fakat, ancak' anlamlarında kullanılmıştır.

Kaynak metindeki *تتسج خيوطها* ifadesini, H.M.1 yazarı birebir çevirirken, H.M.2 yazarı ise, hedef dilde eşdeğer bir anlam oluşturabilmek çabasıyla '*başına çorap örmek*' deyimini kullanmıştır. Bu deyim, hedef dilde 'birine, haberi olmadan kötü duruma düşürücü davranışta bulunmak' anlamında kullanılmaktadır. Ancak her iki çevirmenin çevirisi de hedef dilde anlamsal bir eşdeğerlik sağlayamamıştır. H.M.2 yazarının deyim kullanımı kaynak metindeki anlama yakın bir ifade oluşturmak için olsa da, tam olarak aynı etkiyi bırakamamıştır. Metindeki anlam, 'yarın yeni bir trajediyle karşılaşacaklarını bile bile nasıl uyuyabilirlerdi' gibi bir cümle ile hedef metinde verilebilirdi.

Kaynak metindeki *ل* edatının çevirmenler tarafından '*şüphesiz ve gerçekten*' sözcükleriyle karşılanması genel olarak Arapçadan Türkçeye yapılan çevirilerde karşılaşılan bir sorundur. Oysaki *ل* edatının her kullanıldığı yerde Türkçeye bu şekilde aktarılması, tabir yerindeyse çeviri kokan metinlerle karşılaşmamıza sebep olmaktadır. Metnin son cümlesindeki '*derin bir uçurumun kenarında yaşamak*' anlamındaki cümle de, kaynak metnin bağlamına göre hedef dil kültüründe 'büyük bir boşlukta ya da bir bilinmezlik içerisinde yaşıyorlar' şeklinde ifade edilebilirdi.

Örnek 7:

	Kaynak Metin	
	رد عليه "الخواجة بني" وهو يوناني يهودي مستوطن يملك في القرية مئات من الأفدنة، وله تجارات واسعة وقال الخواجة: - لكن الحرب قامت يا شيخ عنبة دفاعا عن الحريات وعنكم أيضا. لقد أذلكم الأتراك سنين طويلة (s.14).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Bay Yanni, -kendisi köyde yüzlerce dekar arazi ve geniş bir ticaret alanına sahip, Yunan asıllı Mısırdaki yaşayan bir yahudidir- buna cevap verdi ve şöyle dedi: - Fakat Şeyh Anbe, savaş, özgürlükleri ve sizi savunmak için patladı. Uzun seneler Türkler sizi aşağıladı (s.13,14).	Sözcüğü sözcüğüne Açıklama Ekleme
H.M.2	Daha önce oraya yerleşen ve kasabada yüzlerce dönümlük araziye ve geniş ticarethanelere sahip olan Yunan asıllı Yahudi Havaceyani ona şu sözlerle cevap verdi: - Fakat Ey Şeyh Anbe! Harb, hürriyeti müdafaa için yapılmaktadır. Sizi de müdafaa için. Türkler uzun yıllar sizi ezmişti (s.12).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme Ödünç alma

H.M.1 yazarı, kaynak dilde genellikle yabancılar için kullanılan ve ‘bey’ anlamına gelen *خواجة* sözcüğünü, ilk geçtiği yerde açıklama stratejisiyle dipnotta açıklamış ve çevirinin geri kalan kısmında aynı kahramanın nasıl nitelendirileceğini belirtmiştir. Fakat çevirmenin tercih etmiş olduğu yöntemde kahramanı ‘Hoca’ olarak nitelendireceğini bildirmesi hedef dil kültürü açısından uygun olmamıştır. Dipnotta bu durumu açıklamış olsa da, bu sözcüğün hedef dildeki göndergesi tamamen farklıdır. H.M.2 yazarı ise kaynak metindeki özel isimle birlikte sıfat ve ismi geçtiği şekliyle hedef dile ödünç olarak ‘*Havaceyani*’ olarak aktarmıştır. H.M.2 yazarının roman kahramanı Yanni için tercih etmiş olduğu birleşik isim, hedef dilde telaffuzu zor bir sözcük olmuştur.

H.M.1 yazarı, Yanni Bey’in kaynak metinde köyde yaşadığına dair bilgi verilmiş olmasına rağmen Mısır olarak hedef dilde yer almasını tercih etmiş ve daha genel bir ifade kullanmıştır. *قرية* sözcüğünü de H.M.2 yazarı çevirinin genelinde burada olduğu gibi ‘*kasaba*’ olarak çevirmiştir. Kaynak metinde ‘savaş sizleri ve özgürlüklerinizi korumak için başladı’ gibi bir anlam içeren cümleyi de, H.M.2 yazarı farklı bir yapıda aktarmıştır. Metinde sıralı olarak geçen cümleyi bölerek romanın anlatısını etkilemiştir. Metnin son cümlesini ise iki çevirmen de sözcüğü sözcüğüne çevirmiştir. Burada durum bağlamına bağlı olarak ‘Türkler yıllarca sizi hor gördü’ şeklinde bir çeviri tercih edilebilirdi.

Örnek 8:

	Kaynak Metin	
	أخذ الضابط الإنجليزي يرمي بنظراته هنا وهناك، ويدقق البصر في الوجوه التي تقبع خلف النوافذ والأبواب النصف مغلقة وفي الصبايا الواقفات فوق الأسطح على أكداس الأحطاب الجافة. ويستمتع إلى خوار الثيران ونهيق الحمير ونباح الكلاب. وكان جميع الحيوانات في مظاهر عدائية (s.23).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	İngiliz zabiti oraya buraya göz gezdiriyor, yarı kapalı kapı ve pencerelerin arkasına gizlenen yüzlerle kuru odun yığınları üzerinde bekleşmekte olan çocukların gözlerini inceliyordu. Öküzlerin böğürmesi, eşeklerin anırması ve köpeklerin ulumasına kulak veriyordu. Adeta bütün hayvanlar saldırgan bir tavır içindeydiler (s.18).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	İngiliz subayı oraya buraya göz gezdirmeye başladı. Çatıların üstünde, kuru odun yığınlarının tepesinde dikilmiş çocukları, yarı açık kapıların ve pencerelerin arkasına sinmiş yüzleri, dikkatli bir gözle tetkik ediyordu. Öküzlerin böğürmesine, merkeplerin anırmasına ve köpeklerin ulumasına kulak veriyordu. Sanki bütün hayvanlar bir resmi geçit yapıyorlardı (s.18).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

Kaynak metni aktarırken her iki çevirmen benzer çeviri stratejilerini kullanmıştır. H.M.1 yazarı bu örnekte olduğu gibi çevirinin genelinde ‘*zabit, fasıl*’ gibi bazı sözcükleri, Türkçede eskiden kullanıldığı şekliyle kullanmıştır. Bunun sebebi roman zamanının 1.Dünya Savaşından 1950’lere kadar geçen süreyi kapsamış olmasından kaynaklanmış olabilir. Ancak bu sözcükler yerine hedef dilde güncel olarak yer alan karşılıklarını çevirisinde kullanmayı tercih ederek daha kabul edilebilir bir hedef metin oluşturabilirdi.

Her iki çevirmen bu metinde genel itibarıyla sözcüğü sözcüğüne çeviriyi tercih etmiş olmasına rağmen H.M.1 yazarının ‘*kuru odun yığınları üzerinde bekleşmekte olan çocukların gözlerini inceliyordu*’ cümlesindeki ‘*gözlerini incelemek*’ ifadesinin kaynak metinde yer almadığı anlaşılmaktadır. H.M.2 yazarı da, metnin son cümlesinin anlamını farklı bir yapıyla çevirmiştir. Çünkü kaynak metinde ‘*hayvanların resmigeçit yapması*’ gibi bir ifade yer almamaktadır. Ayrıca bu çeviri, hedef dilde de bağlam içerisinde anlaşılammaktadır. Kaynak metindeki olay örgüsünde ‘subayın hayvanların seslerine kulak kesildiği ve sanki tüm hayvanların düşmanca bir tavır takındığına’ dair bir izlenim olduğu anlatılmaktadır.

Örnek 9:

	Kaynak Metin	
	لكن الاستيلاء على الحبوب لا يتوقف، والسياط تلهب ظهور الممتنعين، والذين لا يملكون المطلوب منهم يهرولون إلى جيرانهم يقترضون منهم وبعضهم يسرع إلى الخواجة يني يقترض منه بالربا الفاحش أو يرهن أرضه مصدر رزقه الوحيد. وعجلة الظلم تدور دون رحمة (s.36).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Fakat zorla hububat toplama işi durmuyordu, vermek istemeyenlerin sırtından dayak eksik olmuyordu. Kendilerinden istenilene sahip olmayanlar da ya kendilerinden borç almak üzere komşularına, ya da fahiş faizle veya tek geçim kaynağı arazisini rehin bırakmak üzere Hoca Yanni'ye koşuyorlardı. Zulüm tekerleği merhametsizce dönüyordu (s.26).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme Çıkarma Kültürel ödünçleme
H.M.2	Fakat hububata el koyma işi hiç durmuyordu. Kamçılar, karşı çıkanların sırtında şaklıyordu. İstenen miktar hububata sahip olamayanlar komşularına koşuyor ve onlardan borç alıyorlardı. Bazıları da Havaceyani'ye koşuyor, fahiş bir faizle veya biricik rızık kaynağı olan tarlasını rehin bırakmak suretiyle ondan borç alıyorlardı. Zulüm çarkı acımasızca dönüyordu (s.30).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ikame Kültürel ödünçleme

H.M.1 yazarı, kaynak metinde geçen 'kırbaç, karşı çıkanların sırtını kızartıyordu' anlamındaki cümleyi, '*sırtından dayak eksik olmuyordu*' şeklinde çevirerek kaynak dile yakın bir anlamı hedef dilde oluşturmaya çalışmıştır. H.M.2 yazarı ise aynı cümleyi, kaynak dildeki bağlamın etkisini hedef dil okuyucusunda bırakabilmek için hedef dil kültüründe benzer etki bırakacak '*kamçı şaklamak*' ifadeleriyle çevirmiştir. Hedef dilde 'şaklamak' sözcüğüyle kırbaçın vurulduğu andaki çıkardığı ses kastedilmektedir. Çevirmenin tercih etmiş olduğu bu yöntem, metnin durum bağlamına daha yakın bir ifade olmuştur.

Kaynak metinde 'kendilerinden istenilene sahip olmayan' ifadesiyle başlayan cümlede, H.M.1 yazarı bazı yüklemelere çıkarma işlemi uygulayarak cümleleri birleştirme yoluna gitmiştir. Ancak '*ya kendilerinden borç almak üzere komşularına, ya da fahiş faizle veya tek geçim kaynağı arazisini rehin bırakmak üzere Hoca Yanni'ye koşuyorlardı*' cümlesinde 'fahiş faizle' ifadesinin yüklemi çıkarıldığı için kaynak metnin anlamı yansıtılamamıştır. Oysa kaynak metinde '*...bazıları da Yanni Bey'e koşuyordu. Ya yüksek faizle ondan borç alıyordu ya da tek geçim kaynağı olan tarlasını rehin veriyordu*' gibi bir anlam mevcuttur.

Bunun yanında her iki çevirmen kaynak metinde adaletsizliğin yayılması, haksızlıkların herkese zarar vermesi durumunu anlatan birebir çeviri olarak ‘zulüm çarkı acımasızca dönüyordu’ ifadesini ödünçleme yöntemi ile hedef dile aynı şekilde çevirmiştir.

Örnek 10:

	Kaynak Metin	
	ولا يعتلى منبر المسجد إلا ويحدث الفلاحين عن الإنسان الحر، وعن قوله عمر رضي الله عنه "متي استبعدتم الناس وقد ولدتهم أمهاتهم أحرارا". ويحدثهم عن صفات المؤمن الحق وعن وجوب المساواة والعدالة والمحبة وسيطرتها على علاقات بني البشر (s.45).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Mescidin minberine çıktığında çiftçilere özgür insandan ve Hz. Ömer’in insanları ne zaman köleleştirdiniz, hâlbuki Allah onları hür kişiler olarak dünyaya getirmişti. Sözüdenü tekrarlar; onlara hakiki müminin niteliklerinden.. Eşitlik, adalet ve sevgi ile bunların insanlar arası ilişkilerde hâkim olmasının gerekliliğinden bahsederdi (s.32).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Mescidin minberine çıktığı zaman, insan özgürlüğünden; Ömer (r.a)’in ‘Anaları kendilerini hür doğurduğu halde insanları siz ne zaman köleleştirdiniz’ sözünden; gerçek müminin vasıflarından, eşitlik, adalet ve sevgiden ve sevginin insan ilişkileri üzerindeki hâkimiyetinden mutlaka bahsederdi (s.36).	Sözcüğü sözcüğüne Yer değiştirme

Her iki çevirmen bu metinde sözcüğü sözcüğüne çeviri anlayışını benimsemiştir. Ancak H.M.1 yazarı, kaynak metinde ‘anneleri onları özgür olarak doğurduğu halde’ ifadesini değiştirerek ‘Allah onları hür kişiler olarak dünyaya getirmişti’ şeklinde çevirmeyi tercih etmiş ve cümlenin anlamını değiştirmiştir. H.M.2 yazarı da, kaynak metinde ‘özgür insan’ olarak geçen ifadeyi yakın anlama gelecek şekilde ‘insan özgürlüğünden’ olarak çevirerek düzanlamsal eşdeğerliği sağlayamamıştır. Ayrıca kaynak metnin cümlelerini birleştirme yoluna gitmiştir. Burada H.M.1’de yer alan ‘sözüdenü’ sözcüğünün ne anlama geldiği ya da içerisinde bir yazım yanlışı mı olduğu tam olarak anlaşılamamıştır. H.M.1’deki ‘müminin niteliklerinden’ ifadesinden sonra gelen noktalama işareti de maddi hata olarak değerlendirilebilir. Metnin son cümlesindeki anlamı da, H.M.2 yazarı farklı şekilde aktarmıştır. Kaynak metinde geçen anlamda ‘eşitlik, adalet ve sevgi ile bunların insan ilişkilerinde hâkim olmasının gerekliliğinden bahsedildiği’ anlatılmaktadır. Ayrıca H.M.2 yazarı, kaynak metinde سيطرتها sözcüğündeki ها zamirinin sadece sevgi kelimesini kastetmiş olacağını düşünerek ‘sevginin insan ilişkileri üzerindeki hâkimiyeti’ gibi bir

anlam vermiştir. Çevirmenlerin tercih etmiş oldukları yöntemlerden dolayı kaynak ve hedef metinleri arasında biçimsel eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Örnek 11:

	Kaynak Metin	
	لست إلهيا حضرة العمدة. - يمكنني الإيذاء والانتقام من أي معارض. - ولم لا تكون مجلبة للنفع والخير؟ - لأنك يا عنة تعترض سلطاتي (s.45).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Sen ilah değilsin muhtar hazretleri. - Kim olursa olsun karşı çıkandan intikamımı alabilir ve onu işkence edebilirim. - Niçin fayda ve iyilik kaynağı olmuyorsun? - Çünkü sen benim yetkilerime saldırıyorsun, Anbe (s.32).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Sen ilah değilsin Muhtar Bey. - Herhangi bir muhalif benden intikam alabilir ve bana eziyet edebilir. - Benim sözlerimde ne gibi bir muhalefet görüyorsun? - Çünkü sen benim idareme karşı çıkıyorsun (s.37).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme Ekleme

H.M.1 yazarı kaynak metnin anlamını sözcüğü sözcüğüne çevirerek vermeye çalışmıştır. Kaynak metinde ‘benim karşımda duran kim olursa ondan intikam alabilir ve onun canını yakabilirim’ gibi bir anlama gelen cümle mevcuttur. H.M.1 yazarı, bu cümlelerin ilk kısmını yakın anlamda çevirmiş olsa da, ardından gelen kısmı, hedef dile anlaşılacak şekilde çevirmiştir. H.M.2 yazarı ise aynı cümleyi, tamamen yanlış anlamış olmalı ki hedef metne bambaşka bir anlamda aktarmıştır. Bu durum da kaynak metnin hedef dile yanlış yansıtılmasına ve anlaşılmasına sebep olmuştur. İki roman kahramanı arasında geçen diyalogda birebir çeviri ile ‘neden hayra ve iyiliğe sebep olmuyorsun’ anlamına gelen cümleyi, H.M.1 yazarı yakın anlamda çevirmiştir. H.M.2 yazarı ise kaynak metinde yer almayan bir cümle eklemiş, anlamı tamamen değiştirerek anlamsal eşdeğerliği sağlayamamıştır. Çevirmenin iki cümleyi de tamamen değiştirmesi kaynak metnin durum bağlamını hedef dile uyarlama düşüncesinden kaynaklanmış olabilese de, biçimsel ve dinamik eşdeğerlikten uzak bir çeviri olmuştur. Metnin ‘sen benim yetkilerime müdahale ediyorsun’ gibi bir anlam içeren son cümlesini de, H.M.1 yazarı, kaynak metin anlamını yansıtarak aktarmışken, H.M.2 yazarı anlamı değiştirerek çevirmiştir.

Örnek 12:

	Kaynak Metin	
	حبرها أمره. ترى هل أخطأت حينما تقدمت برجائها للضابط الانجليزي؟ وهل خانها التوفيق عندما حصلت على المبلغ المطلوب وقدمته فدية لزوجها؟ ما هذا الذي تراه؟ كانت تعتقد أن عودة زوجها أكبر عيد. وأنها مناسبة من أعظم المناسبات. بل إنها فكرت في إقامة حفل كبير يشترك فيه أصحاب الطبول والمزامير والأصوات الجميلة وتمد فيه الموائد للفقراء (s.53).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Kocasının durumu kadını hayrete düşürdü. İngiliz zabıtine ricasını takdim etmekle hata mı etmişti? İstenen meblağı bulup onu kocasının kurtuluşu için kullanması iyi olmamış mıydı? Müşahede ettiği bu durum, ne anlama geliyordu? Kocasının yuvasına dönüşü, kadın için en büyük bayram idi. Ve bu en büyük kutlama vesilesi idi. Hatta davulcu, zurnacı ve güzel sesli sanatkârların katılacağı büyük bir kutlama merasimi düzenlemeyi de düşünmüştü. Bu merasimde fakirlere ikramda bulunacaktı (s.38).	Sözcüğü sözcüğüne Yer değiştirme
H.M.2	Onun bu hali karısını hayrete düşürdü. Yoksa, İngiliz Subayına ricada bulunmakla hata mı etmişti? İstenen parayı temin edip kocası için fidye olarak takdim ederken, yakaladığı şans, şimdi kendisine ihanet mi etmişti? Neydi bu gördükleri? İnaniyordu ki kocasının dönüşü en büyük bayramdı ve bayram yapmak için bundan daha büyük vesile olamazdı (s.45).	Çıkarma Değiştirme Yer değiştirme

H.M.1 yazarı, çevirisinde genellikle Arapçadan Türkçeye geçmiş sözcükleri kullanmayı tercih etmiştir. Ancak Türkçede ‘*ricasını takdim etmek*’ yerine ‘*rica etmek/ricada bulunmak*’ gibi ifadeler kullanılmaktadır. Ayrıca çevirmen, kaynak metinde ‘*ترى acaba*’ anlamına gelen sözcüğü çıkarmıştır. ‘Kadın, kocasının dönüşünün kendisi için en büyük bayram olduğunu düşünüyordu’ anlamındaki cümleyi ise, iki çevirmen de isim cümlesi olarak çevirmiştir. H.M.2 yazarı, kaynak metnin bu cümlesinden itibaren çıkarma işlemi uygulamış ve kaynak metinden ziyadesiyle uzaklaşmıştır. Ayrıca ‘*istenen meblağı bulup kocasının fidyesi için vermesi iyi olmamış mıydı*’ anlamındaki cümleyi, farklı bir yapıyla çevirmiş olsa da, bu cümle hedef metinde anlaşılammaktadır. Metnin son cümlelerini çevirmiş olan H.M.1 yazarı ise, kaynak metinde geçen her sözcüğü aktarmayı tercih etmiştir. Ancak bu yöntem hedef dilde okunabilirliği olumsuz etkilemiştir. Örneğin, ‘hatta davulcu, zurnacı ve şarkıcıların da katılacağı bir kutlama yapmayı düşünüyordu. Hem de bu kutlamada fakirlere ziyafet verecekti’ anlamına gelebilecek cümleyi, ‘*güzel sesli*

sanatkârların katılacağı, kutlama merasimi’ gibi ifadelerle çevirmesi çevirmenin kaynak metindeki her sözcüğün anlamını verme isteğini göstermektedir.

Örnek 13:

	Kaynak Metin	
	وما هي إلا ساعة أو بعض ساعة حتى غصت الدار بهم. وامتألت الرحبة الواسعة وكذلك المصاطب أمام البيت بالأهالي، ولم تزد كلمات التحية عن "حمدا لله على سلامتكم" ولم يكن رد الشيخ يخرج عن "الله يسلمكم" (s.54,55).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Yaklaşık bir saat içinde ev gelenlerle doldu. Geniş avlu da doldu. Aynı şekilde evin önündeki sekiler de insanlarla dolmuştu. ‘Kurtuluşundan dolayı Allah’a hamdolsun’, sözü devamlı söylenip duruyordu. Şeyhin de bunlara cevabı Allah da sizi selamette kılsın şeklinde oluyordu (s.39).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödünçleme
H.M.2	Çok değil bir saatte hatta daha da az bir sürede evin içi ve geniş avlusu gelen misafirlerle doldu, taştı. Evin önünde alçak binaların üstünde de halk birikmişti. Selam faslına ‘elhamdüllilah kurtuldun’ sözlerinden başkası ilave edilmiyor; Abdulaziz Şelebi’nin cevabı da ‘Allah sizi de kurtarsın’ dan öteye geçmiyordu (s.46).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme Kültürel ödünçleme

Her iki çevirmen aynı stratejileri temel alarak çevirilerini gerçekleştirmiştir. ‘Birkaç saat içinde ev, gelenlerle doldu’ anlamındaki cümleyi, H.M.1 yazarı ‘*yaklaşık bir saat içinde*’ olarak, H.M.2 yazarı da aynı cümleyi, ‘*hatta daha az bir sürede*’ ifadesiyle çevirerek kaynak metinde yer almayan bir ifadeyi eklemiştir. Ardından gelen cümleyi de, H.M.1 yazarı birebir çevirmiştir. H.M.2 yazarı ise kaynak metinde geçen cümleyi, ‘*evin önündeki alçak binaların üstünde de halk birikmişti*’ şeklinde çevirerek farklı bir cümle ile durumu anlatmaya çalışmıştır. Fakat kaynak metindeki durum, ‘evin geniş avlusu dolmuştu hatta evin dışında da oturacak bir yer kalmamıştı’ gibi bir cümle ile anlatılabilirdi. Kaynak metnin son cümlesinde, ‘gelen ziyaretçilerin, esirlikten kurtulan birine söyledikleri sözler’ yer almaktadır. Burada çevirmenler kültürel ödünçleme yöntemiyle bir çeviri tercih etmiştir. Belki de çevirmenler bu cümle ile kaynak dil kültürünü hedef dilde yansıtmak istemiştir. Fakat bu tercih hedef metinlerin okunabilirliğini etkilemiştir. Hedef dil odaklı bir çeviri anlayışı tercih edilerek eşdeğerlik stratejisi ile kaynak metindeki ‘*seni kurtaran Allah’a hamdolsun*’ cümlesi, ‘geçmiş olsun’ şeklinde aktarılabilirdi. Bunun karşılığında da ‘teşekkür ederim ya da Allah sizleri düşürmesin’ gibi ifadeler yer alabilirdi.

Örnek 14:

	Kaynak Metin	
	ولم ينس في هذا الموقف الهام أن يتذكر حبيبه جمال الدين الأفغاني. فاختمت كلامه قائلا: - يقول حبيبي: بالضغط والتضييق تلتحم الأجزاء المبعثرة (s.59).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	O anda dostu Cemaleddin el-Afgânî'yi hatırladı. Şu cümleyle sözlerini bitirdi: - Dostum diyor ki: Baskı ve sıkıştırma ile dağınık parçalar, yalnızca bütünleşir (s.43).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Bu ortamda dostu Cemaleddin Afgani'den aldığı ilhamı da unutmadı ve sözünü şöyle bitirdi: - Dostum der ki: Dağılmış parçalar, tazyik ve sıkıştırma ile birbirine kaynaştırılıp birleştirilir (s.51).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

Her iki hedef metin yazarı birebir çeviri anlayışını benimsemiştir. Ancak ilk cümleleri değiştirme yoluna giderek çevirmişlerdir. Kaynak metinde 'bu önemli durumda dostu Cemâleddîn Afgânî'yi anmayı da unutmadı' anlamındaki cümle, H.M.1 yazarı tarafından 'hatırladı' olarak çevrilmiştir. H.M.2 yazarı ise anlamı farklı bir yapıda aktararak 'ilham alma' durumuyla ifade etmiştir.

Hedef metinlerin son cümleleri birebir çeviri olduğu için hedef dil kültürüne uzak çeviriler ortaya çıkmıştır. Kaynak metinde birebir çeviri ile 'dağınık parçalar, baskı ile bir araya gelir' gibi bir anlam içeren cümle, her iki çevirmen tarafından birbirine yakın şekilde çevrilmiştir. Ancak kaynak metnin durum bağlamı tam olarak yansıtılamamıştır. Bunun yerine kaynak metinde geçen ifadeyi, hedef dil kültüründe karşılayabilecek bir ifade bulunması anlaşılabilirlik ve okunabilirlik sağlanması açısından daha uygun olurdu. Çünkü metnin mecazi anlamında zorlukların ve sıkıntıların, insanları güçlendireceği onları bir araya getireceği gibi bir anlam yer almaktadır. Çevirmenler, bu tür durumlarda hedef dilde aynı etkiyi bırakabilecek özellikte ifadeleri kullanmaya çalışmalıdır. Örneğin kaynak metindeki durum bağlamına uygun olabilecek 'öldürmeyen darbe dinç tutar' ya da 'sıkıntılar insanların birbirlerine kenetlenmesine sebep olur' gibi ifadeler, anlaşılabilirlik açısından daha uygun olabilirdi. Çevirmenler kaynak metnin anlatı estetiğini hedef metinlere yansıtmayarak ifadeleri yorumlamayı tercih etmişlerdir. Bu da hedef metinlerin okunabilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

Örnek 15:

	Kaynak Metin	
	الآن وقد جاء موسم القطن. كان على الخواجة أن يفحص أوراقه ويراجع حساباته حتى يحصل ماله عند العملاء. كان الخواجة سعيدا لأنه واثق تمام الثقة أن أغلبهم سيعجز عن تأدية ما عليه. وفي هذه الحالة يستطيع أن يملي شروطه. ويحدد نسبة الربا الجديدة أو يستولي على الأرض المنزرعة والعقارات (s.62).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Şimdi ise hac mevsimi geldi. Hoca Yanni'nin evraklarını kontrol edip hesaplarını gözden geçirme zamanı geldi. Böylece işçilerdeki alacaklarını alabilsin. Hoca Yanni, mutlu idi çünkü bunların ekseriyeti, borçlarını ödemekten aciz idi, bunu kesinlikle biliyordu. Bu durumda da şartlarını angaje edebilecek ve yeni faiz oranını tespit edebilecekti. Ya da dikili arazi ya da akarları zorla zaptedecekti (s.46).	Sözcüğü sözcüğüne Yer değiştirme
H.M.2	İşte şimdi pamuk mevsimi geldi. Kiracılarındaki malını tahsil etmesi için Havaceyani'nin, defterlerini incelemesi ve hesaplarını yeniden gözden geçirmesi gerekiyordu. Havaceyani mutlu idi, çünkü bunların büyük bir kısmının borçlarını ödeyemeyeceklerinden tamamen emindi. Bu durumda şartlarını dikte ettirebilecekti. Yeni bir faiz oranı tesbit edecek veya ekilen topraklara ve mahsule el koyacaktı (s.54).	Sözcüğü sözcüğüne

H.M.1 yazarının, kaynak metinde pamuk hasadının yapıldığı dönemi niteleyen ve 'pamuk mevsimi' olarak geçen ifadeyi, 'hac mevsimi' olarak çevirmesinin sebebi anlaşılammış ve bir hata olarak değerlendirilmiştir. Kaynak metindeki 'Yanni'nin çiftçilere vermiş olduğu borçlarını tahsil etmesi için hesaplarını ve senetlerini gözden geçirmesi gerekiyordu' anlamına gelen cümlede, H.M.1 yazarı 'عملاء' sözcüğünü ilk anlamı ile 'işçiler' olarak, H.M.2 yazarı da anlamı değiştirerek 'kiracılar' olarak çevirmiştir. Aslında durum bağlamında kaynak metinde 'işçiler, müşteriler' olarak geçen sözcükle, Yanni'nin faizle borç verdiği köylü çiftçilerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Ardından gelen 'çoğunun borçlarını ödeyemeyeceklerinden tamamen emindi' cümlesini de, H.M.1 yazarı farklı şekilde çevirmiştir. Ayrıca 'bu durumda şartlarını kabul ettirebilecekti' anlamındaki cümleyi de, 'bağlamak' anlamındaki 'angaje etmek' sözcüğüyle çevirmiştir. H.M.2 yazarı da 'dikte ettirmek' deyiimiyle kaynak metnin anlamını vermiştir. Son cümlede de H.M.1 yazarı, Arapçadan Türkçeye geçmiş olan 'tarla, bağ, bahçe' anlamında eskiden kullanılan 'akâr' sözcüğünü Arapçadaki şekliyle korumuştur. Fakat çevirisiyle kaynak metinden uzaklaşmıştır. H.M.2 yazarı da aynı sözcüğü, 'mahsul' sözcüğüyle ifade etmiştir.

Çevirmenler, kaynak metinde yer alan sıralı cümleleri, hedef metinde de yakın kullanıma sahip bağlaçlarla ifade edebilecek iken bölerek çevirmişlerdir. Bu da kaynak metnin akıcılığının hedef metinlerde oluşmamasına sebep olmuştur.

Örnek 16:

	Kaynak Metin	
	للخواجة يني وكيل أعمال يشرف على أرضه التي يملكها والتي استولى عليها من الفلاحين بأثمان زهيدة في ظروف مريبة. حقا إن الطيور على أشكالها تقع. إذ أن وكيل الخواجة – يدعى الحاج إبراهيم- يتفق مع رئيسه في كثير من الصفات (s.62).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Hoca Yanni'nin bir iş takipçisi vardı. Bu adam, Yanni'nin çiftçilerden yok pahasına aldığı borçlarına karşılık saydığı veya bir takım hilelerle işgal ettiği arazilerine bakıyordu. Vakia, kıratın yanında duran ya huyunda ya suyundan kapar. Hoca Yanni'nin vekili –Hacı İbrahim diye de anılmaktadır- birçok nitelikleriyle patronuna benzemekte idi (s.46).	Değiştirme Ekleme Eşdeğerlik Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Havaceyani'nin bir kâhyası vardır. Bu kâhya, sahibi bulunduğu arazilerin ve çiftçilerden az bir para karşılığı elde edip kullanım süresi şaibeli arazilerin işletilmesini kontrol eder. Gerçekten kuşlar kendilerine benzeyen yerlere konarmış. Çünkü Havaceyani'nin kâhyası Hacı İbrahim de pek çok niteliklerinde patronu ile ittifak halindedir (s.54).	Ekleme Kültürel ödüncleme Sözcüğü sözcüğüne

Kaynak metinde 'Yanni Bey'in sahip olduğu ve şaibeli durumlarda çiftçilerden yok pahasına el koyduğu arazilerin işlerini yürüten bir yardımcısı vardı' anlamında geçen cümleyi, H.M.1 yazarı farklı bir yapıda vermeyi tercih etmiştir. 'Yardımcı, vekil, temsilci' gibi anlamlara gelen sözcüğü de, 'iş takipçisi' olarak vererek kaynak metindeki anlamı hedef metinde vermeye çalışmıştır. Kaynak metinde yer almayan 'borçlarına karşılık saydığı, birtakım hilelerle' ifadelerini de hedef metne eklemiştir. H.M.2 yazarı da, Türkçede çiftlik gibi yerlerde her türlü işi takip eden kişiyi niteleyen 'kâhya' sözcüğünü kullanmıştır. Ayrıca 'kullanım süresi' ifadesini hedef metne eklemiştir. Çevirmenler, metindeki bir Arap atasözü için farklı stratejiler tercih etmişlerdir. Birebir çeviri olarak 'kuşlar kendilerine benzeyenin yanına konar' gibi bir anlam içeren ifadeyi, H.M.1 yazarı kişi, kiminle arkadaşlık ederse ondan etkilenir, onun gibi davranmaya başlar anlamında Türkçede eşdeğer olabilecek şekilde 'kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan'

atasözleriyle çevirmiştir. Belki burada ‘körle yatan şaşı kalkar, üzüm üzümüne baka baka kararır’ gibi atasözleri de kullanılabilirdi. H.M.2 yazarı ise ifadeyi, kültürel ödünçleme yöntemi ile kaynak metinde geçtiği şekliyle aktarmıştır. Ancak bu tercih kaynak metnin vermek istediği mesajı hedef metinde tam olarak verememiştir. Son cümlede ise her iki çevirmen birebir çeviriyi tercih etmiştir. Fakat H.M.2 yazarının ‘Yanni’nin yardımcısı Hacı İbrahim birçok özelliğiyle patronuna benzemektedir’ anlamındaki cümleyi, ‘*ittifak halindedir*’ şeklinde çevirmesi, hedef dil kültüründen uzak bir çeviri anlayışı olmuş ve cümleye kaynak metinde kastedilenden farklı bir anlam yüklenmiştir.

Örnek 17:

	Kaynak Metin	
	ظل الخواجة طوال اليوم يستدعي عملاء ويملي إرادته، ويستولي على ضروريات الحياة من المستدينين، لا ينبض قلبه بذرة من شفقة، ولا تستجيب روحه لكلمة ضراعة، ووكيله الحاج إبراهيم يصرخ في الفلاحين ويتوعدهم، وينتزع منهم التنازلات طوعا أو كرها (s.70).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Hoca, gün boyu müşterilerini çağırmaya, onlara istediklerini dikte ettirmeye devam etti. Borçlulardan, ödeyemeyenlerin mallarını mülklerini gasbetmeyi sürdürdü. Bu esnada da kalbi zerre kadar şefkat göstermiyor, ruhu da hiçbir yalvarmaya aldırılmıyordu. Avukatı Hacı İbrahim ise çiftçilere bağıyor, onları azarlıyor, zorla onlardan tavizler koparıyordu (s.51).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Havaceyani gün boyunca avukatlarını yanına çağırdı ve onlara direktiflerini yazdırdı. Borçluların hayati eşyalarına el koyuyor; kalbi zerre miktarı şefkat duymuyor; ruhu yalvarma ve yakarmalara cevap vermiyordu. Kâhyası Hacı İbrahim çiftçilere bağıp çağıyor, tehditler savuruyordu. Onlardan gönüllü gönülsüz tavizler koparıyordu (s.60).	Sözcüğü sözcüğüne

Her iki çevirmen de kaynak metni sözcüğü sözcüğüne aktarmaya çalışmıştır. Ancak bazı cümlelerin ve sözcüklerin farklı anlaşıldığı görülmektedir. Kaynak metinde ‘Yanni Bey, gün boyu müşterilerini çağırmaya, isteklerini sıralamaya ve borçluların zaruri ihtiyaçlarını gasp etmeye devam etti’ anlamındaki cümle, H.M.1 yazarı tarafından benzer şekilde aktarılmıştır. H.M.2 yazarı ise cümlenin anlamı ve yapısını değiştirmiştir. Çevirmenin hedef metninde yer alan ‘*avukatlarını çağırmak ve direktiflerini yazdırmak*’ cümlesi

kaynak metinde yer almamaktadır. Son cümlede de H.M.1 yazarının daha önce *iş takipçisi* olarak nitelmesine rağmen bu cümlede aynı kahramanı ‘*avukat*’ olarak nitelendirmesi anlaşılammıştır. Ayrıca çevirmen, ‘*تَوَعَّدَ* gözünü korkutmak, tehdit etmek’ anlamındaki fiili, ‘*azarlamak*’ olarak çevirmiştir, H.M.2 yazarı da aynı fiili ‘*tehditler savurmak*’ şeklinde aktararak kaynak metindeki anlama yakın anlam vermiştir. Bunun yanında ‘*gönüllü gönülsüz*’ ifadesi yerine ‘*zoraki, zorla*’ sözcükleri bağlam açısından daha uygun olabilirdi. Çevirmenlerin tercihleri anlamsal eşdeğerliği oluşturamamış ve hedef metinlerin anlaşılabilirliği olumsuz etkilenmiştir.

Örnek 18:

	Kaynak Metin	
	في لمح البصر كان الخنجر يلمح في يد أبي المعاطي وجمد الخواجة لحظة. ثم وثب كقط بري عن مكانه فوقعت الزجاجاة وتحطم الكأسان وانقض عليه أبو المعاطي كثور هائج. ورفع يمناه ليغرس الخنجر في قلبه. ولكن الخواجة أخذ يصرخ ويستغيث ويتلوى (s.86).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Bir anda Ebulmuati'nin elinde hançer parlamıştı. Hoca bir an için durakladı. Sonra yerinden fırlayan kaz gibi sıçradı. Şişe devrildi. Kâseler devrildi. Ebulmuati, kan görmüş boğa gibi üzerine çullandı. Hançeri kalbine saplamak için sağ elini kaldırdı. Fakat Hoca bağırarak yardım istedi ve kaçmaya başladı (s.63).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Bir anda Ebül Meâti'nin elinde hançer parlayıverdi. Havaceyani bir an dondu kaldı. Sonra vahşi bir kedi gibi yerinden sıçradı. Şişe devrildi. Kadehler kırıldı. Ebül Meâti azgın bir boğa gibi üzerine atıldı. Hançeri kalbine saplamak için elini havaya kaldırdı. Fakat Havaceyani ardı ardına bağırmaya ve imdat istemeye başladı (s.76).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme Çıkarma

Her iki çevirmen kaynak metnin anlamını vermeye çalışmış olsa da bazı ifadeler kaynak metnin durum bağlamını oluşturmaktan uzak kalmıştır. H.M.2 yazarının metinde geçen isimleri uyarlama tercihini, burada metinde geçen kahraman ismini ‘*Ebül meâti*’ şeklinde aktararak uygulamadığı görülmektedir. H.M.1 yazarı da, kaynak metinde geçen bazı ifade ve cümleleri değiştirerek çevirmiştir. ‘Bir kedi gibi yerinden sıçradı’ anlamındaki cümle, H.M.1 yazarınca ‘*yerinden fırlayan kaz gibi sıçradı*’ şeklinde değiştirilerek aktarılmıştır. ‘Şişe devrildi, kadehler kırıldı/düştü’ cümlesindeki ‘*كأس*’ sözcüğünü, H.M.1 yazarının ‘*kâseler*’ olarak çevirmesi hedef dil kültürü açısından uygun olmamıştır. Ardından gelen cümlede geçen ‘*vahşi bir boğa gibi*’ ifadesi, H.M.2 yazarı tarafından ‘*azgın bir boğa*’

şeklinde aktarılarak hedef dil kültüründe kaynak metindekine benzer bir etki bırakılmak istenmiştir. H.M.1 yazarı da, aynı etkiyi ‘*kan görmüş boğa*’ ifadesiyle bırakmak istemiştir.

Son cümlede ise H.M.2 yazarı ‘*ardı ardına*’ ifadesini ekleyerek hedef metne kaynak metnin durum bağlamını etkileyici bir şekilde vermeye çalışmıştır. Ancak metinde geçen ‘*تلى* kıvranmak’ anlamındaki sözcüğü çıkarmıştır. H.M.1 yazarı ise aynı cümleyi, ‘*bağırarak yardım istedi*’ şeklinde farklı bir yapıyla vermiş ve *تلى* sözcüğünü ‘*kaçmak*’ olarak çevirmeyi tercih etmiştir. Çevirmenlerin kaynak metindeki ayrıntıları ve betimlemeleri hedef metne yansıtmaktan zaman zaman uzak kaldığı görülmektedir. Bu durumda da hedef metinlerle kaynak metinler arasında biçimsel eşdeğerlik ve anlamsal eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Örnek 19:

	Kaynak Metin	
	لا يدري أحمد كيف حدثت هذه الزيارة المباغثة. هل جاءت نتيجة تدبير محكم، وخاصة أنه سيسافر في الغد أم أنها مجرد صدفة؟ كل ما أشبع بخصوص هذه الزيارة هي أنها لتوثيق عرى المودة والألفة بين الأسرتين أسرة العمدة وأسرة شلبي بعد قطيعة طويلة (s.91).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ahmet böyle ani bir ziyaretin nasıl gerçekleştiğini bilmiyordu. Acaba planlı mıydı? Özellikle yarın çıkacağı yolculuk öncesi. Yoksa sırf bir tesadüf mü? Bu ziyarete mahsus olmak üzere şayi olan kanaatin özü şuydu: Bu ziyaret tamamen iki aile muhtarın ailesiyle Çelebi ailesi arasında uzun süreden beri kesilmiş bulunan sevgi ve ülfet bağlarının güçlendirilmesi sebebiyleydi (s.68).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	İşte ne olduysa o gün oldu. Muhtar ailesi, Şelebi ailesini ziyaret teklifi gönderdi. Ahmet bu sürpriz ziyaretin nasıl gerçekleştiğini anlayamamıştı. Özellikle yarın yola çıkacağına göre, akıllıca bir organize neticesinde mi yoksa sadece bir tesadüf mü? Bu ziyaretle ilgili ortaya atılan bütün gerekçe sadece uzun bir kopukluktan sonra Muhtar ve Şelebi aileleri arasındaki sevgi ve dostluk bağlarını kuvvetlendirmektir (s.82).	Ekleme Sözcüğü sözcüğüne

Her iki hedef metin yazarı kaynak metnin anlamını vermeye gayret sarf etmiştir. Ancak H.M.2 yazarının eklemiş olduğu ilk iki cümlelerin kaynak metinde yer almadığı görülmektedir. Çevirmen, kaynak metinde ‘Ahmet, bu ani ziyaretin özellikle yarınki

yolculuğu öncesi olmasından dolayı planlı bir ziyaret mi yoksa sadece bir tesadüf mü olduğunu bilmiyordu’ anlamına gelen cümleyi de, benzer anlamdaki farklı bir yapıyla cümleleri bölerek hedef dile çevirmiştir. Fakat bu tercih metnin akıcılığını olumsuz etkilemiştir. H.M.1 yazarı bu örnekte de çevirinin genelinde tercih etmiş olduğu hedef dilde daha önceleri kullanılan sözcükleri kullanmaya, çevirisinde yaygın anlamındaki ‘şayi’ sözcüğünü de kullanarak, devam ettirmiştir.

‘Bu ziyarete dair yaygın kanaat, uzun süreli küskünlükten sonra Şelebi ve muhtarın aileleri arasındaki dostluk bağlarının kuvvetlendirilmesidir’ anlamındaki cümleyi, H.M.1 yazarı farklı bir yapıyla çevirmiştir. H.M.2 yazarı da ‘ortaya atılan bütün gerekçe’ ifadesiyle çevirmiş ve hedef metni resmi bir yazı edasında oluşturmuştur. Aslında bu cümle hedef dilde, ‘bu ziyaretin sebebi, uzun zamandır küskün olan iki aile arasındaki dostluk bağlarını güçlendirmektir’ şeklinde ifade edilebilirdi. Böylelikle kaynak metnin anlamına yakın bir anlam verilmiş olurdu.

Örnek 20:

	Kaynak Metin	
	<p>قالت أمها متمثلة بالحكمة الشعبية: - من خرج من داره قل مقداره. - أما أنا يا أمي فأعتقد أن من خرج من داره في فترات قليلة. ينعم بالهواء الجميل وتغيير المناظر، والترويح عن النفس (s.92).</p>	Çeviri Stratejisi
H.M.1	<p>Bir halk vecizesi söyleyerek annesi karşılık verdi: - Kim evinden çıkarsa değeri azalır. - Bana gelince anne, kim kısa sürelerle evinden çıkarsa onun güzel hava, değişik manzaralar ve gönül huzuru gibi nimetlerden yararlandığına inanırım (s.69).</p>	<p>Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödünçleme</p>
H.M.2	<p>Annesi bir atasözünü temsil getirerek şöyle dedi: - Evinden dışarı kim çıkarsa, onun sayısı azalır. - Ama anneciğim, ben inanıyorum ki kısa aralıklarla evinden dışarı çıkan bir kimse temiz hava alır, değişik manzaralar görür ve ruhunu dinlendirir (s.83).</p>	<p>Sözcüğü sözcüğüne</p>

Her iki çevirmen kaynak metni sözcüğü sözcüğüne çevirmeyi tercih etmiştir. H.M.1 yazarı, Arap atasözünü kültürel ödünçleme yöntemi ile olduğu gibi hedef metne aktarmıştır. H.M.2 yazarı ise, ‘مقدار’ sözcüğünün ilk anlamını kullanarak hedef dil kültürüne uzak bir çeviri tercih etmiştir. Oysa kaynak metinde geçen duruma karşılık hedef metinde de benzer bir atasözü vardır. Çevirmenler, hedef kültürde gerekli gereksiz her yere girip çıkan kadın hakkında dedikodu yapılıp anlamını içeren, ‘çok gezen tavuk, ayağında pislik getirir’ atasözüne çevirilerinde yer vererek eşdeğer bir çeviri anlayışı benimseyebilirlerdi.

H.M.1 yazarı kaynak metindeki ‘أما أنا bence, bana göre, bense, bana kalırsa’ anlamına gelebilecek olan ifadeyi, ‘bana gelince anne’ olarak çevirerek yakın bir anlam vermiştir. H.M.2 yazarının ise ‘ama anneciğim, ben inanıyorum ki’ gibi ifadelerle çevirmesi, kaynak metnin söz dizilişini dahi önemseydiğini göstermektedir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere yazın çevirilerinde önemli olan sözcük düzeyinde eşdeğerliğin yanında dinamik eşdeğerliği sağlamaktır. Sözcük düzeyinde eşdeğerliği sağlamak uğruna dinamik eşdeğerliği göz ardı etmek doğru bir tercih olmayacaktır. Çünkü yazın çevirilerinde kaynak metnin etkisini hedef metinde de oluşturabilmek esastır.

Örnek 21:

	Kaynak Metin	
	عزیزتی صابریں: لا أعلم هل ستسعدین بهذه الكلمات أم لا. لكن الشيء الأكید هو أني أکتبها بروحي وقلبي لأنی مؤمن أشد الإيمان أن أحلی لحظات عمري، هي تلك اللحظات التي سنلتقي فيها تحت سقف بيت الزوجية (s.94).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Saygı değer Sabrin, Bu cümleleri dinlemeye hazır olup olmadığını bilmiyorum. Fakat şu bir gerçek ki bunları ruhumla ve kalbimle yazıyorum. Şuna kesinlikle inanıyorum ki ömrümün en tatlı anları evlilik çatısı altında buluşacağımız anlardır (s.70).	Standartlaştırma Ekleme
H.M.2	Sevgili Sabriye, Bu kelimeler seni mutlu edecek mi etmeyecek mi bilmiyorum. Lakin kesin olan bir şey var ki ben bunları gerçekten bütün ruhum ve kalbimle yazıyorum. Çünkü ben kesin olarak inanıyorum ki, seninle evlilik çatısı altında bir araya geleceğimiz anlar, ömrümün en tatlı anları olacaktır (s.84).	Sözcüğü sözcüğüne Yerelleştirme

Kaynak metinde roman kahramanı sevdiği kıza yazdığı mektupta *عزيزتي* sevgili anlamına gelen bir sözcük kullanmıştır. H.M.1 yazarı, bu sözcüğü standartlaştırma yöntemiyle ‘saygı değer’ olarak çevirerek resmi bir yazı şeklinde bir aktarım tercih etmiştir. Kahramanın sevdiği insana sırrını açtığı bir mektupta, ‘saygıdeğer’ sözcüğü gibi bir sözcükle başlaması pek uygun olmamış ve bu şekilde aktarmakla kullanımsal eşdeğerlik sağlanmamıştır. H.M.2 yazarı ise aynı sözcüğü mektup diline uygun şekilde ‘sevgili’ olarak aktarmış ve kaynak metinde ‘Sabrîn’ olarak geçen özel ismi yerelleştirerek ‘Sabriye’ şeklinde çevirmiştir. Başlangıcın ardından gelen ‘bu sözlerin seni mutlu edip etmeyeceğini bilmiyorum’ anlamındaki cümle ise, H.M.1 yazarının ‘استعد فيليني ستسعدين’ hazır olmak’ anlamındaki fiille karıştırmış olmasından dolayı yanlış anlamda çevrilmiştir. Ayrıca kaynak metindeki ‘*bunları ruhumla ve kalbimle yazıyorum*’ anlamındaki cümle, hedef dile ‘bunları bütün kalbimle yazıyorum’ olarak çevrilerek hedef dil kültürüne yakın bir çeviri tercih edilebilirdi. Kaynak metnin son cümlesi ise, her iki çevirmen tarafından sözcüğü sözcüğüne aktarılmış ve kaynak metnin içerdiği anlam hedef metinlerde verilmiştir. Belki de, ‘çünkü ben seninle evlilik çatısı altında bir araya geleceğimiz anların, en güzel anlar olacağına tüm kalbimle inanıyorum’ şeklinde bir çeviri, hedef dil kültürüne uygun olabilecek başka bir tercih olabilirdi.

Örnek 22:

	Kaynak Metin	
	<p>خفاجة لم يستجب لكلمة الحق، ولم ينصع لحكمة الله. لقد مات قلبه ولم يبق منه إلا اللحم والعظم يحر كهما الشيطان كيف شاء.</p> <p>والآن تصبحون على خير. سلام عليكم (s.122).</p>	Çeviri Stratejisi
H.M.1	<p>Hafface, hakka icabet etmemiş Allah’ın hikmeti için yapılan nasihati kabul etmemiştir. Onun kalbi ölmüştür. Ondan sadece et ve kemikler kalmıştır ki onları da şeytan istediği gibi oynatıyor.</p> <p>Şimdi sizlere iyi geceler. Selam aleyküm (s.89).</p>	<p>Sözcüğü sözcüğüne</p> <p>Değiştirme</p> <p>İletişimsel çeviri</p>
H.M.2	<p>Haydar hakkın sesine kulak vermedi ve ilahi hikmetin gereğini yerine getirmedi. Onun kalbi artık ölmüştür. Ondan geriye sadece şeytanın dilediği şekilde hareket ettirdiği bir et ve kemik yığını kalmıştır.</p> <p>Şimdi hayr üzere sabaha erişiyorsunuz. Selam üzerinize olsun (s.108).</p>	<p>Sözcüğü sözcüğüne</p> <p>Değiştirme</p>

Her iki çevirmen metindeki anlamı değiştirerek farklı yapıda vermiştir. ‘Ondan geriye şeytanın istediği gibi hareket ettirdiği bir et ve kemik yığını kaldı’ anlamındaki cümle, hedef dil kültüründe kullanılan ‘şeytanın oyuncağı olmak’ ifadesiyle aktarılarak hedef kültüre daha yakın bir çeviri tercih edilebilirdi.

H.M.1 yazarının kaynak metnin ilk cümlesi, ‘*Allah’ın hikmeti için yapılan nasihati kabul etmemiştir*’ çevirisi hedef kültürde tam olarak anlaşılammaktadır. ‘Haffâce hak söze karşılık vermedi’ anlamındaki cümle ise, H.M.2 yazarı tarafından ‘*Hakkın sesine kulak vermedi*’ şeklinde aktarılarak değiştirilmiş ve çevirmen, hedef metinde daha anlaşılır bir cümle oluşturmaya çalışmıştır.

Kaynak metnin son cümlesindeki ‘*تصبحون على خير*’ ifadesinin H.M.1 yazarı tarafından iletişimsel çeviri ya da eşdeğerlik yöntemi olarak nitelendirilen bir yöntemle çevrilmesine rağmen, H.M.2 yazarının aynı ifadeyi sözcüğü sözcüğüne ‘*şimdi hayr üzere sabaha erişiyorsunuz*’ şeklinde çevirmiş olması eşdeğerlik bakımından uygun olmamıştır. Çevirmen kaynak kültürde bir temenni içeren ifadeyi olumlu düz bir cümle gibi çevirmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken dillerin kültürlerine ait bazı ifadeleri çeviri sırasında hangi yöntemlerle çevrilebileceği sorunudur. Burada çevirmenin kaynak kültürün ‘iyi geceler’ karşılığında söylemiş olduğu ‘hayırla sabahlayasınız’ ifadesini vermek istemiş olabilme ihtimali olsa da, bu çeviri tercihi hedef metnin okunabilirliği açısından sorun teşkil etmektedir. Çevrilen eser bir yazın türü olduğu için iletişimsel çevirinin önemi daha da artmaktadır.

Çevirmenlerin çeviriler sırasında genel olarak tercih etmiş olduğu kaynak metne bağlı kalma çabası, hedef metinlerde biçimsel ve anlamsal eşdeğerliğin oluşmamasına sebep olmuştur. Bu durum hedef dil okurunun anlaşılammaz cümlelerle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Bu yüzden herhangi bir dilden başka bir dile özellikle edebi çeviri yapacak çevirmenlerin, kaynak metnin mesajını hedef dilde anlaşılabilir şekilde yansıtabilme çabasında olması gerekmektedir. Aksi halde kaynak metne her yönüyle bağlı kalma çabasıyla yapılan çevirilerin, hedef dilde anlaşılammama sorunuyla karşı karşıya kalması kaçınılmaz olacaktır.

Örnek 23:

	Kaynak Metin	
	حاول أن ينهض لاستقبالهما ففشل، فربت عبدالعزيز على يده في حنان وأقسم ألا يتحرك من مكانه، كان الزائر رقيقاً مواسياً في حديثه، وكان الألم والعزاء باديين في نظراته ونبراته (s.131).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Onları karşılamak amacıyla ayağa kalkmaya çalıştı. Fakat başarısız oldu. Abdülaziz sevgiyle elini okşadı ve yerinden kıınıldamamasını istedi. Ziyaretçi ince düşünceli, konuşması da teselli verici idi. Bakışları ve ses tonlarında beliren elem ve üzüntü rahatça fark ediliyordu (s.96).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Onları karşılamak için ayağa kalkmaya çalıştı, başaramadı. Abdülaziz Şelebi şefkatle elini tuttu ve Allah aşkına yerinden devinme dedi. Ziyaretçisi son derece nazik ve teselli edici sözler söylüyordu. Muhtarın sabrı ve elemi bakışlarından ve ses vurgusundan belli oluyordu (s.117).	Yer değiştirme

İki çevirmen de kaynak metni hedef metne birebir aktarmayı tercih etmiştir. Ancak H.M.1 yazarının ‘رَبَّتْ okşamak, sıvazlamak’ anlamındaki fiili, ilk anlamıyla çevirmesi hedef dil kültürü açısından uygun olmamıştır. H.M.2 yazarının ‘şefkatle elini tuttu’ çevirisi romanda geçen hasta ziyareti durum bağlamı düşünüldüğünde daha uygun bir ifade olmuştur.

Kaynak metinde ‘yerinden hareket etmemesini istedi’ anlamındaki cümleyi de, H.M.2 yazarı ‘Allah aşkına yerinden devinme dedi’ olarak çevirmiştir. Ancak bu çevirideki ‘devinme’ sözcüğü bu duruma uygun düşmemiştir. Hedef dil kültüründe hasta ziyareti sırasında kalkmaya yeltenen hastaya yaygın olarak ‘ne olur rahatsız olma’ ifadesiyle karşılık verilmektedir. Kaynak metne eşdeğer bir anlam yakalamak isteyen çevirmenin iletişimsel çeviri, uyarılma ya da diğer bir ifadeyle kültürel ikâme yöntemini kullanarak bu tarz bir ifade ile çeviri yapması, kaynak metnin bıraktığı etkinin benzerinin hedef metinde bırakılmasına yardımcı olabilir. Bunun yanında H.M.2 yazarı kaynak metinde geçen ‘ziyaretçi konuşmasıyla kibar ve teselli ediciydi’ gibi bir anlama gelen cümleyi, yer değiştirme stratejisi ile farklı öğelerle benzer anlamı vermeye çalışmıştır. H.M.1 yazarı ise sözcüğü sözcüğüne bir çeviri tercih etmiştir.

Örnek 24:

	Kaynak Metin	
	إنني أتمنى الآن أن أعيش مائة عام أخرى. أنا لا أعترض على مشيئة الله ولكني أريد الحياة لأكفر عن خطاياي. قال الشيخ عنبة في ثقة: - ستعيش. فنظر العمدة إليه في شك قائلاً: - أتجاملني (s.133)؟	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ben şu anda bir yüz yıl daha yaşamayı temenni ediyorum. Allah'ın meşietine itiraz etmiyorum. Fakat ben hatalarımın kefareti için yaşamayı istiyorum. Şeyh Anbe emin bir şekilde: - Yaşayacaksınız. Muhtar şüphe ile ona baktı ve: Bana mücamele mi ediyorsun? diye sordu (s.97).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Şimdi ben yüz sene daha yaşamayı temenni ediyorum. Allah'ın iradesine itiraz etmiyorum. Lakin hatalarımın keffaretini ödemek için yaşamak istiyorum. Şeyh Anbe güven ve inançla şöyle dedi: - Yaşayacaksın inşallah. Muhtar endişe ve tereddüt içinde ona şöyle bir baktı ve: - Bana nezaketen mi böyle söylüyorsun? dedi (s.119).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme Ekleme

Bu örnekte her iki çevirmen kaynak metne bağlı kalmayı tercih etmiştir. Romanda ‘şu an yüz yıl daha yaşamak istiyorum. Allah'ın iradesine karşı gelemem ancak günahlarımın/hatalarımın bağışlanması için yaşamak istiyorum’ anlamındaki cümle, her iki çevirmen tarafından ‘*hatalarımın kefareti için*’ şeklinde değiştirilerek çevrilmiştir. Hedef dilde *kefare* sözcüğü ‘Allah'ın bir günahı affetmesi umuduyla verilen sadaka veya tutulan oruç’ için kullanılmaktadır. Çevirmenler bu anlamı dikkate alarak çeviri yapmışlardır. Ardından gelen cümleye de, H.M.2 yazarı ‘*inançla ve inşallah*’ sözcüklerini eklemiştir.

Kaynak metnin son cümlesini H.M.1 yazarının ‘*bana mücamele mi ediyorsun*’ şeklinde çevirmesi hedef dilde tam olarak anlaşılammaktadır. Türkçede eskiden ‘birbirine kibar davranmak, karşılıklı iyi geçinmek’ anlamında kullanılan ‘*mücâmele*’ sözcüğü, olduğu gibi hedef dile çevrildiğinde tam anlamıyla anlaşılır bir cümle oluşmamıştır. Bunun yerine H.M.2 yazarının tercih etmiş olduğu ifade daha uygun olmuştur. Ayrıca durum bağlamına göre ‘beni rahatlatmak için mi bunu söylüyorsun’ gibi bir ifade de uygun olabilirdi. Çevirmenler kaynak metnin etkisini oluşturabilmek için farklı çeviri stratejileri kullanabilirlerdi.

Örnek 25:

	Kaynak Metin	
	و ذات يوم كان أحمد جالسا في حجرته بحي السيدة زينب وأملمه أوراق ومساطر وبراجل ومناقل، والعرق يتساقط على جبهته كان يعمل لكن ذهنه كان منصرفا إلى أحداث اليوم (s.134).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Hayyüseyyide Zeynep’de bir gün Ahmet odasında oturuyordu. Önünde de kâğıtlar, cetveller, pergeller, mangallar bulunuyordu. Alnından da terler dökülüyordu. Çalışıyordu fakat zihni o günün haberleriyle meşguldü (s.98).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Ahmet bir gün Seyyide Zeyneb mahallesindeki evinde oturuyordu. Önünde kâğıtlar, pergeller, cetveller ve gönyeler vardı. Alnından ter taneleri düşüyordu. Çalışıyordu fakat zihni bugünkü olaylarla meşguldü (s.120).	Sözcüğü sözcüğüne

Her iki çevirmen de kaynak metni aynı strateji ile çevirmeyi tercih etmiştir. Ancak H.M.1 yazarı kaynak metindeki ‘Seyyide Zeyneb Mahallesi’ ifadesini, olduğu gibi alarak ‘*Hayyüseyyide Zeynep*’ şeklinde aktarmıştır. Ancak bu tercih, hedef dilde bir yeri ifade ettiği anlaşılrsa da tam anlam verilememiştir. *Hayyüseyyide Zeynep*’de ifadesi ile burasının bir köy mü, semt mi, şehir mi olduğu anlaşılammaktadır. Oysa kaynak metinde bu ayrıntı ‘حي’ sözcüğü ile verilmiştir.

H.M.1 yazarının kaynak metindeki مَنقَلة sözcüğünü مَنقَلة sözcüğü şeklinde çevirmesi bağlam açısından uygun düşmemiştir. مَنقَلة sözcüğü ‘açıölçer, gönye’ anlamlarına gelirken, diğer sözcük ‘mangal’ anlamında kullanılmaktadır. Çevirmenin ‘*önünde kâğıtlar, cetveller, pergeller, mangallar bulunuyordu*’ cümlesinde sıralanan sözcüklerin birbiriyle bağlantısı olmasına rağmen son sözcüğün bambaşka bir anlamda gelmesi, burada sözcüğü yanlış okumadan kaynaklı bir hata olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çevirmenin biçimsel eşdeğerliği sağlayamadığı söylenebilir.

Kaynak metnin son cümlesini ise her iki çevirmen hedef kültürde aynı etkiyi bırakacak şekilde aktarmıştır. Birebir çeviri tercih edildiğinde ‘çalışıyordu fakat zihni bugünkü olaylara dalmıştı/takılmıştı’ anlamı ortaya çıkmaktadır. Ancak çevirmenler, bu cümleyi hedef dil kültüründe benzer anlama sahip ve daha uygun olacağını düşündükleri ‘zihni meşgul olmak’ ifadesiyle çevirmişlerdir.

Örnek 26:

	Kaynak Metin	
	لم يكن غيبيا. فقد أدرك أنها تريد أن تلمح له إلى موضوع الزواج. ومع ذلك فقد لزم الصمت. لكنها قالت: - وكيف لا أنزعج. وقد جاء يطلب يدي. ويلح في سرعة إتمام الزواج (s.141).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ahmet geri zekalı biri değildi. Sabrin'in evlilik konusuna temas etmek istediğini anladı. Bununla beraber susmayı yeğledi. Kız konuşmasını sürdürdü ve: - Nasıl rahatsız olmam. Bana evlilik teklifi için gelmişti. Ve çarçabuk evlenmekte ısrar ediyordu (s.103).	Sözcüğü sözcüğüne Eşdeğerlik
H.M.2	Ahmet anlayışsız biri değildi. Kendisine evlilik konusunu ima etmek istediğini anladı. Bununla beraber susmayı tercih etti. Fakat kız devam etti: - Nasıl rahatsız olmam ki... Elimi istemeye gelmiş. Evliliğin süratle tamamlanmasında ısrar ediyor (s.125).	Sözcüğü sözcüğüne Öykünme

Her iki hedef metin yazarı, kaynak metin örneğini sözcüğü sözcüğüne çevirmeyi tercih etmiştir. Bu örnekte dikkat çekmek istediğimiz ifade kaynak kültürde yer alan 'طلب يد المرأة' kadına evlilik teklif etmek ya da 'طلب اليد' kız istemek' ifadesini hedef metin yazarlarının farklı çevirmesidir.

H.M.1 yazarı, '*bana evlilik teklifi için gelmişti*' çevirisiyle yakın bir anlam vermişken, H.M.2 yazarı '*elimi istemeye gelmiş*' çevirisiyle öykünme yöntemini uygulamış ve kaynak kültürü olduğu gibi hedef kültüre yansıtmıştır. Kaynak metindeki anlam durum bağlamından da anlaşıldığı üzere '*beni istemeye gelmişti*' şeklindedir. H.M.2 yazarının tercih etmiş olduğu yöntemden dolayı kaynak dil kültürüne uzak olduğunu söylemek mümkün olabilir. Çünkü hedef dil kültüründe '*elini istemek*' ifadesi okuyucu için herhangi bir anlam ifade etmemektedir. H.M.2 yazarının çevirisi, okunabilirlik ve anlaşılabilirlik bakımından uygun bir çeviri olmamış ve kaynak metnin mesajını hedef dilde yansıtamamıştır. Daha önce de değinildiği üzere Nida'nın çeviri eşdeğerliği için ortaya koymuş olduğu biçimsel ve dinamik eşdeğerliği sağlayabilmek için çevirmenlerin iki dil bilmesinin yanında her iki kültüre de hâkim olması gerekliliği bu örnekle daha da iyi anlaşılmaktadır.

Örnek 27:

	Kaynak Metin	
	وبرغم الدموع التي كانت تنسكب من عيني صابرين إلا أنها كانت تشعر بفرحة غامرة في أعماقها، وهي تسمع الناس يثنون على شجاعة أبيها وإخلاصه ووطنيته وهو الرجل المسن المريض وكانت سعيدة لأن موعد عقد قرانها على ابن خالها تأخر (s.161).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Sabrin bir yandan gözyaşı dökerken diğer taraftan derinden derine büyük bir ferahlık duyuyordu. Kendisi hasta ve yaşlı olmasına rağmen babasının kahramanlığı, ihlası ve milliyetçiliği üzerine insanların söylediklerini duyuyordu. Mutluydu, çünkü dayı oğluyla evlilik akdinin tespit vakti gecikmişti (s.116).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Sabriye gözlerinden akan yaşlara rağmen, insanların yaşlı ve hasta bir adam olarak babasının kahramanlığı, samimiyeti ve vatanseverliğini övdüklerini işittikçe derûnunda çok büyük bir sevinç duyuyordu. Mutluydu, çünkü dayısının oğluyla evlenme akdinin zamanı tehir edilmişti (s.139).	Sözcüğü sözcüğüne

H.M.1 yazarının kaynak metinde ‘Sabrîn’in gözlerinden yaşlar akmasına rağmen, insanların yaşlı ve hasta babasının cesaretini, samimiyetini ve vatanseverliğini övdüklerini işittikçe büyük bir sevinç duyuyordu’ anlamına gelen cümlenin yapısını değiştirmesi metnin anlaşılabilirliğini olumsuz etkilemiştir. Çünkü çevirmenin ‘*kendisi hasta ve yaşlı olmasına rağmen*’ ifadesi, kaynak metnin anlamını hedef dilde verememiş ve anlam karmaşasına sebep olmuştur. H.M.2 yazarı çevirisinde kaynak metindeki ‘أعماقها’ sözcüğünü, ‘derûnunda’ olarak çevirerek hedef dilde sık kullanılmayan bir sözcük tercih etmiştir. Aslında çevirisindeki ‘*çok büyük bir sevinç duyuyordu*’ ifadesiyle kaynak metnin mesajını yeterince vermiş olurdu.

Her iki çevirmen, ‘mutluydu, çünkü dayıoğlu ile olacak olan evliliği (nikâh zamanı) ertelenmişti’ anlamındaki cümleyi ‘*evlilik akdi*’ ifadesi ile çevirmiştir. H.M.1 yazarı, ‘*tespit vakti gecikmişti*’ şeklinde aktarıırken, H.M.2 yazarı ‘*evlenme akdinin zamanı tehir edilmişti*’ olarak çevirmiştir. Çevirmenler bu örnekte kaynak metinden Türkçeye geçen bazı sözcükleri kullanmayı tercih etmiştir. Oysa ifadelerin hedef metindeki karşılıklarını kullanarak hedef dil kültürüne daha yakın bir çeviri anlayışı benimseyebilirlerdi. Böylelikle çeviri metinlerin hedef dil kültüründe okunabilirliğini artırmış olurlardı. Genel olarak ‘evlilik akdi’ sözcüğü hedef dil kültüründe hukuk alanında kullanılan bir ifadedir. Çevirmenler çevirileriyle kaynak metne her açıdan bağlı kalmaya çalışmışlardır.

Örnek 28:

	Kaynak Metin	
	لم يكن هناك ترتيب أو تنظيم معين، وهكذا انطلق الطوفان.. الإرادة الشعبية التي لا تقهر، وحن جنون الإنجليز. لم يتوقع أحد هذا الزحف الهائل من شعب صابر أعزل ليس له قيادة منظمة ولا يحكمه حاكم شريف (s.166).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Bunun için herhangi bir belirli tertip ve tanzim bulunmamakta idi. Böylece Tufan kopmuştu. Yok edilemeyecek halk iradesi. İngilizler deliler gibi çıldırmışlardı. Kimse bu korkunç gelişmeyi, düzenli bir yönetim biçimi olmayan ve hiçbir şerif ve yöneticinin yönetmediği bu yalnız ve sabırlı halktan bekleliyordu (s.119).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme
H.M.2	Ortada muayyen bir tertip ve düzenleme yoktu. Ayaklanmayı işte böylece halkın önüne geçilmez iradesi başlattı. İngilizler deliye döndüler. Sabırlı, silahsız, herhangi bir hâkimin hükmetmediği ve organize bir liderliğe sahip bulunmayan halktan böyle muhteşem bir ordunun meydana gelebileceğini hiç kimse bekleliyordu (s.143).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

Her iki çevirmen kaynak metnin ilk cümlesinde geçen ‘ترتيب و تنظيم’ sözcükleri için hedef metinlerde de birbirine çok yakın anlamlı sözcükler kullanmıştır. Hatta H.M.1 yazarı bu sözcükleri Türkçede de kullanıldığı için olduğu gibi çevirmiştir. Ancak burada çevirmenler çıkarma işlemi uygulayarak yakın anlamlı sözcükten birini hedef metne çevirmeyebilirdi ya da ‘örgüt, örgütlenme’ anlamına gelen تنظيم sözcüğünü bu anlamıyla aktararak ‘belirli bir düzen ya da bir örgütlenme yoktu’ şeklinde aktarabilirlerdi. H.M.1 yazarı bazen kaynak metni biçimsel olarak sözcük dizilişine dahi dikkat edecek şekilde çevirmiştir. Örneğin, ‘böylece Tufan kopmuştu. Yok edilemeyecek halk iradesi’ cümlesinde sözcüğü sözcüğüne çeviriyi tercih etmiş ve cümlenin biçimsel yapısını dahi hedef dilde yansıtmaya çalışmıştır. H.M.2 yazarı ise, aynı cümlenin yapısını değiştirerek ve tufan sözcüğünü de olay örgüsünden yararlanarak ‘ayaklanma’ olarak çevirmiştir. Ayrıca Arapçadan dilimize geçmiş olan belirli anlamındaki ‘muayyen’ sözcüğünü de çevirisinde kullanmıştır.

Kaynak metinde ‘hiç kimse, belli başlı bir yönetimi bulunmayan ve onları yönlendiren bir lider olmadan, bu savunmasız ve sabırlı halktan böyle muazzam bir ordu bekleliyordu’ anlamına gelen cümleyi, H.M.1 yazarı bazı sözcükleri ve yapıyı değiştirerek vermeyi tercih etmiştir. Kaynak metindeki ‘زحف’ ordu sözcüğünü, ‘gelişme’ olarak çevirerek anlamı değiştirmiştir. Kaynak metnin sadeliğini ve akıcılığını hedef dilde yansıtamamıştır. H.M.2 yazarı ise kaynak metinde geçen anlama yakın bir çeviri tercih etmiştir.

Örnek 29:

	Kaynak Metin	
	هذا القائد المجنون ماذا يقصد؟ أيريد منا أن نفسح له الطريق، ونستقبل قواته مرحبين لأنهم قدموا لسحق الثورة والثوار؟ إنهم لم يكفوا عن قتلنا قبل الأمر العسكري وسيُصرون على سفك دم الثوار دائما ما دام النداء الخالد يتردد في أنحاء مصر (s.167).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Bu çılgın komutan ne yapmak istiyor? Kendisine yol açmamızı ve devrimi ve devrimcileri yok etmek için ayağımıza geldiler diye İngiliz güçlerini alkışlamamızı mı istiyorlar? Askeri emirden önce bizleri öldürmekten çekinmediler. Ve de Mısır'ın her tarafında ebedi çağrı: Özgürlük çağrısı yankılandıkça bunlar, daima devrimcilerin kanlarını akıtmayı sürdürecekler (s.120).	Değiştirme
H.M.2	Bu çatlak komutan ne demek istiyor? Kendisine yol açmamızı, devrimi bastırmak ve devrimcileri ezmeye geldikleri için hoş geldiniz safa getirdiniz dememizi mi istiyor? Onlar askeri emirlerden önce de bizi öldürmekten vazgeçmediler. Mısır'ın bütün bölgelerinde hürriyet çığlığı devam ettiği müddetçe bağımsızlık mücadelesi verenlerin kanını dökmekte ısrar edecekler (s.145).	Kültürel ikâme Değiştirme

Bu örnekte H.M.1 yazarı, '*kendisine yol açmamızı ve devrimi ve devrimcileri yok etmek için ayağımıza geldiler diye İngiliz güçlerini alkışlamamızı mı istiyorlar*' çevirisiyle kaynak metindeki anlamı değiştirerek vermiştir. Kaynak metinde 'hoş geldinlerle karşılamamızı mı istiyor' anlamına gelen cümleyi '*alkışlamak*' sözcüğüyle, 'قواته' askeri birliklerini' ifadesini de olay örgüsünden dolayı, '*İngiliz güçleri*' olarak vermeyi tercih etmiştir. H.M.2 yazarı da aynı ifadeyi kültürel ikâme yöntemiyle hedef dil okuyucusunda aynı etkiyi bırakmak amacıyla '*hoş geldiniz safa getirdiniz dememizi mi istiyor*' şeklinde çevirmiş ve kaynak metnin verdiği mesajı hedef dilde de vermeye çalışmıştır.

Her iki çevirmen, 'Mısır'ın dört bir yanında ebedi çağrı yankılandığı sürece, devrimcilerin kanını dökmeye devam edecekler' anlamındaki kaynak metnin son cümlesini ekleme yaparak ya da farklı bir yapıyla çevirmeyi tercih etmiştir. Çünkü romanın olay örgüsünde geçtiği üzere 'ebedi çağrı' olarak nitelenen ifadeden halkın haykırdığı 'özgürlük çağrısı' olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden H.M.1 yazarı çevirisine, çeviri eserin de başlığı olan 'özgürlük çağrısı' ifadesini eklemiştir. H.M.2 yazarı da, 'ebedi çağrı' yerine aynı zamanda çeviri kitabına verdiği başlığı, 'hürriyet çığlığı' ifadesini kullanmıştır.

Örnek 30:

	Kaynak Metin	
	فكرت مليون مرة أن أكتب إليك، لكن يدي لم تكن تطاوعني، فما من عرفنا أن نكتب الفتاة لرجل. ثم إن الكتابة ليست كل شيء، إن قلبي يحدثني بأنك إنسان كبير نبيل، وأن لي في قلبك منزلة عظيمة. أهو الغرور والوهم؟ لا أدري. ولكن هكذا تحدثني نفسي (s.173).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Bu mektubu sana yazmadan önce iyice düşündüm. Fakat sonunda elim bana itaat etmedi ve yazdım. Bir genç kızın bir erkeğe mektup yazmasını bizim örfümüz kabul etmiyor. Ayrıca yazı her şey değildir. Benim kalbim bana senin asil bir insan olduğunu ve senin kalbinde de benim bir yerimin bulunduğunu söylüyor. Bu bir gurur mu? Yoksa bir vehim mi? Bilmiyorum. Ama ruhum bana böyle bildiriyor (s.125).	Değiştirme Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödünçleme
H.M.2	Milyon kere sana yazmayı düşündüm fakat elim bana itaat etmedi. Bir genç kızın bir erkeğe yazması bizim örfümüzden değildir. Sonra yazmak her şey değildir. Kalbim bana senin büyük ve değerli bir insan olduğunu söylüyor. Benim de senin kalbinde mutlaka büyük bir yerim vardır; bu bir aldanış mıdır yoksa vehim midir? Bilmiyorum. Fakat gönlüm bana bunun böyle olduğunu söylüyor (s.150).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödünçleme

H.M.1 yazarı, kaynak metinde birebir çeviri olarak ‘milyon kez sana yazmayı düşündüm ama elim bana itaat etmedi’ anlamındaki cümlenin ilk kısmını ‘*bu mektubu sana yazmadan önce iyice düşündüm*’ şeklinde değiştirerek aktarmıştır. Ancak çeviri metindeki ‘*iyice*’ sözcüğü yerine ‘defalarca’ sözcüğü kullanılması daha uygun olabilirdi. Ardından gelen cümleyi de her iki çevirmen, kültürel ödünçleme stratejisi ile kaynak dil kültüründe kullanıldığı şekliyle almayı tercih etmiştir. H.M.1 yazarı ilk cümlenin anlamını tamamen değiştirmiştir. Zira kaynak metinde ‘*yazmadan önce, sonunda*’ ifadeleri yer almamaktadır. H.M.2 yazarı da ‘milyon kere’ ifadesini olduğu gibi çevirmiştir. Oysa hedef dil kültüründe buna benzer bağlamda kullanılan ‘yüzlerce kez’ ifadesi kullanılabilirdi. Ayrıca kaynak dil kültüründe ‘elim bana itaat etmedi’ gibi bir anlama sahip cümle, hedef dil kültüründe ‘elim gitmedi/varmadı’ şeklinde bir deyimle aktarılarak eşdeğer bir anlam tercih edilebilirdi.

Her iki çevirmenin kaynak metinde geçen ‘وهم’ sözcüğünü, ‘vehim’ olarak çevirmek yerine aynı anlama gelen ve daha güncel olan ‘kuruntu’ şeklinde çevirmesi anlaşılabilirlik açısından daha uygun olabilirdi. Ayrıca çevirmenlerin kaynak metnin son cümlesini, sözcüğü sözcüğüne çevirmek yerine, ‘içimden bir ses bana böyle diyor’ şeklinde iletişimsel çeviri yöntemiyle çevirmeleri mümkün olabilirdi.

Örnek 31:

	Kaynak Metin	
	لا بد وأنه موضوع الزواج. أعرف أن ابن خالك متعجل. وقد تكونين أنت الأخرى استبطأت خطواتي. لكن ثقي أن الأمر سيتم بسرعة وعلى صورة ترضيك وترضيه هو الآخر (s.194).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Konu, evlilik konusu olmalı. Biliyorum, dayı oğlun aceleci birisi. Sen ise adımlarını yavaş atıyorsun. Fakat şuna emin ol ki bu iş, seni ve onu memnun edecek şekilde süratle bitecek (s.140).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Elbette bu evlilik konusudur. Biliyorum, dayının oğlu acelecidir. Sen de benim adımlarımı yavaş attığımı söyleyebilirsin. Bu işin süratle tamamlanacağından emin ol. Hem de senin ve onun razı olacağı bir süratle (s.166).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

Bu kaynak metin örneğinde de her iki çevirmen benzer stratejileri tercih etmiştir. Hatta çeviri sırasında bazı cümlelerin sözcük dizilimine dahi dikkat etmişlerdir. ‘Dayıoğlunun aceleci biri olduğunu biliyorum’ anlamındaki cümleyi, iki çevirmen de kaynak metindeki sözcük dizilişine dikkat ederek ‘*biliyorum, dayıoğlun aceleci birisi*’ şeklinde aktarmıştır. Ancak H.M.1 yazarı, birebir çeviri ile ‘belki sen de benim adımlarımı yavaş buluyorsun’ anlamına gelen cümleyi ‘*sen ise adımlarını yavaş atıyorsun*’ şeklinde çevirerek tamamen değiştirmiş ve anlamsal eşdeğerliği sağlayamamıştır. H.M.2 yazarı ise kaynak metinden ödüncleme yolu ile aynı ifadeyi hedef metne almıştır. Burada hedef dil kültüründe böylesi bir durum için kullanılan ‘ağırdan almak’ deyiminin bu cümle içerisinde kullanılması, durum bağlamı açısından daha eşdeğer bir çeviri oluşmasını sağlayabilirdi.

Kaynak metnin son cümlesini de H.M.1 yazarı, kaynak metinde geçtiği şekliyle ve yakın anlamda aktarmışken, H.M.2 ise yazarı farklı bir yapı ile çevirmiştir. Çünkü kaynak metinde ‘bu işin, senin de onun da memnun kalacağı şekilde, hızlıca tamamlanacağından emin olabilirsin’ anlamı yer almaktadır. Bu cümle hedef dile ‘bu iş seni de onu da mutlu edecek en kısa sürede tamamlanacak’ şeklinde çevrilebilirdi.

Çevirmenlerin, çevirilerinde kaynak metne her yönüyle sadık kaldıklarında daha doğru bir çeviri metin ortaya koyacakları fikrine sahip oldukları düşünülmektedir. Ancak bunun aksine çevirmenlerin, özellikle edebi metin çevirisinde kaynak metin mesaj ve etkisini, hedef dilde oluşturma çabasında içinde olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde metinler arası biçimsel ve dinamik eşdeğerlik sağlanabilirdi.

Örnek 32:

	Kaynak Metin	
	عندما انفرد الزوج بزوجه في وقت متأخر من الليل طرحا الموضوع على بساط البحث، تناولا من كل زواياه. والتقت وجهات نظرهما عند عدة نقط. أولاها أن صابرين مخطئة وقليلة الأدب إذ أنها كشفت برقع الحياء، وتكلمت بوقاحة (s.197).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Gecenin ilerleyen saatlerinde karı koca baş başa kaldıklarında konuyu masa üzerine yatırıp meseleyi her açıdan ele aldılar. Birçok noktada aynı görüşleri paylaşıyorlardı. Bunlardan birincisi Sabrin'in haya perdesini yırttığı ve arsızca konuştuğu için hatalı ve edepsiz biri olduğu (s.142).	Kültürel ikâme
H.M.2	Gecenin ilerleyen saatlerinde karı koca yalnız başlarına kaldıkları zaman konuyu enine boyuna ortaya koydular. Onu her yönüyle ele aldılar. Her ikisinin görüşleri pek çok noktada birleşiyordu. Birincisi Sabriye hata etmişti ve edepsizlik yapmıştı. Çünkü haya perdesini açmış, utanmazca konuşmuştu (s.168).	Kültürel ikâme

Her iki çevirmen kaynak metin örneğinde geçen 'konuyu tartışmaya açmak' anlamındaki ifadeyi, hedef dilde benzer bir etki bırakacak ifade ile değiştirmeyi tercih etmiştir. H.M.1 yazarı, Türkçede bir konuyu enine boyuna araştırmak anlamında kullanılan '*masaya yatırmak*' deyimini ile çevirmiş olsa da, deyim kullanımında değişikliğe gitmiştir. Bu da hedef metnin okunabilirliğini olumsuz etkilemiştir. H.M.2 yazarı ise 'her yönüyle, eksiksiz' anlamında kullanılan '*enine boyuna*' deyimini çevirisinde tercih etmiştir. Çevirmenin bu tercihi metindeki mesajı hedef dilde vermiş ve kabul edilebilir bir çeviri olmuştur.

Ayrıca H.M.2 yazarı, metnin son cümlesinin anlamını farklı bir yapıyla aktarmayı tercih etmiştir. Kaynak metinde olay örgüsünde 'birçok noktada aynı görüşte oldukları' belirtildikten sonra bunun ilki açıklanmaktadır. Kaynak metinde 'Sabrin, küstahça konuştuğu ve haya perdesini yırttığı için, saygısız ve hatalıydı' anlamında bir cümle yer almaktadır. Çevirmen bu cümleyi, benzer ifadelerle farklı bir yapıyla vermiştir. Ancak tercih ettiği '*haya perdesini açmak*' ifadesi hedef dilde mevcut değildir. H.M.1 yazarı ise, kaynak metnin anlamını yakın ifadelerle hedef metinde vermiştir.

Örnek 33:

	Kaynak Metin	
	لم تفكر مرة أن ترسل مندبلا هدية إلى خطيبها ولم تبعث إليه بزجاجة من العطر. وإذا ما أرسل إليها خطيبها هدية من الهدايا تجاهلتها أو رمت بها في ركن من أركان صوان ملابسها دون اكتراث. وكان استقبالها لأهل العريس وهم أحوالها استقبالا فاترا. لا يحمل سوى الرفض والضيق والتبرم (s.203).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Sözlüsüne bir defa bile, bilmiyormuşçasına ya da bir hediye mendil göndermeyi ya da o hediyeyi elbise yığınlarından birinin içerisine dikkatsizce bırakmayı düşünmedi. Dayıları olduğu halde damadın ailesine karşı olan tutumu oldukça durgun halde. Bu ise red, sıkıntı ve memnuniyetsizlikten başka bir anlam taşımamaktadır (s.147).	Değiştirme Çıkarma
H.M.2	Nişanlısına hediye olarak bir defa olsun bir mendil, bir şişe esans göndermeyi düşünmedi. Nişanlısı ona bir hediye gönderdiği zaman onu görmezden geldi veya elbise dolabının bir köşesine ilgisizce atıverdi. Damadın ailesini –ki aynı zamanda dayılarıdır- red, sıkıntı ve bıkkınlıktan başka bir anlam taşımayan lakayt bir tavırla karşıladı (s.175).	Sözcüğü sözcüğüne Değiştirme

H.M.1 yazarı kaynak metnin anlamını farklı bir yapıyla vermeye çalışmış olsa da, bu değişiklik sırasında, ya yanlış anladığı için ya da bilerek, anlamı tamamen değiştirmiştir. ‘Nişanlısına bir kez olsun bir hediye mendil ya da bir şişe parfüm göndermeyi düşünmedi. Nişanlısı kendisine herhangi bir hediye gönderdiğinde de ya görmezlikten geldi ya da gardırobun bir köşesine atıverdi’ anlamına gelen cümleyi, bambaşka anlamda çevirmiştir. Bir şişe parfüm anlamındaki cümleyi de çıkarmıştır. Çevirmenin ortaya koyduğu hedef metnin ilk cümleleri de tam olarak anlaşılammaktadır. H.M.2 yazarı ise aynı cümleyi, birebir çevirme tercihinde bulunmuştur. Ayrıca kaynak dil kültürünü yansıtmaya amacıyla olsa gerek, ‘bir şişe esans’ ifadesini olduğu gibi aktarmıştır. Burada çevirmenler, hedef kültürü dikkate alarak bir çeviri tercihinde bulunabilirlerdi. Hedef dil kültüründe kızların sevdiklerine ya da nişanlılarına mendil ya da tarak hediye etmesi var olsa da, bir şişe esans hediyesi de kaynak kültürde yer alan bir gelenek olabilir. Bunun yerine hedef kültürde daha yaygın olan parfüm sözcüğü daha eşdeğer bir anlam taşımaktadır. Kaynak metindeki ‘aynı zamanda dayısı olan damadın ailesini de umursamaz bir tavırla karşıladı’ cümlesini, H.M.1 yazarı yakın bir anlamda çevirirken, H.M.2 yazarı cümleyi ardından gelen cümle ile birleştirerek farklı bir yapıda vermeyi tercih etmiştir.

Örnek 34:

	Kaynak Metin	
	صرخ كالمجنون: - أبو الذهب! وارتمى عليه يقبله ويحتضنه وبلل وجهه الشاحب بالدموع. كان أبو الذهب طالبا أزهريا من قريتنا، أبوه ذهب مع العمال بأمر السلطات إلى بعيد، ولم يعد، وكانت أمه الحاجة فاطمة زيدان ليس لها غيره بعد ذهب أبوه (s.207).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Birden deli gibi bağırdı. – Ebuzzeheb. Onun üzerine kapandı. Onu öpüyor, onu kucaklıyordu. Soluk yüzü kana bulandı. Ebuzzeheb, bizim köyümüzden Ezherli bir öğrenci idi. Babası, Sultan'ın emriyle işçilerle beraber uzaklara gitmiş, henüz dönmemişti. Annesi Hacı Fatıma Zeydan'ın ise, babası uzaklara gittikten sonra kendisinden başka bir yakını kalmamıştı (s.150).	Değiştirme Sözcüğü sözcüğüne Özelleştirme
H.M.2	Bir mecnun gibi bağırdı. – Bekir. Üzerine atıldı, öpüyor ve kucaklıyordu. Soluk yüzü gözyaşlarıyla ıslanmıştı. Bekir, bizim kasabadan bir Ahmediye Üniversitesi öğrencisiydi. Babası hükümetin emriyle işçilerle beraber çok uzaklara gitmiş bir daha da dönmemişti. Annesi Hacı Fatıma Zeydan'ın, babasının gidişinden sonra ondan başka kimsesi yoktu (s.178).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme

H.M.1 yazarı yukarıdaki kaynak metin örneğinde bazı ifadeleri farklı sözcüklerle aktararak vermiştir. Metinde 'çıldırılmış gibi bağırdı' anlamındaki cümleye, durum bağlamına bağlı olarak 'birden' sözcüğünü eklemiştir. Ayrıca 'solgun yüzü gözyaşlarıyla ıslanmıştı' gibi bir anlamı içeren cümleyi de, 'kana bulandı' ifadesiyle değiştirerek çevirmiştir. 'Babası, yetkililerin emriyle işçilerle beraber uzaklara gitmişti' ifadesini de özelleştirerek 'sultanın emriyle' olarak ifade etmiştir. Ancak 'annesi Hacı Fatıma' ifadesi ile başlayan cümleyi kaynak metinden çok uzak bir anlamda aktarmış ve hedef metin okuyucusunun kaynak metindeki mesajı çok farklı anlamasına sebep olmuştur.

H.M.2 yazarı da romanın kahramanlarının isimlerine yönelik uygulamış olduğu yerelleştirme yöntemini, bu metin örneğinde de Ebu'z-zeheb olarak geçen kahramanı 'Bekir' olarak aktararak uygulasa da, annesi Hacı Fatma Zeydân olarak geçen kahraman için aynı yöntemi uygulamamıştır. Ayrıca çevirmenin, kaynak metindeki 'Ezherli öğrenci' olarak geçen ifadeyi çıkararak, yerine 'Ahmediye Üniversitesi' ifadesini eklemesinin sebebi anlaşılabilir değildir.

Örnek 35:

	Kaynak Metin	
	ولا يأتي الصباح إلا ويكون في بيت العمدة مجلس للنظر في موضوع صابرين. لقد جاءت زوجة خالها وابن خالها واجمين مضطربين. فقد نما إلى سمعهما أن صابرين قد أتت عملا شائنا الليلة الماضية إذ هرولت إلى بيت شلبي واندفعت إلى حجرة أحمد كالمجنونة وأخذت تتحسس إصابته أمام الجميع وتبكي. لم تخجل أو تحتشم والعيون ترمقها (s.209).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Sabah olur olmaz muhtarın evinde Sabrin meselesini görüşmek üzere bir meclis kuruluyor, dayısının hanımı ile oğlu sinirli ve sıkıntılı bir halde buraya gelmişlerdi. Onlar da dün gece Sabrin'in kötü bir iş yaptığını, çünkü onun utanmadan ve çekinmeden Çelebi'nin evine kaçtığını sonra da deli gibi Ahmed'in odasına geçtiğini, herkesin önünde duygularını ortaya koyup ağladığını duymuşlardı. Gözler de ona çevrilmişti (s.152).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme Değiştirme
H.M.2	Sabah olur olmaz Muhtar'ın evinde Sabriye konusunu ele almak üzere meclis toplandı. Dayısının oğlu ve dayısının karısı, endişeli ve ağızlarını bıçak açmaz vaziyette geldiler. Sabriye'nin geçen gece çirkin bir iş yaptığı kulaklarına ulaşmıştı. Çünkü o, Şelebi'nin evine koşarak gitmiş, kendisini bir deli gibi Ahmet'in odasına atmış, herkesin önünde yarasını araştırmaya başlamış ve ağlamıştır. Hiç utanmamış veya gözler ona öfkeyle bakarken ancak utanmıştır (s.180).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ikâme Ekleme

Her iki çevirmen metnin içeriğini olduğu gibi aktarmayı hedeflemiştir. Ancak her sözcüğe anlam yükleme çabası okunabilirliği olumsuz etkilemiştir. Çünkü metindeki cümleyi, 'sabah olunca Sabrin konusunu görüşmek üzere muhtarın evinde bir araya gelmişlerdi' gibi bir çeviriyle vermek mümkün olabilirdi. H.M.1 yazarı '*meclis kuruluyor*' ifadesiyle kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışı benimsemiştir. Kaynak metinde geçen 'dayısının karısı' ifadesi, hedef dil kültürüne uygun olarak 'yenge' sözcüğüyle karşılanabilirdi. Ayrıca metindeki 'sessiz, somurtkan, suratsız' anlamındaki sözcüğü, H.M.1 yazarı '*sinirli*' olarak aktarmışken, H.M.2 yazarı hedef dilde aynı etkiyi bırakmak için olsa gerek, '*ağızlarını bıçak açmamak*' deyiimiyle çevirmeyi tercih etmiştir. H.M.1 yazarı, metinde yer almayan '*herkesin önünde duygularını ortaya koyup*' ifadesini hedef metne ekleyerek anlamı değiştirmiş ve '*utanmamıştı*' ifadesini de çıkarmıştır. H.M.2 yazarı da aynı cümledeki bir ifadeyi, '*yarasını araştırmak*' şeklinde aktarmış olsa da bu ifade hedef dil kültüründe 'yarasını yoklama' olarak yer almaktadır. Ayrıca çevirmen, '*gözler ona öfkeyle*

bakarken ancak utanmıştır' cümlesini hedef metne eklemiştir. Kaynak metnin anlatımındaki sadelik ve akıcılık hedef metinlerde oluşturulamamıştır. Bu da hedef metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

Örnek 36:

	Kaynak Metin	
	لكن سعد خرج من منفاه دون تغيير يذكر. الإنجليز مصريون على الحماية، ومؤتمر الصلح – الأمل الكبير- أقر الحماية، وأقرها معه ويلسون الذي ترددت تصريحاته عن تقرير المصير في شتى أنحاء الأرض كذبا وبهتاناً (s.218).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Sa'd, sürüldüğü yerden önemli bir değişiklik göstermeden çıktı. İngilizler, korumacılıkta ısrarlı idiler. En büyük umut olan barış konferansı, İngiliz korumacılığını onayladı. Wilson da bunu onayladı. Halbuki bu Wilson'un, toplumların geleceğiyle ilgili açıklamaları dünyanın çeşitli bölgelerinde bir yalan ve bir bühtan olarak yankılanıp duruyordu (s.158).	Sözcüğü sözcüğüne
H.M.2	Lakin Sait Zağlol, kayda değer hiçbir değişiklik olmadığı halde sürgün yerinden dönmüştü. İngilizler himayede ısrar ediyor, büyük ümitler beslenen Barış konferansı da bu himayeyi onaylıyordu. Dünyanın çeşitli yerlerinde, bir yalan ve aldatmaca olarak, milletlerin kendi geleceklerini kendilerinin tayin etme hakkına sahip olduğu açıklamalarını yapan Wilson da onlarla beraber bu himayeyi onaylayanlardandı (s.187).	Sözcüğü sözcüğüne

Her iki hedef metin yazarı kaynak metin örneğini sözcüğü sözcüğüne çevirmeyi tercih etmiştir. Fakat H.M.1 yazarının 'خرج من' sözcüğünü ilk sözlük anlamı olan 'çıkmaq' olarak vermesi hedef metni anlaşılmaz hale getirmiştir. Bu fiilin aynı zamanda '-den kurtulmaq' anlamı da mevcuttur. Ayrıca metinde geçen anlam, H.M.1'de geçtiği gibi 'Sa'd Zağlül'un sürüldüğü yerden önemli bir değişiklik göstermeden çıktığı' değildir. H.M.1 yazarı roman kahramanı ismini olduğu gibi hedef metne aktarırken, H.M.2 yazarı, olay örgüsünden ve tarihi bilgilerden yararlanmış ve Sa'd Zağlül olarak Mısır halk devrimi için çaba sarf eden ismi, ödünç alma yöntemi ile Türkçe sesletime uyarlayarak Sait Zağlol olarak çevirmiştir. 'Büyük umutlar bağlanan Barış Konferansı, İngiliz himayesini onayladı' anlamındaki cümle de, çevirmenler tarafından yakın anlamlarda çevrilmiştir. Ancak örneğin son cümlesinde H.M.1 yazarının tercih etmiş olduğu 'bühtan' sözcüğü Türkçede eskiden

‘iftira’ anlamında kullanılan bir sözcüktür. H.M.2 yazarının tercih etmiş olduğu ‘*yalan ve aldatmaca*’ ikilemesi burada hedef dil kültürü açısından daha uygun olmuştur.

Örnek 37:

	Kaynak Metin	
	أدرك الخواجة كل ذلك، فلم يكن أعمى حتى لا يرى الطفل وقد تحول إلى شاب قوي. والنوم قد رحل وحلت محله يقظة شاملة. ورأى أنه لا بد من تغيير سياسته. الإنجليز – بقوتهم وعنفوانهم- تراجعوا وخففوا من لهجتهم، وليس الخواجة أقوى منهم حتى يصمد ويتمادى في استغلاله (s.221).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Hoca bütün bunları anlamıştı. Bunları görememesi için kör olması gerekirdi. Eski siyasetini değiştirmesi gerektiğini o da anlamıştı. İngilizler bile onca güçlerine ve zulümlerine rağmen gerilemişler, dillerini yumuşatmışlardı. Hoca onlardan daha güçlü değildi ki dayansın ve de fırsatçılığını sürdürsün (s.159).	Çıkarma Değiştirme
H.M.2	Havaceyani bütün bunları idrak ediyordu. Bir çocuğun büyüüp güçlü bir delikanlı olduğunu ve uykunun gidip yerine her şeyin farkında olan bir uyanıklığın geldiğini görmeyecek kadar kör değildi. Artık kendisinin de bir siyaset değişikliği yapması gerektiğini anladı. İngilizler bile bütün güçlerine ve katılıklarına rağmen söylemlerini hafifletmişlerdi. Havaceyani onlardan daha güçlü değildi ki bu istismarında devam edebilsin (s.190).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödüncleme Çıkarma

Kaynak metinde, ‘Yanni Bey, her şeyin farkındaydı, birçok şeyin değiştiğini göremeyecek kadar kör olamazdı, artık uyuyan dev uyanmıştı’ anlamına gelen cümleyi, H.M.1 yazarı, farklı bir yapıyla çevirmiş ve ardından gelen cümleye de çıkarma işlemi uygulamıştır. H.M.2 yazarı ise, cümleleri kaynak dil metninde geçtiği şekliyle ödüncleme yöntemine başvurarak hedef metne aktarmıştır. Metinde geçen ‘siyasetini değiştirmesi gerektiğini anlamıştı’ ifadesi hedef dil kültüründe aynı anlamı çağrıştırmamaktadır. Bunun yerine ‘politikasını/uygulamasını değiştirmesi gerektiğinin farkına varmıştı’ gibi bir anlam daha uygun olabilirdi. Çevirmenler, ‘İngilizler bile güçlerine rağmen geri çekildiler ve söylemlerini yumuşattılar’ anlamındaki cümlede geçen her kelimenin anlamını çevirme hedefi gütmüşlerdir. Ancak kaynak dilin bir özelliği olarak ‘قوتهم وعنفوانهم’ sözcüklerinde olduğu gibi yakın anlamlı sözcükler bir arada kullanılabilir. Çeviride buna benzer çok yakın anlamlı sözcüklerin bir arada kullanılmasında çıkarma işlemi uygulanabilirdi.

Örnek 38:

	Kaynak Metin	
	ويقبل مارس عام 1921، ويؤلف "عدلي" وزارة جديدة. تكون مهمتها التفاهم مع الإنجليز من أجل نيل الاستقلال، ويشترط الإنجليز ضمان مصالحهم – وهو تعبير مطاط- قبل بدء المفاوضات، ويطلقون على الوزارة الجديدة "وزارة الثقة" وتمر فترة قصيرة من الهدوء النسبي (s.231).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	1921 yılında Mart ayı gelmiş, adli işlerle ilgilenecek yeni bir bakanlık oluşturulmuştu. Bu bakanlığın işi bağımsızlık için İngilizlerle anlaşma sağlamaktı. İngilizler ise kendi menfaatlerini görüşmeler başlamadan önce güvence altına almayı şart koşuyorlardı. Bu elastiki bir ifade idi. Yeni bakanlığa da Vezâratü's-sika adını koymuşlardı. Kısa bir dönem için de olsa nisbî bir sükûnet mevcuttu (s.165).	Sözcüğü sözcüğüne Ödünç alma
H.M.2	1921 yılı Mart ayı gelir ve Adliye Bakanlığı diye yeni bir bakanlık kurulur. Bu bakanlığın en önemli görevi bağımsızlığı elde etmek için İngilizlerle anlaşmaktır. İngilizler, görüşmeler başlamadan önce kendi maslahatlarını –ki bu lastikli bir ifadedir- garanti altına almayı şart koşarlar ve bu bakanlığa Güvenlik Bakanlığı ismini verirler. Kısa bir nisbi sükûnet dönemi yaşanır (s.197).	Sözcüğü sözcüğüne Ekleme

Her iki çevirmen de kaynak metni sözcüğü sözcüğüne aktarmayı tercih ettiği için hedef metinlerde bir anlaşılabilirlik sorunu ortaya çıkmıştır. H.M.2 yazarı, ilk cümlede ‘*adliye bakanlığı*’ ifadesini eklemeyi tercih etmiştir. Çünkü metinde ‘adli işlerle ilgilenecek yeni bir bakanlığın kurulduğundan’ bahsedilmekte ve birkaç satır sonra bakanlığın ismi verilmektedir.

Çevirmenlerin, ‘وهو تعبير مطاط’ ifadesi için hedef metinlerde tercih etmiş oldukları ifadeler hedef dil kültürü açısından uygun olmamıştır. Çünkü Türkçede ‘*elastiki bir ifade ya da lastikli bir ifade*’ gibi söylemler yer almamaktadır. Bunun yerine metnin bağlamını hedef metinde çağrıştırmak olan, ‘bu ucu açık bir ifadedir’ gibi bir cümle tercih edilebilirdi. Bunun yanında H.M.1 yazarı, metinde geçen bakanlık ismini ‘*Vezâratü's-sika*’ olarak aktararak Türkçe sesletime uygun şekilde vermiş olsa da, bu ifadeyi hedef dile çevirmesi daha uygun olurdu. H.M.2 yazarının son cümle çevirisi ise tam olarak anlaşılammamaktadır. Kaynak metinde ‘kısa bir süre de olsa önceki duruma göre bir sakinliğin/huzurun olduğu anlatılmaktadır. Çevirmenlerin tercihinden dolayı biçimsel eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Örnek 39:

	Kaynak Metin	
	يؤكد لهم أحمد أنه لن ينساهم لأنه ابنهم جميعا، ولا يعقل أن ينسى الابن أهله، وينقض عليه الشيخ عنة لا يدري من أين أتى، ويقول: - ولا يمكن أيضا أن ينسى أصهاره. بلدك فين يا جحا قال اللي فيها مراتي. وضحك الجميع (s.231).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Ahmet köylülere onları asla unutmayacağını çünkü kendisinin onların hepsinin evladı olduğunu, evladın ise ailesini unutmasının düşünülemediğini teyit etti. Nereden geldiğini bilmediği Şeyh Anbe ona karşı geldi ve dedi ki: - Aynı şekilde dünürlerini de unutamaz. Herkes güldü (s.166).	Sözcüğü sözcüğüne Çıkarma
H.M.2	Ahmet onları unutmayacağını üstüne basa basa söylüyor, çünkü kendisinin hepsinin evladı olduğunu, bir evladın kendi ailesini unutmasının düşünülemediğini ifade ediyordu. Nereden geldiğini bilmediği Şeyh Anbe aniden ortaya çıkıyor ve şöyle diyordu: - Hısımlarımı da unutması mümkün değildir. ‘Nasreddin Hoca’ya; Nerelisin ey hocam, dediklerinde, karımın köyündenim’ demiş. Hepsini güldürdüler (s.197).	Değiştirme Uyarlama Kültürel ödüncleme

H.M.1 yazarının metnin ilk cümlesinde geçen ‘أكد’ fiilini sözlükteki ilk anlamıyla çevirmesi anlamın tam olarak verilememesine sebep olmuştur. Türkçede ‘teyit etmek’ fiili doğrulamak anlamında kullanılmaktadır. Oysa metinde fiil, ‘ifade etmek, vurgulamak’ anlamında kullanılmıştır. H.M.2 yazarı ise aynı cümleye anlamı pekiştirmek amacı ile ‘üstüne basa basa söylemek’ ifadesini eklemiştir.

Kaynak metinde ‘hısımlarımı da unutmaz’ cümlesi, her iki çevirmen tarafından birbirine yakın anlamda çevrilmiştir. Ancak bunun ardından gelen cümleyi, H.M.1 yazarı hedef metne çevirmeyerek çıkarma yöntemini uygulamıştır. Metinde geçen ‘جحا’ ismi Arapçada mizahi bir karakter için kullanılmaktadır. Birçok kültürde bizdeki Nasreddin Hoca gibi karakterler mevcuttur. H.M.2 yazarı, kaynak metinde geçen, ‘Nerelisin Cuhâ sorusuna, karımın memleketindenim diye cevap vermiş’ anlamındaki cümleyi, kültürel ödüncleme yöntemiyle çevirmiştir. Ancak kahramanı Nasreddin Hoca olarak uyarlamıştır. Aslında buna benzer bağlamda hedef dil kültüründe bu cümlenin çevirisine eşdeğer olarak değerlendirilebilecek bir nükte yer almaktadır: ‘Hoca’ya nerelisin diye sormuşlar. Henüz evlenmedim’ demiş.

Örnek 40:

	Kaynak Metin	
	ولا يكاد ينصرم شهر واحد حتى تكون قريتنا غارقة في الأفراح. إن الباشمهندس يتزوج صابرين وحضرة العمدة يجلس في الصدارة، وعن يمينه الشيخ عبد العزيز شلبي وعن يساره الشيخ عنبه ثم أبو المعاطي الشافعي. وداقت الطبول تكاد تصم الأذان والزغاريد تتردد صداها في آفاق القرية، وزوجة العمدة تطبع قبلة حانية على خد فئاتها وتهتف والدموع ملء عينها: ألف مبروك يا حبيبتي (s.232-233).	Çeviri Stratejisi
H.M.1	Bir ay geçmesin ki bizim köyümüz neredeyse sevince boğulmasın. Şüphesiz başmühendis Sabrin'le evleniyor. Muhtar hazretleri de baş köşede oturuyordu. Sağında Şeyh Abdülaziz Çelebi, solunda Şeyh Anbe sonra da Ebülmuatî eş-Şafii. Davulların gürültüleri kulakları adeta sağır ediyordu. Kadınların çığlıklarının yankıları da köyün ufuklarında yankılanıyordu. Muhtarın hanımı da kızının yanaklarına sıcak bir öpücük kondurdu. Gözlerinden yaşlar akarken şöyle diyordu: Binlerce tebrikler sevgili kızım (s.167).	Sözcüğü sözcüğüne Kültürel ödünleme
H.M.2	Bir ay geçer geçmez kasaba sevinç ve mutluluklara garkolmuştu. Yüksek mühendis, Sabriye ile evleniyordu. Muhtar Bey baş köşede oturuyor, sağında Abdülaziz Şelebi solunda Şeyh Anbe sonra Ebül Meatî bulunuyordu. Davullar neredeyse kulakları sağır ediyor, kadınların şarkıları kasabanın ufuklarında yankı yapıyordu. Muhtar'ın karısı, kızının yanağına şefkatle bir öpücük konduruyor ve gözyaşları içinde: 'Binlerce tebrik güzelim' diye bağıriyordu (s.198).	Değiştirme Ekleme Kültürel ödünleme

Kaynak metindeki 'bir ay geçmeden' ifadesi ile başlayan cümle, iki çevirmen tarafından birebir çeviri yöntemiyle çevrilmiştir. H.M.1 yazarının 'إن' edatını burada da 'şüphesiz' olarak aktarması her kelimeye anlam verme isteğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu roman, Mısırlı bir yazar tarafından yazıldığı ve romanın mekânı Mısır olduğu için, Türkçeden geçmiş 'başmühendis' sözcüğünün kullanımıyla da romanda karşılaşılmaktadır. Ancak aynı ifadeyi H.M.2 yazarı 'yüksek mühendis' olarak aktarmıştır. 'Kadınların zılgıtları köyün ufuklarında yankılanıyordu' cümlesinde geçen ifadeyi de, H.M.1 yazarı, 'kadınların çığlıkları' olarak, H.M.2 yazarı da 'kadınların şarkıları' olarak çevirmiştir. Aslında hedef dil kültüründe 'azarlama' anlamına gelen zılgıt sözcüğü, özellikle doğu ve güneydoğudaki düğünlerde kadınların ağızlarıyla çıkardıkları ses için kullanılmaktadır. Ayrıca her iki çevirmenin kaynak metinde geçen 'çok tebrikler canım' anlamındaki ifadeyi, geçtiği şekliyle çevirmeleri hedef dil kültüründen uzak bir çeviriye sebep olmuştur.

النداء الخالد Romanı Çevirilerinin Genel Değerlendirmesi

İncelenmiş olan en-Nidâu'l-hâlid adlı romanın her iki çevirisinde de çevirmenlerin genel itibariyle kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışını benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kaynak metnin paragraf durumu, içerisinde yer alan konuşma çizgileri gibi biçimsel özellikleri hedef metinlerde oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak az da olsa H.M.2 yazarının kaynak metinde yer almayan bazı cümleleri hedef metne eklediği görülmüştür. Ayrıca her iki çevirmenin çevirileri sırasında kaynak metnin bazı cümleleri için çıkarma stratejisine de başvurduklarını söylemek mümkündür.

H.M.1 yazarı Ege, çeviri metnin önsözünde çevirisinde kaynak metne olabildiğince bağlı kaldığını belirtmiştir. Karşılaştırılmış olan örnekler çerçevesinde de bu anlayışı benimsediği fark edilmektedir. H.M.2 yazarı İyibildiren de, çevirisinde kaynak metindeki kahramanların isimlerini uyarlama yöntemi ile hedef metinde farklı isimlerle vereceğini dipnotta ifade etmiştir. Ancak H.M.2 yazarı yer yer bazı isimleri yerelleştirme yöntemi ile Türkçe isimlerle karşımlarken, bazı isimleri kaynak metindeki şekliyle vermiştir. Örneğin 'خوافة يني' 'Yanni Bey' olarak çevrilebilecek olan ifadeyi, anlaşılamayacak şekilde 'Havaceyani' olarak aktarmıştır. Bu da hedef metnin okunabilirliğini etkilemiştir. H.M.1 yazarı da aynı ifade için 'Hoca' sözcüğünün romanın geçtiği yer olan Mısır'da sayęı ifadesi olarak gayri müslimler için kullanıldığını belirterek hedef metninin genelinde 'Hoca ya da Hoca Yanni' şeklinde aktarmıştır. Ancak her ne kadar çevirmen 'Hoca' sözcüğünün böyle bir anlama sahip olduğunu belirtmiş olsa da, bu sözcüğün hedef dil kültüründeki göndergesel anlamı farklıdır. Çevirmenin bunu göz önünde bulundurarak hedef dilde farklı bir karşılık bulması daha uygun olabilirdi. Bunun dışında kalan kahraman isimlerini, H.M.1 yazarı kaynak metindeki geçtiği şekliyle aktarmıştır. Bunun yanında Ege, kaynak metinde geçen ve eskiden Türkçede kullanılan 'müskirat, zabıt, fasıl, akâr' gibi sözcükleri ödünç alma yöntemi ile hedef metne almıştır. Ayrıca Ege, çevirisinin genelinde kaynak metinde geçen bazı isimlere yönelik dipnotta açıklama vermeyi tercih etmiştir. Çevirmenin bu yöntemi tercih etmesinin sebebi, romanda geçen bazı kahramanların gerçek hayattan alınmış olmasıdır.

Her iki çevirmenin yoğun olarak tercih etmiş olduğu sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisi, hedef metinlerin okunabilirliğini ve anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Çevirmenlerin kaynak metinde geçen kültür içerikli bazı ifadeleri, hedef dil kültürüne uzak bir biçimde aktarmayı tercih etmeleri hedef metnin anlaşılabilirliği açısından uygun olmamıştır. Çünkü kaynak dil kültürüne has ifadelerin kaynak dil kültürüne uzak olan

hedef dil okuru için herhangi bir anlam ifade etmeyeceği açıktır. Özellikle edebi metin çevirilerinde, kaynak metnin okuru üzerindeki bıraktığı etkinin bir benzerini, hedef dil okurunda oluşturabilecek bir yöntemin tercih edilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde hedef metinle kaynak metin arasında eşdeğer bir metin oluşturulması mümkün olabilecektir. Bu yüzden çevirmenlerin her iki dili bilmesinin yanında hem kaynak dil hem de hedef dil kültürüne hâkim olması gerekmektedir.

Çevirmenler, kaynak dil kültürünün bir parçası olan atasözü, deyim, özdeyiş gibi mecazi anlamlar içeren ifadeleri hedef dil kültürüne aktarırken farklı yöntemler tercih etmişlerdir. Bazen ifadeleri kaynak metinde geçtiği şekliyle aktarmışlar, bazen de hedef dil kültüründe yakın anlama gelebilecek karşılığını vermeye çalışmışlardır. Ancak bu çabalarında kaynak metnin anlamını tam olarak hedef metinlere yansıtamamışlardır. Böylelikle biçimsel ve dinamik eşdeğerlik açısından düşük hedef metinler oluşturmuşlardır.

Toury'nin eşdeğerlik anlayışı açısından hedef metinler değerlendirildiğinde her iki çevirmenin de kaynak metin normlarına yakın bir çeviri tercih ederek yeterli bir çeviri ortaya koyduğu söylenebilir. Aslında Toury'nin çeviri eşdeğerliği anlayışında da tamamen yeterli ya da tamamen kabul edilebilir bir çeviri metnin oluşturulamayacağı belirtilmektedir. Bu yüzden çevirmenlerin hangi anlayışa yakın bir çeviri tercih ettiğine dair bir değerlendirme yapmak daha uygun olacaktır. H.M.2 yazarının, H.M.1 yazarına oranla daha kabul edilebilir bir çeviri metin oluşturmaya çalıştığını söylemek mümkün olsa da, çevirmenin bunu tam olarak başardığını söylemek mümkün değildir. Çünkü zaman zaman her iki çevirmen de kaynak dilin sözcük dizilişini dahi hedef dilde yansıtmaya çalışmıştır. Bu durum hedef metnin dil yapısına uygun olmadığı gibi metnin okunabilirliği ve anlaşılabilirliğini de olumsuz etkilemiştir.

Kaynak metin yazarının metnin genelinde uygulamış olduğu gayet sade ve anlaşılır üslubu çevirmenler tarafından hedef metinlerde oluşturulamamıştır. Çevirmenler, bazen kaynak metni şekilsel ve anlamsal olarak o kadar çok değiştirip metinden uzaklaşmışlar ki, kaynak metnin akıcılığı, sadeliği ve verilmek istenilen mesajlar maalesef hedef dil metinlerinde oluşturulamamıştır. Ayrıca çevirmenler, kaynak metinde yer alan ayrıntılı betimlemeleri zaman zaman hedef metinlerinde verebilmekten uzak kalmıştır. Oysa yazın çevirilerinde çevirmenlerden beklenen, kaynak metinden sapmadan, kaynak metnin okuyucusunda bıraktığı etkinin bir benzerini hedef dil okuyucusunda da bırakmaktır. Çevirmenler, özellikle yazın çevirilerinde Nida'nın ortaya koymuş olduğu biçimsel eşdeğerliğin yanında dinamik eşdeğerliği de sağlamak için çaba sarf etmelidir.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Çeviri kültürlerarası bir iletişim aracı olmanın yanında birçok alanda neredeyse zorunlu bir etkinlik halini almıştır. Uluslararası ilişkilerde önemli bir yeri olan çevirinin, kültür ve sanat alanındaki etkileşimde de önemli bir görevi icra ettiğini söylemek mümkündür. Edebiyat alanında da çevirinin etkisiyle roman gibi çeşitli türlerin, başka toplumların edebi alanına nüfuz ettiği söylenebilir. Örneğin günümüzde edebi alanda önemli bir yere sahip roman türünün Türk edebiyatına ve Arap edebiyatına çeviri yoluyla geçtiği belirtilmektedir. Böylelikle çevirinin, sadece iletişimi sağlamakla kalmayıp edebiyat gibi çeşitli alanların gelişimine de katkı sağlamış olduğu açıktır. Toplumlar, dillerinde yazılmamış olan çeşitli eserlerle çeviri vasıtasıyla tanışmaktadır. Bu tanışma da farklı kültürler arasındaki ilişkileri bir başka boyuta taşımaktadır.

Araplarla Türkler arasındaki tarihi bağlardan dolayı olsa gerek, bu iki toplum arasındaki çeviri etkinliği de belirli seviyelere ulaşmıştır. Öncelikle dini metinlerin çevrilmesine yoğunlaşan çeviri etkinliği son dönemlerde edebi alanda da bir ivme kazanmıştır. Her ne kadar çok yoğun bir çeviri etkinliği olmasa da, bu iki dil arasındaki özellikle edebi çevirilerin daha nitelikli olabilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerekliliği aşikârdır. Birbirine çok uzak olmayan bu iki toplum arasındaki kültür alışverişinin artmasında çeviri etkinliğinin önemli bir yere sahip olduğunu unutmamak gerekmektedir. Çünkü iki kültür arasındaki çeviri hareketliliği, insanların birbirine yakınlaşmasını ve birbirleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada öncelikle çeviriye dair kuramsal altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede çeviriye dair kavramlar, öne çıkan kuramlar, yazın çevirisi, çeviri stratejileri ve çeviri eleştirisi gibi başlıklar üzerinde durulmuştur. Ardından eserleri incelenmiş olan

Mısırlı yazar Necîb el-Kîlânî, Modern Arap Edebiyatı dönemi yazarı olduğundan, bu döneme ait bilgiler genel hatlarıyla verilmiştir. Aynı zamanda yazar, İslami edebiyat kavramının öncülerinden biri olduğu için bu edebiyat kavramının neyi kastettiğini ortaya koyabilmek açısından bu konuya değinilmiştir. Çalışma sonucunda şunları söylemek mümkün olabilir:

Çalışmanın kapsamını da oluşturan çeşitli çeviri stratejileri hakkında bilgi sahibi olmanın çevirmenlere, özellikle de edebi alanda çeviri yapanlara kolaylık sağlayacağı ya da başka bir ifadeyle yardımcı olacağı unutulmamalıdır. Çünkü çevirmenler, çeviri işlemi sırasında diller arası farklılıklardan kaynaklı karşılık bulamama sorunlarıyla karşılaştığında, bu sorunları çeşitli stratejiler yoluyla telafi edebilecektir. Modern Arap edebiyatı denildiğinde akla ilk önce her ne kadar Necîb Mahfûz, Halîl Cibrân, Mahmûd Dervîş gibi isimler gelse de aynı dönemde özelde Mısır edebiyatında genelde Arap edebiyatında öne çıkan Abdulhamîd Cûde es-Sehhâr, Ali Ahmed Bâkesîr ve Necîb Kîlânî gibi isimlerin de olduğu görülmektedir. Bunun yanında Modern Arap edebiyatı yazarlarından Nobel ödüllü Necîb Mahfûz'un eserleri Arapça olmasına rağmen, birçok romanı İngilizce gibi bir ara dil aracılığıyla Türkçeye çevrilmiştir. Bu durumda olan çeviri eserlerde dilsel ve anlamsal kayıpların yaşanması gayet doğaldır. Ancak Mahfûz gibi daha birçok meşhur Arap yazarın edebi eserlerinin Türkçeye direkt kaynak dilden çevrilmemiş olmasının nedenleri üzerine ayrıca düşünülmesi gerekmektedir. Çalışmanın ilgili bölümünde de değinildiği üzere Kîlânî'nin temellerini atmak için epey çaba sarf ettiği 'İslami Edebiyat' kavramının dar bir çerçevede değerlendirilmemesi gerektiği kanısına varılmıştır. Bu kavramın kullanılmasında herhangi bir engel olmamasının yanında geniş bir çerçevede değerlendirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Çalışma sonucunda çeşitli yabancı dillerden Türkçeye yapılan edebi çevirilere yönelik farklı ölçütler ışığında değerlendirilen çok sayıda çalışma var olmasına rağmen Arapçadan Türkçeye yapılan edebi çevirilere dair eleştirel çalışmaların sayıca az olduğu göze çarpmaktadır. Oysa buna benzer çalışmaların artması, diller arası yapılan çevirilere katkı sunacaktır. Çünkü bu çalışmalarda ele alınan eserlerin eleştirel değerlendirilmesiyle diğer çevirmenlerin çeşitli kazanımlar elde etmesi beklenilmektedir.

Mısırlı yazar Kîlânî, roman konularını seçerken gerçek yaşantıdan, tarihi olaylardan ve şahsiyetlerden ilham almıştır. Ayrıca dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanların yaşantılarını, çektikleri sıkıntıları gibi konuları romanlarında işlemiştir. Çalışmada ele aldığımız *عذراء جاكارتا* adlı roman, Endonezya'da 1960'larda yaşanmış olan komünist

devrimin etkilerini ve Müslümanlarla vatanseverlerin bunu bertaraf etmek için çektiği sıkıntıları anlatmaktadır. النداء الخالد adlı roman ise, I. Dünya Savaşı ile başlayan İngilizlerin Mısır'a hâkimiyet kurma çabası ve halkın bu duruma direnmesini konu edinmektedir. Kîlânî'nin daha önce de belirtilmiş olduğu gibi Türkçeye çevrilen on üç romanı bulunmaktadır.

Toury'nin eşdeğerlik anlayışı açısından hedef metinler değerlendirildiğinde عذراء جاکرتا adlı romanın H.M.1 yazarı Nar'ın kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışı tercih edip yeterli bir çeviri oluşturduğunu söylemek mümkün iken, H.M.2 yazarı Çalışkan'ın hedef dil normlarını dikkate alarak kabul edilebilir bir çeviri oluşturmaya yönelik çaba sarf ettiği ifade edilebilir. Ancak bunu kesin olarak ifade etmek mümkün değildir. Çünkü her iki çevirmen de bazen kaynak metin bazen de hedef metin normlarına yakın bir çeviri anlayışı tercih etmiştir.

نداء الخالد adlı romanının her iki çevirmeni ise kaynak metin odaklı bir çeviri tercih ederek yeterli bir çeviri ortaya koymuştur. Hatta çevirmenler Ege ve İyibildiren, zaman zaman kaynak metnin sözcük dizilişini dahi dikkate alarak hedef metni oluşturmaya çalışmışlardır. Bunun yanında da bazen kaynak metinde yer alan ayrıntılı betimlemelere çıkarma stratejisini uygulamaları, kaynak ve hedef metinler arasında biçimsel ve anlamsal eşdeğerliğin oluşmasına engel olmuştur.

عذراء جاکرتا romanının çevirmeni Nar, kaynak metnin sözcük düzeyinde eşdeğerliğini oluşturmak uğruna biçimsel ve anlamsal eşdeğerlikten ödün vermiştir. Bunun sonucunda da zaman zaman hedef dil metninde anlaşılacak cümleler oluşmuştur. Diğer çevirmen Çalışkan ise, hedef metne çok sayıda sözcük ve cümle ekleyerek kaynak metnin anlamından uzak bir çeviri anlayışı tercih etmiştir. Ayrıca Çalışkan, çıkarma yöntemine de, Nar'a oranla daha fazla başvurmuştur. Çıkarma stratejisini sıkça kullanması, kaynak metindeki ayrıntılı betimlemelerin hedef metinde oluşmamasına sebep olmuştur. Kaynak metin yazarı Kîlânî'nin sade ve anlaşılır üslubu, hedef metinlerde oluşturulamamış ve Koller'in belirtmiş olduğu biçimsel eşdeğerlik sağlanamamıştır. İncelenmiş olan her iki roman da, yeniden çevrilmeyi beklemektedir denilebilir.

Bu çalışma kapsamında çevirileri, kaynak metinlerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilen romanların incelemeleri sonucunda genel itibarıyla şunlar söylenebilir:

1. Arapçadan Türkçeye çeviri yapan dört farklı çevirmen de genel olarak kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışı benimsemeye çaba sarf etmiştir.

2. Çevirmenler kaynak metnin sözcük düzeyinde eşdeğerliğini sağlamak uğruna biçimsel ve dinamik eşdeğerlikten ödün vermişlerdir. Bunun sonucunda yer yer hedef dil okuyucusu için anlaşılmaz cümleler ortaya çıkmıştır.
3. Romanların çevirilerinde, çevirmenlerin parmak izlerinin yer alması doğal bir durum iken çeviri eserlerde bunun aşırı bir şekilde ön plana çıkması hedef metinlerin okunabilirliğini etkilemiştir. Çünkü çevirmenler bazen kaynak metne aşırı derecede müdahale ederek kaynak metnin kendine özgü anlatımından uzaklaşmışlardır.
4. Eserlerinde dilin anlatım olanaklarından, söz oyunlarından ustaca yararlanarak anlatıya ahenk katan kaynak metin yazarının sade ve anlaşılır üslubu, hedef metinlere yansıtılamamıştır.
5. Çevirmenlerin genel olarak tercih etmiş oldukları sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisinin, edebi türlerin çevirisi için uygun bir yöntem olmadığı kanısına varılmıştır.
6. Çevirmenlerin kaynak kültüre tam olarak aşına olmamalarından ötürü yer yer hedef dilde eşdeğer bir metin ortaya koymaları güçleşmiştir.
7. Arap dilinin çekimli dillerden olması dolayısıyla ve bu yüzden çevirmenlerin sözcükleri yanlış okuma ihtimalinden ötürü bazı sözcükleri, özellikle bazı fiilleri - bu oran az da olsa- benzer kökten türeyen farklı bir fiille karıştırmaları sebebiyle metnin anlamını yanlış aktardıklarına şahit olunmuştur.
8. Çevirmenlerin çevirileri sırasında uzun süre çeviri alanına yerleşmiş olan sadece sözcüğü sözcüğüne (bağımlı, birebir) ve serbest çeviri anlayışları hakkında bilgi sahibi oldukları ve güncel çeviri stratejilerine dair bilgi sahibi olmadıkları düşünülmektedir. Bu yüzden çeviri stratejilerini bilinçli olarak seçmedikleri kanısına varılmıştır.
9. Çevirmenler genel itibarıyla çeviriyi, kaynak metni olduğu şekliyle hedef dile aktarım olarak gördüklerinden olsa gerek, metnin anlamına yoğunlaşmamışlardır.
10. Çevirmenler bir yandan kaynak metne aşırı bağlı kalmış öte yandan ekleme ve çıkarmalarla zaman zaman kaynak metinden çok uzak çeviriler ortaya koymuşlardır.
11. İncelenen çeviri metinlerin genel olarak okunabilirlik ve anlaşılabilirlik açısından geliştirilmesi gerektiği kanısına varılmıştır.
12. Roman çevirilerinin editoryal süreçten geçmediği düşünülmektedir. Eğer her iki dilde de uzman olan birinin incelemesinden geçseydi, çevirilerde bâriz olarak

görülen bazı yanlış anlaşılmiş cümlelerin değiştirilmesi mümkün olup daha okunabilir hedef metinler oluşturulabilirdi.

13. عذراء جاكارتا adlı romanın çevirmenlerinin النداء الخالد adlı romanın çevirmenlerine oranla hedef dil metinlerine daha fazla ekleme ve çıkarma yaptıklarını söylemek mümkündür.
14. عذراء جاكارتا adlı romanın çevirmenlerinin kaynak metnin anlamına yakın bir anlam verebilmek için değiştirme stratejisine daha sık başvurdukları görülmüştür.
15. النداء الخالد romanını Türkçeye çeviren Ege, çevirisinde genellikle -güncel karşılıkları olsa dahi- Arapçadan Türkçeye girmiş olan sözcükleri kullanmayı tercih etmiştir.
16. النداء الخالد romanının çevirilerinde çevirmenler, kaynak metinde yer alan uzun ve sıralı cümleleri bölerek farklı yapılarda vermişlerdir.
17. عذراء جاكارتا romanının çevirmenleri Ali Nar ve M.Nuri Çalışkan'ın Arapçadan Türkçeye farklı çeviri eserlerine ulaşılmış olsa da, النداء الخالد romanının çevirmenleri Ramazan Ege ve Ahmet İyibildiren'in başka çeviri eserlerine ulaşamamıştır.
18. Çevirmenler, çevirileri sırasında kaynak metinlerin anlatımsal etkisini hedef metinde de oluşturabilmek için genellikle tercih etmiş oldukları sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemi yerine eşdeğerlik ya da diğer bir ifade ile iletişimsel çeviri yöntemlerini tercih etmiş olsalardı, daha okunabilir ve anlaşılabilir hedef metinler oluşturabilirdi.

Çalışmamız sonucunda özelde Arapçadan Türkçeye, genelde diğer diller arasında yapılan edebi çeviriler için çeviri alanına ve çevirmenlere dair şu önerilerde bulunulabilir:

- Çevirmen, kaynak ve hedef dile tam olarak hâkim olmalıdır. Her iki dilin dilsel, yapısal ve kültürel özelliklerine dair detaylı bir bilgiye sahip olmalıdır. Sadece dilbilgisel açıdan her iki dili bilerek yapılan çevirilerin hedef dilde okunabilirlik ve anlaşılabilirlik noktasında problemler oluşturacağını söylemek mümkündür.
- Çeviriye dair kuramsal bilgi sahibi olmak, çevirmenin ufku genişletecek ve çeviri işleminin salt olarak sözcük bilgisi ve gramer bilgisiyle ilgili bir aktarım işi olmadığını farkına varılmasını sağlayacaktır.
- Çevirmenin çeviri alanındaki belli başlı teorik bilgilere ve çeviri stratejilerine dair bilgi sahibi olması, çeviri sürecinde çevirmene kolaylık sağlayacaktır.
- Çevirmen, çevirisine başlamadan önce kaynak dil metninin dilsel özelliklerine ve üslubuna hâkim olmak amacıyla metni baştan sona okumalıdır.

- Çeviri yapılacak eserlerin yazıldığı döneme ait sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi vb. unsurları da göz önünde bulundurulmalıdır.
- Özellikle edebi çeviride aslolan kaynak metnin okuyucusunda bıraktığı etkinin bir benzerini hedef dil okuyucusunda da bırakmaktır. Çevirmenler bunun bilincinde olarak edebi çevirilerine başlamalı ve kaynak metnin anlamını ve etkisini hedef dilde oluşturabileceği yöntemleri tercih etmelidir.
- Çevirmen, çeviri sırasında yetersiz kaldığını hissettiğinde ya da kaynak metni anlamlandıramadığında kaynak dil uzmanından görüş alabilme imkânına sahip olabilmelidir.
- Çevirmen yeri geldiğinde kaynak dilden çevrilen bazı ifadelerin hedef dil kültürüne nasıl yansıtılacağına dair edebi alandaki hedef dil uzmanından destek almalıdır.
- Çeviri eylemi uzun soluklu bir süreç olarak düşünülmeli ve çeviri öncesi, çeviri sırası ve sonrası yapılacaklar çevirmenler tarafından titizlikle planlanmalıdır.
- Çevirmen, çeviri metni tamamen bitirdikten sonra baştan sona okumalıdır.
- Çevrilen metinler ya da eserler alanda uzman bir editör tarafından kontrol edilmelidir. Arapça için örnek verecek olursak, Arapçadan Türkçeye çevrilen herhangi bir eser her iki dilde de belirli bir birikime sahip alan uzmanı tarafından gözden geçirilmelidir.
- Çevirmenler ve yayınevleri kişisel ideolojilerini çevrilecek eserlere yansıtmamalıdır.
- Çeviri eserlerin niceliksel olarak artırılma hedeflerinin yanında niteliksel olarak da gelişimleri için bu alandaki uzmanların içinde bulunduğu çeşitli projeler ortaya konulmalıdır.
- Özellikle Arapçadan Türkçeye yapılan edebi çevirilerin hem nicelik hem de nitelik olarak iyi bir konuma gelebilmesi için çeviri alanına ilgi duyanlar, uzmanlar tarafından edebi eser çevirilerine yönlendirilmelidir.
- Edebi çeviri sorunlarına dair Arapça özelinde bilimsel dergiler çıkarılmasına ve sempozyum, panel ve çalıştay gibi etkinliklerin düzenlenebilmesine dair çalışmalar yapılmalıdır.
- Edebi çeviri etkinliği bir kültür politikası haline getirilmelidir. Ancak bu amaçla kurulacak yetkin bir ekip vasıtasıyla yapılan çevirilerin, niteliksel ve niceliksel olarak gelişme kaydedebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdulhâlik, N. A. (2010). *eş-Şahsiyetu'r-rivâiyye beyne Ali Ahmed Bâkesîr ve Necîb el-Kîlânî*. Disûk: Dâru'l-'ilm ve'l-îmân.
- Akdoğan, C. (2016). Çevirmen kararları doğrultusunda Animal Farm adlı romanın eleştiri amaçlı metinsel çözümlemesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 54-64.
- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil* (6. bs., C. 1-3, C. 1). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aksoy, N. B. (2001a). Çeviride çevirmen seçimleri ışığında çeviri eleştirisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-16.
- Aksoy, N. B. (2001b). Çeviride eşdeğerlik kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (11), 1-6.
- Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi* (1. bs.). Ankara: İmge.
- Aktaş, T. (1996). *Çeviri işlemine genel bir bakış*. Ankara: Orsen.
- Aktaş, T. (1999). Yazın çevirisi, işlevi ve özellikleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(13), 41-51.
- Ammann, M. (2008). *Akademik çeviri eğitime giriş*. (E. D. Ekeman, Çev.). İstanbul: Multilingual.
- Anamur, H. (1998). Özgün bir yazınsal çeviri eleştirisi önerisi: beş düzeyli nesnel eleştiri yöntemi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (8), 1-13.
- Arı, S. (2016). *Çeviri ve kültürel semboller*. İstanbul: Değişim.
- el-'Arînî, A. b. S. (2005). *el-İtticâhu'l-İslâmî fi e'mâl Necîb el-Kîlânî el-Kasasiyyâ* (2. bs.). Riyad: Dâru Kunûz İşbilyâ.

- Aslan, F. B. (2013). İslam öncesi dönemden Emevi döneminin sonuna kadar tercüme faaliyetleri. *Eskiyeni*, (23), 165-176.
- Aydın, Y. (2008). *Ermeniceden Türkçeye Yapılan Çevirilerde Karşılaşılan Çeviri Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baker, M. (1992). *In other words*. London and New York: Routledge.
- Baker, M. (2011). *In Other Words: A coursebook on translation* (2. bs.). USA: Routledge.
- Baker, M. ve Saldanha, G. (Ed.). (2009). *Routledge encyclopedia of translation studies* (2. bs.). London and New York: Routledge.
- Bassnett, S. (2002). *Translation Studies* (3. bs.). London: Routledge.
- Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı. (2015). *Türkiye’de çevirmenlik mesleği* (Araştırma Raporu). Ankara.
<http://www.igb.gov.tr/Kutuphane/%C3%87EV%C4%B0RMENL%C4%B0K%20RAPORU14.10.2016.pdf> adresinden erişildi.
- Baykan, A. (2005). Sosyal-kültürel faktörlerin çevirideki rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 177–197.
- Bedr, A. (1985). *el-Edebu’l-İslâmî beyne ensârihi ve mu’âridihi*. Riyad: İmam Muhammed b. Suud Üniversitesi.
- Benjamin, W. (2012). Çevirmenin görevi. M. Rifat (Ed.), *Çeviri Seçkisi-II* (Çeviri(bilim) nedir? içinde (2. bs., s. 25-35). İstanbul: Sel.
- Berk, Ö. (2005). *Kuramlar ışığında açıklamalı çeviribilim terimcesi*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Beyca, F. B. (2008). *Necib el-Kilani hayatı-eserleri 20. Yüzyıl Arap edebiyatındaki yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Boztaş, İ. (1993). Çeviri, çevirmen, dilbilim ilişkisi, çeviride eşdeğerlik ve kayıplar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 55-65.
- Brockelmann, C. (1977). *Târîhu’l-edebi’l-Arabî*. (A. en-Neccâr, Çev.) (5. bs., C. 1-6, C. 1). Kahire: Dâru’l-Ma’ârif.
- Broeck, R. V. den. (2014). Second thoughts on translation criticism. A model of its analytic function. T. Hermans (Ed.), *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation* içinde (2. bs., C. 84, s. 54-62). New York: Routledge.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (10. bs.). Ankara: Pegem.
- el-Câhiz, E. O. 'Amr b. B. (1965). *Kitâbu'l-hayevân*. (A. M. Hârûn, Ed.) (2. bs., C. 1-8, C. 1). Kahire: Mustafa el-Bâbi'l-Halebî.
- Cemal, A. (1979). Türkiyede çeviribilim ve beklentiler. *Türk Dili*, 39(330), 184-191.
- Ceviz, N. (2002). *Osmanlı Devleti'nde Mısır'da Arap edebiyatı (1517-1798)*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- el-Ceyûsî, S. el-Hadrâ. (2007). *el-İtticâhât ve-l-harakât fi'ş-şî'ri'l-Arabiyyi'l-hadîs*. (A. Lu'lue, Çev.) (2. bs.). Beyrut: Merkez dirâsâti'l-vihdeti'l-Arabiyye.
- Civelek, Y. (2000). Modern Arap edebiyatında İslâmî edebiyatın yeri ve öncüleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 85–99.
- Çalışkan, M. N. (Çev.). (1993). *Cakartalı mücahide*. İstanbul: Beka.
- Çavuş, G. (2005). *Kaynak-odaklı ve erek-odaklı çeviri yaklaşımlarında eşdeğerlik sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Dağbaşı, G. (2013). Abbasi dönemi çeviri faaliyetleri. *Eskiyeni*, (23), 177-187.
- Dağbaşı, G. (2017a). *Şiir çeviri eleştirisi: Arapçadan Türkçeye yapılan şiir çevirilerinin şekil ve içerik bakımından incelenmesi* (1. bs.). İstanbul: Akdem.
- Dağbaşı, G. (2017b). Muhammed Teymûr'un Fî'l-Kitâr isimli kısa öyküsünün farklı çevirilerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1409-1424. doi:10.17218/hititsosbil.296620
- Dayf, Ş. (1992). *el-Edebu'l-'Arabîyyu'l-mu'âsir fi Mısır* (10. bs.). Kahire: Dâru'l-Ma'ârif.
- Dayf, Ş. (2003). *Tarihu'l-edebi'l-Arabî (el-'Asru'l Câhilî)* (24. bs., C. 1). Kahire: Dâru'l-Ma'ârif.
- Demirekin, M. (2014). *Çeviriyorum: Türkçede çeviri sorunları ve eşdeğerlik*. Konya: Eğitim.
- Demirel, E. B. ve Yılmaz, H. (1998). Tercüme dergisinde çeviri eleştirisi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (8), 93-106.
- Dickins, J., Hervey, S. ve Higgins, I. (2017). *Thinking Arabic translation. A course in translation method: Arabic to English* (2. bs.). London and New York: Routledge.

- Doğru, E. (2011). *Dilin derin devleti deyimler* (1. bs.). Ankara: Fecr.
- Durmuş, İ. (2016). Necîb Kılânî. *TDV İslam Ansiklopedisi*.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kilani-necib> adresinden erişildi.
- Durmuş, İ. (2018). *Çeviri sanatının esasları* (1. bs.). İstanbul: Akdem.
- Ece, A. (2008). Çeviri eleştirisinde yaklaşımlar. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-I\Çeviriyi düşünenler* içinde (2. bs., s. 137-147). İstanbul: Sel.
- el-Edebu'l-İslamî. (2018). *Râbitu'l-edebi'l-İslamî el-Âlemiyye*. 5 Şubat 2018 tarihinde <http://www.adabislami.org/index.php/%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B9%D8%B1%D9%8A%D9%81> adresinden erişildi.
- Ege, R. (Çev.). (2010). *Özgürlük Çağrısı*. İzmir.
- Ekberî, H. (2010). er-Rivâyetu'l-'Arabîyyetu'l-hadise. *et-Ta'lîm net*. 15 Temmuz 2018 tarihinde <https://www.ta3lime.com/showthread.php?t=12790> adresinden erişildi.
- 'Enânî, M. (2000). *Fennu't-terceme* (5. bs.). Kahire: Dâru Nûbâr.
- 'Enânî, M. (2003). *et-Tercemetu'l-edebîyye beyne-nazariyye ve't-tatbîk* (2. bs.). Kahire: Dâru Nûbâr.
- Er, R. (2012). *Çağdaş Arap edebiyatı seçkisi*. Ankara: Vadi.
- Er, R. (2015). *Modern Mısır romanı I: 1914-1944* (1. bs.). Ankara: Hece.
- Ersoy, H. (2012). *Kavram, kuram ve süreç açısından tercüme etkinliği* (1. bs.). Ankara: Araştırma.
- Erten, A. (1992). Çeviride kültürel etkenler. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (2), 68-74.
- Eruz, F. S. (2003). *Çeviriden çeviribilime*. İstanbul: Multilingual.
- Eruz, S. E. (2008). *Akademik çeviri eğitimi: Çeviri amaçlı metin çözümlemesi*. İstanbul: Multilingual.
- Even-Zohar, I. (1990). "Polysystem Theory," in Polysystem Studies. *International Journal for Theory and Analysis of Literature and Communication*, 11(1), 9-26.
- Ferrûh, Ö. (1981). *Tarihu'll-edebi'l-Arabî* (4. bs., C. 1-6, C. 1). Beyrut: Daru'l-İlm.
- Gentzler, E. (1993). *Contemporary translation theories*. London; New York: Routledge.

- Goldziher, I. (2016). *Klasik Arap literatürü*. (A. Yüksel ve R. Er, Çev.) (4. bs.). İstanbul: Vadi.
- Göktaş, B. (2011). *1990-2008 yılları arasında Arapçadan Türkçeye yapılan edebi eser çevirileri üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göktürk, A. (1978). Yazınsal çeviride metin-ötesi anlam ilişkileri. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, 38(322), 59-65.
- Göktürk, A. (2016). *Çeviri: Dillerin dili* (12. bs.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Grossman, E. (2017). *Çeviri neden önemlidir?* (A. Ece, Çev.) (1. bs.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Gutas, D. (2015). *Yunanca düşünce Arapça kültür: Bağdat'ta Yunanca-Arapça çeviri hareketi ve erken Abbasi toplumu*. (L. Şimşek, Çev.) (6. bs.). İstanbul: Kitap.
- Gürsel, N. (1978). Çeviri etkinliği ve kültür. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, 38(322), 21-26.
- Güven, U. (1998). Çeviride biçim sorunları ve Jean Paulhan örneği. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (8), 137-141.
- Halman, T. S. (1991). Türkçeden İngilizceye yazın çevirisinin sorunları üzerine. *Metis Çeviri*, (16), 13-19.
- Hammâd, S. Z. (2002). el-Edebu'l-İslâmî yumessilu huviyyetuna'l-İslamiyye. *el-Edebu'l-İslâmî*, 8(31), 26-29.
- Hermans, T. (1999). *Translation in systems: descriptive and system-oriented approaches explained*. Manchester: Routledge.
- Holmes, J. (1988a). The name and nature of translation studies. *Papers on Literary Translation and Translation Studies* içinde (s. 66-80). Amsterdam: Ropodi.
- Holmes, J. (1988b). *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Ropodi.
- Holmes, J. (2000). The Name and Nature of Translation Studies. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 175-185). London and New York: Routledge.

- How many languages are there in the world? (2018). *Ethnologue Languages of The World*. 10 Ağustos 2018 tarihinde <https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages> adresinden erişildi.
- Index Translationum. (2018). *Unesco*. 10 Temmuz 2018 tarihinde <http://www.unesco.org/xtrans/bsform.aspx?lg=0> adresinden erişildi.
- İşler, E. ve Yıldız, M. (2008). *Arapça çeviri kılavuzu*. İstanbul: Elif.
- İyibildiren, A. (Çev.). (1996). *Hürriyet Çılgılığı*. Konya: Uysal.
- J. Vermeer, H. (2000). Skopos and commission in translational action. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 221-232). London and New York: Routledge.
- Jakobson, R. (2000). On linguistic aspects of translation. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 113-118). London and New York: Routledge.
- Karantay, S. (1993). Çeviri eleştirisinin bilimsel konumu üzerine eleştirel görüşler ve bir model önerisi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 4, 19-24.
- Karantay, S. (2008). Çeviri eleştirisi. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-1\Çeviriyi düşünenler* içinde (2. bs., s. 130-136). İstanbul: Sel.
- Kassâb, V. İ. (2008). *Min kadâyâ el-edebi'l-İslâmî*. Şam: Daru'l-Fikr.
- el-Kâ'ûd, H. M. (2005). *el-Vâki'iyetu'l-İslâmiyye fî rivâyât Necîb el-Kîlânî*. Riyad: Mektebetu'l-'ubaykân.
- Kızıltan, R. (2000). Antik Çağdan 19. Yüzyıl Sonuna Kadar Edebi Çeviri Kuramları -1 Antik Çağdan Barok Çağın Sonuna Kadar. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40(1-2), 71-88.
- el-Kîlânî, N. (1981). *en-Nidâu'l-hâlid* (4. bs.). Beyrut: Muessetu'r-risâlâ.
- el-Kîlânî, N. (1987a). *Medhal ilâ'l-edebi'l-İslâmî* (1. bs.). Katar: Riâsâtu'l-mehâkimi's-şer'iyye ve's-şuûni'd-diniyye.
- el-Kîlânî, N. (1987b). *el-İslâmiyye ve'l-mezâhibu'l-edebiyye*. Beyrut: Muessetu'r-Risâlâ.
- el-Kîlânî, N. (2015a). *Tecrubetî'z-zâtiyye fî'l-kissâti'l-İslâmiyye*. Kahire: Dâru's-Sahvâ.
- el-Kîlânî, N. (2015b). *'Azrâ'u Câkarta*. Kahire: Dâru's-sahvâ.
- el-Kîlânî, N. (2016). *Muzekkiratu'l-Kîlânî*. Kahire: Dâru's-sahvâ.

- el-Kinâ'î, C. (2000). Translation quality assessment. strategies, parametres and procedures. *Meta: Journal des traducteurs*, 45(3), 497-519. doi:10.7202/001878ar
- Koç, C. T. (2018). Necîb Mahfûz'un Midak Sokağı romanındaki atasözlerinin çeviride eşdeğerlik açısından değerlendirilmesi. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18(46), 123-142. doi:10.32330/nusha.416089
- Köksal, D. (2008). *Çeviri eğitimi kuram ve uygulama* (2. bs.). Ankara: Nobel.
- Kudret, C. (2008). İlk adım: çeviri. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-I\Çeviriyi düşünenler içinde* (2. bs., s. 19-21). İstanbul: Sel.
- Kuran, N. P. (1993). *Kültürlerarası iletişim aracı olarak çeviri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kurt, G. (2015). Arap kültürünün tanınmasında Arapçadan Türkçeye yapılan çevirilerin rolü. *International journal of Science Culture and Sport*, 3(Special issue 4), 526-536. doi:10.14486/IJSCS424
- Kurt, M. (2012). Çeviri ve çevirmenlik mesleğinin hukuk muhakemeleri kanunu ve ceza muhakemesi kanunundaki yeri (s. 47-59). Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu, sunulmuş bildiri, İstanbul: Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu. chrome-extension://oemmnadbldboiebfnladdacbfmadadm/https://www.ab.gov.tr/files/ceb/Ceviri_Platformu_Resimleri/platform_bildirileri.pdf adresinden erişildi.
- Kutub, M. (1983). *Menhecu'l-fen-ni'l-İslâmî*. Beyrut: Daru'sh-Şurûk.
- Landau, J. M. (1994). *Modern arap edebiyatı tarihi*. (B. Aytaç, Çev.). Ankara: Gündoğan.
- Leuven-Zwart, K. M. V. (1990). Çeviri betimlemesinde yöntem ve bu yöntemin çeviri uygulamasıyla bağıntısı. *Metis Çeviri*, (10), 56-64.
- Mansûr, M. A. (2006). *et-Terceme beyne'n-nazariyye ve't-tatbîk* (2. bs.). Kahire: Dâru'l-Kemâl.
- el-Mevsû'atu'sh-Şâmile. (2018). *İslamport*. 15 Ağustos 2018 tarihinde <http://islamport.com/w/fqh/Web/1272/5770.htm> adresinden erişildi.
- Munday, J. (2001). *Introducing translation studies: theories and applications*. London; New York: Routledge.
- en-Nahvî, A. A. R. (1987). *el-Edebu'l-İslâmî (İnsaniyetehu ve 'âlemiyyetuhu)* (2. bs.). Riyad: Daru'l-Nahvî.

- Nalcioğlu, A. U. (2015). Edebi eserlerde çeviri sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (55), 1-9.
- Nar, A. (2003). Arap edebiyatına sınırlı bir bakış. *İslami Edebiyat*, (38), 15-22.
- Nar, A. (Çev.). (2016). *Cakartalı kız*. İstanbul: Elif.
- Newmark, P. (1984). *Approaches to translation*. Oxford: Pergoman.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York - London: Shanghai Foreign Language education.
- Nida, E. (1964). *Toward a science of translating*. Hollanda: Leiden E. J. Brill.
- Nida, E. (2000). Principles of correspondence. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 126-140). London and New York: Routledge.
- Nida, E. ve Taber, C. (1982). *The theory and practice of translation*. Leiden: E. J. Brill.
- Odacıoğlu, C. ve Barut, E. (2018). Çeviri usul, strateji ve yöntemleri üzerine bir inceleme. *Tarih Okulu Dergisi*, (XXXIV), 1363-1392.
- Oğuz, D. (2012). *Yazınsal metinlerin farklı dil ve kùltürlere aktarılması üzerine bir inceleme "çocuk yazını çevirisi"*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öncü, M. T. (2017). *Türkçe çeviriler bibliyografyası: Dünya edebiyatından çeviriler* (1. bs.). İstanbul: Hiperlink.
- Özcan, Muhammed. (2014). *Kur'an deyimleri ve çeviri stratejileri* (1. bs.). İstanbul: Cantaş.
- Özcan, Murat. (2017). Nobel ödüllü Mısırlı yazar Necip Mahfuz'un el-Kahiretu'l-Cedide adlı romanının Türkçe çevirisindeki dil oyunlarının eşdeğerlik açısından incelenmesi. *Journal of Turkish Studies*, 12(7), 619-632. doi:10.7827/TurkishStudies.11470
- Özyön, A. (2014). Çeviride eşdeğerlik kavramının yeniden tanımlanması ve eşdeğerlik kavramı ile ilgili sorunlar. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 2(1).
- Paker, S. (2008a). Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-I\Çeviriyi düşünenler* içinde (2. bs., s. 22-32). İstanbul: Sel.

- Paker, S. (2008b). Çeviride “yanlış/doğru” sorunu ve şiir çevirisinin değerlendirilmesi. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-I\Çeviriyi düşünenler* içinde (2. bs., s. 121-129). İstanbul: Sel.
- Paz, O. (2012). Söz sanatı ve söze bağlılık açısından çeviri. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-II\Çeviri(bilim) nedir?* içinde (2. bs., s. 97-106). İstanbul: Sel.
- Pazarlıoğlu, S. (2015). *Honoré de Balzac’ın “Le Père Goriot” (Goriot Baba) adlı eseri ile Türkçeye çevirilerinin erek odaklı çeviri kuramı ve çeviri stratejileri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Popovic, A. (1970). The concept shift of expression in translation analysis. J. Holmes (Ed.), *The Nature of Translation* içinde (s. 78-87). Çekoslovakya: Publishing House of the Slovak Academy of Sciences.
- er-Râfi’î, A. (t.y.). *Şuarâu’l-vataniyye fi Misr* (3. bs.). Kahire: Dâru’l-ma’arif.
- Raková, Z. (2016). *Çeviri kuramları (Les théories de la traduction)*. (Y. Polat, Çev.). Ankara.
- Reiss, K. (2000a). Type, kind and individuality of text. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 160-171). London and New York: Routledge.
- Reiss, K. (2000b). *Translation criticism, the potentials and limitations: categories and criteria for translation quality assessment*. (E. F. Rhodes, Çev.). Manchester, U.K. : New York: American Bible Society.
- Rifat, M. (2008). Çeviriyi düşünenler. *Çeviri seçkisi-I\Çeviriyi düşünenler* içinde (2. bs., s. 9-15). İstanbul: Sel.
- Sarıkaya, M. (2003). el-Câhız’dan es-Safedî’ye çeviri teorisi. *Bilimname*, (3), 133-151.
- es-Seyyid, Ğ. (2007). et-Tercemetu’l-edebiyeye ve’l-edebu’l-mukârin. *Mecelletu Câmiatu Dimâşk*, 23(1), 61-82.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies: new paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam; Philadelphia: J. Benjamins.
- Soyyigit, O. (1993). *el-Edebu’l-Arabî*. İstanbul: Siyer.
- Stolze, R. (2013). *Çeviri kuramları: giriş*. (E. Durukan, Çev.). İstanbul: Değişim.

- Subh, A. A. (2003). Arap edebiyatı ve İslam edebiyatı. (A. Timurtaş, Çev.) *İslami Edebiyat*, (38), 53-61.
- Suçin, M. H. (2007). *Öteki dilde var olmak*. İstanbul: Multilingual.
- Suçin, M. H. (2012). *Arapçaya çevirinin serüveni*. Ankara: Kurgan.
- Suçin, M. H. (2013). *Öteki dilde var olmak: Arapça çeviride eşdeğerlik* (2. bs.). İstanbul: Say.
- Suçin, M. H. (2014). el-Edebu'l-'Arabî fi'l-lugati't-Turkiyye. *Kitâbu'l-'Arabî*, (97), 194-221.
- Suçin, M. H. (2017). Edebi çeviri sorunları. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 21(244), 90-121.
- Şedid, T. A. (2003). Modern Arap edebiyatının bunalımı (edebiyatın, ideoloji doktrinleriyle ilintisi bağlamında bir görüş). *İslami Edebiyat*, (38), 101-104.
- T. Gürçağlar, Ş. (2008). Coğuldizge kuramı. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-I\Çeviriyi düşünenler* içinde (2. bs., s. 193-209). İstanbul: Sel.
- T. Gürçağlar, Ş. (2016). *Çevirinin ABC'si* (3. bs.). İstanbul: Say.
- Tanpınar, A. H. (2008). Tercüme Meselesi Üzerine. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-I\Çeviriyi düşünenler* içinde (2. bs., s. 75-77). İstanbul: Sel.
- Tanrıkulu, L. (2010). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" romanının Almanca çevirisi ("Seelenfrieden") örneğinde edebi çeviri eleştirisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tosun, M. (2013). *Çeviri eleştirisi kuramı*. Aylak Adam. İstanbul: Adam.
- Toury, G. (1980). *In search of a theory of translation*. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Toury, G. (2000). The nature and role of norms in translation. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 198-220). London and New York: Routledge.
- Türkçe sözlük. (2018). *Türk Dil Kurumu*.
- Uygur, N. (2008). Dil ve Çeviri. M. Rifat (Ed.), *Çeviri seçkisi-I\Çeviriyi düşünenler* içinde (2. bs., s. 104-108). İstanbul: Sel.

- Ünsal, G. (2017). Çeviri eleştirisi açısından çeviri metin inceleme çalışması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(11), 243-253.
- Ürün, A. K. (2003). Modern Arap edebiyatına genel bir bakış. *İslami Edebiyat*, (38), 5-14.
- Ürün, A. K. (2015). *Modern Arap edebiyatı*. Konya: Çizgi.
- Vardar, B. (1982). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. Ankara: TDK.
- Venuti, L. (2004). *The translator's invisibility: a history of translation*. London and New York: Taylor & Francis e-Library.
- Vermeer, H. J. (2000). Scopos and Commission in Translational Action. L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 221-232). London and New York: Routledge.
- Vermeer, H. J. (2008). *Çeviride skopos kuramı*. (A. H. Akbulut, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Vinay, J. P. ve Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation*. (J. C. Sager ve M. J. Hamel, Çev.). Amsterdam: John Benjamins.
- Yalar, M. (2009). *Hazırlayıcı faktörleri ışığında modern Arap edebiyatına giriş* (1. bs.). Bursa: Emin.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri stratejileri: kuram ve uygulama*. Ankara: Grafiker.
- Yazıcı, Mesut. (1997). *Türkçede Necîb Mahfûz*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcı, Mine. (2010). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları* (2. bs.). İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı, Mine. (2011). *Çeviribilimde araştırma: disiplinlerarasılıktan disiplinlerötesiliğe*. İstanbul: Multilingual.
- Yesevî, A. (2017). *Ahmed el-Yesevî*. (M. H. Suçın, Çev.) (1. bs.). Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.
- Yıldırım, C. (2015). *Amin Maalouf'un romanlarının Türkçe çevirileri: çoğuldizge kuramı çerçevesinde karşılaştırmalı bir çözümleme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Yıldız, M. (1998). *Necîb Mahfûz'un sembolik romanları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, M. (2009). Necîb Mahfûz (hayatı, eserleri ve Türkçe çevirileri). *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 17-28.
- Yıldız, M. (2016). Necîb Mahfûz. *TDV İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/necib-mahfuz> adresinden erişildi.
- Yıldız, M. (2017). Türkiye'de Necip Mahfuz literatürüne genel bir bakış (C. 2, s. 78-87). Uluslararası Ortadoğu Kongresi (Dil, Tarih ve Edebiyat), sunulmuş bildiri, Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Yıldız, M. ve Kurt, G. (2018). Çeviride kayıplar sorunu: Necîb Mahfûz'un Yevme Kutile'z-Za'îm adlı eserinin Arapça ve İngilizceden Türkçeye çevirisi ile Arapça kaynak metnin karşılaştırmalı bir incelemesi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (25), 1-34.
- Yıldız, Ş. (2004). Çeviride eşdeğerlik ve çeviri kuramları bağlamında karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 375-386.
- Yılmaz, M. (1999). *Günümüz Arap edebiyatında İslami edebiyat akımına bir bakış*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yılmaz, T. (2012). *Michael Ende' nin "Momo" adlı eserinin Türkçe çevirisine eleştirel yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yüce, A. (1997). *Şiirin dili, yapısı, işlevi*. Ankara: Doruk.
- Yücel, F. (2007). Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir? *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 39-58.
- Yücel, F. (Ed.). (2013). *Çeviribilimin paradigmatları: çeviri seçkisi*. (H. Üründü, Çev.). İstanbul: Çanakkale Kitaplığı.
- Zayed, A. (2003). Arap edebiyatı ve İslam edebiyat terimleri. (Y. Özdemir, Çev.) *İslami Edebiyat*, (38), 86-92.
- Zeyyât, A. H. (1947). *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*. Kahire: Dar'un-nahdatu Mısır.

EKLER

Ek-1: Modern Arap Edebiyatından Türkçeye Çevrilen Edebi Eserler (1990 Sonrası).

Sıra No	Yazar Adı	Eser Adı	Çevirmen	Türü	Yılı
1	Adonîs	Maddenin Haritalarında İlerleyen Şehvet	M. Hakkı Suçın	Şiir	2015
2	Adonîs	Belli Belirsiz Şeyler Anısına	M. Hakkı Suçın	Şiir	2017
3	Adonîs	Kan Kırmızı	Abdulkadir Abdelli/Tolga Korkut	Sanat	2016
4	Adonîs	Rüzgârda Yapraklar	Metin Fındıkçı	Şiir	1998
5	Adonîs	Ayna ve Düş	Metin Fındıkçı	Şiir	2002
6	Adonîs	Doğu ve Batı	Metin Fındıkçı	Şiir	2004
7	Adonîs	Güllerin Aydınlığından	Metin Fındıkçı	Şiir	2004
8	Adonîs	Aşk Şiirleri	Metin Fındıkçı	Şiir	2007
9	Adonîs	Sen Oku Ey Aşkın Sarhoşluğu	Metin Fındıkçı	Şiir	2010
10	Adonîs	Tarih Kadının Bedeninde Parçalanır	Metin Fındıkçı	Şiir	2010
11	Adonîs	Şamlı Mihyar'ın Şarkıları (1960-1961)	İsmail Özdemir	Şiir	2010
12	Adonîs	Arap Poetikası	Emrullah İşler	Deneme	2004
13	Adonîs	Güneşin Âyetine Uyarak Düş Görüyorum	İbrahim Demirci	Şiir	1995
14	Adonîs	Kör Kâhin	İbrahim Demirci	Şiir	2013
15	Adonîs	Kudüs Konçertosu	İbrahim Demirci	Şiir	2014
16	Abdulhamîd Cûde es-Sehhâr	Faraklit'i Beklerken	Adem Yerinde	Roman	2011
17	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Özgürlüğe Yolculuk	Adem Yerinde	Roman	2013
18	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	İnancın Zaferi	Adem Yerinde	Roman	2013
19	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Rahmetin Gelişi	Adem Yerinde	Roman	2011
20	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	O Bir Yetimdi	Adem Yerinde	Roman	2016
21	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Yüce Dosta Kavuşma	Adem Yerinde	Roman	2018
22	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Heyetler Yılı	Adem Yerinde	Roman	2016
23	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Okçular Tepesi	Adem Yerinde	Roman	2014
24	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Hatice'nin Goncası	Adem Yerinde	Roman	2012
25	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Tebük Savaşı	Adem Yerinde	Roman	2016
26	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Hendek Savaşı	Adem Yerinde	Roman	2014
27	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	İbrahim'in Duası - İsa'nın Müjdesi	Adem Yerinde	Roman	2012
28	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Veda Haccı	Adem Yerinde	Roman	2017
29	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Mekke'nin Fethi	Adem Yerinde	Roman	2015
30	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Hudeybiye Barışı	Adem Yerinde	Roman	2015
31	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Anayurt Mekke	Mustafa Adaş	Roman	2011

32	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	İbrahim Milleti İsmailoğulları	Mehmet Yazgan	Roman	2011
33	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Mısırlı Hacer	Saide Hançabay	Roman	2011
34	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Kurtuba prensesi	Meryem Solmaz	Roman	2015
35	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Siyah İnci (Bilal Habeşi)	Halil Uysal	Roman	2010
36	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Ey Ateş Serin ol	Ümit Dericioğlu	Roman	2016
37	Abdulhamîd C. es-Sehhâr	Meryem Oğlu İsa	Muharrem Tan	Roman	2011
38	Abdurrahmân Munîf	Ağaçlar ve Merzuk Cinayeti	İbrahim Demirci /Hasan Harmancı	Roman	2012
39	Abdurrahmân Munîf	İhiyar'a Suikast	Semih Özal	Roman	2003
40	Abdurrahmân Munîf	Sonlar	İlknur Emekli	Öykü	2015
41	Abdurrahmân Munîf	Akdeniz'in Doğusu	Ayşe İspir Kurun	Roman	2018
42	Ahmed eş-Şehâvî	Benim Adıma Bir Gökyüzü	M. Hakkı Suçin	Şiir	2014
43	Ahmed eş-Şahâvî	Harflerinde Yürüdüm Zamanımı Ekerek	Metin Fındıkçı	Şiir	2010
44	Ahmed eş-Şahâvî	Ateşin Dili	Metin Fındıkçı	Şiir	2013
45	Ali Ahmed Bâkesîr	Kutsal Direniş	Ali Nar	Roman	1992
46	Ali Ahmed Bâkesîr	Mısır'da Şahlanış	Muharrem Tan	Roman	2007
47	Ali Ahmed Bâkesîr	Cihada Çağrı	A. Sait Aykut	Roman	2002
48	Ayşe Basrî	Şairin Kandili	Metin Fındıkçı	Şiir	2006
49	Ayşe Basrî	Yağmurdaki Güzel Ölüm	Metin Fındıkçı	Şiir	2010
50	Bahâ Tâhir	Sürgünde Günbatımı	İsmail Özdemir	Roman	2010
51	Bahâ Tâhir	Bilmezdim Tavus Kuşlarının Uçabildiğini	Zafer Ceylan	Öykü	2017
52	Cihâd er-Recebî	Direniş Öyküleri	Mustafa Genç	Öykü	1998
53	Corcî Zeydân	Abbase Sultan	Ahmet Almaz	Roman	2005
54	Corcî Zeydân	Fergana Güzeli	Ahmet Almaz	Roman	2003
55	Corcî Zeydân	Fergana Güzeli Cihan Hatun	Zeki Megamiz	Roman	2002
56	Corcî Zeydân	Selahaddin Eyyubi ve Haşhaşiler	Zeki Megamiz	Roman	2014
57	Corcî Zeydân	Selahaddin Eyyubi ve Haşhaşiler	Cuma Vural	Roman	2016
58	Corcî Zeydân	İki Dünya Arasında	Cuma Vural	Roman	2014
59	Corcî Zeydân	17 Ramazan Suikasti / (Hz. Ali'nin Öldürülmesi)	Ahmet Yılmaz Necati Avcı	Roman	2003
60	Corcî Zeydân	Kureyş Bakiresi	Selami Münir Yurdatap	Roman	2006
61	Corcî Zeydân	Ebu Müslim Horosani'nin İntikamı	Selami Münir Yurdatap	Roman	2008
62	Corcî Zeydân	İstanbul'a Seyahat	Mustafa Özcan	Gezi	2012
63	Ebubekir Hamîd Kehmâl	Afrika Titanikleri	Hülya Afacan	Roman	2013

64	Emîn er-Reyhânî	Hayvan Krallığında Üçlü Dayanışma	Muammer Sarıkaya	Roman	2002
65	Emîn er-Reyhânî	Irak'ın Kalbi	Muammer Sarıkaya	Gezi- Anı	2006
66	Fedvâ Tûkân	Kapalı Kapını Önünde	Metin Fındıkçı	Şiir	2008
67	Ğâda es-Semân	Beyrut'ta Deniz Yok	Metin Fındıkçı	Şiir	2002
68	Ğassân Zaktân	Yolculuk	Metin Fındıkçı	Şiir	2017
69	Hanân Avvâd	Filistin Senin İçin	Metin Fındıkçı	Şiir	2003
70	Hâlid el-Hamîsî	Taksi	Ahmet Kazım Ürün	Roman	2018
71	Halîl Cibrân	Ermîş	M. Hakkı Suçın	Felsefe- Düşünce	2016
72	Halîl Cibrân	Ermîş	Sare Öztürk	Felsefe- Düşünce	2018
73	Halîl Cibrân	Ermîş	İlyas Aslan	Felsefe- Düşünce	2017
74	Halîl Cibrân	Kum ve Köpük	Selahattin Hacıoğlu	Felsefe	2018
75	Halîl Cibrân	Kum ve Köpük -Avare	İlyas Aslan	Felsefe	2017
76	Halîl Cibrân – Mihâil Nu'ayme	Gözlerin Fısıltısı	Hüseyin Yazıcı	Şiir	2014
77	Halîl Cibrân	Asi Ruhlar	Muammer Sarıkaya/Eyyüp Tanrıverdi	Öykü	2001
78	Halîl Cibrân	Kabuklar ve Özler	Muammer Sarıkaya	Öykü	2009
79	Halîl Cibrân	Fırtınalar	Ahmet Murat Özel	Felsefe	2009
80	Halîl Cibrân	Kırık Kanatlar	Ed. Abdussamed Yeşildağ	Öykü	2018
81	Halîl Cibrân – Mihâil Nu'ayme	Reenkarnasyon Öyküleri	Kenan Demirayak	Öykü	2003
82	Halîl Cibrân	Bütün Şiirler ve Şiirsel Yazılar	Kenan Demirayak	Şiir	2004
83	Hulûd el-Muallâ	Gülün Gölgesi Yok	M. Hakkı Suçın	Şiir	2014
84	Hulûd el-Muallâ	Açık Acı	Metin Fındıkçı	Şiir	2011
85	İbtisâm Şâkûş	Ayak Sesleri	Abdussamet Güneş	Roman	2018
86	İbtisâm Şâkûş	Suçlunun Oğlu	Bekir Erdoğan	Roman	2018
87	'Îmâduddîn Halîl	Kılıç ve Kelime	Hülya Afacan	Roman	2016
88	Lotus Abdulkerîm	Mısır'ın Son Kraliçesi Feride	Ayşe İspir	Hatıra	2016
89	Mahmûd Dervîş	Atı Neden Yalnız Bıraktın	M. Hakkı Suçın	Şiir	2017
90	Mahmûd Dervîş	Mural	M. Hakkı Suçın	Şiir	2015
91	Mahmûd Dervîş	Bu Şiirin Bitmesini İstemiyorum	M. Hakkı Suçın	Şiir	2016
92	Mahmûd Dervîş	Biz Kaybettik Aşk da Kazanamadı	Lütfullah Gökteş	Şiir	2008

93	Mahmûd Dervîş	Beyrut Kasidesi Gölgeyi Yüksekten Övmek	Metin Fındıkçı	Şiir	2003
94	Mahmûd Dervîş	Mavi Bir gün	Metin Fındıkçı	Şiir	2003
95	Mahmûd Dervîş	Unutulanı Anmak	Metin Fındıkçı	Şiir	2002
96	Mahmûd Dervîş	Duvar da	Metin Fındıkçı	Şiir	2010
97	Mahmûd Dervîş	Kelebeklerin İzi	Metin Fındıkçı	Şiir	2012
98	Mahmûd Dervîş	Yalnızlık Yenilemeden Kendini	Metin Fındıkçı	Şiir	2009
99	Mahmûd Dervîş	Kuşatma Durumu	Metin Fındıkçı	Şiir	2009
100	Mahmûd Dervîş	Mahmûd Dervîş	Lütfullah Bender	Otobiyo grafi	2002
101	Mahmûd Dervîş	Gazze İçin Sessizlik "Alışagelmiş Hüznün Günlüğü	Hakan Özkan	Anı	2009
102	Mihâîl Nu'ayme	Kısır ve Diğer Öyküler	Kenan Demirayak	Öykü	2000
103	Mihâîl Nu'ayme	Tanrıya Dönüş Azığı	Kenan Demirayak	Deneme	2004
104	Mihâîl Nu'ayme	Çağdaş Putlar	Kenan Demirayak	Felsefe	2003
105	Mihâîl Nu'ayme	Ey İnsanoğlu	Eyyüp Tanrıverdi	Deneme	2003
106	Mihâîl Nu'ayme	Kendini Arayan Adam (Arkaşın Günlüğü)	Hüseyin Yazıcı	Roman	2015
107	Mihâîl Nu'ayme	Kalk Son Gününe Veda Et	Hüseyin Yazıcı	Roman	2012
108	Mihâîl Nu'ayme	Mirdad (Kundaktaki Ermiş)	Hüseyin Yazıcı	Roman	2012
109	Muhammed Bennîs	Aşkın Kitabı	M. Hakkı Suçin	Şiir	2015
110	Muhammed Bennîs	Aşkın Kitabı	Metin Fındıkçı	Şiir	2008
111	Muhammed Bennîs	Şarap	Metin Fındıkçı	Şiir	2009
112	Mustafa Halîfe	Suriye Zindanları	Hülya Afacan	Roman	2017
113	Mustafa Lutfî Menfalûtî	Acılar Kitabı	Selahattin Hacıoğlu	Öykü	2005
114	Mustafa Lutfî Menfalûtî	Erdem Nerede	Emrullah İşler	Öykü	1997
115	Nâzik el-Melâike	Rüyadan Çağrılmak	Metin Fındıkçı	Şiir	1996
116	Necîb el-Kîlânî	Yahudinin Kanlı Çöreği Getto	Ali Nar	Roman	2003
117	Necîb el-Kîlânî	Cakartalı Kız	Ali Nar	Roman	2016
118	Necîb el-Kîlânî	Kara Gölge	Ali Nar	Roman	2002
119	Necîb el-Kîlânî	Kuzey Kahramanları	Ali Nar	Roman	2002
120	Necîb el-Kîlânî	İlahi Nur	Ali Nar, Salah Şerzad ve Sezai Özel	Roman	2002
121	Necîb el-Kîlânî	Türkistan Geceleri	Necat Çavuş	Roman	2009
122	Necîb el-Kîlânî	Şafak Akıncıları	Muhammed Tasa	Roman	1996
123	Necîb el-Kîlânî	Hürriyet Çığılığı	Ahmet İyibildiren	Roman	1996
124	Necîb el-Kîlânî	Özgürlük Çağrısı	Ramazan Ege	Roman	2004
125	Necîb el-Kîlânî	Hürriyet Uğruna	Muhammed H. Feyzi	Roman	2000

126	Necîb el-Kılânî	Ömer Kudüs'te	Abdullah Arslan / Mehmet Ulu	Roman	1992
127	Necîb el-Kılânî	Gece ev Demir Parmaklık	Hüseyin Murat Arısal	Roman	-
128	Necîb el-Kılânî	Nurullah (Hira'dan Doğan Güneş -3 cilt)	Mehmet Nuri Çalışkan	Roman	1993
129	Necîb el-Kılânî	Cakartalı Mücadele	Mehmet Nuri Çalışkan	Roman	1993
130	Necîb el-Kılânî	Acıyı Kalbime Gömdüm (Uzun Yol)	Hasan Akay	Roman	1993
131	Necîb el-Kılânî	Uykusuz Geceler	Selahattin Hacıoğlu	Roman	2003
132	Necîb Mahfûz	Hırsız ve Köpekler	Rahmi Er	Roman	1996
133	Necîb Mahfûz	Nil Üstünde Gevezelik	Rahmi Er	Roman	2015
134	Necîb Mahfûz	Sokaktakiler	Hasan Akay	Roman	
135	Necîb Mahfûz	Esir üniforması	Musa Yıldız	Öykü	1999
136	Necîb Mahfûz	Hân el-Halîlî	Bedrettin Aytaç	Roman	1999
137	Necîb Mahfûz	Savrulan Kahire	Halim Öznurhan	Roman	2005
138	Necîb Mahfûz	Binbirinci Gecedden Sonra	A.Sait Aykut	Roman	2002
139	Necîb Mahfûz	Bıldırcın ve Sonbahar	Halil Çelik	Roman	2000
140	Necîb Mahfûz	Nil'in Üç Çocuğu	Kadir Polater	Roman	1992
141	Necîb Mahfûz	Başkanın Öldürüldüğü Gün	Lütfullah Gökteş	Roman	1992
142	Necîb Mahfûz	Dilenci	Muharrem Hilmi Özev	Roman	2012
143	Necîb Mahfûz	İbn Fattume'nin Seyahati	Nevzat Hafız Yanık	Roman	2013
144	Nihâd Sîrîs	Sessizlik ve Gürültü	Rahmi Er	Roman	2015
145	Nizâr Kabbânî	Aşkın Kitabı	M. Hakkı Suçin	Şiir	2016
146	Nizâr Kabbânî	Hüzünlü Irmak	Metin Fındıkçı	Şiir	2000
147	Nizâr Kabbânî	İşgal Altında	İbrahim Demirci	Şiir	1996
148	Nizâr Kabbânî	Gazaba Uğramış Şiirler	İbrahim Demirci	Şiir	1997
149	Nizâr Kabbânî	Ben Beyrut	İbrahim Demirci	Şiir	2016
150	Nizâr Kabbânî	Aşkın Kitabı	Laurent Mignon	Şiir	2000
151	Nizâr Kabbânî	Gözlerinin Mavi Limanında	Rıza Halilov, Aysel Ergül	Şiir	2002
152	Nizâr Kabbânî	Yasak Şiirler	Kemal Yüksel	Şiir	2003
153	Nizâr Kabbânî	Seninle Evlendim Ey Özgürlük	Kemal Yüksel	Şiir	2003
154	Nizâr Kabbânî	Kelimelere Benzemeyen Kelimeler	Mehmet Şayir	Şiir	2018
155	Sâlih el-Kallâb	Teheirden İntifadaya	Lütfullah Gökteş	Hatıra	2007
156	Selîm Bereket	Nemli Masada Söz ve Uyku	Metin Fındıkçı	Şiir	2012
157	Sun'ullah İbrâhîm	O Koku	Rahmi Er	Roman	2013
158	Tayyib Sâlih	Kuzeye Göç Mevsimi	Adnan Cihangir	Roman	2016

159	Tevfik el-Hakîm	Şeytanın Vaadi	Serdar Arçukoğlu	Roman	2000
160	Tevfik el-Hakîm	İzis	Abdullah Zerrar Cengiz	Tiyatro	2002
161	Tevfik el-Hakîm	Asa ile Sohbetler	Muhsin Özalp- Zeynep Özalp	Deneme	2006
162	Tevfik el-Hakîm	Trendeki Derviş	Nabi Avcı	Tiyatro	1997
163	Tevfik el-Hakîm	Gezegenle Sohbet	Kenan Demirayak	Öykü	2004
164	Tevfik el-Hakîm	Sanat Üzerine	Ahmet Murat Özel	Deneme	1999
165	Tevfik el-Hakîm	Şarkın Serçesi	Muharrem Tan	Roman	2011
166	Yahya Hakkî	Umm Haşim'in Lambası	M. Hakkı Suçin	Roman	1998
167	Yusuf Cevher	Kör Lamba	Muammer Sarıkaya	Roman	2002
168	Edfîk Şeybûb (Yusuf Huveyyik)	Halil Cibranla Anılarım	Eyyüp Tanrıverdi	Anı	2002
169	Zekeriya Tâmir	Onuncu Günde Kaplanlar	Halim Öznurhan	Öykü	2016
170	Zekeriya Tâmir	Kül İçinde Bahar	Halim Öznurhan	Öykü	2015
171	Zekeriya Tâmir	Gök Gürültüsü	Halim Öznurhan	Öykü	2014
172		Çağdaş Arap Hikâyelerinden Seçmeler (Onuncu Günde Kaplanlar)	Erdoğan Doğru	Öykü	2002
173		Arap edebiyatından Çeviriler (Kahve Kaçakçısı)	Erdoğan Doğru	Öykü	2011
174		Çağdaş Arap Hikâyesinden Seçmeler	Ali Nar	Öykü	2005
175		Modern Suriye Edebiyatı Öykü Seçkisi	Ömer İshakoğlu	Öykü	2015
176		Çağdaş Arap Öyküleri	Hüseyin Yazıcı	Öykü	1999
177		Çağdaş Arap edebiyatı seçkisi	Rahmi Er	Şiir- Öykü	2012
178		Türkçe Çevirileriyle Arapça Kısa Öyküler	Musa Yıldız – Murat Özcan	Öykü	2017
179		Türkçe Çevirileriyle Arapça Seçme Hikâyeler (4 cilt)	Musa Yıldız – Erkan Avşar	Öykü	2007
180		Modern Arap Edebiyatından Çok Kısa Öyküler	Cuma Tanık	Öykü	2018
181		Çağdaş Arap Şiiri Antolojisi	Metin Fındıkçı	Şiir	2018
182		Çağdaş Arap Aşk Şiirleri Antolojisi	Metin Fındıkçı	Şiir	2011
183		Çağdaş Arap Kadın Şairler Antolojisi	Metin Fındıkçı	Şiir	2010